

Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova

Angela Grama-Tomiță
Liliana Nicolaescu-Onofrei

Livia State
Dorin Onofrei

Limba și literatură română

manual pentru clasa a **IX**-a

CARTIER
e d u c a ț i o n a l

Acest manual este proprietatea Ministerului Educației și Cercetării al Republicii Moldova.
Manualul școlar a fost elaborat în conformitate cu prevederile Curriculumului la disciplină, aprobat prin ordinul Ministerului Educației și Cercetării nr. 1381 din 30 octombrie 2019. Manualul a fost aprobat prin ordinul Ministerului Educației și Cercetării nr. 683 din 15 mai 2024, ca urmare a evaluării calității metodelor științifice.

CARTIER

Editura Cartier, SRL, str. București, nr. 68, Chișinău, MD2012.
Tel./fax: 022 20 34 91, tel.: 022 24 01 95. E-mail: vanzari@cartier.md
cartier.ro
cartier.md

Colecția *Cartier educațional* este coordonată de Livia State

Editor: Gheorghe Erizanu

Lector: Valentin Guțu

Coperta: Vitalie Coroban

Design/tehnoredactare: Marina Darii

Prepress: Editura Cartier

Tipărit la Combinatul Poligrafic

Angela Grama-Tomiță, Livia State, Liliana Nicolaescu-Onofrei, Dorin Onofrei
LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ: MANUAL PENTRU CL. a 9-a
Ediția I, iulie 2024

© 2024, Editura Cartier, pentru prezenta ediție. Toate drepturile rezervate.
Cărțile Cartier sunt disponibile în limita stocului și a bunului de difuzare.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Limba și literatura română : manual pentru clasa a 9-a / Angela Grama-Tomiță,
Liliana Nicolaescu-Onofrei, Livia State, Dorin Onofrei; Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova. –
Ed. 1. – [Chișinău]: Cartier, 2024 (Combinatul Poligrafic). – 205, [3] p. – (Cartier educațional /
colecție coordonată de Livia State, ISBN 978-9975-79-896-9).
[33.000] ex.
ISBN 978-9975-86-780-1.
811.135.1(075.3)
L 62

Acest manual este proprietatea Ministerului Educației și Cercetării al Republicii Moldova

Școala/Liceul _____

Manualul nr. _____

Anul	Numele și prenumele elevului care a primit manualul	Anul școlar	Starea manualului	
			la primire	la returnare
1				
2				
3				
4				
5				

- Profesorul trebuie să controleze dacă numele elevului este scris corect.
- Elevii cărora le este destinat manualul nu trebuie să facă niciun fel de notații pe pagini.
- Rugăm ca manualele să fie păstrate cât mai îngrijit.
- Starea manualului se va înscrie folosind termenii: nouă, bună, îngrijită, nesatisfăcătoare, proastă.

Unitatea I. Patria și limba română

Literatură

- Doar în limba ta
 - *În limba ta* de Grigore Vieru
- Laudă cuvântului
 - *Cuvântul* de Alexandru Vlahuță
- Dorul numai nu se șterge...
 - *Amintiri* de Alecu Russo

Limbă și comunicare

- Originea și evoluția limbii române
- Limba literară/populară. Limba vorbită/scrisă
- Modificări în ortografia limbii române. Scrierea cu literă mare sau mică
- Stilurile funcționale ale limbii literare
- Scrierea metaliterară

Conexiuni

- Patrie și patriotism
- Pașaportul lingvistic

Literatură

Doar în limba ta

Pre-text

1. Explicați sensul expresiilor:

- a-și înghiți limba;
- a-și mușca limba;
- a avea limbă ascuțită;
- a avea limbă de aur.
- a prinde (la) limbă;
- a nu avea limbă în gură;
- a scurta limba cuiva;
- a fi cu două limbi;
- a-i sta pe limbă;
- a fi iute de limbă;

2. Plasați trei dintre expresii în contexte adecvate.

Textul

Minienciclopedie

Grigore Vieru (1935-2009) – scriitor român. Motivele pe care le-a abordat cu preponderență în poezia sa sunt *mama, patria, graiul, verdele naturii*. Sub aparenta simplitate a versului său se ascunde un lirism tulburător, de un rafinament aparte. Versuri: *Numele tău* (1968), *Un verde ne vede* (1976), *Fiindcă iubesc* (1980), *Taina care mă apără* (1983), *Cel care sunt* (1987), *Rădăcina de foc* (1988), precum și cărțile pentru copii *Trei iezi* (1970), *Albinuța* (1975).

În limba ta
de Grigore Vieru

În aceeași limbă
Toată lumea plânge,
În aceeași limbă
Râde un pământ,
Ci doar în limba ta
Durerea poți s-o mângâi,
Iar bucuria
S-o preschimbi în cânt.

În limba ta
Ți-e dor de mama,
Și vinul e mai vin,
Și prânzul e mai prânz.

Și doar în limba ta
Poți râde singur,
Și doar în limba ta
Te poți opri din plâns.

Iar când nu poți
Nici plânge și nici râde,
Când nu poți mângâia
Și nici cânta,
Cu-al tău pământ,
Cu cerul tău în față,
Tu taci atunci
Tot în limba ta.

Explorarea textului

1. Citiți poezia. Exprimați-vă, în 2-3 enunțuri, starea postlectorală.
2. Demonstrați, în contexte adecvate, polisemia cuvintelor *limbă, pământ, a opri*.
3. Scrieți câte un sinonim pentru cuvintele: *lume, a preschimba, a mângâia, doar*.

Din istoria cuvintelor

Termenii care desemnează noțiunea de „limbă” în limbile romanice – română **limbă**, italiană *lingua*, spaniolă *lengua*, catalană *llengua*, provençală *lenga*, portugheză *língua*, franceză *langue*, sardă *limba* – provin din cuvântul latin *lingua*. Dintre limbile romanice, mai aproape de latinescul *ridere* sună cuvintele din italiană, *ridere*, și din română, **a râde(re)**; în alte limbi, termenul latin a evoluat în felul următor: sardă *riere*, catalană *riure*, franceză și provençală *rire*, spaniolă *reír*, portugheză *rir*.

Dicționar literar

Amintiți-vă! **Eul liric** este vocea care exprimă stările sau sentimentele redactate în operele genului liric. El este o instanță a comunicării cu ajutorul căreia autorul, adică persoana biografică ce a scris opera, își comunică gândurile, ideile și sentimentele cititorului.

4. Relevați valoarea stilistică a adjectivelor pronominale posesive.
5. Comentați efectul stilistic realizat de verbe în strofa a treia.
6. Identificați mărcile gramaticale ale eului liric.
7. Comentați sentimentele și stările eului liric din poezie.
8. Analizați și comentați figurile de stil din următoarele secvențe:

- a) În aceeași limbă
Toată lumea plânge,
În aceeași limbă
Râde un pământ...
- b) Și doar în limba ta
Poți râde singur,
Și doar în limba ta
Te poți opri din plâns.
- c) Nici plânge și nici râde.

9. Cum credeți, de ce autorul a recurs la repetarea substantivelor în strofa a doua?

10. Recitați poezia. Ce mai poți face doar în limba ta?

Dincolo de text

1. Relaționați mesajul poeziei cu cel al unuia dintre citatele de mai jos.
 - „Limba este cartea de noblețe a unui neam.” (Vasile Alecsandri)
 - „Orice limbă e oglinda sufletului națiunii care o creează.” (Ion Pillat)
 - „Limba este întâiul mare poem al unui popor.” (Lucian Blaga)
 - „Limba unui popor se formează și se dezvoltă prin viața sufletească comună... fiecare cuvânt din limba națională e chinuit, e trăit de neamul întreg, în viața lui sufletească comună de veacuri și milenii...” (Liviu Rebreanu)
 - „Limba română e patria mea.” (Nichita Stănescu)
2. Lucru în perechi. Structurați cât mai multe argumente în sprijinul afirmației: „Cine stăpânește cel mai bine limba, acela deține puterea” (Susan Johnson). Faceți referință la realitățile societății moderne.

Laudă cuvântului

Pre-text

1. Explicați sensul expresiilor. Alcătuiți cu 3 dintre expresiile date enunțuri proprii ilustrând sensul acestora.

• A nu găsi cuvinte	• A pune un cuvânt (bun)
• A tăia cuvântul	• A avea un cuvânt
• A se ține de cuvânt	• A înțelege de cuvânt
• A da cuvântul	• A cere cuvântul
2. Alcătuiți un cinquain (o poezie din cinci versuri), respectând structura:
 - 1 substantiv cu statut de titlu: CUVÂNT;
 - 2 adjective ce determină substantivul din primul vers;
 - 3 verbe cu funcție sintactică de predicat verbal în raport cu substantivul subiect din primul vers;

Din istoria cuvintelor

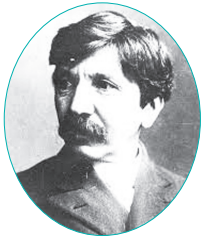
În latină, *plangere* însemna „a bate, a lovi”, dar și „a boci lovindu-se cu pumnii în piept”. Limbile române au moștenit doar sensul al doilea al cuvântului latin: română **a plânge**, italiană *piangere*, sardă *prànghere*, provensală *planher*, franceză *plaindre*, catalană *planyer*, spaniolă *plañir*.

Verbul românesc **a cânta** (aromână *cântu*) provine din latinescul *cantare*, moștenit și de alte limbi romanice: italiană *cantare*, provensală, catalană, spaniolă, portugheză *cantar*, franceză *chanter*. Termenul latin a fost împrumutat și de limba albaneză, *këntorë*. Și substantivul **cânt** (în latină *cantus*) are echivalentele sale în alte limbi romanice: italiană și spaniolă *canto*, franceză *chant*, catalană *cant*.

- 4 cuvinte la dorință ca părți de vorbire, care întregesc imaginea centrală;
- 1 substantiv metaforă pentru CUVÂNT.

Evaluati produsele în grupuri mici și prezentați-le clasei de elevi.

Textul

Minienciclopedie

Alexandru Vlahuță

(1858-1919) – poet și prozator român, personalitate emblematică a sfârșitului secolului al XIX-lea și începutului secolului al XX-lea. Poezie: *Poezii* (1887), *Poezii vechi și nouă* (1894), *lubi* (1895), *La gura sobei* (1911), *Dreptate* (1914). Proză: *Nuvele* (1886), *Din goana vieții* (1892), *Un an de luptă* (1895), *În vâltoare* (1897), *Clipe de liniște* (1899), *România pitorească* (1901).

Cuvântul

de Alexandru Vlahuță

Ca-n basme-i a cuvântului putere;
El lumi aieva-ți face din păreri
Și chip etern din umbra care piere,
Și iarăși azi din ziua cea de ieri.
El poate morții din mormânt să-i cheme;
Sub vraja lui atotputernic ești,
Străbați în orice loc și-n orice vreme,
Și mii de feluri de vieți trăiești.

Te-atinge doar, și tu – o biată clipă
Ce tremură-ntre două veșnicii –
Privești de sus a lumilor risipă
Și toat-a lor zădărnice-o știi.
Aprinde-n inimi ură sau iubire,
De moarte, de viață-i dătător,
Și neamuri poate-mpinge la pieire,
Cum poate-aduce mântuirea lor.

Voi, căror vi s-a dat solia sfântă
De preoți ai acestei mari puteri,

Voi, în al căror suflet se frământă
Întunecate valuri de dureri
Și gânduri de-un întreg popor gândite,
Nu duceți minunatul vostru dar
Ofrandă mâinilor nelegiuite,
Ci, ca pe sfânta masă din altar,
A-mpărtășirii taină preacurată,
Așa cuvântul să vi-l pregătiți –
Ca mii de inimi la un fel să bată
Și miilor de veacuri să vorbești.

Explorarea textului

1. Citiți textul și continuați enunțurile.

În urma citirii poeziei, am văzut...

În urma citirii poeziei, am auzit...

În urma citirii poeziei, am simțit...

2. Precizați, apelând la un dicționar explicativ, sensul următoarelor cuvinte: *basm*, *aieva*, *solie*, *ofrandă*, *preot*, *altar*. Cu ce sensuri sunt utilizate aceste lexeme în poezie? Alcătuiți enunțuri proprii, ilustrând un alt sens decât cel din text.

Dicționar literar

Odă – specie a genului liric (formată din strofe cu aceeași formă și cu aceeași structură metrică), în care se exprimă elogiul, entuziasmul sau admirația față de persoane, de fapte eroice, idealuri etc. De ex., *Laudă zăpezii* de George Călinescu.

3. Identificați și comentați stările și sentimentele eului liric în poezie, completând tabelul.

Secvența de text ce exprimă direct sau sugerează starea eului liric	Procedeul stilistic/Figura de stil	Starea/sentimentul eului liric
Ca-n basme-i a cuvântului putere	comparație; inversiune	încântare
...	...	...

4. Meditați, într-un text coerent de 7-10 rânduri, asupra stării de spirit a eului liric detectate, în raport cu titlul textului.
5. Descoperiți 3-5 figuri de stil importante în vederea creării imaginii din titlu: *cuvântul*. Comentați, la alegere, o figură de stil identificată.
6. Reveniți la poezie și identificați figuri de stil fonetice: aliterații și asonanțe. Explicați rolul acestora în text.
7. Ilustrați cu citate din poezia *Cuvântul* de Alexandru Vlahuță caracteristicile odei:

specie a genului liric (1) ... în care se exprimă elogiul (2) ... , entuziasmul (3) ... sau admirația (4) ... față de cuvânt.

8. Formulați, în trei enunțuri, mesajul odei *Cuvântul* de Alexandru Vlahuță.

Dincolo de text

1. Comparați textele lirice *În limba ta* de Grigore Vieru și *Cuvântul* de Alexandru Vlahuță, completând o diagramă Venn, precizând asemănările și deosebirile.

2. Dezvoltați în tehnica 6 *De ce?* mesajul proverbului *Să rostești cuvântul pe măsura celor ce te ascultă*.

De ce să rostești cuvântul pe măsura celor ce te ascultă?

Deoarece...

De ce? (la precedentul răspuns)

Deoarece...

De ce? (la precedentul răspuns) etc.

3. Pornind de la definiția speciei, scrieți o odă patriei/bucuriei/ soarelui/ploii etc.

Dorul numai nu se șterge...

Pre-text

1. Alcătuiți o listă de opere literare cunoscute în care este tratată tema patriei.
2. Exercițiu de creativitate: examinați structura începutului poeziei și continuați, introducând în lanț cuvinte-asocieri noi. Completați cu minimum cinci rânduri.

Nu există Patrie fără casă părintească,

1 2

Nu există casă părintească fără ...

2 3

Nu există ... fără ...

3 4

Minienciclopedie

Alecu Russo (1819–1859) – scriitor român, născut în Basarabia, participant la revoluția din 1848. Unul dintre principalii ideologi ai generației pașoptiste. A scris articole de critică literară: *Critica criticii* (1846) și de teorie a folclorului: *Poezia populară* (1847), opere de memorialistică: *Amintiri*, *Soveja* (1846) și note de călătorie: *Piatra Teiului*, *Stânca Corbului*. Este autorul poemului alegoric în proză *Cântarea României* (1850).

Textul

Amintiri

de Alecu Russo

(fragment)

Dar anii trec... vine vremea ca copilul cel vesel și slobod ca o căpriță să lase câmpul cu flori, poveștile nesfârșite, cuibul și șezătoarele satului și să intre în viața chinurilor prin cartea de învățătură... Nu este românul din acele neamuri fericite, ce au hrana minții la ușa părintească; multe veacuri și-a primblat el cortul de pe șesuri pe dealuri, de pe dealuri pe alte dealuri, căutându-și pământul strămoșesc... acum încă e pribeag pe lumea înțelepciunii, și trebuie în neagra străinătate să-și agonisească putere, pentru a mărturisi și sfinți patria mult iubită, dar mult necăjită, patria asta ce se clatină ca o luntre ușoară în toate părțile, și se întoarce când la apus, când la răsărit, când la miazăzi, când la miazănoapte, ca frunza vârtejită de furtunile toamnei... departe trebuie să câștige inima și pâinea sufletească, ce susține în zilele nedreptăților și înfrumusețează zilele senine... căci pâinea sufletească și inima sunt un rod scump și rar al pământului român, ist bogat de roduri... Într-o zi, copilul care îl chemăm cuconăș și se va chema mai târziu neamț, franțuz și mai în urmă bonjurist, copilul crescut în huzur, în bumbac și în toate dragostele mamei trece într-o caretă... caretă se mișcă... se tot mișcă... merge și tot merge peste nouă țări și nouă hotare... icoana tristă a vieții politice a bietelor țări... Dar lumea are sfârșit... caretă s-a oprit... unde?... se trezește copilul între fețe ce nu a mai văzut, aude o limbă ce nu o știe!... Inimioara i se sfâșie... multe zile lungi gândul îi zboară acasă... dar casa... călătoria, oamenii și lucrurile nouă se amestec în închipuirea sa, viața lui ia alt curs, trecutul se șterge... și de român îi rămâne numai o scânteie în fundul inimii, o scânteie ascunsă, fugară, înădușită, neînțeleasă de bietul copil, acea scânteie ce se prefăce, într-un ceas, în focul mare și luminos al româniei!...

Ferice de aceia ce nu au părăsit pragul părintesc, cât de mic, cât de mare... ei nu au simțit durerea de a fi muți, durerea de a vedea cum se șterge întâi plânsul despărțirii, și apoi cătinel-cătinel toate amintirile copilăriei lor... Ei nu au simțit durere și mai mare, cum se duce și limba, de te înădușă cuvântul: „țară” și nu-l poți spune decât pe limbă străină!... Dar dorul, dorul, al doilea suflet ce a dat Dumnezeu românului, pentru a răsplăti cu durere relele ce făptuiește și are a faptui pe pământul românesc, dorul nu-mai nu se șterge!... Văzut-am în străinătate românași uitați de numele lor și de limba leagănelui lor, răsărind la auzul unui sunet român, ca calul de soi ce nechează la auzul trâmbiței! Gura e prinsă... dar ochii învie... trupul tremură... și inima se bate cu iuțeală!... auzitu-i-am, neștiitori de gândul lor, șuierând doine, sorbind miroasele ce veneau pe aripile vântului dinspre țări, și uitându-se cu jale, în nopțile steloase, la calea cea cerească pe care strămoșii urmau împăratul cel mare, mare și luminat ca un soare... Fericiți aceia care nu au pierdut din ochi pragul casei!... au crescut în sărutările soarelui, în toată volnicia câmpiilor înflorite, în dezmiardările limbii și în toate bucuriile copilului... Sunt care aruncă pietre asupra celor crescuți de străini și între străini... Va veni și judecata aceea... și se va face parte dreaptă tuturor; și se va ține în seamă celor ce au fost mucenici din pruncie, dacă au purtat departe numele de român... dacă nu au iubit România ca nealții!... și ochii lor s-au umplut de lacrimi, când au văzut zarea depărtată a țării... și inima lor a plâns când, după ani și iar ani, au cu-

Cetatea Soroca

Din istoria cuvintelor

Cuvântul latin *patria*, „țară de baștină, țară a părinților”, derivă de la substantivul *pater*, „tată” – model urmat de diverse grupuri de limbi: germanice – germană *Vaterland*, olandeză *vaderland*, suedeză *fädernesland*; slave – macedoneană *tatkovina*, poloneză *ojczyzna*, ucraineană *batkivščina*, rusă *otecestvo*. Termenul latin a fost preluat de limbile romanice: română **patrie**, franceză *patrie*, italiană și spaniolă *patria*, catalană *pàtria*, portugheză *pátria*.

Varia

Limba îi impune gândirii o organizare originală. Fără limbaj, gândirea ar rămâne haotică: doar el îi permite gândirii să se structureze. Deoarece nu există un singur limbaj, ci mai multe limbi, gândirea unui individ rămâne în bună măsură dependentă de limba pe care a învățat-o. Limba este un instrument de comunicare datorită căruia experiența umană se analizează în mod diferit de la o comunitate la alta. De învățarea unei limbi se leagă o structurare specifică a gândirii, care, fără a o limita la anumite tipare, îi permite să corespundă gândirii celorlalți. Gândirea poate fi comunicată numai pentru că limba permite exprimarea prin semnale a unor elemente de gândire, adică sensuri. Și necesitățile comunicării, în mod reciproc, conduc la obligația de a se pune ordine în gândire.

Din istoria cuvintelor

Termenul latin pentru „pământ; ținut”, *terra*, a fost moștenit de limbile romanice cu aceleași sensuri: italiană, portugheză, provençală, catalană *terra*, franceză *terre*, spaniolă *tierra*, vegliotă *tyarra*. Evoluția lui semantică din limba română este un fenomen izolat: **țară**. Totuși, sensul primar de „pământ” se păstrează în cuvântul țărăna.

noscut în sunetele de pe dealuri doinele jalnice ce șuierau odinioară; și sufletul lor s-a amărât de amărăciunea tuturor... și toți străinii nu le sunt plăcuți.

Bine și frumos este în străinătate, noroade îmbrăcate și voioase, școale și târguri mândre, podoabe, măririi, steaguri și oaste fudulă, legi și judecători buni, viață și mișcare... dar românii nu s-au rușinat de țara lor și au iubit-o și în sărăcia și în goliciunea ei.

Explorarea textului

1. **Selectați și transcrieți din text toate îmbinările de cuvinte ale căror elemente principale se înscriu în aria tematică *Patria: neamuri fericite, ușa părintească*, ... Utilizați-le în enunțuri proprii.**
2. **Prezentați forma literară actuală a cuvintelor: *a primblat, ist, franțuz, miroasele*.**
3. **Explicați cu ajutorul dicționarului sensul cuvintelor: *cuconaș, bonjurist, huzur, cătinel*.**
4. **Determinați fragmentele în care sunt prezente antiteze ce descriu țara.**
5. **Selectați câteva figuri de stil și comentați-le pe cele care v-au plăcut cel mai mult.**
6. **Comentați fragmentele, având în vedere perioada în care a fost scris textul. Raportați-le la prezent.**
 - a) *Nu este românul din acele neamuri fericite, ce au hrana minții la ușa părintească...*
 - b) *...acum încă e pribeag pe lumea înțelepciunii...*
 - c) *...patria asta ce se clatină ca o luntre ușoară în toate părțile, și se întoarce când la apus, când la răsărit, când la miazăzi, când la miazănoapte...*
 - d) *...într-o zi, copilul care îl chemăm cuconaș și se va chema mai târziu neamț, franțuz și mai în urmă bonjurist...*
 - e) *Ei nu au simțit durere și mai mare, cum se duce și limba, de te înădușă cuvântul: „țară”, și nu-l poți spune decât pe limbă străină!...*

Dincolo de text

1. **Lucru în perechi: Pornind de la fragmentul „*patria mult iubită ... de furtunile toamnei*”, discutați și structurați o caracterizare a imaginii republicii noastre, așa cum apare ea în prezent.**
2. **Examinați definiția dorului, dată de Alecu Russo: *dorul, al doilea suflet ce a dat Dumnezeu românului*. Formulați, în aceeași cheie, definiții pentru cuvintele: *patrie, doină, fluier, horă, părinți, prieteni, fericire, familie, neam, viitor*.**
3. **Dezvoltați, în tehnica 6 De ce?, ideea: *Căci pâinea sufletească și inima sunt un rod scump și rar al pământului român, ist bogat de roduri*.**
4. **Care dintre aspectele vieții românului descrise de Alecu Russo sunt proprii și realității contemporane?**
5. **Documentați-vă și prezentați o informație despre oportunitățile existente astăzi pentru plecarea la studii în străinătate. Ce s-a schimbat din timpurile lui Alecu Russo?**

Limbă și comunicare

Originea și evoluția limbii române

Caracterul latin al limbii române

1. Observați originea cuvintelor *limbă, a râde, a plânge, a cânta, patrie, țară*, prezentate la rubrica *Din istoria cuvintelor* (p. 4, 5, 9). Consultați dicționarul explicativ și găsiți originea următoarelor cuvinte din poezia *În limba ta: lume, pământ, durere, a mângâia, bucurie, a schimba, dor, mamă, vin, prânz, a putea, a se opri, cer, față, a tăcea*. Ce ați observat?
2. Examinați tabelul și observați mecanismul evoluției cuvintelor în cadrul limbilor romanice.

L. latină	L. română	L. franceză	L. italiană	L. spaniolă
camisia	cămașă	chemise	camicia	camisa
dens	dinte	dent	dente	diente
panis	pâine	pain	pane	pan
viridis	verde	vert	verde	verde
moriri	(a) muri	mourir	morire	morir

3. Explicați etimologia numelui pe care îl purtați.
4. Examinați prenumele de la rubrica *Varia*. Aveți cunoștințe sau prieteni cu asemenea prenume? Stabiliți ponderea prenumelor de origine latină în clasa voastră.

Varia

Nume românești de origine latină:

Anton, Aurel, Augustin, Constantin, Cezar, Claudiu, Corneliu, Cristian, Emilian, Felix, Florin, Iulian, Iustin, Laurențiu, Liviu, Marcel, Marius, Octavian, Ovidiu, Paul, Petru, Remus, Șerban, Sergiu, Silvestru, Silviu, Stelian, Tiberiu, Titus, Traian, Valentin, Valeriu, Victor, Vitalie, Virgil.

Adriana, Agripina, Beatrice, Carina, Carmen, Celia, Cecilia, Cezara, Claudia, Clara, Clementina, Constanța, Corina, Cornelia, Diana, Domnica, Emilia, Felicia, Hortensia, Iulia, Iuliana, Iustina, Laura, Lavinia, Letiția, Liliana, Livia, Lucia, Lucreția, Marcela, Natalia, Octavia, Paula, Paulina, Roza, Renata, Sabina, Silvia, Sorana, Stela, Steliana, Tatiana, Tita, Valentina, Valeria, Victoria, Virginia, Viviana.

5. Citiți dictioanele latine și selectați cuvintele al căror sens l-ați înțeles. Consultați un dicționar latin-român sau apelați la ajutorul profesorului pentru a traduce expresiile în întregime. Utilizați câteva dintre ele în contexte potrivite.
 - De gustibus non disputandum est.
 - E fructu arbor cognoscitur.
 - Finis coronat opus.
 - Repetito mater studiorum est.
 - Vox populi, vox Dei.
 - Dum spiro, spero.
 - Exceptio confirmat regulam.
 - Modus vivendi.
 - Nulla regula sine exceptione.
 - Quod erat demonstrandum.
6. Consultați dicționarul explicativ și notați câte 3-4 cuvinte de origine: greacă, slavă, turcă, franceză, rusă, germană, engleză. Observați la ce domenii se referă ele.
7. Încadrați în enunțuri dubletele: *a apleca – a aplica; bătrân – veteran; cărare – carieră; a închide – a include; mormânt – monument; primar – premier*. Ce ați observat în ele?
8. Interpretați, într-un text argumentativ de jumătate de pagină, opinia lui Mihai Eminescu: „Limba noastră e singura în Europa care se vorbește în același chip în toate părțile locuite de români”.

Dicționar lingvistic

Caracterul latin al limbii române rezultă din însăși definiția genealogică a ei: limba română continuă limba latină vorbită în regiunile dunărene ale Imperiului Roman. Fondul principal al vocabularului este în cea mai mare parte latin. Împrumuturile lexicale mai vechi și mai noi din alte limbi (slavonă, greacă, turcă, maghiară, franceză, italiană, spaniolă, germană, engleză), deși numeroase, nu au schimbat structura limbii. Sistemul de formare a cuvintelor îl continuă pe cel latin (prefixe, sufixe), îmbogățit cu unele elemente din limbile cu care a intrat în contact. Româna păstrează esența structurii gramaticale a limbii latine. Sintaxa continuă structura latinească. Nu se poate forma o frază în limba română fără utilizarea obligatorie a elementelor latine: prepoziții și conjuncții (*cu, de, în, la, pe, și*), adverbe (*când, unde*), pronume. Conștiința descendenței romane la români apare în secolul al XVI-lea, în scrierile diaconului Coresi și ale cronicarilor, și continuă cu lucrările marilor cărturari de mai târziu.

9. Citiți textul. Selectați și transcrieți argumentele care confirmă latinitatea limbii române.

„Astfel, Miron Costin, cronicar moldovean, care scrie *Letopisețul Țării Moldovei, De neamul moldovenilor, din ce țară au ieșit strămoșii lor*, nu pregetă să sublinieze chiar în scrierea consacrată în mod expres moldovenilor că aceștia, ca și muntenii, ca și transilvănenii, se numesc, cu un nume vechi și drept, **români**. Citez: «Și acum mulți ne zic noao, țării noastre și Țării Muntenesti, streinii, Dațiia, însă norodul, neamul lăcuitorilor, nu ș-au schimbatu numele său, ci tot **romanus**, apoi cu vreme și îndelungate vacuri romani, apoi rumâni, până astăzi»; «...și iel au discălicat neamul, seminția care trăiește până acum în Moldova și în Țara Muntenescă și cât norod ieste în Ardeal cu acestu nume: român»; «Așa și neamul acesta, de carele scriem, al țărâlor acestora, numele vechiu și mai dreptu ieste rumân, adecă râmlean, de la Roma»; «Măcară dară că și la istorii și la graiul și streinilor și înde sine cu vreme, cu vacuri, cu primenele au și dobândescu și alte numere, iară acela carile ieste vechiu nume stă întemeiat și înrădăcinat: rumân» (**Miron Costin, De neamul moldovenilor, din ce țară au ieșit strămoșii lor**).

Dimitrie Cantemir, domnitor al Moldovei, savant cu reputație europeană, nu putea să nu releve adevărul că moldovenii sunt și ei români și că vorbesc nu moldovenește, ci românește. Citez: «...întregul nostru neam românesc se vădește, printr-o tradiție veșnică parcă, a-și trage începutul din cetățeni romani – și se poate și dovedi ca atare – și păstrează chiar și astăzi cu tărie vechiul nume al romanilor, chiar dacă alte neamuri le-au schimbat numele, așa cum am arătat mai sus.

Înainte de toate, chiar dacă tot acest neam a fost împărțit în trei ținuturi de căpetenie (despre care se va vorbi mai apoi), totuși toți se cheamă cu același nume de români, disprețuind adică și dând de-o parte numele de valahi, care le-a fost dat de către popoarele barbare. Căci românii care trăiesc și astăzi în Transilvania, deasupra fluviului Olt, în ținutul numit Maramureș, nu-și dau numele de valahi, ci de români (martori îmi sunt toți locuitorii tuturor națiilor din Transilvania). Cei din Valahia (pe care grecii din vremuri apropiate îi numesc ungrovalahi, iar noi, moldovenii, îi numim munteni – căci au luat în stăpânire mai mult locuri muntoase) își dau și ei la fel numele de români, iar țării lor de Țară Românească, adică în latinește *terra Romana*. Noi, moldovenii, la fel ne spunem români, iar limbii noastre nu dăcică, nici moldovenească (dat fiind că numele Moldovei și al moldovenilor este dat foarte de curând, cum vom spune mai apoi), ci românească, astfel că, dacă vrem să-l întrebăm pe un străin dacă știe limba noastră, nu-l întrebăm 'Scis Moldavice?' ('Știi moldovenește?'), ci 'Știi românește?', adică în latinește 'Scis Romanice?'» (**Dimitrie Cantemir, Despre numele antice și de astăzi ale Moldovei**).

(Nicolae Mățaș, *O limbă, o națiune*)

10. Folosindu-vă cunoștințele de istorie și geografie, construiți un clustering: *Limbi romanice pe glob*.

Evoluția limbii române

1. Realizați un proiect de grup, specificând lexemele de origine latină, caracteristice diferitelor domenii:

• Agricultură	• Alimentație	• Drept
• Floră	• Medicină	• Faună

2. Citiți articolul lexicografic pentru cuvântul **pâine**. Plasați în enunțuri 5 expresii ce conțin acest lexem.

PÂINE, *pâini*, s.f. 1. Aliment de bază al omului, preparat dintr-un aluat de făină (de grâu, de secară etc.) și ingrediente, afânat prin fermentația drojdiei, frământat cu apă și copt în cuptor; pită. ◇ Expr. *A mânca pâine și sare (pe un sau dintr-un taler) cu cineva* = a trăi împreună cu cineva, a împărți cu cineva binele și răul. *A ieși înaintea cuiva sau a întâmpina (pe cineva) cu pâine și sare* = a întâmpina (pe cineva) cu deosebită cinste. *A avea (sau ține, a fi cu) pâinea și cuțitul în mână sau a pune mâna pe pâine și cuțit* = a avea la îndemână toată puterea, toate mijloacele. *(A fi) bun ca pâinea (cea) caldă (sau bună)* = (a fi) foarte bun. *A mânca o pâine albă* = a avea o situație materială bună, a o duce bine. *Se caută (sau se vinde) ca pâinea (cea) caldă*, se spune despre o marfă foarte căutată și care se vinde foarte ușor. *A mânca pâine degeaba* = a fi nefolositor. ♦ Aluat de făină frământat în vederea facerii pâinii (1). 2. Hrană

necesară pentru trai; *p. ext.* mijloacele materiale necesare existenței; existență. ◇ Expr. *O bucată de pâine sau pâinea zilnică, pâinea cea de toate zilele* = mijloacele de existență. *A lua (cuiva) pâinea de la gură* = a lăsa pe cineva fără mijloace de trai, a lua (cuiva) toate posibilitățile de existență. ♦ Fig. Agoniseală. 3. (Reg.) Cereale, recoltă de cereale, grâne, bucate; *p. restr.* grăunțe de cereale (mai ales de grâu). 4. Slujbă, funcție, post. ◇ Expr. *A pune (sau a băga) în pâine (pe cineva)* = a face cuiva rost de slujbă. *A fi în pâine (sau a mânca o pâine)* = a avea o slujbă. *A scoate (sau a da afară) din pâine* = a da pe cineva afară din serviciu. – Lat. **panis**.

3. Citiți proverbele. Comentați mesajul unui proverb în tehnica 6 De ce?

- Celui flămând **pâinea** i-i în gând.
- Dacă nu ari primăvara, nu coci **pâine** vara.
- Nu cumpăra **pâine** de la măcelar.
- Ceapă, **pâine**, apă, sare – patru feluri de mâncare.
- După lucru, **pâinea** mai gustoasă îți pare.

4. Comentați legătura dintre mesajul versurilor de mai jos și subiectul *Limba română – limbă romanică*.

„Sunt un om al nemâniei,
Lumii astea nestrăin.
Vin din munții latiniei,
Deci și scrisul mi-i latin!”

(Grigore Vieru, *Cântare scrisului nostru*)

5. Informați-vă și prezentați o comunicare (10-12 enunțuri) cu tema „Evoluția limbii române”.

Limba literară/populară. Limba vorbită/scrisă

1. Comparați exemplele de mai jos. Ce concluzii puteți trage?

— Nu știu, părerea m-a amăgit ori am auzit mai multe glasuri? Dar ce Dumnezeu?! Parc-au intrat în pământ... Unde să fie, unde să fie? Se ițește el pe colo, se ițește pe dincolo, dar pace bună! Iezii nu-s nicăieri!

— Mă!... că mare minune-i și asta!... dar nici acasă n-am de coasă... ia să mai odihnesc oleacă aste bătrânețe!

(Ion Creangă, *Capra cu trei iezi*)

Ce trebuie citit, care sunt cărțile importante și de la ce vârstă încep lecturile serioase – sunt trei dintre întrebările pe care le-am auzit cel mai des. Pentru cine vrea să-și facă o cultură umanistă solidă este foarte importantă o lectură organizată, o călătorie de-a lungul istoriei, care să formeze o privire generală asupra gândurilor mai însemnate ale omenirii.

(Doina Ruști, *Enciclopedia culturii umaniste pentru oamenii grăbiți*)

Dictionar lingvistic

Limba literară este varianta standard a limbii, cu norme stabilite pentru rostire, scriere, vocabular, forme și structuri gramaticale, comune pentru toate categoriile de vorbitori. Limba literară este limba actelor oficiale, a presei, a instruirii etc.

Limba literară nu trebuie confundată cu cea a literaturii artistice, care folosește limba literară, dar și elemente specifice limbii populare.

Limba populară reprezintă aspectul neelaborat al limbii unice, întâlnit în exprimarea orală și caracterizat prin simplitate sintactică, polisemie, prezența regionalismelor, spontanitate.

2. Dați exemple de texte din literatura artistică pe care le-ați citit și în care:
 a) este utilizată doar limba literară; b) este utilizată pregnant limba populară.
3. Citiți versurile. Care dintre cuvintele menționate se folosesc și în localitatea ta?

La bunica în Moldova

La bunica în Moldova
Undeva e „încotrova”.

Puiul scurmă-n „rumeguș”,
Ardei iute-i „chipăruș”.
„Cocostârc” îi spun la barză,
„Curechi” una e cu varză.

Un ciorap e un „colțun”,
„Perjele”-s prune din prun.
Și „povidla” e magiun,
Plapuma, cum zicem noi,
E „ogheal” la Dorohoi.

Un copil ce s-a lovit
Plânge, fiindcă s-a „pălit”.
Un cartof i-o „barabulă”,
Când zici „cușmă”, e căciulă.

Donița e „cofăiel”,
„Romanița”-i mușetel.

Ce-i basma e și „tulpan”,
Iar un mânz de peste-un an
În Moldova e „cârlan”.
Fumul iese din „hogeag”
Și iaurtul e „chișleag”.

„Păpușoi” zic la porumb
Și nu nasture, ci „bumb”.
Nu livadă, ci „pomăt”,
Nu zăpadă, ci „omăt”.

– Zi-mi, bunică, dacă poți,
Ce-s eu? – Tu? Un „ghilimoț”,
Dar român cum suntem toți.

(Ion Coja)

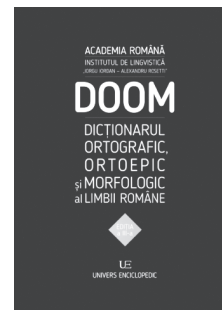
4. Explicați noțiunile *limbă vorbită* și *limbă scrisă*. Prin ce se deosebesc și prin ce se aseamănă ele?
5. Examinați afirmațiile. Care dintre ele se referă la comunicarea orală și care – la cea scrisă?
Argumentați răspunsul.

Comunicarea ...	Comunicarea ...
... este directă.	... este intermediată.
... poate genera o reacție imediată.	... poate primi o reacție întârziată sau niciuna.
... admite eventuale greșeli spontane.	... oferă timp pentru evitarea greșelilor.
... cere ca vorbitorul și ascultătorul să se afle în același loc sau, cel puțin, să comunice în același timp.	... nu cere prezența participanților în același loc sau comunicarea în același timp.

Ortografia limbii române. Scrierea cu literă mare sau mică

1. Examinați regulile de scriere cu literă mare sau mică la inițiala cuvintelor. Ce reguli cunoșteți și mai înainte? Care sunt noi pentru voi?
2. Ilustrați, la alegere, 3-4 dintre aceste reguli, alcătuind propoziții cu cuvintele/sintagmele menționate.
3. Lucru în perechi. Faceți o listă de cuvinte/sintagme asemănătoare celor din *Dicționarul lingvistic*, completând în caiete un tabel.

Cuvinte care se scriu cu literă mare la inițială	Cuvinte care se scriu cu literă mică la inițială
...	...

Dicționar lingvistic

Scrierea cu literă mare

Când denumirea unei manifestări periodice este folosită singură, ca titlu, atunci va începe cu literă mare: *Al II-lea Forum Național al Cadrelor Didactice*.

Se scriu cu literă mare:

- toate componentele (cu excepția, de regulă, a cuvintelor ajutoare):
 - numelor proprii (inclusiv ale unor unități lexicale complexe folosite ca nume proprii) care desemnează marile epoci istorice, chiar dacă nu reprezintă evenimente (*Antichitatea, Evul Mediu, Războiul celor Două Roze, Războiul de Independență, Războiul de Treizeci de Ani*);
 - numelor proprii de instituții, inclusiv când sunt folosite eliptic: *Ministerul Educației și Cercetării; secretar de stat la Externe; student la Litere*;
- numai primul element din numele proprii compuse care reprezintă denumirile organismelor de conducere și ale compartimentelor din instituții: *Adunarea generală a Academiei Române, Catedra de limba română, Serviciul de contabilitate*.

Se pot scrie cu literă mare unele cuvinte (care, de obicei, se scriu cu literă mică), în semn de cinstitie (*Soldatul Necunoscut; Slavă Țărilor Române*).

Se scriu cu literă mare și:

- locuțiunile pronominale de politețe: *Eminența Voastră, Alteța Sa Regală, Domnia Sa* (despre un domnitor, boier etc.), *Excelența Voastră, Înălțimea Voastră, Majestațile Lor Imperiale, Sfinția Sa*;
- toate componentele unor substantive proprii compuse: *Primul Război Mondial, Al Doilea Război Mondial*.

Scrierea cu literă mică

Se scriu cu literă mică:

- numele ființelor mitice multiple: *ciclop, gigant, muză, parcă, sirenă, titan*;
- elementele inițiale din numărul de ordine al unor manifestări periodice a căror denumire este folosită în interiorul unei propoziții: *Participanții la cel de-al II-lea Forum...*
- componentele sintagmei *țările române*, care nu a fost niciodată numele propriu al unei entități statale unice, se scriu în mod obișnuit cu literă mică la inițială.

Se scriu cu literă mică la inițială (și cu cratimă):

- pronumele de politețe din seria *domnia-voastră* (dumneavoastră), *domnia-ta* (dumneata), *domnia-sa*.

Stilurile funcționale ale limbii literare

1. Citiți articolul lexicografic al cuvântului *stil* din DEX. Cu ajutorul informației conținute în el, explicați sensul sintagmelor:
 - stil de exprimare
 - stil vestimentar
 - stil clasic
 - stil modern
 - om stilat
 - a avea stil
2. Descrieți o persoană despre care puteți spune că *are stil*.

Din istoria cuvintelor

În Antichitate, termenul latinesc *stylus* desemna un condei de metal ori de os cu care se scria pe tăblițe de ceară. Încă de pe atunci, acest cuvânt era folosit cu sensul figurat „mod de exprimare propriu unui scriitor/unei scriitoare”. Limbile moderne (franceză și engleză *style*, italiană *stile*, română **stil**, germană *Stil*, neogreacă *styl*, spaniolă *estilo*, rusă *стиль*) au preluat termenul mai cu seamă pentru sensul său figurat, atribuindu-i semnificații mai ample: mod specific de exprimare într-un anumit domeniu al activității omenești; procedeu specific de lucru caracteristic unei arte, unui artist, unei școli, unei colectivități, unei epoci, unui popor.

Dicționar lingvistic

Stilurile funcționale reprezintă forma pe care o dobândește limba prin întrebuințarea în diverse domenii ale cunoașterii și activității umane. În limba română literară există patru stiluri funcționale: științific, publicistic, oficial-administrativ și beletristic (stilul literaturii artistice).

Stilul științific este propriu creațiilor științifice și se caracterizează prin: claritate, sobrietate, simplitate, uniformitate și un grad înalt de precizie verbală, semne grafice, impersonalitate, eliminarea constantă a figurilor de stil și a emoției spontane, respectarea strictă a normelor limbii literare.

Particularități lingvistice:

Lexicale: terminologie de specialitate, monosemantism, neologisme, prefixoide;

Morfologice: substantive abstracte, pluralul autorului;

Sintactice: coordonarea și subordonarea;

Stilistice: fără figuri de stil și digresiuni.

Stilul științific**1. Citiți cu atenție. Fragmentul de text este dintr-un manual ori dintr-un articol științific? Argumentați.****Cultura interbelică și schimbarea mentalității**

Primul Război Mondial a fost o perioadă de cotitură în istoria umanității, inclusiv din punct de vedere cultural. Epoca prosperității, a încrederii excesive în progresul liniar și în viitorul lipsit de conflicte violente majore, așa-numita *La Belle Époque*, a luat sfârșit la 1914. Secolul al 19-lea, secol al raționalismului, se încheia. *Războiul total* spulbera încrederea în rațiune, în faptul că omul este o ființă în măsură să-și folosească rațiunea pentru a evita conflictele care au marcat trecutul umanității. Sigmund Freud anticipează aceste schimbări prin publicarea în 1900 a cărții *Despre visuri*, prin faptul că accentuează rolul iraționalului, al inconștientului individului în luarea deciziilor. Pesimismul, scepticismul și revolta împotriva valorilor societății tradiționale devin trăsături majore ale culturii interbelice.

2. Demonstrați prezența în acest text a trăsăturilor distinctive ale stilului științific, prezentând exemple (cuvinte, fragmente de text) pentru fiecare: caracterul logic; utilizarea noțiunilor abstracte; exprimarea generalizărilor; obiectivitatea; precizia; claritatea; utilizarea formulelor argumentative.**3. Comentați prezența în text a particularităților:**

a) de nivel lexical;

b) de nivel morfologic;

c) de nivel sintactic.

4. Citiți fragmentul. Pornind de la aceeași temă și folosind cuvintele evidențiate (forme flexionare sau derivate ale lor), alcătuiți un text scurt (10-12 propoziții) cu caracter științific.

A început ploaia să cadă. De-a dreptul în arșiță, cerul s-a spart ca un urciur cu apă într-o vatră de jar și a stins-o, și un fum negru, de incendiu potolit, mocnește pe râpi și se desface, mototolit ca o hârtie. Geamul de aur s-a acoperit pe dinafară cu o fereastră de sită, și depărtările se istovesc cernute. La marginile de sus și de jos ale lumii zguduie tunetul și scapără lutul: undeva muntele se lovește de munte, și beciul serii scoboară turele în pământ... Cimpoaiele vântului cântă pe șapte găuri de lemn de cireș... (Tudor Arghezi)

Stilul publicistic**Dicționar lingvistic**

Stilul publicistic este propriu publicațiilor mass-media – mijloacelor de informare a publicului. Are un caracter eterogen și mobil, reflectând permanent o realitate în schimbare. Din cauza ariei largi pe care trebuie să o cuprindă presa, stilul publicistic apelează și la diverse elemente ale celorlalte stiluri.

Particularități lingvistice:

Lexicale: este evitat limbajul profesional. Termenii noi sunt explicați prin analogie. Se utilizează titluri șocante pentru a atrage atenția.

Morfologice: se folosește preponderent diateza activă.

Sintactice: propoziții enunțiative cât mai accesibile și mai simple. Formulări eliptice care să impresioneze și să atragă atenția.

Stilistice: detaliile sunt precise și elocvente. Stilul cel mai sensibil la inovație. Se utilizează uneori procedee artistice (asemănătoare cu stilul beletristic).

1. **Identificați trăsăturile stilului publicistic în fragmentul de articol, consultând informația din *Dicționarul lingvistic*.**

Dacă ne nașteam altundeva...

Am citit zilele astea un interviu cu o moldoveancă stabilită în Germania. Doamna, trecută prin ciur și dârmon, cum se zice, și scăpată în sfârșit de sufocantul **cotidian** basarabean, are o revelație: „Dacă ne nașteam nemți, poate că am fi avut o altă soartă”. Nu e o idee insolită. Am întâlnit în ultimii ani o sumedenie de oameni care, decepționați de realitatea interriverană, au descoperit uluiți mirificele țărâmurii ale Occidentului. Mulți au și părăsit pentru totdeauna Republica Moldova pentru a scăpa de sărăcie și de absurd. Am un prieten care a plecat în Canada și care-mi trimite acum mesaje electronice optimiste. Omul se simte mai liber, copiii lui au niște posibilități la care nu puteau nici măcar visa în Republica Moldova. Prietenul meu îmi scrie că în Canada nu există **cozi** la ghișeele instituțiilor statului, funcționarii sunt mai amabili și mai receptivi. E altă viață.

În legătură cu această stare de spirit omniprezentă, care poate fi redusă la formula: „dacă ne nașteam altundeva...”, vreau să spun următoarele: bovarismul basarabenilor este, firește, justificat în mare măsură, viața în Republica Moldova te poate obliga să-ți iei lumea în **cap**, unde mai pui că demnitarii moldoveni nu par prea întristați de exodul populației, iar la capătul tunelului luminița abia pâlpâie. Dar cei care regretă că nu s-au născut nemți, olandezi sau francezi ar trebui să știe că **drame** există și în țările în care ei jinduiesc să se stabilească, chiar și sărăcie există uneori acolo, când nu se muncește. În al doilea rând, cei care ne explică azi de la mare depărtare cât de bine e să fii spaniol au făcut oare tot ce le-a stat în putință pentru a schimba starea de lucruri din Republica Moldova?

Și o ultimă observație. Pe noi, cei care am rămas în Republica Moldova și care nu vrem să plecăm de aici, ne ajută lamentațiile celor stabiliți în străinătate? Ce-ar vrea doamna sus-pomenită să fac? Să regret zi și noapte că nu sunt neamț sau italian? Sau să-mi iau și eu lumea în cap? Nu zic că n-ar fi o soluție, dar deocamdată o să mai încerc marea cu degetul, pe-aici, prin zonă. Cu riscul de a părea ridicol, o să spun că nu-mi regret identitatea și că vreau să aduc Europa în Republica Moldova, nu să fug eu în Europa.

(Iulian Ciocan, *Contrafort*, iunie 2008)

2. **Explicați sensul cuvintelor: bovarism, exod, lamentație.**
3. **Construiți enunțuri cu alte sensuri ale cuvintelor evidențiate din text.**
4. **Identificați neologismele din text și încadrați-le în enunțuri proprii.**
5. **Lucru în perechi. Stabiliți problema abordată în articol și expuneți-vă propria opinie în legătură cu ea. Propuneți acțiuni concrete – soluții de rezolvare a problemei.**
6. **Ce ziare sau reviste citiți? Prezentați succint un ziar, o revistă.**
7. **Cât de importantă este presa pentru omul modern? Argumentați răspunsul.**
8. **Redactați un articol de ziar (0,5-1 pagină), respectând specificul stilului, pe una dintre temele:**
 - a) Limbajul tinerilor de azi.
 - b) Diaspora: cu sufletul acasă.
 - c) Ospitalitatea moldovenilor.
9. **Vizionați o emisiune TV și identificați particularitățile lingvistice ale stilului publicistic. Notați câteva exemple concrete în caiet pentru a le prezenta colegilor.**
10. **Prezentați o emisiune radio sau TV, audiată/vizionată recent, urmărind:**
 - a) subiectul abordat;
 - b) vocabularul participanților;
 - c) gradul de implicare al participanților;
 - d) problemele enunțate;
 - e) vocabularul prezentatorului/prezentatoarei;
 - f) importanța emisiunii pentru public.

Dicționar lingvistic

Stilul oficial-administrativ este stilul documentelor oficiale din domeniul administrației de stat, al dispozițiilor, ordonanțelor și decretelor unui organ administrativ, al legislației, al convențiilor și acordurilor internaționale. Se caracterizează prin simplitate, claritate și precizie, prin folosirea clișeeor lingvistice sau a formulelor consacrate. În actele și documentele oficiale, sensul cuvintelor este strict denotativ, deoarece este important de a evita echivocurile sau sensurile multiple. Alte mărci specifice: ordonarea pe puncte și paragrafe, repetarea unor formule.

Particularități lingvistice:

Lexicale: terminologie specifică.

Morfologice: substantive provenite din infinitive lungi; substantive abstracte; verbul „a trebui”, verbul „a putea”; folosirea infinitivului cu valoare de imperativ; expresii verbale impersonale.

Sintactice: coordonare și subordonare; construcții infinitivale; fraze.

Stilistice: utilizarea de clișee; fără figuri de stil și digresiuni.

Varia

Împrumutat din limbajul tipografic sau fotografic, în care trimite la reproducerea în serie a imaginilor, termenul **clișeu** are, pe planul folosirii limbajului, sensul de formulă verbală refolosită, loc comun, stereotipie.

*Stilul oficial-administrativ***1. Identificați în text trăsăturile stilului administrativ.**

Convenția cu privire la drepturile copilului

Articolul 3

1. În toate acțiunile care îi privesc pe copii, fie că sunt luate de instituții publice sau private de protecție socială, de către tribunale, autorități administrative sau de organe legislative, interesele superioare ale copilului trebuie să fie luate în considerare cu prioritate.

2. Statele-părți se angajează să asigure copilului protecția și îngrijirile necesare pentru bunăstarea sa, ținând cont de drepturile și obligațiile părinților săi, ale tutorilor săi, ale altor persoane legal responsabile pentru el și vor lua, în acest scop, toate măsurile legislative și administrative corespunzătoare.

3. Statele-părți vor veghea ca funcționarea instituțiilor, serviciilor și lăcașurilor responsabile pentru grija sau protecția copiilor să fie conformă cu normele fixate de către autoritățile competente, în special în domeniul securității și sănătății, în ceea ce privește numărul și competența personalului lor, ca și în privința unui control corespunzător.

2. Scrieți cinci drepturi și cinci obligații ale copiilor.**3. Proiect de grup. Alcătuți un regulament de ordine interioară pentru clasa voastră. Cereți părerea dirigintelui/dirigintei și a administrației școlii.****4. Remarcați specificul lexical al regulamentului elaborat. Ce ați observat?***Stilul beletristic (artistic)***1. Citiți fragmentul de text ce urmează și rezolvați sarcinile.**

Micul prinț se duse să vadă trandafirii.

— Nu semănați deloc cu trandafirul meu, nu sunteți încă nimic, le spuse el. Nimeni nu v-a împlânzit și nici voi n-ați împlânzit pe nimeni. Sunteți la fel cum era vulpea mea. Nu era decât o vulpe asemănătoare cu o sută de mii de alte vulpi. Dar mi-am făcut-o prietenă, iar acum e fără seamăn pe lume.

Iar florile de trandafir erau foarte stingherite.

— Sunteți frumoase, dar sunteți reci, le mai spuse el. Nu poate muri cineva pentru voi. Firește, despre floarea mea de trandafir un trecător obișnuit ar crede că vă seamănă. Dar ea singură e mai importantă decât voi toți, deoarece pe ea am stropit-o. Deoarece pe ea am pus-o sub un glob de sticlă. Deoarece pe ea am adăpostit-o după un paravan. Deoarece ei i-am omorât omizile (în afară de două-trei pentru fluturi). Deoarece pe ea am ascultat-o plângându-se sau lăudându-se sau uneori chiar tăcând. Deoarece este floarea mea de trandafir.

Și se întoarse spre vulpe:

— Adio, zise el...

— Adio, zise vulpea. Iată secretul meu. E foarte simplu: nu poți vedea bine decât cu inima. Esențialul e invizibil pentru ochi.

— Esențialul e invizibil pentru ochi, repetă micul prinț spre a ține minte.

(Antoine de Saint-Exupéry, *Micul prinț*)

- Rezumați fragmentul în 50-60 de cuvinte.
- Identificați figurile de stil și rolul lor în conturarea mesajului.
- Numiți modurile utilizate. Comentați trecerea de la un mod la altul.
- Consultând **Dicționarul lingvistic** alăturat, identificați trăsăturile stilului artistic prezente în text.
- Continuați fragmentul de mai sus, introducând alte două personaje.
- Demonstrați polisemia cuvântului *inimă*.

- Completați în caiete o agendă cu notițe paralele, conform indicațiilor profesorului/profesoarei, pe baza textului poeziei de mai jos.

Dicționar lingvistic

Stilul beletristic, propriu literaturii artistice, este cel mai complex dintre stilurile funcționale, îmbinând exprimarea rațională cu cea emoțională. Stilul beletristic poartă mărcile conferite de personalitatea și individualitatea autorilor.

Particularități lingvistice:

Lexicale: polisemantism; sens conotativ; varietate lexicală.

Morfologice: valori expresive ale părților de vorbire; mărcile subiectivității.

Sintactice: diversitatea raporturilor de subordonare; inversiuni.

Stilistice: prezența procedeelor artistice.

Zâmbet de toamnă

de Ion Vatamanu

Zi vitregă și-un ceas urât,
Și-o toamnă care-ngălbenește –
Ba mi-amintesc de ea și rîd,
Ba rîde ea și-și amintește.

O zi... Ea-n ceas se micșorează,
Prin toamnă și prin veac sunând –
De-o toamnă rîd cum cuvîntează,
Ba rîde ea de cum cuvînt.

Și rîd de rîs, mă bucur, cred,
Mi-i vesel, poate, cine vede,
O zi de toamnă-n ceas o pierd
Sau o câștig, când ea mă pierde.

- Raportați starea eului liric la propriile trăiri.
- Exemplificați caracteristicile stilului beletristic prin fragmente din poezie.

Scrierea metaliterară

Comentariul literar al operei lirice

- Realizați comentariul literar al versurilor de mai jos:

Timp fără patrie

de Lucian Blaga

Timp fără patrie: râu fără ape,
secetă-n albie și subt pleoape.
Timp fără patrie: inimi învinse,
vârste nerodnice, cugete stinse.
Timp fără patrie: sură poveste,
vuiet de cetină neagră pe creste.
Timp fără patrie: țarini neîntoarse,
zboruri defuncte și suflete arse.
Timp fără patrie: stingere-a torței,
boltă neprietenă, clopot al sorții.
Timp fără patrie: dragoste-amară,
roiuri tînjind după raiuri și ceară.

ABC-ul comunicării

Ghid pentru comentariul literar al operei lirice

- Faceți o referință la autor/autoare (încadrarea sa și a operei sale în timp și în spațiu).
- Încadrați textul poetic în creația artistică a scriitorului/scriitoarei. Exemplificați cu opere ce au aceeași temă.
- Menționați genul și specia literară a căroră le aparține opera (fragmentul) comentat(ă).
- Comentați semnificația titlului.
- Determinați tema operei literare, ideea, motivele.
- Desprindeți structura poetică: comentați opera pe unități artistice (strofe, versuri) și relevați: **a)** imaginile artistice (vizuale, auditive etc.); **b)** elementele stilistice (figuri de stil); **c)** elementele morfosintactice cu valoare stilistică; **d)** lexicul; **e)** elementele prozodice (strofă, măsură, ritm, rimă).
- Comentați originalitatea abordării temei sau a motivului prin expresia poetică.
- Descifrați semnificația poeziei. Ce valoare educativă și estetică are aceasta?
- Expuneți-vă impresiile personale, în contact cu opera literară analizată.

Conexiuni

Patrie și patriotism

1. Interviewați o rudă sau o cunoștință care a avut ocazia să trăiască mai mult timp peste hotarele țării. Ce a simțit aceasta fiind departe? Ce a simțit când s-a întors acasă?
2. Citiți textul. Ce este patriotismul pentru Barbu Ștefănescu Delavrancea?

„Copii, ce e Patria, ce e patriotismul? Ce este acest sentiment care răscolește toate puterile din om și, în anumite clipe, îl ridică mai presus de existența lui și-l face să moară de bunăvoie pentru liniștea și mărirea unor urmași pe care nu-i va cunoaște și nu-l vor cunoaște?

Patria este înlăuntrul nostru, și o ducem cu noi peste țări și mări, și numai când suntem departe și în singurătate ne trec fiorii amintindu-ne de unde ne-am rupt și nu găsim mângâiere decât în restriște și în lacrimi.

Patria nu e pământul pe care trăim din întâmplare, ci e pământul plămădit cu sângele și întărit cu oasele înaintașilor noștri. Când pomenim de Călugăreni, Rovine, sau Valea Albă, ne cutremurăm, uităm de noi și nu trăim decât în aceia care au fost odinioară ostași, căpitani și voievozi! Un fulger de închipuire pe dinaintea ochilor, și ne simțim aieva în rândul plăieșilor, în fruntea ostașilor, cu barda, cu ghioaga, cu buzduhanul, sporind șirurile eroilor care ne-au apărât țările noastre, iluzia se revarsă asupra zilei de astăzi. Și simțim cum cresc batalioanele de piotă, escadroanele de călărași și roșiori, înmulțindu-se cu voinici uscați, pletoși, cu țăari și cu sarici în spinare. Visul acesta dispare. Și, bucuroși, primim constatările realității:

generațiile ies una din alta și se duc pe rând, numai obârșia stă pe lume ca o matcă fără sfârșit!

Patria nu vine de la pământ, nici din vreo lucrare a câmpului, nici din vreo abstracțiune, ci dintr-o noțiune concretă, de la *pater*, de la *patres*, din părinți, moși și strămoși. Părinții, moșii și strămoșii ne sunt patria noastră; ei, cari au vorbit aceeași limbă, care au avut același dor, aceleași suferințe, aspirațiuni, sunt adeseori noastră patrie!

De aceea, patriotismul este simțământul activ și covârșitor al generațiilor actuale care binecuvântează părinții, moșii și strămoșii, mai mult ca pe ele, adeseori învrăjbite în vrăjmășii, dar totdeauna unite în amintirea celor din trecut.”

(Barbu Ștefănescu Delavrancea, fragment din discursul *Patria și patriotismul*, rostit în 1915)

Mănăstirea Căpriană

3. Explicați sensul cuvintelor: *restriște*, *plăieș*, *bardă*, *ghioagă*, *piotă*, *sarică*, *obârșie*, *matcă*, *covârșitor*.
4. Completați tabelul cu sintagme ce conturează în text noțiunile *Patrie*, *patriotism*.

Patrie	Patriotism
...	...

5. Selectați din text cuvintele utilizate cu sens figurat. Alcătuiți enunțuri proprii care să illustreze alte sensuri ale acestor cuvinte.
6. Amintiți-vă ce ați aflat la lecțiile de istorie despre localitățile menționate în textul scris de Barbu Ștefănescu Delavrancea. Ce importanță au acestea pentru istoria națională?
7. Găsiți în discursul lui Barbu Ștefănescu Delavrancea câteva idei comune cu ale lui Alecu Russo. Exemplificați prin citate din ambele texte.

- ## Paşaportul lingvistic

- 20

Unitatea a II-a. Omul. Natura. Universul

Literatură

- O minunată icoană poetică...
 - *Miorița*
- O dramă în proză
 - *Baltagul* de Mihail Sadoveanu
- Folclorul. Literatura populară și literatura cultă

Limbă și comunicare

- Situația de comunicare
- Vocabularul limbii române. Structura vocabularului. Modificări ale vocabularului. Carențe de stil. Pleonasmul. Anacolutul

Conexiuni

- Patrimoniul cultural național
- *Atelier de discuție (I).* Ion Druță. *Toiagul păstoriei*

Literatură

O minunată icoană poetică...

Pre-text

1. Alcătuiți câmpul lexical al noțiunii *păstorit*:

a) Persoane	d) Activități
b) Instrumente	e) Articole vestimentare
c) Produse	f) Unități de timp/sărbători

2. Explicați, cu ajutorul unui dicționar, sensul expresiilor:

a) a da oile în paza lupului;	e) a umbla să iei două piei de pe o oaie;
b) a duce oile în porneală;	f) a se ține de cineva ca scaiul de oaie;
c) a fi oaie între lupi;	g) a o face de oaie;
d) a suga la două oi;	h) a fi lup în blană de oaie.

Textul

Ilie Bogdesco. *Ciobanul moldovean*

Miorița

Pe-un picior de plai,
Pe-o gură de rai,
Iată vin în cale,
Se cobor la vale
Trei turme de miei
Cu trei ciobănei,
Unu-i moldovan,
Unu-i ungurean
Și unu-i vrâncean,
Iar cel ungurean
Și cu cel vrâncean,
Mări, se vorbiră,
Ei se sfătuiră
Pe l-apus de soare
Ca să mi-l omoare
Pe cel moldovan,
Că-i mai ortoman
Ș-are oi mai multe,
Mândre și cornute,
Și cai învățați
Și câni mai bărbați!
Dar cea Miorița
Cu lâna plăviță
De trei zile-ncoace
Gura nu-i mai tace,
Iarba nu-i mai place.
„Miorița laie,
Laie, bucălaie,

De trei zile-ncoace
Gura nu-ți mai tace!
Ori iarba nu-ți place,
Ori ești bolnăvioară,
Drăguță Mioară?”
„Drăguțele bace!
Dă-ți oile-ncoace
La negru zăvoi,
Că-i iarbă de noi
Și umbră de voi.
Stăpâne, stăpâne,
Îți cheamă ș-un câne,
Cel mai bărbătesc
Și cel mai frățesc,
Că l-apus de soare
Vreau să mi te-omoare
Baciul ungurean
Și cu cel vrâncean!”
„Oiță bârsană,
De ești năzdrăvană
Și de-a fi să mor
În câmp de mohor,
Să spui lui vrâncean
Și lui ungurean
Ca să mă îngroape
Aice, pe-aproape,
În strunga de oi,
Să fiu tot cu voi;

În dosul stânii
Să-mi aud câinii.
Aste să le spui,
Iar la cap să-mi pui
Fluieraș de fag,
Mult zice cu drag!
Fluieraș de os,
Mult zice duios!
Fluieraș de soc,
Mult zice cu foc!
Vântul când a bate,
Prin ele-a răzbate
Ș-oile s-or strânge,
Pe mine m-or plânge
Cu lacrimi de sânge!
Iar tu de omor
Să nu le spui lor.
Să le spui curat
Că m-am însurat
Cu-o mândră crăiasă,
A lunei mireasă;
Că la nunta mea
Au căzut o stea,
Soarele și luna
Mi-au ținut cununa.
Brazi și păltași
I-am avut nuntași,
Preoți, munții mari,

Ilie Bogdesco. *Mireasa ciobanului*

Paseri, lăutari,
Păsărele mii
Și stele făclii!
Iar dacă-i zări,
Dacă-i întâlni
Măicuță bătrână
Cu brăul de lână,
Din ochi lăcrimând,
Pe câmpi alergând
De toți întrebând
Și la toți zicând:
„Cine-au cunoscut,
Cine mi-au văzut

Mândru ciobănel
Tras printr-un inel?
Fețișoara lui
Spuma laptelui;
Mustecioara lui
Spicul grâului;
Perișorul lui
Pana corbului;
Ochișorii lui
Mura câmpului!...”
Tu, mioara mea,
Să te-nduri de ea
Și-i spune curat

Că m-am însurat
Cu-o fată de crai
Pe-o gură de rai.
Iar la cea măicuță
Să nu spui, drăguță,
Că la nunta mea
A căzut o stea,
C-am avut nuntași
Brazi și pâlținași,
Preoți, munții mari,
Paseri, lăutari,
Păsărele mii
Și stele făclii!...

Note lexicale

plai *s.n.* – regiune de munte sau de deal, aproape plană, acoperită cu pășuni; drum care face legătura între poala unui munte și creasta acestuia.

ortoman *adj.* – bogat.

plăviț(ă) *adj.* – (lână) de culoare albă-gălbuie sau albă-cenușie.

laie *adj.* – (oaie) cu lână de culoare neagră sau negru amestecat cu alb.

bucălaie *adj.* – (oaie) cu botul de culoare neagră.

baci *s.m.* – cioban care conduce o stână.

zăvoi *s.n.* – pădurice pe malul unei ape; luncă.

bârsană *adj.* – (oaie) cu lână lungă și aspră.

strungă *s.f.* – aici: loc îngrădit la stână, unde se mulg oile.

pâlținaș *s.m.* – diminutiv al cuvântului „paltin”, tip de arbore.

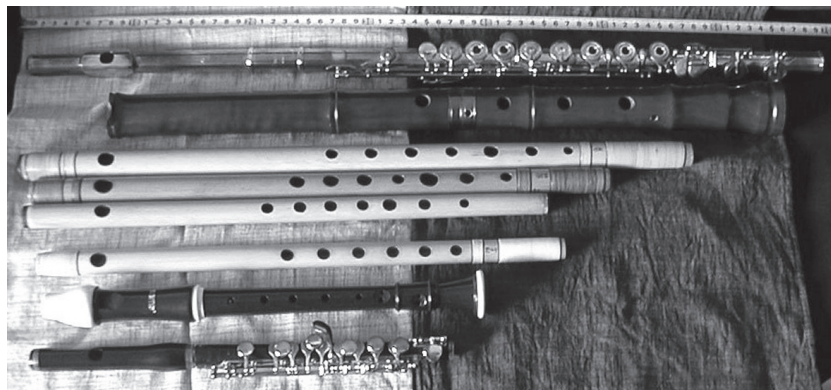
Explorarea textului

Din istoria cuvintelor

Cuvântul **năzdrăvan**, ca multe alte cuvinte, are o biografie interesantă. Este format pe teren românesc de la cuvântul de origine slavă *zdravăn* (în slava veche *сѣдравънѣ*), „sănătos, robust”, cu ajutorul prefixului *ne-*. Așadar, forma lui inițială a fost *nezdravăn*, sensul primar fiind „ne-sănătos”, mai întâi fizic, apoi și mintal. Apoi, cuvântul evoluează în direcția ieșirii din sfera comunului, banalului (asumând semnificații ca *poznaș*, *comic*, dar și *extrem de priceput, măreț*), atingând, în cele din urmă, domeniul supranaturalului: „cu capacități profetice”.

1. Explicați, pe baza textului, înțelesul secvențelor: *pe l-apus de soare; oi mândre; câni mai bărbați; gura nu-i mai tace; să le spui curat; la nunta mea a căzut o stea; mi-au ținut cununa; tras printr-un inel.*
2. Descifrează sensul expresiilor *picioare de plai, gură de rai*, numind figura de stil creată și analizând modul de constituire a acesteia.
3. Identificați alte sensuri ale substantivelor *plai, strungă* și utilizați aceste cuvinte în contexte adecvate.
4. Precizați sensul interjecției *mări* în text, argumentând alegerea: 1) termen de adresare: *măi, bre*; 2) cuvânt prin care se subliniază o relatare, o afirmație; 3) cuvânt care exprimă mirarea, nedumerirea, surprinderea; 4) cuvânt care exprimă mâhnire; 5) cuvânt care exprimă admirație.
5. Găsiți în text cuvintele care au astăzi o altă ortografie, notând formele lor literare.
6. Ținând seama de notele lexicale, explicați sensul structurilor, plasându-le în enunțuri: *a da oile la strungă; ba e laie, ba-i bălaie.*
7. Identificați și notați într-un tabel cuvintele/îmbinările de cuvinte care conțin:

Cadrul natural	Imaginea mioriței	Chipul ciobanului
...	...	...

Un mic fluierar. Începutul secolului al XX-lea
Fluiere românești

Minienciclopedie

Fluierul ca simbol

Fluierul este cunoscut de majoritatea popoarelor care practică ori au practicat păstoritul. Acestui instrument muzical i se atribuie proprietăți miraculoase: accelerează creșterea plantelor, îmblânzește animalele, îndepărtează duhurile rele, învie morții. Fluierul este un simbol al strămoșului mitic, reprezentând un mijloc de comunicare cu spiritele de dincolo. Trilurile lui erau un fel de mască a vrăjitorului, îl protejau pe acesta de forța irezistibilă a lumii celeilalte. Sacralitatea fluierului și proprietățile lui magice sunt relevate de prezența acestui instrument la toate riturile, ceremoniile și jocurile populare ale românilor.

Varia

Fluierul este un instrument muzical pe cât de străvechi, pe atât de simplu. Există o mare deosebire între el și alte instrumente de suflat cu coloană de aer. Sunetul lui, chiar dacă nu știi să cânti, poate spune povești întregi. La flaut, de pildă, cel mai mult contează puritatea sunetului. La fluier, dimpotrivă, cea mai importantă este bogăția timbrului, întocmai ca buchetul de arome al unui vin vechi. Sub acest aspect, nu pot fi două fluiere identice. Nici chiar două cântări zise la același fluier nu vor suna la fel.

8. Analizați rolul diminutivelor: a) în evidențierea relației *ciobănaș – mioriță*; b) în evidențierea relației *ciobănaș – măicuță*.
9. Transcrieți din text toate cuvintele care au generat nume de familie la români, indicând și aceste nume: fluier(ar) – Fluieraru, ...
10. Observați atitudinea afectivă accentuată prin dativul etic: *ca să mi-l omoare, vreau să mi te-omoare*.
11. Numiți figurile de stil din fragmentele de text de mai jos. Comentați valoarea lor expresivă:
 - a) *Pe-un picior de plai,/ Pe-o gură de rai;*
 - b) *Negru zăvoi;*
 - c) *Îți cheamă ș-un câne/ Cel mai bărbătesc/ Și cel mai frățesc;*
 - d) *Ș-oile s-or strânge,/ Pe mine m-or plânge/ Cu lacrimi de sânge!*
 - e) *Mândru ciobănel;*
 - f) *C-am avut nuntași/ Brazi și păltinași,/ Preoți, munții mari,/ Paseri, lăutari,/ Păsărele mii/ Și stele făclii!...*
12. Comentați metaforele ce conturează portretul ciobănașului, făcut de măicuță. Ce imagini vizuale și aspecte cromatice pot fi intuite?
13. Relevați semnificația simbolică a *fluierului* în text. Consultați un dicționar de simboluri.
14. Analizați paralelismul sintactic din versurile de mai jos. Găsiți și alte exemple de paralelism în text. Comentați valoarea lor stilistică.

„Fluieraș de fag,
Mult zice cu drag!
Fluieraș de os,
Mult zice duios!
Fluieraș de soc,
Mult zice cu foc!”

15. Selectați repetițiile și relevați rolul lor stilistic.

16. Lucru în perechi. Amintiți-vă caracteristicile genurilor literare și determinați genul descris în fiecare caz:

- Genul ... are ca principală modalitate de expunere narațiunea, în care prezența autorului este înlocuită de personajele ce participă la acțiunea desfășurată, la timpul trecut și la persoana a III-a. De aceea, modalitatea principală de expunere a ideilor autorului este exprimarea indirectă, obiectivă.
- Genul ... este subiectiv, autorul exprimându-și direct ideile, sentimentele, stările sufletești într-un limbaj artistic (metafore, simboluri etc.) și folosind, de regulă, persoana I.
- Genul ... cuprinde opere literare scrise, de obicei, pentru a fi reprezentate pe scenă. Principalul mod de expunere în aceste opere este dialogul (și monologul). Acțiunea lor se dezvoltă, de obicei, în jurul unui conflict.

17. Din ce specie literară face parte *Miorița*? Argumentați.**18. Demonstrați că *Miorița*, deși atribuită unui gen concret, conține mărci caracteristice altor genuri. Argumentați cu secvențe din text.****Dicționar literar**

Amintiți-vă! Balada populară este o specie epică în versuri care se axează pe evenimente mitice, istorice sau fantastice. Termenul românesc original pentru această specie era „cântec bătrânesc”, iar termenul *baladă* a fost introdus din limba franceză de Vasile Alecsandri.

După tematica lor, baladele pot fi:

- **fantastice:** *Soarele și luna*;
- **istorice:** *Constantin Brâncoveanu*;
- **legendare:** *Meșterul Manole*;
- **haiducești:** *Toma Alimoș, Codreanu, Bujor*;
- **păstorești:** *Miorița; Maica bătrână*;
- **vitejești:** *Pintea Viteazul, Novac și Corbul, Gruia lui Novac*;
- **familiale:** *Crăișor cu mult dor, Ghiță Cătănuță*.

Motivele din *Miorița*

Motivele fundamentale ale baladei includ:

- **motivul transumanței**, al migrației periodice a păstorilor și turmelor de oi;
- **motivul complotului**, al înțelegerii secrete/ uneltirii câtorva persoane împotriva alteia;
- **motivul mioarei năzdrăvane**, al animalului-oracol (care profețește, prezice viitorul);
- **motivul testamentului**, al exprimării dorințelor care urmează a fi îndeplinite după moarte;
- **motivul măicuței bătrâne**, al căutării copilului pierdut, care se adevărește a fi mort sau moare;
- **motivul moarte-nuntă**, alegoria care exprimă credința în viața de după moarte.

19. Completați schema de mai jos:

Momentele subiectului	Secvențe din text
1. Expozițiunea	<i>Pe-un picior de plai,/ Pe-o gură de rai,/ Iată vin în cale,/ Se cobor la vale/ Trei turme de miei/ Cu trei ciobănei.</i>
2. Intriga	
3. Desfășurarea acțiunii	
4. Punctul culminant	
5. Deznodământul	

20. Comentați rolul fiecărui moment al subiectului în pânza narativă a textului.**21. Completați tabelul din exercițiul 19 cu rubrica *Motivele*, corelând-o cu *Momentele subiectului*.****22. Analizați motivele literare ale baladei după următorul algoritm:**

- locul motivului în text;
- semnificația lui;
- tangențe cu alte texte.

23. În baladă este vorba de un omor real, sigur sau de unul ipotetic? Argumentați cu exemple din text.

Minienciclopedie

Balada populară Miorița a fost descoperită de Alecu Russo, fiind culeasă în timpul exilului său la Mănăstirea Soveja de la un cioban. A fost publicată pentru prima dată de Vasile Alecsandri (în 1850, în revista „Bucovina”, apoi în 1852, în culegerea *Poezii populare. Balade (Cântice bătrânești), adunate și îndreptate de V. Alecsandri*). Tema mioritică apare sub diverse forme (balade, colinde, doine etc.) în peste o mie cinci sute de variante. *Problema raportului ființei umane cu sine însăși și cu lumea, cu natura, cu universul* reprezintă, în esență, **tema** baladei. Diversele interpretări ale baladei, adesea controversate, au generat adevărate polemici, din momentul publicării ei și până în prezent. În linii mari, unii cercetători au văzut în atitudinea baciului moldovean în fața morții o dovadă a *fatalismului*, adică o resemnare în fața morții și acceptarea necondiționată a acesteia; alții au crezut că întrevăd în dragostea de viață și față de natură a ciobanului o manifestare de *optimism*. În sfârșit, o serie de exegeți consideră că **autorul anonim** ar fi vrut să reliefeze *capacitatea eroului de a anula realitatea tragică prin transformarea acesteia*.

Din istoria cuvintelor

Originea cuvântului **stea** urcă de parte în negura vremurilor, către o ipotetică limbă reconstruită de savanți, numită proto-indo-europeană, din care au provenit multe dintre limbile vorbite, în trecut ori în prezent, în Europa și în Asia. Din această cauză sunt atât de asemănători termenii cu sensul „stea” din diverse limbi: greacă *aster*, armeană *astš*, germană *Stern*, engleză *star*, olandeză *ster*, latină *stella*. În vocabula latină își au obârșia cuvintele din limbile romanice: în italiană *stella*, în catalană *estela*, în spaniolă *estrella*, în portugheză *estrela*, în franceză *étoile* și, desigur, în română *stea* (cu o variantă învechită *steală*).

24. Lucru în perechi. Răspundeți la întrebările:

- În ce relație se află ciobănașii?
- Ce sugerează numeralul cardinal *trei*?
- De ce acțiunea are loc *pe l-apus de soare*?
- Ce elemente fabuloase sunt introduse în pânza operei? De ce?
- Ce semnifică, în credința ortodoxă, căderea unei stele?
- De ce ciobănașul nu se opune sortii?
- Poate fi considerat păstorul un resemnat?

25. Elaborați caracterizarea ciobănașului moldovean după reperele următoare. Folosiți ca motto afirmația lui Mircea Eliade: „*Eroul mioritic a reușit să găsească un sens nefericirii lui asumând-o nu ca pe un eveniment «istoric» personal, ci ca pe un mister sacramental*”.

- locul personajului;
- portretul fizic;
- portretul moral;
- relația păstor – animale;
- atitudinea față de mama sa;
- viziunea sa asupra morții.

26. Ce elemente din text vin în sprijinul afirmației lui Lucian Blaga: „*Miorița e o creație a vieții ciobănești sub stele, în mijlocul munților*”?

27. Sunteți de acord cu afirmația lui Vasile Alecsandri referitoare la primele două versuri ale baladei: „...sunt totodată și o minunată icoană poetică și o dovadă de dreaptă prețuire ce poporul știe a face de frumusețile țării sale”? Argumentați-vă opinia.

28. Comentați viziunea panteistă a autorului anonim, pornind de la versurile: „Ca să mă îngroape/ Aice, pe-aproape,/ În strunga de oi...”.

29. Explicați de ce păstorul vede moartea nu ca pe un sfârșit, ci ca pe o continuare a existenței sale prin integrarea în natură.

30. Lucru în echipe. Motivați lipsa deznodământului. Imaginați o variantă de deznodământ, „fatalistă” sau „optimistă”, argumentând plauzibilitatea acesteia.

31. Lucru în perechi. Discutați cu colegul/colega și prezentați 3-4 argumente în sprijinul aserțiunii: „Oamenii nu trebuie să accepte violența, ci să facă totul pentru a o opri”.

Dincolo de text

1. Lucru în echipe. Generalizați cunoștințele acumulate în urma studierii operei folclorice într-o schemă cu titlul-cheie „Balada Miorița”.

2. Definiți sensul expresiilor frazeologice. Ce simbolizează *steaua/stelele* în fiecare dintre acestea? Încadrați expresiile în enunțuri.

a) A crede în steaua sa.	d) A fi vai de steaua cuiva.
b) A fi cu stea în frunte.	e) A vedea stele verzi.
c) A sta cu dinții la stele.	f) A fi ca picat din stele.

3. Audiați una dintre variantele cântate ale *Mioriței*, în interpretarea lui Nicolae Sulac sau a lui Tudor Gheorghe. Împărtășiți-vă impresiile. Ce aspecte ale interpretării vi s-au părut mai reușite?
4. Comentați imaginile de mai jos: aspect fizic, vestimentație, accesorii, posibile trăsături de caracter.
5. Comentați utilitatea toiagului pentru un cioban, enumerând scopurile la care acesta poate folosi.

Bătrâni. Prima jumătate a sec. XX

Ciobani din ținutul Sibiului.
Prima jumătate a sec. XX

6. Documentați-vă cu privire la dezvoltarea motivelor mioritice în literatura cultă pentru a completa tabelul:

Motivul din <i>Miorița</i>	Autorul și opera în care e dezvoltat motivul	Exemplificare
Motivul testamentului	Mihai Eminescu, <i>Mai am un singur dor</i>	...Să mă lăsați să mor/ La marginea mării.
...	...	...

Alte texte de reper:

a) Tudor Arghezi, <i>Testament</i> ;	e) Ion Pillat, <i>Transhumanță</i> ;
b) Mihail Sadoveanu, <i>Baltagul</i> ;	f) Nicolae Labiș, <i>Miorița</i> ;
c) Grigore Vieru, <i>Legământ</i> ;	g) Leonida Lari, <i>Sacrificiul</i>
d) Ion Druță, <i>Toiagul păstoriei</i> ;	<i>păstorului mioritic</i> etc.

7. Relaționați dictonul latin *Moartea e condiția vieții* (Seneca) cu mesajul baladei.
8. Sprijiniți sau combateți opinia lui Mircea Eliade: „Balada revelează o solidaritate mistică între om și natură, care nu mai este accesibilă conștiinței moderne”.
9. Redactați un eseu nestructurat de o pagină, pornind de la una dintre aserțiunile:
 - a) „Cea mai frumoasă epopee pastorală a lumii.” (Alec Russo)
 - b) „*Miorița*, acea inspirațiune fără seamăn, acel suspin al brazilor și al izvoarelor de pe Carpați.” (Mihai Eminescu)
 - c) „Poporul, ca și intelectualii, recunosc în această capodoperă a geniului popular modul lor de a exista în lume.” (Mircea Eliade)
 - d) „*Miorița* este școala tristeții naționale.” (Nichita Stănescu)

Varia

- În 1991 a avut loc premiera operei rock *Miorița* la Teatrul „Ginta Latină” (regia – Veaceslav Madan, libretul – Iulian Filip, compozitor – Liviu Știrbu).
- La concursul Tribunei Internaționale a Compozitorilor din cadrul UNESCO (Paris, 1986), **poemul pentru voce, orgă și clopote *Miorița*** de Tudor Chiriac a fost nominalizat printre primele 10 compoziții ale anului.
- În 1987 a fost lansat **filmul muzical de scurt metraj *Miorița*** (regia – Victor Bucătaru, scenariul – Emil Loteanu).

O dramă în proză

Pre-text

1. Alcătuiți câmpul lexical al noțiunii *călătorie*.
2. Faceți o listă de datini și tradiții populare despre care ați auzit. Descrieți una dintre ele.

Textul

Minienciclopedie

Mihail Sadoveanu

(1880-1961) – nuvelist, romancier, unul dintre cei mai importanți prozatori români din prima jumătate a secolului al XX-lea. Volume de povestiri: *Dureri înăbușite* (1904), *Crâșma lui Moș Precu* (1904), *Hanu Ancuței* (1928). Romane: *Neamul Șoimăreștilor* (1915), *Venea o moară pe Siret* (1924), *Zodia Cancerului sau Vremea Ducăi-Vodă* (1929), *Baltagul* (1930), *Creanga de aur* (1933), *Frații Jderi* (1935-1942), *Nicoară Potcoavă* (1952). Opera lui reprezintă o adevărată epopee a poporului român, străbătută de lirism, inspirată din folclor și vechi cronici.

Baltagul

de Mihail Sadoveanu
(fragment)

XIII

[...] Drumul se curățise de ape și se zvânta. Pădurea fâșia lin din cetini și răsuflea aburi. În poienile sorite, pământul se ochise bine și înverzeau pajiști. În frunzele moarte din marginea unei râpi, Vitoria găsi clopoței albi. Coborî din tărniță ca să-i rupă și-i înălță pe codițele lor subțiri, în lumină. Privi cerul albastru și înghiți mireasma pădurii.

Cu frâul calului trecut pe după cot, porni pe cărarea din marginea drumului. Trupul ei ar fi vrut să cânte și să înmugurească; simțea intrând în el soare și bucurie; dar în același timp se ofilea în ea totul, grabnic, ca clopoței pe care-i ținea între degete și care pieriseră.

Cănele dădu scâncet. S-ar fi voit și el slobod.

— Gheorghită, dă-i și lui drumul, zise femeia, atentă. Flăcăul descălecă și descătără-mă zgarda lui Lupu. Dar cănele nu căuta să zburde. Umbla cu botul în soare și, din când în când, parcă încerca să strănute. Rânjea și fornăia pe nas, adulmecând și sorbind adierile.

Urcară așa la pas din parapet de pod în parapet de pod. Sus, poposiră. Cănele sta cu luare-aminte pe coadă, privind văile ca un om. Petrecea și el, uitându-se la frumusețile lumii. Gheorghită îl observă de câteva ori și-l arătă din ochi către maică-sa, râzând.

— Îi place și lui să se uite... zise munteanca, serioasă.

Când coborî la al doilea pod al văii dinspre Sabasa, cănele se opri și deveni neliniștit. Deodată se repezi asupra cailor, lătrând și încercând să-i înțeleste de boturi.

— Nu înțeleg ce va fi având astăzi Lupu, vorbi Gheorghită, nedumerit. Și ast' dimineață, când îl țineam lângă mine, în șură la domnu Vasiliu, tot cerca să iasă din zgardă și mârâia. Parcă era tunet, când s-aude departe.

— A făcut asta?

— Da... S-a liniștit târziu, după ce s-a deșertat crâșma de oameni. Acu văd că-i vine altă nebunie.

— Să vedem ce este. Să oprim caii.

Cănele își contenii dușmănia împotriva dobitoacelor. Se întoarse asupra oamenilor. Apoi coti pe lângă parmaclăcul podului, în râpă. Se duse așa o bucată la vale, pe o pajiște nouă, care lucea în soare – și iar veni la drum. Se repezi asupra lui Gheorghită, încolțindu-l de pulpana sumăieșului. Flăcăul îl izbi cu piciorul. Animalul se duse chelălăind la vale, pe aceeași urmă.

— Băiete, zise munteanca, leagă-ți calul de un mesteacăn, cum fac și eu. Coboară-te în râpă după căne. Și asară, când suiam, a dat aicea semn; dar era în lanțug.

Imagine din filmul *Baltagul* (1969)

Cu tâmpile vâjâind, răzbi în ruptura de mal, în lătratul ascuțit și întărit al cânelui. Gheorghită zvâcnea de plâns cu ochii acoperiți de cotul drept înălțat la frunte. Oase risipite, cu zgârciurile umede, albeau țărâna. Botforii, tașca, chimirul, căciula brumărie erau ale lui Nechifor. Era el acolo, însă împuținat de dinții fiarelor. Scheletul calului, curățit de carne, sub tarniță și poclăzi, zăcea mai încolo.

Femeia răcni aprig:

— Gheorghită!

Flăcăul tresări și se întoarse. Dar ea striga pe celălalt, pe mort. Ingenunchind cu grabă, îi adună ciolanele și-i deosebi lucrurile. Căpățâna era spartă de baltag.

XIV

Cu grabă, dar fără lacrimi, femeia făcu cea dintâi rânduială. Despărți din tărhatul umed și muced o pocladă și o așternu peste rămășițele lui Nechifor Lipan. Flăcăul părea cu totul zăpăcit. Abia acum înțelegea că acolo zace tatăl lui. Plângea ca un copil mic, cu ochii mititei și buzele răsfărâte. Femeia stătu în picioare, cu mâinile cuprinse sub sâni, și căuta să-și deie samă de loc. De sus, de lângă parapetul de piatră, săpătura costișei venea oablă ca o prăpastie. Sus, era umplutură pardosită cu lespezi cioplite. Până jos în cotlonul râpei arăta să fie cam douăzeci de metri. Aicea malul era ros și scobit și avea în față puținel tăpșan ocultat de colțuri de stâncă. Pe urmă, râpa se prăvălea mai în fund. Era un loc așa de strâmt, așa de singuratic, așa de dosit. Numai soarele îl ajungea și-l bătea în plin. Nu suia la nicio potecă; n-avea niciun fel de legătură în curmeziș cu vecinătățile. Aici fusese soarta lui Nechifor Lipan, să cadă ca-ntr-o fântână, lovit și brâncit de mâna dușmanului. Nimeni nu mai putuse vedea acea cruntă privesc. Oamenii călători treceau fără grijă pe sus; păstorii n-aveau într-acolo loc de apropiere.

Imagine din filmul *Miorița* (1987).
Maria Sagaidac în rolul mamei

Soarele de toamnă răsărise și asfințise asupra mortului singur și asupra calului zdrobit. Veniseră asupra leșurilor ploile cele negre; hultanii și corbii stăteau asupra lor ciucur; iar în vremea nopților au venit dihaniile din râpile muntelui, sprijinind în mort labele și trăgând cu colții. Numai acest câne a știut toate și a vegheat în preajmă până ce l-a alungat foamea către oamenii vii. S-a mai întors din când în când și a mai așteptat; după aceea, într-o zi, a sosit vifor și ninsoare și iarna a astupat râpa. Acuma soarele a curățit-o și a eliberat-o, după o voință a lui Dumnezeu, și, tot după aceeași voință, cânele, trecând pe sus, a adulmecat mirosurile și i-a dat ei știință.

Observând că flăcăul nu-și venise încă în fire, măsură din ochi înălțimea până sus și prubului cum s-ar putea cățăra la drum. Pipăi anume locuri cu piciorul și-și căută sprijin, întinse brațele spre așchii de piatră și găsi o cale cotită și anevoioasă.

— Am treabă sus, strigă ea lui Gheorghită; mă întorc îndată. De sus, de lângă parapet, chemă cânele:

— Da' de ce să mă cobor? E un pripor gol, fără cărare.

— Coboară-te, îți spun. Aud pe Lupu dând glas. A găsit ceva... Deodată i se îmbujoraseră obraji și-i luceau ochii. Flăcăul înțelese. Cotind și el pe lângă parmaclăcul de piatră, își dădu drumul târâș în râpă. Femeia se aplecă și văzu prăpastia. Totuși Gheorghită luneca lin pe clina umedă, stârbind bolovanii. Cânele nu se zărea; i se auzea numai glasul, dosit în văgăună.

Observă pe flăcău în picioare, ocolind sub mal. Îndată se sui spre ea chemarea lui înfricoșată. Având buna încredințare de ce putea fi acolo, Vitoria își adună cu palmele straiul în poala din față și-și dădu drumul alunecuş pe urma băiatului.

Minienciclopedie

Romanul Baltagul, apărut în 1930, este o monografie a satului, fiind, în același timp, o parafrază modernă a baladei populare *Miorișta*. Din mărturiile vremii se știe că a fost scris în doar șaptesprezece zile. Mihail Sadoveanu a pornit de la cunoscuta baladă populară românească și a realizat o nouă interpretare a mitului mioritic, versul-motto indicând clar sursa lui de inspirație: „Stăpâne, stăpâne,/ Îți cheamă ș-un câne”. După cum mărturisea însuși autorul, la baza romanului stă și un fapt real: poposind odată la un han, el i-a auzit pe doi jandarmi discutând despre uciderea unui cioban și despre posibila făptași ai crimei. Din baladă, romancierul a reținut ideea conflictului: doi ciobani se înțeleg să-l omoare pe un al treilea pentru a pune stăpânire pe oile lui. Totodată, el a folosit și unele momente din alte două balade populare românești, *Dolca* și *Șalga*. Sadoveanu a sintetizat aceste elemente și a elaborat o construcție epică elegantă, plasând în centrul acțiunii un personaj feminin cu o psihologie complexă, foarte apropiat de personajele din tragedia antică. Baltagul este considerat o capodoperă a prozei românești, în special pentru armonia, dinamismul și conștientizarea compoziției.

— Vin-aici, Lupu.

Dulăul lui sprinten pe urmele ei. Îl puse lângă cai, paznic împotriva trecătorilor. Apoi cotrobăi în boclucuri și se coborî iar la vale cu chibrituri și c-o făclie de ceară. Aprinse făclia și o potrivea la dos, în scobitura malului.

Avea în ea o putere nouă, care-i răzbea în toate mișcărilor și în priviri.

— Gheorghită, hotărî ea, tu să stai aici, să priveghezi pe tatu-tău. Iar eu mă scobor în grabă la Sabasa ca să dau de știre. Vin cu căruța și cu domnu Toma, ca să luăm mortul, să-l ducem în sat și să împlinim cele de cuviință.

— Bine, mămucă, suspină flăcăul. Oi sta aici, după cum îmi poruncești.

— Să stai, Gheorghită! Eu nu întârzii mult. Vezi să nu se stingă lumina.

Sui iar la drum, încăleacă și se duse, lăsând pe Lupu lângă celălalt cal.

Flăcăul privea lumina făcliei. Abia o putea deosebi din strălucirea soarelui, care bătea pieziș. Fără o voință anumită, se așezase într-o lătura, mai mult cu spatele spre poclada care acoperea ciolanele, zgârciurile, părul și lucrurile tatălui său, amestecate. Nu s-ar fi putut spune că are vreun dezgust, dar de când trăia pe lume nu-i fusese dată o asemenea cumplită vedere. Ridicând ochii și privind departe, băga de samă că se află într-un loc cu totul pustiu, între stânci, între râpi, sub cerul înalt. Pădurea era aproape. În fundul prăpăstiilor se mai țineau ostroave de omăt.

Dintr-odată strălucirea soarelui trecu spre vârful brazilor și către piscuri. Cu coada ochiului, văzu lumina făcliei crescând în umbra văgăunii. Era o liniște neclintită, parcă toate împietriseră în asfințitul de soare. Stătu și el neclintit ca toate, ascultându-și bătăile inimii. Tresări numai când auzi sus, în aurul luminii, un strigăt de pajură. Chemase de două ori. O văzu deasupra, plutind lin pe aripi; își mișca numai capul; parcă-l privea pe dânsul. Se auzi altă chemare mai depărtată. Pajura pluti într-acolo. Cerul rămase singur și, în curând, din cer păru că ninge înserarea. Judecându-se el singur pe sine, flăcăul se încredință că nu simte în el vreo sfială; ar fi dorit numai să aibă în preajma lui un suflet viu. Cănele era însă la drum, sus. Lătrase numai o dată. Acuma tăcea și se făcuse noapte. Deci nu mai trecea niciun drumeț.

Luceau stele. Porni o adiere de vânt.

Auzi în prăpastie un scâncet de dihanie. Poate i s-a părut. O neliniște fierbinte i se porni din măruntaie și-l fulgeră în creștet. Răsări în picioare și căută loc de trecere pe urmele maică-sa. Zgrețenând cu unghiile și împingându-se la deal cu călcăiele, ajunsese asudat și gâfâind sus. Calul necheză ușurel; cănele veni lângă dânsul. Acolo sus, la drum, i se părea că e mai puțin întuneric. Îndată ce iese luna, toate au să se lumineze deplin. Are să se lumineze deplin și jos în văgăună. Acolo s-a înălțat în picioare mortul, învălit în pocladă, așteptând binecuvântarea din urmă și rugăciunile de care n-a avut parte.

Își aplecă urechea. Trăgea o adiere abia simțită. Bănuia în răpă pipăiri de pași și-n împrejurimi foșnet. I se deslușiră în urechi zvonuri de pâraie depărtate. Târziu, prin lumina de lună, trecură pe deasupra brazilor paseri străine. Singurătățile muntelui pulsau de apele primăverii; viața tainică își întindea iar punțile peste prăpăștiile morții. Sângele și carnea lui Nechifor Lipan se întorceau asupra lui în pași, în zboruri, în chemări. Flăcăul nu înțelegea din toate decât o frică strecurată din pământ în el, și începu să vorbească cu cănele și cu calul, adresându-le cuvinte fără noimă. Tot ca să-i treacă vremea mai ușor, căută traista cu orz. După aceea își pregăti un culcuș și se învăli în pocladă. Zgomotele nopții îi părură abia simțite și i se îngreua trupul de somn, când Lupu dădu glas către vale.

Imagini din filmul *Baltagul* (1969)

Din istoria cuvintelor

Cuvântul **baltag** (cu varianta *baltac*) este de origine turcă: *baltak*, fiind atestat și în varianta sa cumană, *balta*. Tot din turcă, termenul a fost împrumutat de neogreacă, *baltas*, și de bulgară, *baltija*. În vechime, soldații înarmați cu baltage erau numiți baltagii.

Varia

Baltagul, ca și toporul, în general, este un simbol al distrugerii, al separării, văzute însă drept preambul al unei noi întemeieri și ordini. Pe de altă parte, securea călăului este un instrument al pedepsei, al morții violente ce intervine ca un act justițiar divin sau al abuzului și crimei. În același timp, toporul este un obiect magic în riturile de primenire a anului. Prin satele din Bucovina, de Anul Nou, de Crăciun și de Paști, țărani, când se așază la masă, își pun picioarele pe topor ca să fie sănătoși și viguroși în anul care vine.

Zvârlindu-se în sus, se păli cu fruntea de traista de orz aninată în capul calului. Apoi răcni spăriat: „Cine-i?” Nu-i răspunse decât cânele, care zăpăi iar. Când cânele se liniști, flăcăul auzi, în tăcerea cuprinsului, bătaia ca de clopot a fierăriilor de la o căruță.

Auzi chemări, aproape. Cunoscu glasul lui domnu Toma. Venea, cu Vitoria Lipan, nu numai crâșmarul, ci și județul satului, ș-un străjer. Poposiră, deshămară iapa, aprinseră un foc de găteje lângă parapetul podului.

— Arde făclia, Gheorghită? întrebă Vitoria.

— Cred că arde... răspunse flăcăul cu îndoială.

— Vai, băiete, îl muștră femeia, cum nu înțelegi tu o datorie ca asta! Coboară și vezi. Ține, am adus de la biserică fanarul acesta cu semnul crucii. Aprinde lumânarea din el și potrivește-l frumos la căpătâiul lui tată-tău. Să știi că nu se poate să-l ridicăm azi, poate nici mâni. Cât ar fi, trebuie să-l priveghem, și m-am înțeles cu părintele Tudorache ca să vie să citească aici.

— Dar de ce nu putem să-l ridicăm? se împotrivi Gheorghită, neguros.

— Nu se poate, căci ei își au rânduielile lor.

— Care ei?

— Stăpânirea. Își au rânduielile lor cum să steie toate pe loc până ce vine domnu subprefect pe care l-am văzut noi la Farcașa, și doftorul, și domnu procuror.

— Da' de ce să vie? Ce au ei cu noi?

— Cu noi n-au nimica. Au cu mortul, să vadă cum și ce. Să cunoască și ei cum că într-adevăr a fost ucis, și după-aceea să înceapă a căuta pe făptași. Eu întâi am țipat ca să mă lase în pace să-mi iau omul și să-i fac cele de cuviință. Dar atuncea s-a sculat domnu Toma, care-i de față, și m-a sfătuit să mă supun, că altfel ne vără judecătorii în închisoare. Dacă-am văzut ș-am văzut, ce să fac? m-am supus. Or face ei cum au rânduiala și după aceea mi-or da mortul. După asta nu mai au nici ei nimic cu mine, nici eu cu dânșii.

— Ț! nu așa, nevastă, se amestecă, nemulțămît, domnu Toma; ei doar nu fac asta dintr-o răutate. Rânduiala aceasta o au ca să poată găsi pe ucigaș.

— Domnu Toma, nu te supăra. Dacă s-or uita la niște ciolane, parcă au să știe care-i făptașul?

— Nu-i numai asta. Ai să arăți și dumneata ce știi și ce bănuiești.

— Eu? se miră munteanca și privi pieziș spre ceilalți oameni, care suiseră cu ea din Sabasa. Apoi tăcu și-și acoperi buzele cu podul palmei stângi. Tare-ți mulțănesc, domnu Toma, pentru ajutorul care-l dai, adăogi ea cu glas blând; și-i fi bun să mai trimeți aicea, mâni, căruța cu părintele, așa precum te-am mai rugat. Ți-oi plăti cât îi spune, ș-oi socoti ajutorul dumnitale ca o binefacere. Pune în căruță, odată cu părintele, pâni douăzeci, măsline două chile, și scrumbii zece, și rachiu cinci gărafi de câte-o oacă. Scrie și acestea în catastif la dumneata, pe lângă cele ce am adus acuma cu noi. Cine-a binevoi să vie aici ca să vadă ori să privegheze pe mort, să-l cinstesc c-un pahar și să-i dau o

bucată de pită cu ceva, ca să fie pomenire. Poftesc ș-acuma pe domnu județ și pe străjer. Gheorghită, scoate din fân, din căruța lui domnu Toma, o garafă și ad-o aici, la foc.

Oamenii s-au bucurat și au zâmbit cu voie-bună către nevastă, prin lucirea flăcărilor. Vitoria le-a turnat rachiou și au băut pe rând din același pahar, neuitând să închine pentru mort. Domnu Toma, mai ales, a vorbit drept după inima Vitoriei:

— Dumnezeu să-i ierte lui Nechifor Lipan toate greșalele cu voie și fără voie și să binevoiască a-i da, măcar de-acu înainte, hodină în pământ.

La această închinare, Vitoria a crezut de cuviință să lăcrămeze, înainte de a bea, a vărsat pentru mort o picătură din pahar. Asta o făcea de mult, de când se arătase înțelegerii ei adevărul.

Flăcăul a coborât fanarul în râpă. Ceilalți au așteptat ziua, lângă foc, cinstind din când în când băutura. Pe urmă s-au dus și ei să descopere și să vadă pe Lipan. [...]

Note lexicale

parmaclâc *s.n.* – construcție din lemn sau din piatră, de forma unui perete sau a unui gard scund, folosită pentru a mărgini o altă construcție.

tăpșan *s.n.* – loc neted și ușor înclinat la baza povârnișurilor muntoase; coastă a unui deal sau a unui munte, pantă, povârniș.

județ *s.m.* – (*inv., reg.*) judecător; conducător, primar.

fanar *s.n.* – (*inv.*) felinar.

oca, ocale *s.f.* – veche unitate de măsură pentru capacități și greutate, egală cu cca un litru și un sfert; vas cu care se măsoară această cantitate.

Explorarea textului

1. Definiți, cu ajutorul dicționarului, sensul lexemelor: *parapet, crâșmă, pulpană, pripor, tașcă, chimir, tarniță, zgârci, ostrov, pajură, noimă, gătej, catastif*.
2. Repartizați cuvintele în tabelul de mai jos și precizați sensul lor: *tarhat, sumăieș, clină, a prubului, oablă, botfor, a zăpăi, pocladă, boclucuri, a priveghea*.

Regionalisme fonetice	Regionalisme lexicale
...	...

3. Scrieți forma literară a cuvintelor: *să deie, tatu-tău, oi sta, cătră, să cetească, se învăli, paseri, doftorul, greșalele, să lăcrămeze, să lese, mâni (adv.), samă*.
4. Determinați sensul cuvintelor *rânduială, lumină* și precizați-l pe cel actualizat în text.
5. Explicați sensul locuțiunilor verbale: *i-a dat știință, nu-și venise în fire, să dau de știre, bagă de samă, să mă lase în pace, care-i de față*.
6. Numiți și comentați figurile de stil:

a) Frunzele moarte;	d) Venea ca o prăpastie;	g) Un loc așa de strâmt, așa
b) Cerul rămase singur;	e) Ninge înserarea;	de singuratic, așa de dosit.
c) Suflet viu;	f) Cruntă priveliște;	
7. Citiți integral *Baltagul* și identificați momentele subiectului, completând tabelul:

Momentele subiectului	Capitolele care le includ
...	...

8. Lucru în echipe. Alcătuiți planul dezvoltat de idei al operei, pentru capitolele indicate de profesor/profesoară. Pe baza planului, elaborați rezumatul (maximum 15 rânduri) aceluiași capitol la care ați construit planul de idei.
9. Stabiliți indiciile de timp din operă. Construiți o „linie a timpului”, plasând întâmplările din text în ordine cronologică și indicând momentul când au loc (toamna, iarna etc.).

10. Stabiliți indiciile de spațiu din *Baltagul*. Ce locuri sunt descrise?
11. Reconstituiți traseul Vitoriei și al lui Gheorghiță în căutarea lui Nechifor. Folosiți o hartă a României.
12. Numiți sărbătorile creștine menționate în lucrare. Ce știți despre ele?
13. Lucru în perechi. Completați grila de mai jos, bifând rubricile care indică specificul tuturor personajelor din *Baltagul*, conform tipologiei propuse.

Tipologia personajelor	Importanța rolului în structura operei			Gradul de evoluție		Gradul de complexitate		Amplourea	
	principal	secundar	episodic	static	dinamic	complex	schematic	individual	colectiv
Vitoria	x			x		x		x	
...									

14. Demonstrați că opera *Baltagul* este un roman.

Dicționar literar

Amintiți-vă! Roman – specie a genului epic, de mare întindere, cu o acțiune complexă la care participă un număr mare de personaje. Personalitatea acestora este bine individualizată, iar evoluția lor este determinată de trăsăturile de caracter și de subiectul operei. Acțiunea se poate desfășura pe mai multe planuri, realizând o imagine complexă a societății evocate.

15. Argumentați ideea că Vitoria este o femeie credincioasă și respectă obiceiurile strămoșești, comentând acțiunile Vitoriei care urmează după secvențele:
- La Borca a căzut într-o cumătrie.
 - La Cruci a dat de nuntă.
 - Gheorghiță, hotărî ea, tu să stai aici, să priveghezi pe tatu-tău. Iar eu mă scobor în grabă la Sabasa ca să dau de știre. Vin cu căruța și cu domnu Toma, ca să luăm mortul, să-l ducem în sat și să împlinim cele de cuviință.
16. Demonstrați că relațiile din familia lui Nechifor și a Vitoriei se bazează pe respectarea tradițiilor.
17. Explicați apariția unui fragment din balada *Miorița* ca motto pentru *Baltagul*.
18. Amintiți-vă care sunt motivele principale din balada *Miorița*. Stabiliți care dintre ele sunt preluate și dezvoltate în *Baltagul*.
19. Cum motivați faptul că în baladă crima este ipotetică, iar în roman este comisă? De ce modelul de comportament violent ilustrat în operă nu este acceptabil în zilele noastre? Care ar fi pașii pentru a contracara un astfel de comportament?
20. Observați particularitățile realizării personajelor feminine: mama ciobanului (în baladă) și Vitoria (în roman).
21. Motivul căutării adevărului se completează cu motivul călătoriei, aceasta transformându-se într-un drum sinuos, marcat de diferite semne. Relevați rolul pregătirilor pentru această călătorie.
22. Observați specificul motivului drumului: pentru Vitoria – *labirintic*, pentru Gheorghiță – *inițiativ*. Exemplificați cu secvențe din text.
23. Selectați sintagmele care conturează starea de spirit a lui Gheorghiță:
- când descoperă rămășițele tatălui său;
 - când rămâne lângă oseminte în așteptarea Vitoriei.
- Remarcați evoluția lui Gheorghiță din punctul de vedere al formării caracterului.

Dicționar literar

Bildungsroman – scriere în proză în care este prezentat procesul de formare psihologică, morală și socială a personalității unui erou (de obicei, a eroului principal). Această formare se produce în împrejurări nestandard, într-o perioadă de criză, prin intermediul unor experiențe importante de viață. Exemple de bildungsroman: *Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister* de Goethe, *Amintiri din copilărie* și *Povestea lui Harap-Alb* de Ion Creangă, *Portretul artistului în tinerețe* de James Joyce, *Adolescentul* de F.M. Dostoievski, *Romanul adolescentului miop* de Mircea Eliade, *Viața ca o pradă* de Marin Preda, *Enigma Otiliei* de G. Călinescu ș.a.

Varia

Mesteacănul este arborele sacru al populațiilor siberiene, de unde cultul lui a fost extins și în aria slavă și europeană. El reprezenta *Axis mundi* („Axa lumii”) și era plasat în centrul locuinței șamanului ori a vrăjitorului, având câteva trepte (7, 8, 12) pe care sufletul acestuia urca spre cer. Fiind un arbore tutelar, simbol al vieții și al regenerării naturii, al trecerii de la primăvară la vară, mesteacănul este, totodată, și un copac funerar; lemnul lui era folosit pentru torțele și focurile de incinerare. La români, de Sângeorz (Sfântul Gheorghe, la 23 aprilie) și de Armindenii (1 mai), la porțile curților și la ușile caselor se pun ramuri verzi sau o brazdă cu iarbă verde în care este înfiptă o cracă de mesteacăn.

24. Demonstrați că romanul *Baltagul* de Mihail Sadoveanu este un bildungsroman, urmărind formarea și maturizarea lui Gheorghită, fiul Vitoriei și al lui Nechifor Lipan.

- a) Băiatul asigură iernatul turmelor;
- b) O însoțește pe mama sa în căutarea dreptății:
 - lupta cu troianul;
 - înfruntarea străinului;
 - priveghiul;
 - înfăptuirea dreptății.

25. Comentați rolul Vitoriei în procesul de maturizare a feciorului.

26. Completați enunțurile:

- a) Vitoria este o gospodină harnică și pricepută, deoarece...
- b) Vitoria este superstițioasă, pentru că...
- c) Vitoria impresionează prin luciditate și stăpânire de sine atunci când...
- d) Vitoria trăiește un zbucium interior devastator când...
- e) Vitoria manifestă dârzenie și voință de neînfrânt, fiindcă...
- f) Vitoria dovedește o covârșitoare sete de viață, întrucât...

27. Pregătiți-vă de redactarea caracterizării personajului central, completând tabelul.

Secvența din text	Modalitatea/procedeul de caracterizare	Trăsătura de caracter și comentariul acesteia
...	...	...

28. Elaborați un eseu de caracterizare a personajului Vitoria Lipan.

29. Selectați din roman un fragment de descriere și apreciați rolul său în pânza acțiunii.

30. Comentați posibila semnificație simbolică a mesteacănului:

„– Băiete, zise munteanca, leagă-ți calul de un mesteacăn, cum faci eu. Coboară-te...”

31. Lucru în echipe. *Baltagul* a avut parte de cele mai diverse interpretări de-a lungul timpului, fiind considerat un roman:

- de dragoste;
- mitic;
- inițiativ;
- al familiei;
- etnografic;
- justițiar/polițist.

Împărțiți-vă în echipe conform indicațiilor profesorului/profesoarei. Fiecare echipă va sprijini sau va structura contraargumente pentru o anumită interpretare.

Dincolo de text

1. Ilustrați, într-o diagramă Venn, asemănările și deosebirile dintre balada *Miorița* și romanul *Baltagul*.
2. Expuneți-vă opinia despre măiestria artistică a lui Mihail Sadoveanu, pornind de la citatul de mai jos:

„Darul povestirii și sentimentului naturii sunt două trăsături esențiale ale stilului lui Mihail Sadoveanu. Nu toți scriitorii au darul povestirii. Sunt scriitori de mare adâncime care nu știu să povestească. Sunt alții care în istoria literară nu ocupă un loc de frunte și care totuși sunt povestitori minunați. [...] Neculce și Creangă sunt povestitorii noștri exemplari. Tradiția literară românească, atât cât o avea, se întemeiază și se construiește mereu pe acest dar care, astăzi, se manifestă cu un incomparabil belșug în opera lui Mihail Sadoveanu.” (Al. Philippide)

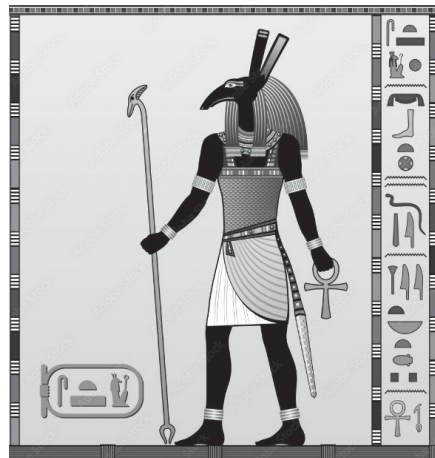
3. Citiți și alte romane de Mihail Sadoveanu (*Frații Jderi*, *Zodia Cancerului sau Vremea Ducăi-Vodă*, *Creanga de aur* ș.a.) și remarcați particularitățile artei narative a scriitorului, adică ale măiestriei de povestitor apreciate de Al. Philippide.
4. Documentați-vă și prezentați o informație succintă (0,5-1 pagini) cu referire la datinile românești legate de: a) botez; b) nuntă; c) ritul funerar – priveghiul; importanța faptului de a păstra lumina aprinsă (lumânarea, făclia); vărsatul unei picături de vin peste buza paharului etc.
5. Construiți și completați o grilă a personajelor (a se vedea ex. 13 de mai sus) pentru personajele din:
 - *Miorița*;
 - *Amintiri din copilărie*;
 - *Mănăstirea Argeșului*;
 - o operă preferată.
6. Documentați-vă și comentați semnificația prenumelor personajelor din *Baltagul*: Vitoria, Nechifor, Gheorghe, Minodora, Calistrat etc.
7. Lucru în perechi. Discutați și propuneți 3-4 argumente în sprijinul afirmațiilor:
 - a) Romanul *Baltagul* este o monografie a satului românesc de la munte.
 - b) Există mai multe motive mioritice în romanul *Baltagul* de Mihail Sadoveanu.
8. Citiți mitul căutării lui Osiris de către Isis și relaționați-l cu motivul călătoriei din romanul *Baltagul*.

Zeul Anubis

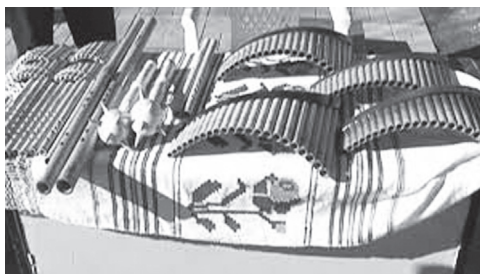
Isis, Osiris, faraonul și Horus

Zeul Seth

Folclorul. Literatura populară și literatura cultă

1. Cercetați imaginile. Găsiți un titlu generic potrivit. Argumentați-vă opțiunea.

2. Raportați renumitul dicton *Cunoaște-te pe tine însuși* la noțiunea de cultură națională/folclor.

Dicționar literar

Folclor – totalitatea creațiilor și manifestărilor artistice ce aparțin culturii populare spirituale transmise prin cuvânt și practici: literatura și muzica populară, dansul popular, formele de teatru și spectacol popular, obiceiurile și riturile etc.

Literatura populară sau **folclorul literar** cuprinde totalitatea manifestărilor culturii populare organizate în text – spus, cântat, scândat.

Literatură cultă – totalitatea textelor artistice scrise de un autor concret.

Caracterele specifice ale folclorului în opoziție cu literatura cultă:

- **Caracterul oral** presupune crearea, păstrarea și transmiterea prin viu grai.
- **Caracterul anonim** este determinat de oralitatea folclorului, nu există un individ care să fi creat opera artistică.
- **Caracterul tradițional** presupune existența unui sistem prestabilit de mijloace artistice.
- **Caracterul colectiv** reprezintă particularitatea operei artistice de a fi expresia unei conștiințe colective.
- **Caracterul sincretic** presupune contribuția mai multor arte la realizarea unor opere artistice.

3. Citiți textul scris de Vasile Alecsandri, prefață la colecția sa de poezii populare din 1852. Rescrieți secvențele sugestive pentru caracteristicile folclorului menționate mai sus.

Românul s-a născut poet!

Înzestrat de natură cu o închipuire strălucită și cu o inimă simțitoare, el își revarsă tainele sufletului în melodii armonioase și în poezii improvizate.

De-l muncește dorul, de-l cuprinde veselia, de-l minunează vreo faptă măreață, el își cântă durerile și mulțumirile, își cântă eroii, își cântă istoria, și astfel sufletul său e un izvor de frumoasă poezie.

Nimic dar nu poate fi mai interesant decât de a studia caracterul acestui popor în cuprinsul cântecelor sale, căci ele coprind toate pornirile inimei și toate razele geniului său.

Comori neprețuite de simțuri duioase, de idei înalte, de notițe istorice, de crezări superstițioase, de datini strămoșești și mai de seamă de frumuseți poetice pline de originalitate și fără seamăn în literaturile străine, poeziile noastre populare compun o avere națională, demnă de a fi scoasă la lumină cu titlu de glorie pentru nația română.

Aceste poezii se împart în trei clase deosebite:

1. Cântecul bătrânești sau Balade;
2. Doine;
3. Hore.

Baladele sunt mici poemuri asupra întâmplărilor istorice și asupra faptelor măreți.

Doinele cuprind toate cântecele de doruri, de iubire și jale.

Horele sunt cântece de veselie ale poporului.

Pe lângă aceste se mai află unile cântece numite Colinde, carele au un caracter religios, precum Florile dalbe, Plugul etc., ce se cântă în ajunul Crăciunului și al Anului Nou.

Toate aceste poezii, fără dată sigură și fără nume de autori, sunt ascunse de secolii întregi, ca niște petre scumpe, în sânul poporului. Ele sunt expuse a se perde; prin urmare e o sfântă datorie de a le căuta și a le feri de noianul timpului și al uitării.

(Vasile Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*)

4. Care sunt speciile literaturii folclorice, în viziunea lui Vasile Alecsandri? Care dintre aceste specii literare vă este cunoscută? Prezentați un text folcloric ce se înscrie în specia literară numită, motivând alegerea. Cărei specii literare, menționate de Vasile Alecsandri, îi aparține *Miorița*?
5. Selectează din textul lui Vasile Alecsandri secvențe/caracteristici ale culturii naționale și ilustrează-le cu citate din *Miorița*, pentru a confirma ideile autorului clasic despre valoarea textului popular.

Secvența din textul lui Vasile Alecsandri	Versul/citatul din <i>Miorița</i>
...o inimă simțitoare...	Tu, mioara mea,/ Să te-nduri de ea...
...	...

6. Argumentați că *Miorița* face parte din folclorul literar/literatura populară, ilustrând următoarele caracteristici de formă și de conținut:
 - a) rima;
 - b) piciorul metric;
 - c) paralelismul;
 - d) repetiția;
 - e) simboluri;
 - f) credințe/superstiții.
7. *Baltagul* este un text folcloric ori cult? De ce? Argumentați-vă răspunsul.
8. Ce problemă ia în dezbatere Vasile Alecsandri? Rescrieți secvența ce anunță problema definită. Care ar fi soluțiile de rezolvare a acestei probleme din perspectiva autorului? Dar din perspectiva voastră?
9. Pornind de la afirmația lui Vasile Alecsandri: *poeziile noastre populare compun o avere națională, demnă de a fi scoasă la lumină cu titlu de glorie pentru nația română*, documentați-vă și prezentați o informație succintă, având drept reper una dintre întrebările de mai jos, la alegere. Ilustrați părerile voastre cu secvențe din diverse texte folclorice ale literaturii române.
 - a) Ce presupune *averea națională*? Care sunt componentele acestei *averi naționale*?
 - b) Ce valori naționale merită promovate?
 - c) Ce evenimente istorice conservate în textele folclorice merită prezentate lumii?
 - d) Care atitudini, comportamente, credințe specifice poporului român contează în crearea istoriei naționale?
10. Cu siguranță ați participat sau ați asistat la diverse manifestații folclorice. Povestiți despre aceste experiențe, prezentându-le într-o schemă de tip *explozie stelară*, având drept reper întrebările: *Ce? Cine? Când? Cu ce scop? Care a fost impactul?*
11. Prin ce tipuri de activități contemporanii noștri respectă îndemnul lui Vasile Alecsandri cu privire la poezia populară: *e o sfântă datorie de a le căuta și a le feri de noianul timpului și al uitării*? Întocmiți o listă de activități practicate pe teritoriul Republicii Moldova.

Limbă și comunicare

Situația de comunicare

1. Recitiți fragmentele indicate și completați tabelul:

Repere/Texte	Miorița („Drăguțele bace/ ... Cu lacrimi de sânge!”)	Baltagul („– Arde făclia, Gheorghiță?/ .../ nici eu cu dâșii”)
Cine comunică ceva?	...	...
Cui i se comunică?	...	...
Ce se comunică?	...	...
Cum se comunică?	...	...
Când se comunică?	...	...
Unde se comunică?	...	...

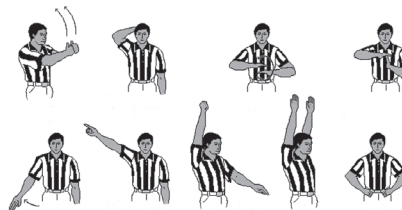
2. Dați exemple de alte situații de comunicare din cele două texte studiate.

3. Analizați elementele situației de comunicare din tabel. Completați tabelul pentru alte situații: a) un anunț publicitar la radio; b) parola folosită de militarii cu o anumită misiune; c) alfabetul Morse; d) semnalizările arbitrilor la jocul de baschet.

	Transmițătorul	Destinatarul	Mesajul	Contextul	Codul	Canalul
Proгноza meteo la TV	Prezentatorul/ prezentatoarea	Telespectatorii	Fraze, imagini, cifre	Condițiile meteo (precipitații, temperatura ș.a.)	Limba (română, rusă, engleză etc.), semne convenționale (C°, ideograme pentru ninsoare, ploaie etc., harta etc.)	Televiziunea
...	...	...	...	...	...	...

A. –	J. ----	S. ...	2. ----
B.	K. --	T. _	3.
C. ----	L.	U. ...	4.
D. ...	M. --	V.	5.
E. ...	N. _	W. --	6.
F.	O. --	X.	7.
G.	P.	Y.	8.
H.	Q.	Z.	9.
I. .	R. --	1.	0.

Alfabetul Morse

Semnalizările arbitrilor la jocul de baschet

Limbajul semnelor (dactil)

4. Lucru în perechi. Imaginați-vă și caracterizați, conform aceluiași reper, următoarele situații de comunicare:

- un interviu cu o vedetă;
- o discuție la telefon cu prietenul/prietena;
- discursul de început de an școlar al directorului/directoarei unui liceu;
- conferința de presă a unui candidat/unei candidate la alegeri;
- comentarea unui meci de fotbal pe stadion;
- recitarea unei poezii la un concert;
- o compunere redactată la lecția de limba română;
- schimbul de impresii pe un forum al internaților;
- citirea unei cărți în limbajul Braille de către o persoană cu vederea slabă;
- semnalizările unui agent/unei agente de circulație.

I	a	b	c	d	e	f	g	h	i	j
II	k	l	m	n	o	p	q	r	s	t
III	u	v	x	y	z	-	-	-	-	-
IV	ă	â	î	-	ș	-	-	-	ț	w

Alfabetul Braille pentru nevăzători

ABC-ul comunicării

Comunicarea verbală reprezintă transmiterea orală sau scrisă a unui mesaj prin intermediul cuvintelor, al propozițiilor și al frazelor.

Comunicarea nonverbală se realizează prin intermediul gesturilor, al mimicii etc. sau chiar al unui sistem special creat, cum ar fi limbajul dactil, alfabetul Braille pentru nevăzători etc.

Comunicarea directă sau **interpersonală** presupune prezența a doi sau mai mulți conlocutori care interacționează influențându-se reciproc, aflându-se în același spațiu fizic.

Comunicarea mediată utilizează întotdeauna un suport tehnic și vizează fie un destinatar individual (utilizând telefonul, scrisoarea, e-mailul), fie un destinatar colectiv (utilizând afișele electorale, televiziunea, internetul, cărțile, filmele, presa scrisă, radioul).

5. În care dintre situațiile analizate în ex. 4 de mai sus comunicarea este verbală (orală sau scrisă)? Dar nonverbală? În care dintre ele comunicarea e mixtă?
6. În care dintre aceste situații comunicarea este directă și în care – mediată?
7. Citiți recomandările ce urmează. Cu care dintre ele sunteți de acord? De ce? Care nu vi se par acceptabile? De ce?

- „1. Să nu agresăm sau să nu enervăm interlocutorul prin prea puternica noastră personalitate, bazându-ne pe excelenta părere pe care o avem despre noi. Să nu spunem, de exemplu: *eu* întotdeauna, *eu* niciodată... eu, eu, eu. Să nu ridicăm tonul, să nu țipăm.
2. Să nu transformăm discuțiile într-un dialog al surzilor. Se pare că este un blestem al secolului în care trăim... Aparent, ne ascultăm interlocutorul, dar ne gândim la ale noastre. Este unul dintre motivele însingurării și tristeții omului «modern». Să învățăm să-i ascultăm pe ceilalți, dar și să-i «auzim».
3. Să nu ne întrerupem brutal interlocutorul, ci să așteptăm cu răbdare și tact un moment prielnic pentru a ne spune și noi părerea.
4. Să nu ne amestecăm într-o discuție la care nu suntem solicitați, cu atât mai mult când întâlnim o cunoștință pe stradă vorbind cu altcineva.”

(după Aurelia Marinescu, *Codul bunelor maniere astăzi*)

8. Despre care dintre aceste recomandări puteți spune că le respectați întotdeauna în cadrul comunicării cu alte persoane?
9. Meditați timp de câteva minute asupra felului în care comunicați, de obicei, cu ceilalți. Vi s-a întâmplat să dominați conversația, vorbind numai despre sine? Gândiți-vă la motivele care v-au făcut să arătați lipsă de atenție față de interlocutor.
10. Studiați recomandările din rubrica *ABC-ul comunicării*. Care sunt cele pe care le respectați? Dați exemple concrete de situații în care ați reușit să comunicați eficient.
11. Ați fost și în situații diametral opuse, când n-ați putut comunica? Vreți să schimbați ceva în modul de a susține o conversație? Expuneți în scris ce ați vrea să puteți face altfel. Dacă doriți, împărtășiți acest plan de schimbare colegilor. Dacă nu, păstrați-l pentru voi, dar încercați să îl transformați în realitate.

ABC-ul comunicării

Pentru a comunica eficient, trebuie:

- să te exprimi corect;
- să folosești un vocabular adecvat;
- să știi a pune întrebări;
- să poți răspunde la întrebările altora;
- să-ți ascuți cu multă atenție conlocutorul;
- să știi foarte bine ce vrei să comunici;
- să manifesti interes pentru discuție;
- să reacționezi adecvat la observații critice;
- să transformi situațiile conflictuale în dialog;
- să ai un comportament civilizat.

Vocabularul limbii române

Structura vocabularului. Modificări ale vocabularului

Dicționar lingvistic

Vocabularul fundamental cuprinde cuvintele cele mai importante, cunoscute tuturor vorbitorilor limbii. Aceste cuvinte:

- sunt foarte vechi și au o mare stabilitate;
- au cea mai mare frecvență în cadrul vorbirii;
- pot da naștere unor cuvinte noi, derivate sau compuse, și intră în componența unor locuțiuni și expresii frazeologice;
- reprezintă toate părțile de vorbire și denumesc, de regulă, noțiuni fundamentale: corpul uman, termeni de rudenie, flora, fauna, alimente, obiecte, culori, însușiri, acțiuni, stări etc.

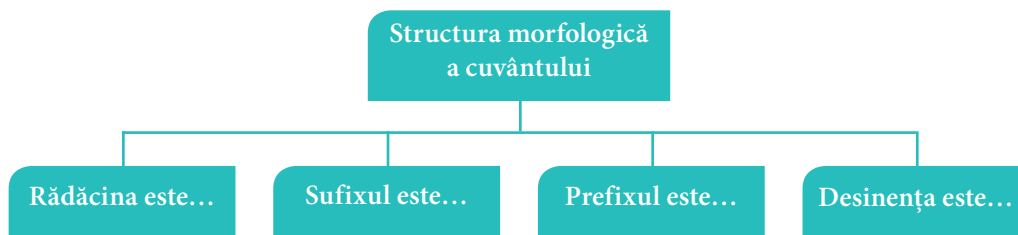
Masa vocabularului cuprinde cuvintele din afara vocabularului fundamental, adesea cunoscute și folosite numai de anumiți vorbitori:

- arhaisme;
- regionalisme;
- neologisme;
- termeni tehnico-științifici;
- elemente de argou (limbaj convențional, folosit în special de vagabonzi, răufăcători etc., pentru a nu fi înțeleși de restul societății, mai ales de autorități);
- elemente de jargon (limbaj specific anumitor categorii sociale sau profesionale, cu un fond de cuvinte specifice, de o circulație restrânsă).

1. Selectați din romanul *Baltagul* cuvinte ce aparțin vocabularului fundamental al limbii române, pe categorii:

corpul uman	termeni de rudenie	flora	fauna	alimente	obiecte	culori	însușiri	acțiuni	stări
...	...	...	...	...	...	...	...	...	...

2. Amintiți-vă și completați schema cu definițiile respective:

3. Elaborați câmpul derivativ al cuvântului *drum*. Explicați modul de formare a derivatelor (prin prefixare, sufixare sau derivare parasintetică).
4. Selectați diminutivele din textul *Mioriței* și explicați formarea lor.
5. Selectați și transcrieți din romanul *Baltagul* cuvinte formate prin:
- derivare: sufixare, prefixare; derivare parasintetică (mixtă);
 - compunere;
 - conversiune.
6. Grupați cuvintele de mai jos, derivate prin sufixare, în cinci coloane, în conformitate cu tipurile de sufixe cu ajutorul cărora au fost formate:

diminutive	augmentative	de agent	de însușire	colective
...	...	...	...	...

vorbitor, băiețel, inițiator, cărțuie, vorbărie, cuvîntel, băiețaș, vorbuliță, mulțime, băiețandru, polemist, tendențios, băietan, discutabil, polemizator, receptiv, agasant, deprimant, moralizator, protectiv, aluniș, societate, unionist, încurajator.

7. Alcătuiți mai multe forme hipocoristice (formate cu ajutorul sufixelor diminutive) pentru prenumele vostru.
8. Examinați verbele formate de la aceeași rădăcină, cu ajutorul diferitelor prefixe. Comentați diferențele semantice dintre aceste verbe:
 - a) a bate, a dezbate, a răzbate, a combate, a străbate, a rebate;
 - b) a aprecia, a subaprecia, a supraaprecia;
 - c) a vedea, a prevedea, a revedea, a străvedea.
9. Formați perechi de antonime cu ajutorul următoarelor elemente de compunere: extra- / intra-; hiper- / hipo-; mega- / micro-; -fil / -fob. Care este semnificația fiecăruia dintre aceste elemente?
10. Examinați cu atenție lista de cuvinte. Explicați ortografia lor. Amintiți-vă și explicați procedeele de compunere a lor (prin alăturare, prin sudare sau prin abreviere).

Autograf, acronim, așa-zis, agrobusiness, astfel, biografie, a binemerita, a binecuvînta, BNM, bibliofil, ciuboțica-cucului, casa mare, Casa Presei, deoarece, deși, douăzeci și unu, dumneavoastră, deasupra, de la, ding-dang, geopolitic, girofar, Autogara de Sud, Gura Căinarului, gura-leului, gastrologie, hidrosferă, hodoronc-tronc, macrocosmos, microfilm, Moldcell, Moldtelecom, muma-pădurii, ONU, polisemantic, pseudonim, telecomandă, a teleghida, tura-vura, UNESCO, UNICEF, unicorn, uniform, zoomorf.
11. Lucru în perechi. Amintiți-vă care sunt mijloacele de îmbogățire a vocabularului și prezentați-le într-o formă grafică proprie.
12. Identificați în versurile de mai jos cuvintele formate prin conversiune (schimbarea valorii gramaticale). Alcătuiți enunțuri proprii cu ele.

Aud un ceas bătînd în turn
ore din trecutul îndepărtat,
cînd frigul selenar, nocturn
îngheață-n aer, suspendat.

Și brusc trecutu-mi pare viitor
și urc spre secole latine
și-aud un ding, un dang sonor
al frunzelor foșnind prin mine.

(Nichita Stănescu, *Aerul*)

13. Identificați neologismele într-un fragment de text publicistic din presa electronică sau într-un articol științific. Explicați sensul lor. Încadrați-le în enunțuri proprii.
14. Citiți textul. Identificați cuvintele împrumutate din alte limbi. Precizați sensul lor. Motivați necesitatea lor în limba română.

Un aspect nou al tehnoredactării computerizate îl reprezintă tehnoredactarea electronică; producerea de documente care sunt astfel concepute încât să poată fi doar vizualizate pe un ecran, fără a fi tipărite. Aceste documente electronice – de exemplu, enciclopediile digitale – sunt distribuite adeseori pe discuri CD-ROM sau, pur și simplu, prin rețele de calculatoare. Acrobat, realizat de Adobe Systems, reprezintă pachetul de tehnoredactare electronică de vîrf. Persoanele care vor să citească, să pună întrebări pentru a-și lămurii anumite chestiuni sau care vor, pur și simplu, să tipărească documentele electronice create cu ajutorul limbajului Acrobat pot să apeleze programe de citire de pe internet.

Din ce în ce mai multe publicații tradiționale apar ca site-uri pe Web, dar orice persoană conectată la internet și care are câteva cunoștințe de programare poate să-și creeze propriile pagini de Web.

(*Arborele lumii*)

Carențe de stil. Pleonasmul. Anacolutul

1. Identificați pleonasmul din următoarele enunțuri:

- „Cobori în jos, Luceafăr blând...” (Mihai Eminescu)
- „Este chiar el însuși în persoană.” (Ion Luca Caragiale)
- „Erau odată ca niciodată un moșneag bătrân și-o babă.” (Folclor)

2. Explicați cum apar pleonasmul în enunțurile imediat următoare. Corectați-le. Atenție, unele fraze conțin chiar câte două cazuri!

- Nu ne putem întoarce înapoi, singura șansă este să avansăm înainte.
- Nu poate fi posibil să anticipăm totul dinainte.
- Când cărarea se bifurcă în două, călătorul nu mai știu pe unde s-o apuce.
- Naveta spațială *Discovery* a aterizat cu succes pe pământ.
- Cronometrați timpul!
- Știrile importante apar, de obicei, în toate mijloacele mass-media.
- Mai multe persoane publice și-au adus aportul la campania de condamnare a violenței împotriva copiilor.

3. Explicați cazurile de umor involuntar produse de exprimarea pleonastică a unor prezentatori de televiziune. Corectați frazele.

- ...e musai să vă cumpărați neapărat...
- ...în rutina lor obișnuită...
- Când ați ales să optați pentru o funcție publică?
- Noi ne revedem din nou mâine-dimineață.

4. Urmăriți, pe parcursul unei săptămâni, programele de știri de la televiziunea/televiziunile preferate și notați eventualele pleonasmul. Discutați-le apoi în clasă, propunând variantele corecte de exprimare.

5. Identificați și comentați exemplele de anacolut din fragmentele de mai jos:

- Cine i s-a stricat telefonul, sunați la următorul număr...
- Cei ce nu închid geamurile și se sparg din cauza curentului, vor plăti toți studenții ce locuiesc pe acel etaj.
- „Iar Harap-Alb și cu ai săi nici nu bindiseră de asta; ei, cum au dat de căldurică, pe loc li s-au muiat ciolanele (...).” (Ion Creangă)
- „Moșneagul, când a văzut-o, i s-au umplut ochii de lacrimi.” (Ion Creangă)
- „Capra atunci, holbând ochii lung prin casă, o cuprinde o spaimă și rămâne încrămențită.” (Ion Creangă)

6. Comentați rolul stilistic al anacolutului din exemplele:

- „El iar, privind de săptămâni, îi cade dragă fata.” (Mihai Eminescu)
- „Soarele, ce azi e mândru, ea îl vede trist și roș.” (Mihai Eminescu)
- „Turma visurilor mele eu le pasc ca oi de aur.” (Mihai Eminescu)
- „Nu știu alții cum sunt, dar eu, când mă gândesc la locul nașterii mele... parcă-mi saltă și acum inima de bucurie!” (Ion Creangă)
- „...dar acum, cu regret, este imposibil din mai multe puncte de vedere, care le știe dumnealui...” (Ion Luca Caragiale)

Dictionar lingvistic

Amintiți-vă!

Pleonasmul reprezintă greșeli de exprimare care rezultă din folosirea alăturată a unor cuvinte sau a unor construcții cu același sens.

Dictionar lingvistic

Amintiți-vă!

Anacolutul constă în întreruperea continuității sintactice în propoziție sau în frază. Din punct de vedere gramatical, este considerat o greșală.

Conexiuni

Patrimoniul cultural național

1. Lucru în perechi. La lecțiile de istorie ați discutat despre importanța cunoașterii și promovării patrimoniului cultural local, național și universal. Discutați cu colegul/colega și alcătuiți liste de obiecte de patrimoniu cultural local, național și universal pe care le cunoașteți.

Patrimoniul cultural local	Patrimoniul cultural național	Patrimoniul cultural universal
...	...	...

2. Prezentați listele colegilor. Care sunt cele mai cunoscute obiecte de patrimoniu? Dar cele mai puțin cunoscute? Compilați o listă comună exhaustivă.
3. Documentați-vă și prezentați o scurtă informație despre un monument istoric din țară sau de peste hotare:
 - a) pe care l-ați vizitat și v-a impresionat;
 - b) despre care ați citit și ați dori să-l vizitați.
4. Explicați sensul cuvintelor *mobil*, *imobil*, *imaterial*.
5. Lucru în echipe. Examinați definițiile de mai jos. Discutați cu colegii și atribuiți elementele din lista elaborată anterior (exercițiul 2) unui tip sau altuia de patrimoniu cultural (mobil, imobil sau imaterial). Ce ați observat?

Patrimoniu cultural mobil – totalitate a bunurilor culturale mobile care au o valoare deosebită sau excepțională din punct de vedere istoric, arheologic, documentar, etnografic, artistic, științific și tehnic, literar, cinematografic, etnologic, numismatic, filatelic, heraldic.	Patrimoniu cultural imobil – monumente istorice, opere de arhitectură, sculptură monumentală, inscripții, grote, peșteri, ansambluri de construcții integrate în peisaj, situri și zone arheologice care au valoare istorică, urbanistică, artistică, științifică, estetică, etnografică sau antropologică.	Patrimoniu cultural imaterial – totalitatea elementelor creației tradiționale autentice, valoroase din perspectivă istorică și culturală, transmise din generație în generație, exprimate în forme literare, muzicale, coregrafice sau teatrale, precum și ansambluri de practici, reprezentări, expresii, cunoștințe și abilități, împreună cu instrumente, obiecte, artefacte, vestimentație specifică, accesorii și spații culturale asociate acestora.
--	---	---

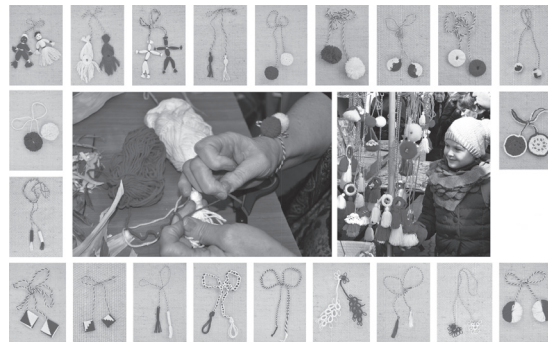
6. Argumentați că balada *Miorița* face parte din patrimoniul cultural imaterial.
7. Enumerați alte creații folclorice studiate care fac parte din patrimoniul cultural. Care dintre ele v-a plăcut mai mult și de ce?
8. Ce cunoașteți despre UNESCO? Dar ce știți despre Lista reprezentativă a patrimoniului cultural imaterial al umanității?
9. Lucru în grup. Documentați-vă și prezentați o informație despre valorile culturale ale Republicii Moldova și României incluse în Lista reprezentativă a patrimoniului cultural imaterial al umanității a UNESCO:

a) Colindatul în ceată bărbătească

Ansamblul Folcloric „Plăieșii”, păstrător al tradiției colindatului în ceată bărbătească

c) Practicile culturale asociate zilei de 1 martie

Mărțișoare de diferite forme, purtate în Republica Moldova

b) Tehnicile tradiționale de realizare a scoarței

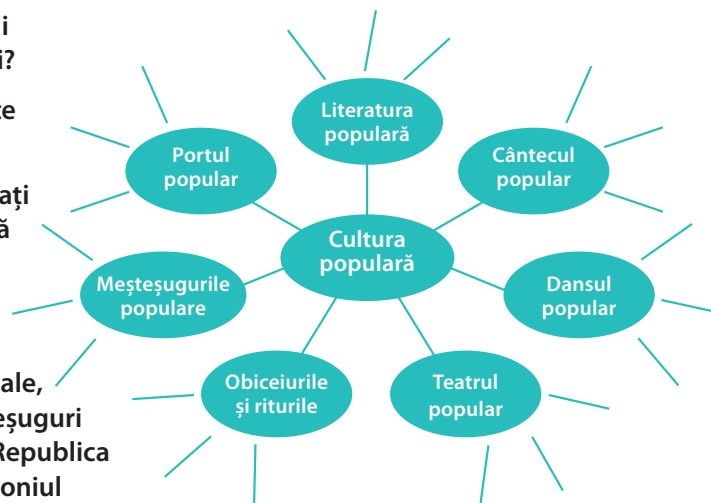
Scoarță cu imagini ale pomului vieții, sfârșitul secolului al XIX-lea (Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală)

d) Arta cămășii cu altiță

Interpreta Ioana Căpraru și cercetătoarea Varvara Buzilă, membre ale comunității „Șezătoarea Basarabiei”, care păstrează arta cămășii cu altiță

10. Care sunt cele mai interesante informații pe care le-ați aflat în urma documentării?
11. Completați schema cu denumiri concrete de elemente ale culturii populare:
12. Lucru în grup. Documentați-vă și elaborați scheme similare pentru cultura populară a unei etnii conlocuitoare din Republica Moldova (ucraineni, găgăuzi, bulgari, ruși, romi, evrei etc.).
13. Cum credeți, ce alte tradiții, practici sociale, ritualuri și evenimente festive sau meșteșuguri populare ale etniilor conlocuitoare din Republica Moldova ar mai merita incluse în patrimoniul cultural imaterial mondial? Argumentați.

Discurs despre un eveniment sociocultural

1. În decursul următoarelor două săptămâni, documentați-vă și participați la un eveniment socio-cultural sau, dacă nu aveți posibilitatea de a participa, urmăriți la TV sau în spațiul online:

a) un spectacol de teatru;	e) un concert de muzică modernă;
b) vernisajul unei expoziții;	f) deschiderea unui festival;
c) un club de lectură inițiat de tineri;	g) ședința unui club de dezbateri;
d) o lansare de carte;	h) alt eveniment sociocultural.
2. Elaborați un discurs despre evenimentul în cauză și prezentați-l colegilor pentru a-i convinge să participe la/să urmărească evenimente similare. Respectați următoarea structură:
 - **introducere**, în care veți menționa subiectul abordat (evenimentul propriu-zis) și scopul urmărit (a convinge colegii);
 - **cuprins**, în care veți prezenta succint detaliile evenimentului și impresiile proprii (de ce v-a plăcut evenimentul, ce a fost deosebit de important în cadrul lui etc.);
 - **încheiere**: îndemnul către colegi de a participa la/a urmări evenimente similare, cu argumente privind posibilele beneficii pentru ei.
3. Ascultați discursurile colegilor. Împreună, decideți:
 - a) care a fost discursul cel mai convingător;
 - b) care a fost discursul cel mai neobișnuit;
 - c) care este evenimentul la care ar dori să participe cei mai mulți colegi.

Atelier de discuție (I)

(pe baza textului citit individual acasă)

Ion Druță, *Toiagul păstoriei*

Evocare

Scriere liberă

Citiți versurile. Timp de 3 minute, fără a ridica pixul de pe foaie, notați toate ideile, gândurile, asociațiile care vă vin în legătură cu secvența lecturată. Se acceptă cuvinte, sintagme, enunțuri.

*Suie cu iarba pe plaiuri străvechi
Turmele.* (Ion Pillat, *Transhumanță*)

Realizarea sensului

Interogare multiprocesuală

- I. **Întrebări literale:** răspundeți frontal, utilizând tehnica *Pixuri în pahar* (conform indicațiilor profesorului/profesoarei).
 1. Unde și când are loc acțiunea din nuvela *Toiagul păstoriei*?
 2. Ce haine purta ciobanul?
 3. Care a fost soarta lui? (succint)
 4. Cum a dat de știre ciobanul despre existența sa pentru ultima dată?

II. Întrebări de „traducere”: răspundeți, apelând la tehnica Gândește – Perechi – Prezintă.

1. Cum înțelegeți expresiile: *un suspin între două zâmbete senine, i-a pus părintele mâna pe cap, a lega tei de curmei*, calificativul de *kontra*.
2. Ce simțea ciobanul când cânta serile la fluier?
3. Când spunea: *Bine*, ce sentimente trăia păstorul?

III. Întrebări interpretative: discutați în echipe mici, a câte 4 membri, și oferiți un răspuns comun.

1. Ce vârstă are ciobanul? De ce credeți așa?
2. De ce ciobanul preferă să locuiască singur?
3. De ce păstorul își făcea casa în vârful dealului?
4. De ce *n-avea oi*?
5. De ce ciobanul „nu s-a încadrat” în vârtejul schimbărilor sociale ale timpului?
6. De ce nu avea familie (soție)?
7. Ce ar simboliza iarba verde și deasă descrisă în finalul nuvelei?

IV. Întrebări aplicative: scrieți răspunsurile în caiete.

1. Ce motive mioritice se actualizează în *Toiagul păstoriei*?
2. Cum a fost valorificat motivul comuniunii omului cu natura în nuvelă în raport cu alt text literar?
3. De ce ciobanul nu are nume? Numiți și alte opere în care personajul central nu are nume.

V. Întrebări analitice: discutați în perechi.

1. Cum apreciați atitudinea satului față de cioban?
2. Credeți că satul și-a schimbat atitudinea față de cioban după moartea lui?
3. Cum au fost integrate evenimentele istorice din epoca respectivă în nuvela *Toiagul păstoriei*?

VI. Întrebări sintetice: exprimați-vă individual opinia.

1. Ce-ar fi putut face ciobanul pentru a evita atitudinea ostilă a satului?
2. Cum credeți că ar fi trăit satul dacă nu ar fi existat ciobanul?
3. Credeți că ar fi putut exista un astfel de personaj în realitate?

VII. Întrebări evaluative: răspundeți în scris, apoi împărtășiți-i colegului/colegei părerea. Prezentați răspunsul, la dorință, în fața clasei.

1. Ați putea duce o viață ca cea a ciobanului?
2. Cum ați fi procedat în locul ciobanului?
3. Sunteți de acord cu un astfel de comportament al ciobanului?
4. Ce amprentă v-a lăsat în suflet lectura acestei nuvele?

Reflecție

- Citiți aserțiunea: *Viața noastră! ... Intri pe o ușă... și ieși pe alta. De poți face un bine cât treci prin încăpere... e mare lucru.* (Zaharia Bârsan)
- Meditați și înscrieți în caiete 3 idei în legătură cu această afirmație.
- Lansați ideile în tehnica *Cercul* (conform indicațiilor profesorului/profesoarei). Nu aveți voie să repetați ideile, dar puteți dezvolta sau combate ideea colegului.

Unitatea a III-a. Învățăm pentru viață

Literatură

- Hai mai bine despre copilărie să vorbim...
 - *Copilărie* de Ana Blandiana
- Școala și viața
 - *Viața ca o pradă* de Marin Preda

Limbă și comunicare

- Circulația cuvintelor în timp. Arhaisme. Neologisme. Cuvintele moștenite și cuvintele împrumutate. Serii sinonimice. Expresii frazeologice
- Scrierea imaginativă. Portretul
- Scrierea funcțională. CV-ul. Scrisoarea de motivație. Cererea

Conexiuni

- Ghidarea în carieră

Literatură

Hai mai bine despre copilărie să vorbim...

Pre-text

1. Propuneți asocieri libere pentru cuvântul *copilărie*. Scrieți-le pe tablă, obținând lanțuri asociative. Comentați un fascicul, la dorință.
2. Lucru în perechi. Amintiți-vă și scrieți o listă de opere literare cunoscute (studiate sau citite în mod independent) care au ca temă copilăria sau au în calitate de eroi principali copiii. Repartizați-le pe genuri literare.

Textul

Minienciclopedie

Ana Blandiana (născută Otilia-Valeria Coman, 1942) – scriitoare română. Opera ei este marcată de melancolie și neliniște, cu accente meditative. Volume de versuri: *Persoana întâia plural* (1965), *Călcâiul vulnerabil* (1966), *A treia taină* (1969), *Somnul din somn* (1977), *Arhitectura valurilor* (1990), *La cules îngeri* (1997), *Soarele de apoi* (2000), *Refluxul sensurilor* (2004). Proză: *Cele patru anotimpuri* (1977), *Sertarul cu aplauze*, roman (1992). Eseuri: *Calitatea de martor* (1970), *Autoportret cu palimpsest* (1985), *Ghicul în mulțimi* (2000). A fost distinsă cu Premiul Herder (1969).

Copilărie

de Ana Blandiana

Din oglindă mă privea un trup firav
Cu claviatura coastelor distinctă,
Inima-apăsa pe clape grav
Și-ncerca să-apară în oglindă.

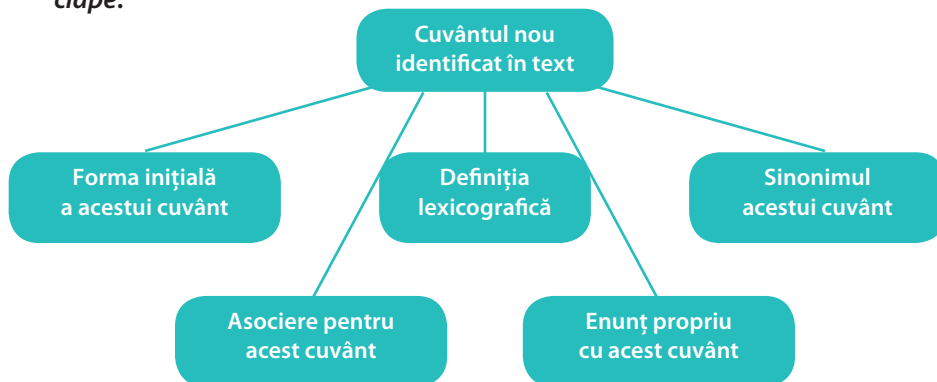
N-am văzut-o niciodată, dar știam,
Ca-ntr-un joc de-a baba-oarba, că-i ascunsă

(Precum inima salcâmului din geam
Coșul pieptului de crengi o face frunză).

Mă-ntrebam de unde l-a-nvățat și dacă
E aievea cântu-i uniform,
Și, ca nu cumva în somn să tacă,
Mi-era frică seara să adorm.

Explorarea textului

1. Completați harta lexicală a următoarelor cuvinte din text: *claviatură*, *coaste*, *clape*.

2. Precizați, pornind de la text, sensul propriu și cel figurat ale cuvântului *inimă*.
3. Comentați expresiile: *claviatura coastelor*, *inima salcâmului*, *piept de crengi*.
4. Comentați și alte figuri de stil relevante pentru definirea mesajului poeziei.
5. Descrieți-vă reacția după lectura poeziei într-o agendă cu notițe paralele/jurnal dublu. Argumentați-vă alegerea.
6. Identificați motivele-cheie din text și comentați-le cu referire la alte opere citite.

7. Relevați semnificația motivului principal în raport cu mesajul textului.
8. Ce stare de spirit trădează rândurile:
*Inima-apăsa pe clape grav
 Și-ncerca să-apară în oglindă.*
9. Motivați trăirile eului liric în raport cu percepția lumii copilăriei, relevând valoarea stilistică a verbelor la imperfect.
10. Descifrați semnificația simbolului *oglină* în text.
11. Motivați preferința autoarei pentru jocul de-a baba-oarba.
12. Comentați ultimul vers al poeziei. Care era cauza fricii?
13. Explicați semnificația titlului poeziei. Propuneți un alt titlu exprimat:
 - a) printr-un substantiv;
 - b) printr-un verb la imperfect;
 - c) printr-un simbol/printr-o metaforă.
14. Realizați un autoportret (1/3 – 1/2 pagină), ca și cum v-ați privi în oglindă la vârsta de acum cinci ani. Descrieți succint înfățișarea voastră de atunci, interesele, comportamentul.

Varia

La multe popoare, **oglină** are, pe lângă utilitatea practică, o serie de funcții magico-religioase importante. Ca suprafață care reflectă, ea stă la baza unui simbolism extrem de bogat în sfera cunoașterii. Însă oglinda nu înseamnă o cunoaștere directă, ci una reflectată, mijlocită. Ea este un „ochi” străin în care încercăm să găsim adevărul despre noi, conținutul inimii și al conștiinței, ajungând astfel să simbolizeze atât virtuțile, cât și păcatele. Oglinda curată e simbolul purității, pe când oglinda murdară sau deformată întrușipează simbolic păcatul, minciuna, vanitatea.

Dincolo de text

1. Dezvoltați ideea clasicului Ion Creangă din motto-ul folosit ca intrare în temă: *Hai mai bine despre copilărie să vorbim...*
2. Lucru în echipe. Elaborați o listă cât mai amplă de jocuri *pline de hazul și farmecul copilăriei* (Ion Creangă). Cunoașteți regulile pentru toate jocurile? Pe care dintre acestea știți să le jucați realmente?
3. Discutați cu 3-5 persoane de vârste diferite (părinți, bunici, frați, surori, alte rude, prieteni, cunoștințe) pentru a afla:
 - a) denumirea jocului preferat din copilăria lor;
 - b) regulile jocului respectiv;
 - c) de ce anume preferau/preferă acest joc.

Completați pe baza discuției un tabel:

Persoana	Vârsta	Denumirea jocului preferat	Regulile jocului	Motive pentru care prefera/preferă acest joc
...	...	...	...	...

4. Prezentați rezultatele obținute într-un text scurt, comparând preferințele în materie de jocuri ale acestor persoane. Folosiți algoritmul:
 - a) Introducere: expuneți scopul acestui text (ce vreți să comunicați).
 - b) Cuprins: expuneți rezultatele discuției, comparând preferințele persoanelor intervievate (ce asemănări și ce diferențe ați remarcat, ce vi s-a impresionat, ce vi s-a părut neobișnuit etc.).
 - c) Încheiere: expuneți concluziile la care ați ajuns (în ce măsură se aseamănă sau se deosebesc preferințele persoanelor chestionate, în funcție de vârstă; despre ce jocuri necunoscute ați obținut informații).
5. Documentați-vă și prezentați o informație succintă despre jocurile preferate ale copiilor din diverse țări ale lumii.
6. Redactați un eseu nestructurat de 1-1,5 pagini cu tema *Unde ești, copilărie...*, analizând viziunea diferiților poeți despre copilărie.

Școala și viața

Pre-text

- Organizați o discuție *la manej*. Formați două cercuri concentrice. Discutați, pe rând, câte un aspect din cele ce urmează. Schimbați perechea la fiecare aspect nou.**
 - Ce este școala? Cu ce o asociați? De ce? (Discutați un minut, apoi, la indicațiile profesorului/profesoarei, rezumați discuția. Schimbați perechea.)
 - Ce este un hobby? De ce poate fi pasionat un elev? (Discutați un minut, apoi, la indicațiile profesorului/profesoarei, rezumați discuția. Schimbați perechea.)
 - Cine este profesorul? Cu cine îl asociați? De ce? (Discutați un minut, apoi, la indicațiile profesorului/profesoarei, rezumați discuția. Schimbați perechea.)
 - Pe ce se bazează relația profesor-elev? Dar relația elev-elev? (Discutați un minut, apoi, la indicațiile profesorului/profesoarei, rezumați discuția.)
- Amintiți-vă un eveniment din viața școlară care v-a afectat. Relatați-l într-o pagină de jurnal.**
- În ce măsură părinții se interesează de viața voastră școlară? Cât de frecvent apelați la ajutorul părinților în rezolvarea problemelor școlare?**

Textul

Minienciclopedie

Marin Preda (1922-1980) – scriitor român. Opera sa, scrisă într-un limbaj de o savoare aparte, în care subtilitatea se îmbină cu adevărul profund, reflectă o gândire pătrunzătoare, absolut originală. Debutază cu volumul de nuvele *Întâlnirea din pământuri* (1948). Romane: *Moromeții* (vol. I – 1955; vol. II – 1967), *Risipitorii* (1962), *Intrusul* (1968), *Marele singuratic* (1972), *Delirul* (1975), *Viața ca o pradă* (1977), *Cel mai iubit dintre pământeni* (1980).

Viața ca o pradă

de Marin Preda
(fragment)

Aventura conștiinței mele a început într-o zi de iarnă când o anumită întâmplare m-a făcut să înțeleg deodată că exist. Era multă lume în casă, ființe mari, așezate în cerc pe scaune mici și care se uitau la mine cu priviri de recunoaștere, dar parcă îmi spuneau cu ostilitate, te vedem, ești de-al nostru, dar ce faci? Atunci am auzit o voce: „Lăsați-l în pace! Na, mă, și pe-asta!” Și cel ce rostise aceste cuvinte a luat de undeva de pe sobă o pâine mare și rotundă și mi-a întins-o. Atunci mi-am dat seama că țineam strâns ceva în brațe, tot o pâine, și că asta era cauza privirilor rele îndreptate asupra mea. Puseseam mâna pe pâinea de pe masă care era a tuturor și nu mai vroiam să dau la nimeni din ea. Iar acel om, de care ascultau toți, în loc să mi-o ia cu forța, cum furioși se pare că vroiau ceilalți, făcându-mă să scot răcnete, îmi mai dăduse una: „Ia-o, mă, și pe-asta!” Parcă m-am trezit dintr-un somn. M-am uitat la toți liniștit și am pus cuminte pâinea din brațe pe masă. Nimeni nu mai m-a luat după aceea în seamă, au început să rupă din ea și să mănânce.

Din această întâmplare ar reieși că instinctele de acaparare m-au dus departe de viață, ceea ce nu s-a dovedit. Totuși aventurile vieții noastre sunt ale conștiinței, deși viața ei adevărată nu e niciodată liberă de instincte și nu o dată e neputincioasă în fața lor, în rău, dar și în bine.

N-aș putea să spun cui datorez faptul că deși am fost dat la școală la opt ani, cu scopul mărturisit de tatăl meu să învăț doar să mă iscălesc și pe urmă, asemeni fraților mei mai mari, să ar pământul și să cresc vite, totuși întreaga familie a renunțat mai pe urmă la această idee. Fiindcă în primul an abia am trecut clasa, deși m-am trezit cu uimire citind.

Max Liberman. *Hollandisch Nahschule*
(școală olandeză de cusătorie)

Atunci de ce m-au dat mai departe să urmez și clasa a doua pe care abia am trecut-o? Ulterior toți au spus că învățam bine. Dar asta nu era adevărat. Numai eu știu ce-am putut trăi în anul următor, la ce tortură am fost supus și cum soarta mea s-a decis parcă ignorându-mă. De la începutul anului nu putusem învăța nimic, nu aveam cărți. Mama îmi făcuse rost de cinci lei, mi-i dăduse și-mi spusese să-mi cumpăr cu ei „măcar *Citirea*”. M-am dus acasă la învățător, pe care l-am găsit în curte cu alții, beau cafele și jucau tabinet, și l-am strigat. A venit la gard. I-am spus ce vroiam, și el a întins mâna și i-am pus în palmă mica monedă galbenă.

— Ce să-ți iau eu, zice, cu cinci lei? O *Citire* costă vreo douăzeci și cinci de lei.

— Dom'le învățător, i-am spus eu atunci, care mă gândisem o clipă că ar putea da de la el restul, dar îmi spusese în

aceiași timp că nu putea să facă așa ceva, că nu eram fi-său, luați-mi un maculator să am măcar pe ce scrie, că de învățat pot să mă mai împrumut, dar de scris nu pot să scriu în caietele altora.

— Așa e, zice, bine, când o să mă duc pe la Roșiori, o să-ți cumpăr un maculator. Da' tac-tău de ce nu-ți dă bani de cărți, că nu e om sărac?

— Mă mir că mă lasă să viu și așa, darmită să-mi mai cumpere și cărți.

— Așa e, a zis învățătorul senin, și a dat creanga de măr pe sub care venise la mine la o parte și s-a întors la masă să-și continue jocul întrerupt.

În iarna aceea hotărârea tatălui meu de a nu mă mai lăsa să mă duc la școală a devenit, practic, un fapt, deși din gură nu mă oprise; nu aveam cu ce mă încălța. M-am dus doar când am putut merge desculț; și atunci am trăit acele ore de spaimă despre care am pomenit al cărei motiv dacă s-ar fi dezvăluit s-ar fi petrecut o catastrofă. Conștiința măsoară proporțiile dezastrului care ar fi urmat, iar instinctele tremurau: nu se știe ce-aș fi ajuns în viață dacă jocul întâmplării, al cărei erou eram, s-ar fi destrămat și eu aș fi apărut în ochii învățătorului așa cum eram și nu cum, prin nu știu ce mister, credea el că sunt. Adică dintre cei mai buni... Se apropia sfârșitul anului și dascălul examina toată clasa, să vadă pe care trece, pe cine premiază și pe cine lasă repetent. Scotea câte cinci sau șase la tablă și îi asculta. Jumătate din ei parcă învățaseră ceva, cealaltă jumătate însă parcă nici nu trecuse pe la școală și atunci învățătorul începea să-i bată la palmă cu o nuia de corn foarte ageră, de care tot unul dintre noi făcuse rost. Era atât de furios încât uneori îi bătea la palmă pe toți cei care erau scoși odată, deși unii dintre ei protestau indignați că ar fi răspuns bine la întrebările puse. Așteptam tremurând să-mi vie rândul. Nu știam nimic și ascultam înfiorat plânsetele care umpleau clasa. Băieții suportau bine loviturile în clipele când le primeau, dar în bănci nu mai puteau, fluturau mâinile înroșite în aer, sau și le vârau deznădăjduiți între genunchi. Plângeau cu înverșunare și obidă nedefinită fiindcă niciunul nu știa să urască, durerea lor era pură și în ea puteai ghici cel mult protestul împotriva ei, a durerii în sine, fiindcă durea, și nu a învățătorului sau a școlii, cu cărțile și istoriile ei care trebuiau învățate cu sila.

Prima zi a trecut fără să fiu scos și eu la examen. A doua zi, văzând cum stau lucrurile, în loc să fug și îndărăt să nu mă mai uit, am venit totuși la școală, deși știam ce ar putea să mi se întâmple. Nu m-a scos nici în acea zi și nici în cele următoare. Și pentru ca această întâmplare să fie dusă până la capăt, în nefirescul ei, la sfârșitul anului m-am pomenit printre premiați.

Haim Sutin. *Întoarcerea de la școală*

Faptul uimi pe ai mei și tata nu mai zise nimic, când, în toamnă, îi spusei că vreau să urmez și pe-a patra. Dar tot nu-mi luă cărți. Încetul cu încetul însă se răspândi întâi printre copii, apoi și printre vecini, ideea că eu aș ști atâtea carte încât era clar că după terminarea cursului primar trebuia să fiu dat să urmez mai departe, la liceu sau la școala normală de învățători. Începui și eu să cred acest lucru, cu atât mai mult cu cât viața de țăran, în ciuda faptului că se petrecea într-un spațiu liber, mie mi se părea că se petrece într-un țărc. Dar eu nu vreau să povestesc aici „amintiri”; ci doar lucruri pe care le contemp lu și azi cu un sentiment de neliniște că s-ar fi putut totuși să nu aibă loc, și atunci nici lumina care le însoțește azi în amintire să nu fi existat.

* * *

Din ciocnirile sau prietenii mele cu profesorii descopăr cel mult că se învață bine cu profesorul care inspiră simpatie, dar se învață în cele din urmă bine și cu cel rău, de frică. În nici una din ciocnirile sau prietenii de care îmi amintesc nu descopăr un conflict sau o afinitate între aspirațiile încă în fașă ale viitorului romancier, cu obtuzitatea sau, dimpotrivă, înțelegerea protectoare a cutărui profesor, afară de una singură, dar asta avea să se întâmple mai târziu.

Mie îmi plăceau, de pildă, istoria și matematicile, dar amândoi profesorii de la aceste materii erau personalități lipsite de har, cel dintâi era urât, cu capul mare, buzele groase, rășfrante și cu o expresie parcă de grăjdar care petrece, deși se străduia să zâmbească și să ne atragă. Avea pe deasupra două cusururi, unul că îi plăcea prea mult materia pe care o predă și nu mai rămânea în mintea lui niciun pic de loc ca să-i mai placă și de noi, și al doilea, avea mania să ne arate pe hartă locurile pe unde se petreceau evenimentele istorice, amestecând deci istoria cu geografia, lucru care ne plictisea pentru că geografia o învățăm cu alt profesor. Cel de matematică era un îngâmfat și pe deasupra de o solemnitate deplasată, de parcă ai fi zis când intra în clasă că a intrat într-o biserică. Și lui îi plăcea prea mult materia. Ne vorbea mereu cu admirație de marii matematicieni ai Antichității, dar și de ai noștri, de pildă despre Gh. Țițeica, pe care îl diviniza, dându-ne să înțelegem că pe un om mare nu-l poate admira unul mic. Într-adevăr făcea acest lucru strivindu-ne în același timp prin ironii mușcătoare și calificative care ne înjoseau; că, de pildă, niciodată vreunul dintre noi nu va ajunge nici un Euclid, nici un Gh. Țițeica. „Bine că ai ajuns tu!” îi răspundeam eu în gând și nu învățăm nimic. „O să te lase corigent!” îmi spuneau ceilalți speriați. „Ei și? O să învăț pe trimestrul trei și o să fie silit să-mi dea zece și îmi iese media de trecere. Și n-o să-i fac eu lui pe plac...” Și îl trimiteam la origine să predea acolo matematica și geometria.

Așa s-a întâmplat: în primele două trimestre mi-a dat trei.

— De ce nu înveți, urâtule? m-a întrebat fără mirare. O să te las corigent.

— N-o să fiu nici primul, nici ultimul corigent din lume.

Nu m-a auzit bine (răsfoia catalogul), mă înecam de furie că mă făcuse urât și credeam, bineînțeles, că îi dădusem un răspuns ucigător. Ar fi trebuit să-i spun, ca să exprim exact ceea ce simțeam, că mi-e atât de neplăcută vederea lui încât aș fi în stare să rămân repetent de atâtea ori până s-ar căra el din școala noastră.

Pe trimestrul trei am început însă să învăț. Groaza de corigență era mai mare decât repulsia față de antipaticul profesor. Rămâneam seara singur în clasă și învățăm elementele lui Euclid și teorema lui Pitagora, care n-aveau nicio logică; suma pătratului catetelor este egală cu pătratul ipotenuzei! Perfect! Dacă s-a aflat chestia asta și a rămas literă de lege că așa e, atunci la ce bun să mai faci vreo demonstrație? Era exact ceea ce nu știam și profesorul nostru, cu înfățișarea lui de țigan distins, uita să ne explice. Pe această trudă a mea, ne-am pomenit că ne anunță să ne pregătim pentru teză. Când în ziua respectivă ne-a dictat cele trei probleme pe care trebuia să le rezolvăm, o tăcere îngrozită s-a așternut asupra clasei. Unul din puținii lui simpatizanți s-a ridicat atunci în picioare și i-a spus că teza e prea grea, n-o să poată nimeni să rezolve toate problemele.

— Atunci o să ia toată clasa nota trei, a spus profesorul cu un glas din care reieșea clar în evidență că dintr-o asemenea premisă nu putea să decurgă decât o asemenea consecință, încât pentru întâia oară am uitat că îl detest și am chicotit.

Exprimarea spontană a unei gândiri care țâșnește pură ca un izvor mi-a plăcut totdeauna la oricine, chiar și la ticăloși. S-a întors spre mine surprins.

— Râzi!? În templul matematicii și al geometriei nu se râde, chiar dacă ești un profan!

O școală contemporană

Și m-a întrebat cum mă cheamă, s-a dus la catedră, s-a uitat în catalog și a făcut un semn cu creionul, după care și-a reluat plimbarea printre rânduri, dominând și sperind cu statura lui mare orice intenție de a copia ceva de la vecin. Am terminat cu o jumătate de oră mai înainte, am închis caietul și m-am rezemat de bancă uitându-mă provocator la profesor. Pe urmă m-am ridicat, am depus caietul pe catedră și am ieșit. După teză, nimeni nu mă lua în seamă, nimeni nu discuta cu mine ce făcusem. Toți arătau jalnic, foarte puțini rezolvaseră una sau două probleme și nu erau siguri că le-au rezolvat bine nici pe-acelea și nici-unul pe toate trei. Eu, le-am spus, eu le-am rezolvat. Să vă

arăți cum. Dar niciunul nu avea încredere și nu era atent la spusesele mele. Mi-am dat atunci bine seama de umilințele pe care trebuie să le îndure cel care este pe nedrept printre ultimii într-o profesiune sau pe scara ierarhiei sociale. El nu are cuvânt, chiar dacă își dă seama că se află în posesia adevărului. El nu e auzit chiar dacă se exprimă. Nu-l crede nimeni, sau zice că a auzit și el asta de undeva. El nu există, e un simplu figurant, condamnat să asiste neputincios, strivit de împrejurări sau de demonul său interior, la spectacolul afirmării celorlalți.

În centrul atenției era colegul nostru Nasea, cel care protestase că teza e prea grea. Arăta foarte posomorât: era un băiat ambițios și părea deprimat că nu-i ieșiseră bine toate soluțiile.

— Dumneata ai copiat, mi-a spus apoi la ora următoare profesorul cu obișnuitul său sâsăit disprețuitor, oprindu-mi teza.

— De la cine, domnule profesor? l-am întrebat eu în sfârșit cu o ironie la care nu mi se mai putea răspunde.

— Cum de la cine? De la vecini!

— Vecinii mei au patru!

— O să vedem. Dacă ai copiat o să-ți dau trei, să ai media generală anuală trei.

— De unde puteam copia? Vreți cumva să spuneți, dom' profesor, că am copiat din manual? Sau de pe vreo fișuică?

A tăcut. Singur ne spunea că, la tezele lui (și avea dreptate), temele erau în așa fel concepute de el încât nici dacă ai fi stat liber cu manualul pe bancă și tot nu ți-ar fi folosit la ceva. În acest timp priviri nedumerite, dar nu admirative, se ridicau spre mine. Stăteam mai în spate și cei din față se răsuciră și se uitau increduli, nu prea curioși, strâmbi ca în fața oricărei întâmplări care iese din albia obișnuinței: dacă putusem învăța de zece (fiindcă, mârâind de neplăcere, profesorul mă anunță că îmi dăduse zece, dar că mă va verifica îndată printr-un examen oral), atunci de ce luasem în două trimestre trei?

Oamenilor nu le plac astfel de deturnări. Trei ai luat, cu trei să rămâi! Și mulți au continuat să creadă, chiar și după ce am dovedit că știam, că eu cel adevărat eram cel din primele trimestre și nu cel din ultimul, și cea mai mare furie pe care o puteam stârni în sufletul lor era să determin mărturisirile de recunoaștere ale altora. În satul meu natal s-a întâmplat același lucru, mulți continuă să creadă și acum că cel adevărat era blegu' ăla pe care îl știau ei de-acasă și, oricât m-aș preface, n-o să-i păcălesc eu pe ei, deși recunoșteau că alții se lăsau păcăliți. Da, o fi, dar... și aici acești detractori pe care aveam să-i descopăr curând și în orașul-lumină făceau așa un semn cu degetele desfăcute la tâmplă, că adică ceva n-ar fi în regulă cu gândirea mea. Considerați de toată lumea normali, acești inși au acest obicei curios să ne arate pe noi, cei normali, cu degetul la tâmplă.

Elevi la ora de sport

Elevi în timpul recreației

* * *

De ce îmi plăcea istoria? Fiindcă aveam sentimentul că trăiesc de atunci, de pe vremea egiptenilor și asirienilor. Aveam cincisprezece ani, dar îmi simțeam gândirea milenară (sentiment miraculos, care se micșorează pe măsură ce începem să trăim) și îmi dădeam seama că la capătul viu al acestui fluviu care înainta spre necunoscut eram eu. Asta era neîndoielnic: nu eu eram punctul la care ajunsese până atunci istoria? Cine altcineva? Cei dinaintea mea erau bătrâni și vedeam până unde o aduseseră. Era acum rândul meu.

Stăteam rezemat de bancă și mă uitam, în timpul orelor, la profesori fără să-i văd și adesea fără să-i aud, copleșit de acest sentiment divin care ne face atât de bătrâni fiind atât de tineri și din care ni se formează pentru totdeauna idealurile și visurile. Totul e posibil pentru noi. De ce nu? Și una din cele mai frumoase ore din cei patru ani de școală normală pe care i-am urmat nu se poate reda, fiindcă relief au numai lucrurile negative, iar lumina din sufletul nostru, cu cât e mai puternică, cu atât mai mult subțiază toate contururile din amintire și ne descurajează să le reconstituim. Profesorul nostru de istorie de la Cristur-Odorhei, unde fusesem transferat în urma desființării școlii normale din Abrud, era un om mic de statură, chiar foarte mic, la limita dintre un pitic și un om normal, cu toate acestea, nu se întâmplă nimic rău între el și noi, reuși să ne impună respect fără să fie silit să ne determine să ne fie frică de puterea pe care o avea, ca orice profesor, de a ne da note pedepsitoare sau subiecte grele la teze. Pentru un om pândit de complexul staturii sale, desigur că asta era o victorie pe care o apreciam doar cu instinctul, ținând la el în mod nejustificat, deși în privința notelor era la fel de sever ca orice profesor care nu dorește să aibă în clasa lui corigenți. Nici măcar nu-mi amintesc să-mi fi dat seama că până la ora aceea ar fi știut atâta istorie încât să ne facă la orele lui să-l ascultăm cu răsuflarea tăiată.

Și într-o zi intră în clasă un necunoscut însoțit de directorul școlii, un domn ale cărui picioare păreau mai înalte decât profesorul nostru întreg. Directorul s-a retras și acest necunoscut s-a urcat la catedră și a început să urmărească tăcut desfășurarea orei. Era, desigur, un inspector. Micul nostru profesor începu să se plimbe liniștit printre bănci, deși de obicei se ferea, fruntea lui abia se zărea dintre noi. Cu un glas al cărui timbru mă atinse ca o surpriză niciodată trăită de mine, îmi rosti, în tăcerea care se lăsase, numele. Glasul său era aproape frățesc, părea să-mi spună: „Uite, tot ce gândești și simți tu, eu știu de mult, dar te-am lăsat și nu ți-am dat note mari fiindcă mi-am dat seama că dacă te turbur poate că nu vei mai iubi atât de mult istoria, care e secretul lecturilor tale, dar acum am nevoie de tine și trebuie să-mi spui ce știi”. M-am ridicat în picioare și în clipa aceea toate culorile pe care le îmbrăcau lucrurile și chipurile celorlalți parcă s-au intensificat brusc, lumina geamurilor înalte a devenit parcă violetă, cotoarele albastre ale manualelor de pe bănci au prins dungi roșii...

— Pe cine, a rostit micul nostru profesor punctându-și întrebarea prin apăsări cu pumnul în podul palmei, a chemat Ludovic al XIV-lea să redrezeze finanțele și când, în ce moment al domniei sale?

Mi-am dat seama că nu trebuie să mă laud cu știința mea și răspunsul să nu fie o demonstrație, dar nici sec să nu fie. Trebuia să arătăm că știm și nu că am învățat.

— Ludovic al XIV-lea, am început eu, a anunțat în consiliul de miniștri, în 1661, că are intenția să domnească de-atunci încolo prin el însuși și una dintre primele lui măsuri a fost să-l destituie de îndată pe Fouquet, care era un jefuitor, și să-l numească în locul lui la finanțe pe Colbert.

— Cine era Colbert?

Cum să nu știu cine era acest om care, după ce făcuse atâtea pentru Franța și regele său, murise în dizgrație, fiindcă încercase (de altfel zadarnic) să-l împiedice pe monarhul chelțuitor să nu ruineze regatul? Abilă manevră a profesorului, care prin răspunsurile mele reîmprospăta memoria celorlalți și obținea de

Minienciclopedie

Regele Franței **Ludovic al XIV-lea** (1638-1715) a domnit vreme de 72 de ani – cea mai lungă domnie din istoria Europei. A urcat pe tron în 1643, când era doar un copil de cinci ani, dar a condus personal guvernul din 1661 până la moartea sa. În 1661 îi încredințează contelui d'Artagnan (care îi va servi lui Alexandre Dumas drept prototip pentru faimosul muschetar) misiunea delicată de a-l aresta pe **Nicolas Fouquet**, atotputernicul superintendent al finanțelor, suspectat de deturnarea unor mari sume de bani, pe care îl înlocuiește cu **Jean-Baptiste Colbert**, chiar cel care îl acuzase pe Fouquet de delapidări.

Din istoria cuvintelor

Cuvântul **a învăța** își are originea într-un verb latin neatestat, **invitiare*, de la care provin și termenii din: italiană *invezzare*, „a deprinde”, provenșală *en-vezar*, spaniolă *anviso*, „înțelept”. Substantivul derivat *învăț*, „nărav, viciu”, ca și antonimul acestuia, *dezvăț*, „acțiunea de a dezvăța de un obicei prost”, păstrează și legătura semantică cu verbul latin, care, la rândul său, derivă din lexemul *vitium* „defect, neajuns”.

Numele de **liceu** vine de la gimnaziul *Lykeion* (în latină *Lyceum*), care era amplasat în afara zidurilor vechii Atene, în apropierea templului lui Apollo Lykeios, „Licianul”. Aici, în 335 î.H., Aristotel a înființat o școală filosofică, numită peripatetică, care a reprezentat un moment important în dezvoltarea științei și filosofiei.

la ei ceea ce dorea și fără să insiste în mod deosebit, ca și când toată clasa era pasionată de materia lui... După care a început să vorbească el însuși, intrând în materia lecției următoare, în timp ce, cu un mormăit gros, de satisfacție nedefinită, omul cu picioare înalte de la catedră se ridica și o lua spre ieșire.

Niciun semn de complicitate nu s-a schițat între noi după plecarea lui, micul profesor și-a continuat lecția și la sfârșit și-a luat catalogul prea mare pentru el, și-a pus pălăria pe cap și a ieșit, în timp ce noi toți ne-am ridicat în picioare. Odată ușa închisă și rămași singuri, ne-a apucat pe toți deodată o sminteală, am răcnit literalmente de entuziasm și am început să ne încăierăm azvârlind unii în capetele altora cu ce ne venea în mână, manuale, caiete... A intrat pedagogul, care ne-a întrebat foarte nedumerit din ușă ce era cu noi, înnebunisem?

Câteva luni mai târziu, micul nostru profesor deodată a lipsit. Și atunci am aflat cu tristețe că a fost chemat în concentrare. Nu s-a mai întors la noi până la sfârșitul anului și nu știu nici azi dacă s-a mai întors vreodată undeva, din războiul care curând avea să izbucnească...

* * *

Nimeni nu scapă de violența altora, după cum nimeni nu scapă ocazia, cel puțin până la vârsta în care devenim morali, de a fi violent cu alții. După aceea, violența e o slăbiciune. M-a impresionat totdeauna acest fenomen.

Într-o zi profesorul nostru de geografie mă scoase la lecție numai pe mine singur. N-am înțeles de ce, avea obiceiul să scoată câte trei-patru odată. Era un domn trecut de patruzeci de ani, mai degrabă blând și cu maniere alese. Geografia mie nu prea îmi plăcea, dar nu eram singurul care repudia acest obiect de studiu. Mai târziu a început să-mi placă și răsfioiam ore întregi atlasuri bogate încercând să-mi imaginez existența reală a uriașelor fluvii și orașe despre care, singură, geografia nu ne spune mare lucru. La Hanoi, unde nu credeam că am să ajung vreodată, când am intrat în oraș, am rămas timp de aproape un ceas fascinat de ceea ce oferea ochiului viața străzii, cu toate că ceea ce vedeam nu avea în sine nimic senzațional: erau bărbați și femei pe biciclete. Da. Dar asta trebuie văzut, fiindcă bărbații erau mici și păreau toți tineri, iar femeile, datorită halatelor lor multicolore, păreau toate fete. Cuvântul halat sună însă nepotrivit, trebuie precizat că era vorba de un vestmânt închis sever până sub bărbie și despicaț în două părți în așa fel încât pantalonul, violet sau alb, care înlocuiește la ele fusta sau rochia, să se vadă de la șold în jos. Acest vestmânt ușor flutura în urma bicicletei, fără să jeneze pedalarea. Nicio urmă de mașină, niciun zdrăgănit de camion de mare tonaj, niciun autobuz al cărui motor Diesel îți zgâlțâie creierii nu se vedea și nu se auzea pe străzile acestui oraș. Când se întâmpla să treacă, o dată la o oră, de pildă, un *Gaz*, apariția și dispariția lui îți amintea de un bondar care a nimerit într-un stup de albine, de unde repede este alungat. Cine poate să-și imagineze, învățând geografia, sute de ochi oblici, frumoși în limpiditatea lor expresivă, privindu-te într-o trecere continuă în care mersul bicicletei fâșâie doar atât ca să-ți dea senzația de vis, de ireal? Trebuie mers acolo, în orașul sau pe fluviul arătat pe hartă pentru ca geografia să ne pasioneze.

Nu știu dacă bătrânul domn care mă scosese lângă uriașa hartă agățată într-un cui alături de catedră fusese vreodată măcar până la Grecia, leagănul civilizației noastre, dar era clar pentru mine că undeva pe pământ

tot dorise el să se ducă, altfel de ce și-ar fi ales, ca profesor, chiar geografia? S-o fi dus, nu s-o fi dus? Începu să mă sâcăie cu întrebările. Știam atât cât era necesar să fiu lăsat în pace. Dar nu mă lăsa și sâcăiala deveni chin. Că pe fluviul acela ce orașe se mai găsesc? Le spusese pe toate. Și în orașele acelea ce fel de locuitori mai trăiesc? Îi spusese pe toți. Mai erau însă orașe și locuitori pe care nu-i spusese, să mă mai gândesc. Se lăsă o tăcere nefirească în marea încăpere de clasă. Timpul trecea, profesorul stătea neclintit la catedră și aștepta. Totul parcă încremenise. Ce vroia de la mine? Atâta știam, atâta spusese, n-aveam la ce mă gândi.

— Gândește-te! mă soma bătrânul domn ca și când mi-ar fi ghicit gândurile. Și deodată răcni: gândește-te!

Și se dădu jos, se repezi la mine, mă lovi cu pumnii în cap, înghesuindu-mă în uriașa hartă la care nu vroiam să mă gândesc, apoi, făcându-și din degete gheare, mi le înfipse în abdomen horcând bestial:

— Îți scot mațele din tine!

Vroia într-adevăr să mi le scoată, fiindcă, după ce mă îndoii și îmi ferii burta, se retrase la catedră și-și reluă, gâfâind, interogatoriul: ce orașe se mai aflau încă pe fluviul acela? Și în orașele acelea ce fel de locuitori mai trăiesc? Să spun. Clopoțelul sunase, dar el continua să mă tortureze. Acolo pe hartă, la marea cotitură a uriașului fluviu, se găsesc niște așezări omenesti și niște locuitori. Ce știi despre ele? Degeaba mă uit că a sunat sfârșitul orei, până nu spun, nu scap... Apoi, deodată, și-a luat catalogul și a ieșit din clasă.

M-am dus în banca mea și m-am așezat și abia atunci un val de ură mi s-a urcat în inimă împotriva bătrânului domn. Ce-avusese cu mine? Ce rău îi făcusem? Adică de ce să-mi scoată el mie mațele din mine? Mă făcuse el, îmi plătea el taxele, muncea el din greu să-mi cumpere haine și cărți? Numai tata avea acest drept, fiindcă numai pe el putea să-l exaspereze ceva și să mă amenințe, dar nu acest străin, care, dacă nu știam, n-avea decât să-mi dea notă proastă, dar să nu se atingă de mine.

În jurul meu se strânseseră șapte-opt băieți cu care eram prieten și tăceau toți turburați de strania întâmplare. Când intră monitorul, un elev dintr-a opta, și spuse din prag că elevul cutare, adică eu, să poftescă la biblioteca profesorului de geografie, care mă chema. Avea o astfel de bibliotecă specială plină cu cărți de călătorii, hărți și atlase și globuri pământești de muzeu. I-am răspuns monitorului că nu mă duc. Acesta ieși și reveni după câțva timp.

— Domnul profesor, zise el, te roagă să poftești numai câteva minute.

Simțind că se petrece ceva neobișnuit, m-am sculat din bancă, am ieșit pe coridor și am intrat fără să bat în ușă în mica bibliotecă geografică. Bătrânul domn mă întâmpină în picioare, dar întors în profil cu fața spre rafturi și așa rămase în timp ce rosti:

— ...N-am vrut să-ți fac niciun rău... dar îmi dau seama că ți-am făcut... nici eu nu știu ce mi-a venit împotriva dumatăle... te rog, dragul meu, să mă ierți...

Și vocea i se sparse și din ochii bătrânului domn țâșniră lacrimi care îi inundară profilul său blând și distins îndreptat țeapăn spre cotoarele cărților. Nu știam, pe atunci, nici să acuz și nici să iert, încât am tăcut câțva timp, apoi, fiindcă nici bătrânul domn nu mai spunea nimic, m-am răsucit spre ușă și am ieșit. Nu-l mai uram, dar nici lacrimile lui nu-mi atingeau inima.

Explorarea textului

1. Ce impresie v-a lăsat lectura textului *Viața ca o pradă*? V-ați regăsit în vreun personaj?
2. Explicați sensul cuvintelor: *conștiință, ostilitate, instinct, tabinet, inversunare, țarc, a contempla, har, cusur, manie, materie, asirieni, teză, deturnări, profil, detractori, timbru, complicitate, concentrare, a repudia, a jena, catedră, a soma, a exaspera, monitor*.
3. Demonstrați în enunțuri polisemia cuvintelor: *ciocnire, albie, clasă, catedră, glob*.
4. Alcătuiți familia lexicală a cuvântului *școală*. Marcați prin semne convenționale structura morfologică a cuvintelor obținute.
5. Selectați din text lexemele care fac parte din câmpul lexical al cuvântului *școală*. Completați-l cu altele potrivite.

Dicționar literar

Amintiți-vă!

Portretul este un text descriptiv, o descriere în care sunt prezentate însușirile unui personaj, real sau fictiv.

Portretul fizic prezintă trăsăturile fizice, exterioare (înfățișarea, portul, gesturile etc.) ale unei ființe reale sau imaginare.

Portretul moral prezintă trăsăturile sufletești (calități, defecte etc.) ale unei ființe reale sau imaginare.

Portretul complex prezintă deopotrivă trăsăturile exterioare, fizice și pe cele interioare, sufletești, reunindu-le într-un tot unitar. Portretul este folosit frecvent în scrierile în proză, dar poate fi întâlnit și în operele în versuri.

Autoportretul este un text descriptiv în care naratorul, eroul liric sau un personaj își reprezintă propriile însușiri fizice sau morale.

Portretul și autoportretul sunt mijloace de (auto)caracterizare a personajului, eroului liric etc., însă nu trebuie confundate cu **caracterizarea** ca atare. Aceasta este mult mai amplă și se desprinde din întreaga desfășurare a operei, în timp ce portretul și autoportretul reprezintă texte scurte și relativ unitare, independente sau plasate în anumite puncte ale structurii operei.

6. Explicați sensul sintagmelor: *inspiră simpatie, personalități lipsite de har, avea mania, strivindu-ne... prin ironii, solemnitate deplasată, gândire care țâșnește pură ca un izvor, a nu lua în seamă, îmi făcuse rost, aș ști carte, gândire milenară, să-l ascultăm cu răsuflarea tăiată, viața străzii, val de ură.*

7. Interpretați imaginile artistice din fragmentele:

- a) „...acest sentiment divin care ne face atât de bătrâni fiind atât de tineri și din care ni se formează pentru totdeauna idealurile și visurile”;
- b) „...de parcă ai fi zis când intra în clasă că a intrat într-o biserică”;
- c) „...relief au numai lucrurile negative, iar lumina din sufletul nostru, cu cât e mai puternică, cu atât mai mult subțiază toate contururile din amintire și ne descurajează să le reconstituim...”;
- d) „Nu-l mai uram, dar nici lacrimile lui nu-mi atingeau inima”.

8. Notați personajele din fragmentul prezentat și stabiliți relațiile dintre ele utilizând o schemă.

9. Recitați fragmentele în care sunt prezentate portretele:

- a) primului profesor de istorie;
- b) profesorului de matematică;
- c) profesorului de istorie de la Cristur-Odorhei.

Care dintre aceste portrete poate fi calificat drept fizic? Dar moral? Dar complex? Argumentați.

10. Comentați atitudinea nepăsătoare a tatălui față de dorința fiului de a-și continua studiile, raportând-o la contextul istoric reflectat.

11. Selectați exemple ce caracterizează personajul-narator, completând tabelul:

Secvența din text	Modalitatea/procedeul de caracterizare	Trăsătura și comentariul acesteia
...	...	...

12. Relevați rolul autocaracterizării în crearea personajului central.

13. Urmăriți evoluția relației elev-profesor în cadrul orelor de: a) matematică, b) istorie, c) geografie. Comentați stările interioare ale elevului și ale profesorilor. Emiteți ipoteze cu privire la cauzele care au generat aceste stări.

14. Găsiți în text descrierea trăirii unor stări lăuntrice asemănătoare cu stări pe care le-ați trăit personal. Împărtășiți, la dorință, colegilor una dintre experiențele care v-au produs acea stare.

15. Comentați fragmentul. La ce se referă personajul central când zice: „Era acum rândul meu...”?

„Aveam cincisprezece ani, dar îmi simțeam gândirea milenară (sentiment miraculos, care se micșorează pe măsură ce începem să trăim) și îmi dădeam seama că la capătul viu al acestui fluviu care înainta spre necunoscut eram eu. Asta era neîndoielnic: nu eu eram punctul la care ajunsese până atunci istoria? Cine altcineva? Cei dinaintea mea erau bătrâni și vedeam până unde o aduseseră. Era acum rândul meu...”

16. Argumentați, pe baza textului, rolul fiecăruia/fiecăreia dintre noi în crearea istoriei.

17. Care sunt lucrurile pe care le contemplă și le prețuiește autorul?

„Dar eu nu vreau să povestesc aici «amintiri»; ci doar lucruri pe care le contemplan și azi cu un sentiment de neliniște că s-ar fi putut totuși să nu aibă loc, și atunci nici lumina care le însoțește azi în amintire să nu fi existat.”

18. Exprimați-vă părerea despre metodele de predare ale profesorilor descriși în text. Comparați-le cu metodele de lucru ale profesorilor contemporani.**19. Realizați o comparație între școala evocată în opera lui Preda și cea actuală, completând o diagramă Venn.****20. Descrieți o persoană din școala voastră despre care puteți spune: *profesorul/profesoara care inspiră simpatie*.****21. Realizați un portret complex al profesorului sau profesoarei ideale pe care ați dori să-i aveți.****Din istoria cuvintelor**

În română, cuvântul **ideal** reprezintă un împrumut din limba franceză (*idéal*), care, la rândul ei, a preluat din latina târzie lexemul *idealis*, format pe baza termenului grecesc *idéa* „prototip, idee, principiu”. Idealul reprezintă ceva desăvârșit, scopul suprem al aspirațiilor și se contrapune, de obicei, realității, care este nedesăvârșită. După unii gânditori, întreaga istorie a omenirii nu este nimic altceva decât o continuă încercare de materializare a idealurilor și de transformare a unei realități imperfecte în una mai bună.

22. Pornind de la citatul: „Nimeni nu scapă de violența altora, după cum nimeni nu scapă ocazia, cel puțin până la vârsta în care devenim morali, de a fi violent cu alții”, exprimați-vă atitudinea cu privire la violența în: a) școală; b) familie; c) societate.**23. Ce acțiuni ar trebui să întreprindă pentru a contracara violența în școală, în familie și în societate următoarele entități:**

- a) parlamentul; c) autoritățile publice locale;
b) guvernul; d) cetățenii?

24. Lucru în echipe. Prioritizarea problemelor școlii.

- a) Faceți o listă de probleme generale abordate în textul *Viața ca o pradă*. Expuneți-vă opinia cu privire la actualitatea acestora.
b) Completați lista cu alte probleme care există în școala de azi.
c) Selectați din listă trei probleme pe care le considerați cele mai importante.
d) Alegeți o problemă dintre cele trei. Emiteți ipoteze cu privire la cauzele acesteia. Propuneți o serie de soluții pentru înlăturarea acestor cauze și, respectiv, rezolvarea problemei.

25. Citiți romanul *Viața ca o pradă* de Marin Preda. Ținând seama de cele studiate în unitatea precedentă, enumerați elementele care confirmă caracteristicile de *bildungsroman* ale lucrării.**Dincolo de text****1. Exprimați-vă punctul de vedere în raport cu ideea: *Școlii îi revine rolul cel mai important în educarea tinerelor generații*, completând un grafic T.**

DA/PRO	NU/CONTRA
...	...

2. Cum înțelegeți expresia: „Învățăm nu pentru școală, ci pentru viață” (lat. *Non scholae, sed vitae discimus*)?**3. Documentați-vă și caracterizați sistemul tradițional de educație din alte țări în secolul al XX-lea.**

4. Discutați în perechi și stabiliți cele mai importante aspecte pe care trebuie să le ia în considerare educația în secolul al XXI-lea.
5. Propria experiență legată de anii de școală i-a determinat pe marii scriitori ai tuturor timpurilor să scrie pagini evocatoare, unele dintre ele de o indiscutabilă valoare. Pentru a confirma faptul că tema este mereu actuală, alcătuiți o listă de texte referitoare la școală și de autori/autoare din diverse perioade istorice care au scris despre școală.
6. Comentați citatele de mai jos din perspectiva învățării pe parcursul întregii vieți:
 - a) „...Nu merge pe căi bătătorite. Mergi pe unde nu e nicio cărare și lasă tu o urmă.” (Ralph Waldo Emerson)
 - b) „Numai o mediocritate se simte întotdeauna în cea mai bună formă.” (Jean Giraudoux)
 - c) „Va supraviețui nu cea mai puternică sau cea mai inteligentă specie, ci aceea care va fi mai receptivă la schimbare.” (Charles Darwin)
7. Proiect pentru lucru în grup. Elaborarea unui afiș (poster) pentru promovarea instituției în care învățați. Respectați următoarele etape:

Etapa 1: Tema și obiectivul

- În echipă, alegeți un titlu-temă pentru afiș. Puteți alege una dintre temele propuse: *Succesele liceului nostru; Școala noastră – o școală a viitorului; Școala noastră – o școală prietenoasă copiilor;* sau orice altă formulă incitantă, aleasă de comun acord.
- Definiți cât mai exact obiectivul: ce doriți să realizați prin acest afiș?

Etapa a 2-a: Cercetarea

- Cercetați posibile resurse informative (documente școlare, fotografii, persoane) pentru a colecta materiale pe care să le puteți folosi. Pe măsura avansării cercetării, faceți notițe cu privire la orice informații care pot veni în sprijinul obiectivului pe care l-ați formulat.

Etapa a 3-a: Schița

- Organizați-vă ideile. Pe o foaie de hârtie, notați:
 - Obiectivul urmărit.
 - Conceptele-cheie și momentele principale pe care trebuie să le reflectați.
- Elaborați schița. Gândiți-vă cum veți prezenta conceptele-cheie în mod vizual. (De exemplu, împărțiți imagină coala de hârtie în 9 patrule de mărime egală. Decideți unde veți plasa titlul afișului: în mijloc, sus sau jos, iar în pătratele rămase decideți cum veți reprezenta conceptele-cheie: prin desene, fotografii, cuvinte, fraze, colaje etc.)

Etapa a 4-a: Produsul final: afișul

- Faceți o listă cu materialele de care aveți nevoie pentru realizarea posterului (ilustrații, fotografii, hârtie colorată, lipici, bandă adezivă, creioane, acuarele, markere, șabloane etc.) și adunați-le pe toate.
- Folosind schița drept reper, realizați afișul. Dați dovadă de creativitate. Aveți grijă să vă reamintiți mereu obiectivul urmărit.

8. Găsiți repere ale titlului *Viața ca o pradă* în textul lui M. Preda.
9. Comentați, în 10 rânduri, diferența dintre prezentarea biografiei artistice și un CV al lui M. Preda.
10. Narați în scris, în limita a 1-1,5 pagini, o experiență personală de învățare eficientă a unei teme complicate la orice materie școlară.
11. Caracterizați în câte un enunț relațiile dintre personajele din romanul *Viața ca o pradă* de Marin Preda.

Limbă și comunicare

Circulația cuvintelor în timp

Arhaisme. Neologisme

Dictionar lingvistic

Arhaisme sunt cuvintele ieșite din uzul general al limbii. Aceste cuvinte au încetat să mai fie folosite în vorbirea curentă din mai multe motive. Unele dintre ele nu mai sunt folosite, deoarece realitățile denumite (obiecte, instituții, îndeletniciri, funcții, acțiuni) nu mai există (*agă, arnăuț, arcaș, birjă, cômîs, diac, flintă, ițari, ișlic, logofăt, opaiț, postelnic, spătărie, a mazi-li*), altele au fost marginalizate și scoase din uz de concurențele lor sinonimice: *buche* a fost înlocuit prin *literă*, *bucoavnă* prin *abecedar*, *cinovnic* prin *funcționar*, *herb* prin *stemă*, *iscoadă* prin *spion*, *leat* prin *an*, *mezat* prin *licitație*, *vorovă* prin *cuvânt*, *zapis* prin *document* etc.

Arhaisme sunt de mai multe feluri: *lexicale, fonetice, morfologice, semantice*.

Arhaisme lexicale sunt cuvintele vechi care au dispărut odată cu realitățile social-politice în care au fost produse și folosite: *argat, opaiț* etc.

Arhaisme fonetice sunt forme vechi ale unor cuvinte, cu pronunție învechită, folosite și în prezent în mod frecvent, dar cu o pronunție actualizată: *a rumpe, sară* etc.

Arhaisme gramaticale sunt compuse din forme gramaticale (morfologice) și structuri sintactice învechite și ieșite din uz: *palaturi, șezum* etc.

Arhaisme semantice sunt cuvinte care au dispărut din uzul curent cu sensul învechit. Ele mai pot fi folosite, dar cu un sens schimbat, iar uneori cu valori stilistice: *limbă* cu sens de popor, *mișel* cu sens de sărac etc.

1. Examinați imaginile de mai sus și relațați despre realitățile care le unesc.
2. Știați că, anterior, mașina de tipar mai era numită *teasc*. Ce sens al acestui cuvânt mai cunoașteți?
3. Cărei părți a vocabularului îi aparțin cuvintele *teasc* și *imprimantă*? Prin ce se deosebesc ele? Dar prin ce se aseamănă?
4. Identificați arhaisme din secvențele ce urmează.
 - a) *Un sultan dintre aceia ce domnesc peste vreo limbă.* (Mihai Eminescu)
 - b) *Despre partea închinării însă, Doamne, să ne ierți.* (Mihai Eminescu)
 - c) *Dar acu vei vrea cu oaste și război ca să ne cerți.* (Mihai Eminescu)
 - d) *Aici... a descălecat acum șase sute de ani primul nostru voievod.* (Alexandru Vlahuță)
 - e) *Craiul, primind cartea, îndată chemă tustrei feciorii înaintea sa.* (Ion Creangă)
 - f) *Spancioc este încă tânăr, în inima lui este iubire de moșie.* (Constantin Negruzzi)
5. Copiați tabelul în caiete și completați-l cu lexemele din șirul ce urmează: *argat, aripe, caimacam, greșeale, logofăt, ienicer, inime, a îmbla, mândru, mișel, moșie, nemernic, palaturi, pre, a rumpe, sară, spătar, vornic*.

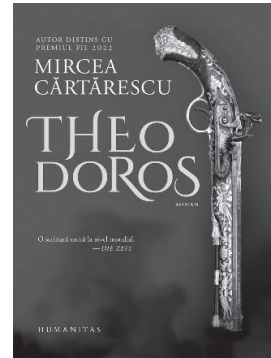
Arhaisme lexicale	Arhaisme fonetice	Arhaisme gramaticale	Arhaisme semantice
...	...	...	...

6. Înlocuiți arhaisme din balada populară *Radu mării* cu lexeme din limbajul actual.
 - a) *N-ați văzut pe Radu mării? – L-am văzut la crâșma Stanii, Unde-și beau drumeții banii Și haiducii gologanii.*
 - b) *Radule, stai, nu mai bea, Uite potera-i colea, măi.*
 - c) *Radu mării se-ncrunta, Pușca-n vânt o slobodea, Cărare prin ea făcea Și de poteră scăpa.*

7. Identificați toate neologismele din fragmentul de mai jos:

Mai mult decât oricare dintre scrierile mele, „Theodoros” e un spectacol al limbii române, cu toate straturile și spectrele ei, o operă poetică și de imaginație. În același timp, însă, e o construcție simetrică și echilibrată, încărcată de povești, ceea ce o va face poate mai populară decât celelalte romane ale mele, mai expresioniste și mai metafizice.

(Mircea Cărtărescu)

8. Alegeți pentru fiecare neologism explicația potrivită.

Neologismul	Explicația
a detecta	scurtă întrunire în care se dau informații sau instrucțiuni, se prezintă un raport etc.
a sponsoriza	a susține, a finanța o acțiune, o activitate nelucrative, de obicei, în scop publicitar
briefing	comportament religios plin de venerație și recunoștință
pietate	care se poate interpreta în mai multe feluri, cu două înțelesuri
echivoc	a identifica, a descoperi, a determina existența unui element care este ascuns (vederii)

9. Scrieți câte un sinonim neologic pentru cuvintele:

a) a îmbunătăți	d) a îndruma	g) a îngădui
b) a îngrădi	e) a înainta	h) a întări
c) a înspăimânta	f) a născoci	i) a tălmăci.

10. Indicați varianta corectă de scriere a neologismelor:

a) apogeu/apojuu	e) fast-fud/fast-food
b) container/conteiner	f) deligent/diligent
c) spontanietate/spontaneitate	g) obedient/obedent
d) a completa/a complecta	h) delicvent/delincvent.

11. Încadrați în enunțuri trei dintre cuvintele din exercițiul anterior.

12. Lucru în perechi. Construiți, pe baza imaginii alăturate, un dialog din șase replici utilizând neologisme.

13. Alegeți o profesie apărută recent și descrieți-o în 5-6 propoziții, folosind neologisme.

Dicționar lingvistic

Neologismele sunt cuvintele noi, împrumutate recent dintr-o limbă străină sau create prin mijloace proprii limbii. În categoria neologismelor sunt incluse cuvintele nou intrate în limba română după anul 1850, perioadă în care a avut loc un împrumut masiv de cuvinte, îndeosebi din limba franceză, deci, indirect, din latina savantă.

Cuvintele moștenite și cuvintele împrumutate

14. Citiți enunțul selectat dintr-un anunț. Explicați sensul cuvintelor subliniate.

Toamna aceasta, cel mai mare târg de joburi din România, „Angajatori de TOP”, revine cu trei ediții în Timișoara, București și online, la nivel național!

Dicționar lingvistic

În vocabular, cuvintele sunt:

- **moștenite din limba latină:** *cap, braț, munte, a crește etc.;*
- **formate în interiorul limbii prin derivare, compunere sau conversiune:** *a descompune, astfel, frumosul etc.;*
- **împrumutate din alte limbi:** *persoană, bancă, fotbal etc.*

Cuvintele împrumutate se pot împărți în funcție de perioadele în care au intrat în limba română:

- împrumuturi vechi (până la sfârșitul secolului al XVII-lea) din limbile slavă, maghiară, greacă, turcă.
- împrumuturi noi sau moderne (începând cu jumătatea secolului al XIX-lea) din limbile franceză, italiană, germană, rusă, engleză.

15. Uniți cuvintele cu explicația potrivită.

fast-food	denumire dată înaltei societăți
charter	estimare a numărului de telespectatori care urmăresc programele TV
look	tip de contract de transport naval sau aerian deosebit de cursele regulate, organizat în funcție de necesități
high-life	dispozitiv de siguranță la autoturisme constând într-o pernă dintr-un material subțire și rezistent încastrată în volan și care, în cazul unui impact, se umflă instantaneu, protejând persoanele din mașină
rating	înfățișare, aspect, imagine
airbag	restaurant cu un număr limitat de produse care nu necesită o preparare laborioasă și care pot fi consumate pe loc sau luate la pachet

16. Din ce limbă au fost împrumutate cuvintele din exercițiul anterior? Scrieți alte 10 cuvinte împrumutate din aceeași limbă.

17. Stabiliți din ce limbă au fost împrumutate următoarele cuvinte. În caz de necesitate, consultați un dicționar explicativ.

Agenție, buzunar, cărămidă, ciulama, cosmetică, creion, cursant, display, duet, element, informație, fairplay, folos, gadget, lockdown, proaspăt, selfie, valută, vlogger.

18. Activitate în grupuri mici. Formulați un punct de vedere despre necesitatea împrumuturilor într-o limbă.

Serii sinonimice

1. Citiți afirmațiile de mai jos. Alegeți A pentru varianta care corespunde adevărului și F pentru cea falsă.

1.	Sinonimele sunt cuvinte cu același sens sau cu sens apropiat.	A	F
2.	Toate cuvintele din limbă au sinonime.	A	F
3.	Cuvântul și sinonimul lui aparțin aceleiași părți de vorbire.	A	F
4.	Relația de sinonimie se poate stabili între un cuvânt și o îmbinare de cuvinte.	A	F
5.	Un cuvânt cu mai multe sensuri are sinonime pentru fiecare sens.	A	F

Dicționar lingvistic

Un cuvânt poate avea mai multe sinonime, creând astfel **serii sinonimice**. Fiecare sens al cuvântului poate crea serii sinonimice distincte. De exemplu:

Casă: 1. clădire, construcție, imobil, zidire; 2. adăpost, așezare, cămin, domiciliu, sălaș; 3. căsnicie.

2. Completați seriile sinonimice ale cuvintelor propuse cu câte, cel puțin, trei cuvinte.

a) cinstit	c) clar	e) etern
b) important	d) plăcut	f) motivat

3. Repartizați cuvintele în serii sinonimice.

Anevoios, asfințit, amurg, complicat, corpolent, crepuscul, dificil, dolofan, durduliu, gras, greu, inopinat, înserare, întâmplător, ocazional, rotofei, sporadic, scăpătat.

4. Scrieți câte trei sinonime pentru fiecare cuvânt subliniat din text.

Lucruri stranii de tot
Se-ntâmplă pe glob!
 (Grigore Vieru)

5. La ce realități face referire poetul în versurile de mai sus? Citiți integral poezia *Ascultați, măi copii* de Grigore Vieru și formulați un punct de vedere în raport cu mesajul ei.
6. Comentați valoarea stilistică a sinonimelor marcate în secvența ce urmează:
- Mă gândeam, printre altele, cam cum trebuie să arate balaurii și zmeii, că toată ziua bună-ziua era vorba despre ei. Erau răi, erau fioroși, erau înfricoșători, chiar dacă nu existau.* (Simona Popescu, *Exuvii*)

Expresii frazeologice

Dictionar lingvistic

Frazeologia este o ramură a lingvisticii care se ocupă cu studiul îmbinărilor de cuvinte parțial sau total fixe, numite *unități frazeologice*, *expresii frazeologice* sau *frazeologisme*.

Expresiile frazeologice sunt îmbinări de cuvinte cu un caracter sudat, care pot fi sinonime cu un singur cuvânt. Fondul frazeologic al limbii constituie o sursă însemnată a mijloacelor afective de exprimare.

1. Găsiți explicațiile potrivite pentru fiecare dintre expresiile celebre de mai jos.

Expresia	Explicația expresiei
luna de miere	un talent deosebit aparținând în exclusivitate doar unei anumite persoane
pe vremea lui Pazvante	apariție înșelătoare
cuiul lui Pepelea	un suflet gol, un om inutil
arcul lui Ulise	cândva, în timpuri de demult
fata morgana	armonie de scurtă durată
nodul gordian	motiv invocat de cineva pentru a se amesteca în treburile altora
cadavru viu	situație dificilă care impune rezolvare rapidă și curajoasă

2. Indicați sinonimele lexicale ale următoarelor unități frazeologice:

- a-i părea rău
- a-și da ultima suflare
- a se face foc și pară
- a pune piciorul în prag
- a-și pune pirostriile
- a spune verzi și uscate
- a da voie

3. Descoperiți cuvântul lipsă din următoarele unități frazeologice:

a o _____ razna, a _____ ca prin urechile acului, a-și _____ aere, a-i _____ cuțitul la os, a-i _____ gura apă, a _____ de gând, a _____ în retragere, a _____ după cineva.

4. Repartizați expresiile frazeologice conform provenienței lor:

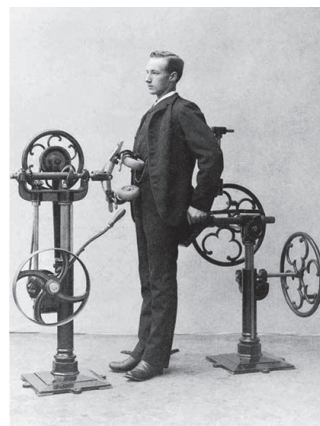
- a) de origine mitologică
- b) de origine istorică
- c) de origine biblică
- d) de origine românească

Firul Ariadnei, a se duce pe apa sâmbetei, cina cea de taină, mărul discordiei, sabia lui Damocle, armata lui Papuc, zborul lui Icar, a se spăla pe mâini, la calendele grecești, calul troian, pasărea Phoenix, a-și da arama pe față, judecata lui Solomon, Arca lui Noe, a nu avea nas, de la Adam și Eva, Pace vouă!, a descoperi America, a da ortul popii.

5. Examinați expresiile frazeologice din articolul lexicografic al cuvântului *ochi*. Alcătuiți un text amuzant în care să utilizați cât mai multe unități frazeologice cu acest cuvânt.
6. Comentați afirmația lui Mihail Sadoveanu: *Frazeologismele sunt aceleași elemente de tradiție și basm, însă fixate în cristale nemuritoare de pietre rare...*
7. Redactați un eseu argumentativ în care să convingeți un coleg să utilizeze în propria comunicare expresii frazeologice.

Scrierea imaginativă. Portretul

1. Realizați, pe o coală de hârtie, portretul fizic al unui coleg, fără a-i preciza numele. Transmiteți foile profesorului/profesoarei, care va citi cele scrise. Ghiciți cine este persoana descrisă.
2. Examinați primele voastre fotografii. Descrieți copilul din ele, așa cum îl vedeți. Ce ați simțit? Ce emoții, ce amintiri v-au trezit aceste fotografii?
3. Examinați fotografiile de epocă. Alegeți una și redactați un portret complex al persoanei reprezentate. Menționați perioada în care a trăit, eventual, ocupația, statutul social, posibilele trăsături de caracter, temperamentul. Imaginați-vă:
 - a) cum vorbește persoana respectivă (intonație, limbaj, gesturi etc.);
 - b) cum se comportă în situații dificile;
 - c) cum își petrece timpul liber;
 - d) ce planuri are (pentru viitorul apropiat/îndepărtat).

Scrierea funcțională

Curriculum vitae

Curriculum vitae

Numele și prenumele:

Data nașterii:

Locul nașterii:

Cetățenia:

Domiciliul:

Informații de contact (telefon, e-mail):

Studii:

Limbi vorbite:

Performanțe (școlare) deosebite:

Activitate profesională:

Competențe și abilități:

Pasiuni și preferințe:

ABC-ul comunicării

Curriculum vitae (pronunțat: *currículum vite*), în latină: „parcursul vieții” – ansamblul de informații referitoare la datele personale, studiile și experiența personală etc. ale cuiva. De obicei, este redactat cu un anumit scop (pentru obținerea unui post de muncă, pentru participare la un concurs etc.).

Abreviere: CV (pronunțat: *si vi*, prin influența limbii engleze din care a fost împrumutată).

1. Discutați în perechi structura tipică a unui *curriculum vitae*. Care dintre elementele acestuia sunt cele mai importante?
2. Examinați structura unui CV prezentată mai sus. Ce informație ați mai include? Dar ce ați exclude și în ce caz?
3. Lucru în perechi. Discutați și stabiliți ce detalii trebuie incluse în fiecare dintre rubricile CV-ului. Soliciți ajutorul altor colegi sau al profesorului/profesoarei, dacă este necesar.
4. Redactați propriul CV în format Europass. Care dintre elementele din CV ar fi cele mai importante:
 - a) în cazul candidării la studiile de mai departe;
 - b) în cazul angajării în câmpul muncii;
 - c) în cazul candidării pentru o funcție în consiliul elevilor?
5. Documentați-vă cu privire la biografia Anei Blandiana sau a lui Marin Preda. Prezentați o succintă informație despre unul dintre ei după modelul unui CV. Ce v-a impresionat cel mai mult în biografia lor?

Scrisoarea de motivație

ABC-ul comunicării

Scrisoarea de motivație se solicită, de obicei, în cazul în care vrei să candidezi la un program de studii, la o bursă sau pentru a deveni membru al unei organizații (de exemplu, o organizație neguvernamentală, un consiliu al elevilor sau studenților etc.). Esența unei scrisori de motivație este să explici de ce ești interesat/interesată să participi, motivele pentru care ai decis să candidezi la acel program/acea bursă și de ce anume tu ești persoana potrivită pentru aceasta.

1. Redactați o scrisoare de motivație urmând recomandările de structură din ghidul alăturat:
 - a) pentru a câștiga o bursă a Fundației „Multilingva” la un curs gratuit de studiere a limbii franceze;
 - b) pentru a candida la consiliul elevilor din instituție;
 - c) pentru a deveni membru/membră al/a organizației tinerilor ecologiști.

Ghid pentru redactarea unei scrisori de motivație

1. Introducere

- Fă o prezentare scurtă a propriei persoane.
- Prezintă succint motivul care te-a făcut să participi/să candidezi.
- Spune cum ai aflat despre concurs sau despre posibilitatea de a participa.

2. Cuprins

- Scrie un paragraf în care să explici de ce ești interesat/interesată de programul/domeniul/organizația respectivă și de ce îți dorești să participi.
- Scrie un al doilea paragraf, în care să faci o scurtă trecere în revistă a competențelor tale și să explici cum te pot ajuta acestea să excelezi în cadrul programului de studii/activității.

3. Încheiere

- Formulează concluziile și mulțumește destinatarului pentru timpul acordat.

2. Imaginați-vă și scrieți o scrisoare de motivație conform indicațiilor. Cui ar trebui să fie adresată?
 - a) unui adult care ar vrea să devină din nou copil;
 - b) unui personaj dintr-o poveste, pentru a fi „transferat” în altă poveste;
 - c) unei personalități istorice din trecut care ar vrea să viziteze prezentul.

Cererea

1. Ați depus vreodată o cerere? În ce situație? Cu ce scop?
2. Examinați rubrica „ABC-ul comunicării”. Care dintre cerințe vă sunt cunoscute?

ABC-ul comunicării

Cererea este un act prin care cineva adresează oficial o solicitare unei persoane cu funcție într-o instituție.

O cerere este alcătuită din trei părți.

Partea inițială sau **adresarea** include, de obicei, denumirea funcției persoanei căreia îi este adresată cererea.

Adresarea se notează pe centru.

Cuprinsul cererii are, în mod obișnuit, două paragrafe.

Primul paragraf conține:

- a) formula „Subsemnatul, prenume + nume de familie”, urmată de informația privind datele personale de identificare ale autorului (după caz: clasa în care învață/ocupația, domiciliul, datele de contact etc.);
- b) scopul concret al cererii (ce se solicită).

Al doilea paragraf conține motivul cererii (de ce se face solicitarea).

Partea finală a cererii include:

- a) data la care a fost redactată cererea, scrisă în partea stângă, la un rând după text;
- b) semnătura solicitantului, în partea dreaptă, în paralel cu data;
- c) numele și funcția persoanei căreia i se adresează cererea, în partea de jos a foii.

3. Lucru în perechi. Documentați-vă, discutați și formulați răspunsuri la întrebările de mai jos.

- a) Cine poate adresa/depune o cerere? O persoană? Mai multe persoane împreună? O organizație?
- b) De ce este important ca o cerere să fie motivată?
- c) De către cine a fost semnată cererea de aderare la Uniunea Europeană a Republicii Moldova? Cui a fost adresată?

ABC-ul comunicării

La redactarea unei cereri este important să se respecte următoarele **rigori**:

Formulele de adresare:

- a) denumirile de funcții precum *Președinte, Ministru, Primar, Director* etc. se recomandă a fi scrise cu **majuscule**, pentru a sublinia respectul față de persoanele aflate în funcțiile respective;
- b) formula inițială de adresare, plasată la mijlocul rândului, este alcătuită din cuvântul *Domnule / Doamnă*, urmat de denumirea funcției destinatarului (*Domnule Director, / Doamnă Administratoare*);
- c) formula finală de adresare va fi alcătuită din denumirea funcției (la cazul dativ) și numele deplin al destinatarului (*Directorului Liceului „Regina Maria”, Doamnei Elena Catargiu*).

Aranjarea în pagină:

- a) se va lăsa aproximativ o pătrime din pagină de la marginea de sus, pentru ca destinatarul să poată nota în acest spațiu o rezoluție cu privire la soluționarea cererii;
- b) se vor lăsa aproximativ trei centimetri din partea stângă a paginii, pentru ca cererea să poată fi anexată la un dosar;
- c) se vor lăsa câte aproximativ doi-trei centimetri după adresare, între text și rândul cu data și semnătura, precum și după acest rând, înainte de formula finală de adresare.

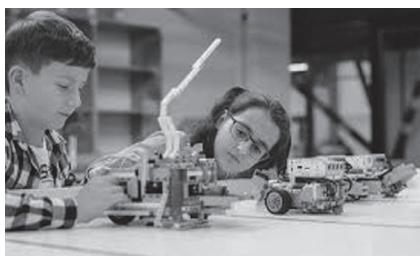
4. Scrieți o cerere:

- a) adresată directorului școlii, pentru a solicita o adeverință privind faptul că învățați în școala respectivă;
- b) adresată directorului Centrului de Tineret, pentru a solicita înscrierea la clubul de dezbateri;
- c) adresată administratorului unei afaceri din localitate, pentru a solicita participarea la un târg de caritate organizat de clasa voastră.

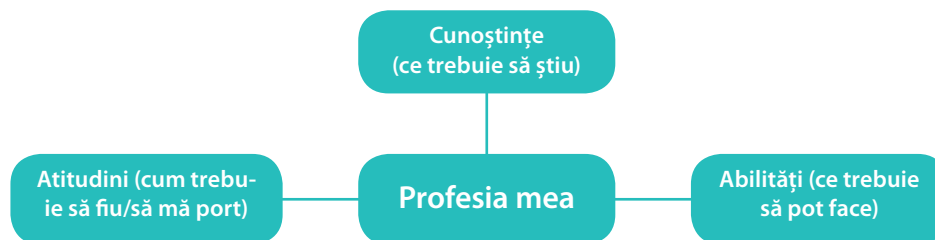
Conexiuni

Ghidarea în carieră

1. Ați învățat să redactați un CV. Revenind la elementele incluse în el, în special la competențe, pasiuni și preferințe, completați-l cu 4-5 opțiuni de carieră profesională:
Aș putea să devin..., deoarece... Aș mai putea deveni..., fiindcă... etc.
2. Lucru în perechi. Elaborați o listă de profesii care, în opinia voastră, ar putea să dispară în viitorul apropiat, cu enumerarea argumentelor de rigoare. Ce anume ar putea cauza dispariția lor?
3. Lucru în grup. Documentați-vă și elaborați un colaj intitulat „Profesiile viitorului”, cu imagini sugestive și descrieri verbale. Puteți include atât profesii care există deja, cât și profesii posibile, „inventate” de voi. Prezentați produsul colegilor și răspundeți la întrebările lor de precizare.

4. Alegeți una dintre profesiile neobișnuite. Ce cunoștințe, abilități și atitudini v-ar trebui ca să o puteți îmbrățișa? Cum le puteți obține/forma?

5. Imaginați-vă că au trecut treizeci de ani de la momentul de față. Ce informații v-ar plăcea să se regăsească în CV-ul vostru actualizat peste ani?
6. Redactați un eseu de 15 rânduri, pornind de la afirmația lui Matthew Arnold: *Obişnuiește-te să devii stăpânul înclinațiilor tale.*
7. Lucru în perechi. Examinați fotografia. Imaginați-vă un dialog, la alegere, între profesorul de educație fizică și unul dintre elevii săi, în care profesorul:
 - a) îl ghidează pe elev ce trebuie să facă pentru a deveni fotbalist;
 - b) dă sfaturi elevului pentru a alege cariera de profesor de educație fizică;
 - c) îi povestește elevului cum a învățat să joace fotbal în copilărie, în Congo.

Unitatea a IV-a. **Adolescența și libertatea**

Literatură

- Pe sub stele ce par să te atingă...
 - *Adolescentul obișnuit* de Eugen Cioclea
- Sunt cu totul diferit de ceilalți?
 - *Gemenii* de Mircea Cărtărescu

Limbă și comunicare

- Părțile de vorbire: privire de ansamblu. Substantivul și articolul. Adjectivul. Numeralul. Pronumele. Verbul. Părțile de vorbire neflexibile.
- Valori stilistice ale părților de vorbire
- Negocierea. Stiluri și tehnici de negociere
- Ascultarea activă și negocierea eficientă

Conexiuni

- Psihologia adolescentului
- Despre libertate
- *Atelier de scriere. Adolescența*

Literatură

Pe sub stele ce par să te atingă...

Pre-text

1. Notează pe o foaie răspunsurile la întrebările de mai jos, fără să semnezi. Adunați toate răspunsurile pe o masă. Fiecare elev va alege un bilet, va citi răspunsurile și va încerca să ghicească autorul.
 - a) Cum procedezi când cineva nu are dreptate?
 - b) Ce fel de prieteni vrei să ai?
 - c) Ce fel de muzică ascuți când ești singur?
 - d) Numește o calitate pe care o ai.
 - e) Care este defectul de care ai vrea să scapi?
2. Ce ai observat comparând răspunsurile colegilor tăi cu ale tale?
3. Te consideri o persoană *obișnuită*? De ce?

Textul

Minieniciclopedie

Eugen Cioclea (1948-2013) – poet român, reprezentant important al generației '80 basarabene. Volume de versuri: *Numitorul comun* (1988), *Alte dimensiuni* (1991), *Dați totul la o parte ca să văd* (2001). Poezia lui privilegiază elementul ludic și ironia, respingând orice șabloane.

Adolescentul obișnuit

de Eugen Cioclea

Adolescentul nu are
16 ani.
Umblă la școală și bate mingea
pe o pajiște verde,
păscută de iezii și miei
satului, pe care mai târziu
îi va pierde.

El este îndrăgostit de una
și de mai multe fete deodată,
dar de fiecare din ele
mai mult decât de
cealaltă.

El își lasă să-i crească
chica,
căci gâtul său
i se pare prea lung,
de aceea, când trece noaptea
prin câmp, se apleacă
pe sub stelele care parcă-l ating.

Adolescentul nu vrea să fie sincer – el este,
deoarece toate cuvintele îl reprezintă.
El până-n urechile clăpăuge roșește
pentru cei ce iscusit o să-l
mintă.

El își ia
bicicleta de coarne
ca taică-său în tinerețe
un cal de căpăstru
și o încalecă și nechează
până la armată-n
buiestru.

El este un adolescent obișnuit.
Cu bicicleta, în zare,
îi stă al naibii de bine,
de aceea eu nu mă supăr
că îmi întoarce spatele
și îmi aruncă:
– Bună seara,
bătrâne!

Note lexicale

buiestru *adj.* (*aici: s.n.*) – (despre cai) care merge făcând pașii cu picioarele din aceeași parte; *fig.* impetuos, neastâmpărat, zburdalnic.

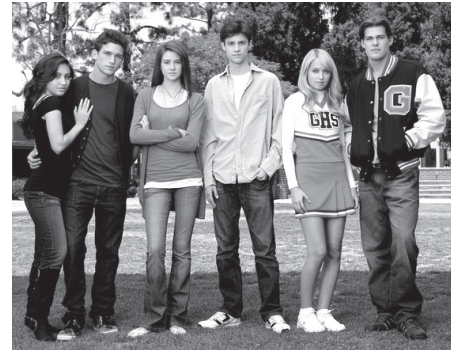
Din istoria cuvintelor

Adolescent este un neologism care își are originea în latinescul *adulescens*, „tânăr; care este în creștere”. O rudă etimologică a acestui termen este un alt cuvânt din câmpul semantic al vârstei, *adult*, care provine din latinescul *adultus*, „matur; care a crescut”.

Cuvânt – istoria lui se leagă de cuvântul latin *conventum*, „reuniune, adunare”. Astfel, evoluția acestui lexem românesc extrem de uzual și plin de sensuri ne apare ca fiind încărcată de semnificație filosofică, căci *cuvântul* se naște numai în procesul comunicării, în *dialog*, iar acesta este posibil doar atunci când oamenii se *adună* și *convin* asupra unor probleme sau obiective.

Explorarea textului

1. Elaborați harta lexicală a cuvântului *adolescent*.
2. Marcați prin semne convenționale structura morfologică a cuvintelor *îndrăgostit*, *fiecare*, *deodată*, *tinerețe*, *a încăleca*. Formați familia lexicală a unui cuvânt derivat din lista propusă.
3. Explicați sensul secvențelor:
 - *iezii și mieii satului, pe care mai târziu îi va pierde;*
 - *(adolescentul) se apleacă pe sub stelele care parcă-l ating;*
 - *toate cuvintele îl reprezintă (pe adolescent).*
4. Selectați sintagmele care conturează chipul adolescentului. Cu care dintre opiniile despre adolescent, exprimate de autor, nu sunteți de acord? De ce?
5. Elaborați, pe baza textului, o schiță de portret al adolescentului, completând-o cu alte trăsături în viziunea voastră.
6. Comparați descrierea cu cea făcută de un coleg/o colegă. Ce ați observat?

Dincolo de text

1. Amintiți-vă care vă erau preferințele personale pe la vârsta de 10 ani. Ce s-a schimbat?
2. Structurați un chestionar, pe baza căruia să realizați câte un interviu cu două persoane mai în vârstă, din generația părinților și a bunicilor voștri. Aflați care erau ocupațiile, preferințele, trăsăturile de caracter ale acestor persoane pe când aveau vârsta de 14-16 ani. Încercați să chestionați două persoane de sex opus. Comparați rezultatele chestionarelor.
3. Încercați să faceți o comparație între preferințele proprii și cele ale părinților voștri.

	Preferințele mele	Preferințele părinților mei
Petrecerea timpului liber		
Hobbyul/ocupația preferată		
Muzica preferată		
Cărțile preferate		
Modul de a se îmbrăca		
Modul de a se distra cu prietenii		

Ce ați descoperit? Sunt și lucruri care v-au surprins? De ce?

4. Folosind rezultatele interviurilor, scrieți un scurt eseu pe tema „*Adolescenții de ieri, adolescenții de azi*”.

Concepția despre lume. Viziunea artistică

Dictionar literar

Concepția despre lume reprezintă sistemul opiniilor generale ale cuiva despre lume și despre locul omului în ea, despre relația dintre om și mediul ambiant și despre raporturile interumane. Acest sistem de opinii determină convingerile, idealurile și principiile unei persoane.

Viziunea artistică: reprezentarea lumii prin mijloace estetice specifice (teme, motive, limbaj, figuri de stil etc.), determinate de concepția despre lume și despre actul de creație a autorului.

Varia

„Poezia lui Eugen Cioclea este – dacă vreți – un jet de sinceritate și adevăr. Ea sparge sfera unei tradiții în care sentimentul era mediat de imagini încântătoare sau metafore întortocheate... Poezia lui Eugen Cioclea emite mesaje sentimentelor în direct, fără cifruri și codificări galante, fără medieri brusc învechite în secolul nostru grăbit... Poate de aceea poezia lui Cioclea nu are nevoie de comentarii, ea exprimându-se pe sine însăși.” (Eugen Lungu)

1. Citiți versurile. Găsiți în ele elementele care confirmă justetea afirmațiilor făcute de criticul Eugen Lungu cu referire la creația lui Eugen Cioclea (vezi *Varia*).

„Poezia lui Eugen CIOCLEA
este o poezie declarativă.
El vă face declarații de iubire din mers.
El crede că dacă orice lucru și faptă
poartă un nume,
lor trebuie să li se spună pe nume,
or, poezia
nu e o stare de leșin,
nu e un stres.”

(Eugen Cioclea, *La persoana a treia*)

2. Identificați în poezia *Adolescentul obișnuit* elementele care vă pot ajuta să caracterizați viziunea artistică a poetului (tradiționalistă sau inovatoare, clasică sau modernă etc.). Citiți și alte versuri de Eugen Cioclea pentru a vă verifica aceste concluzii.
3. Amintiți-vă câteva dintre textele studiate în unitățile precedente sau alte texte lecturate independent. Caracterizați viziunea artistică a autorilor (tragică sau comică, ironică, filosofică, umoristică etc.), exemplificând cu fragmente din texte.

Sunt cu totul diferit de ceilalți?

Pre-text

1. Citiți fragmentul. Cum explicați această antiteză: să te simți în același timp superior și inferior?

„Mă simțeam acum superior tuturor colegilor mei, măcar pentru enormul efort pe care îl cheltuiam pentru a-mi lărgi și adânci cultura. Și totuși, deși remarcat de unii din profesori, nu mă bucurasem de niciun premiu, de nicio mențiune...”

Dar era mai mult decât atât. Mă aflam acum în plină criză de pubertate, mă descopeream în fiecare dimineață mai urât, mai stângaci, descopeream, mai ales la întâlnirile cu fete de vârsta mea, cât sunt de timid și de neatrăgător în comparație cu unii din prietenii mei.”

(Mircea Eliade, *Memorii*)

2. Meditați: există lucruri care vă fac să vă simțiți altfel decât cei din jur? Care sunt ele? Sunt lucruri cu care vă mândriți sau care vă jenează?
3. Discutați în echipă: e un lucru firesc ca cineva să nu fie tolerat de cei din jur pentru simplul motiv că este diferit de ei? Argumentați-vă răspunsul.

Textul

Minienciclopedie

Mircea Cărtărescu

(n. 1956), poet, prozator și eseist român, unul dintre cei mai de seamă exponenți ai optzecismului. Volume de versuri: *Poeme de amor* (1983), *Totul* (1985), *Levantul* (1990), *Dublu CD* (1998). Proză: *Visul* (1989), *Nostalgia* (1993), *Travesti* (1994), *Orbitor* (1996). Opera sa, de un subtil rafinament, este marcată de un lirism profund, în care fantasticul se împletește cu cotidianul.

Gemenii

de Mircea Cărtărescu

(fragment)

Deveneam un adolescent dificil, cu bizarerii și idei absurde. Sunt convins că fără apariția ei „în viața mea”, în anii de liceu, aș fi pierdut definitiv contactul cu lumea reală. Citeam toată ziua și o mare parte din noapte, descoperind, din aproape în aproape, întregi familii de poeți (căci citeam în primul rând poezie), pe care îi exploram apoi individual, împrumutând cărți de la vreo patru biblioteci la care eram abonat. Tot ce-mi plăcea rețineam foarte ușor și, în pauze, pe când colegii mei jucau ping-pong pe catedră, eu umpleam tabla cu versuri din Verlaine sau Éluard. La franceză și latină alcătuieam fraze cu exemple bizare. Dacă trebuia să conjug un verb în propoziții, scriam, de pildă, „Floarea neagră văzu vulpea transparentă” sau „Eu lovesc verdele cu o vacă de piersici”, având grijă ca, formal, exercițiul să fie corect. Bineînțeles că sărmanele profesoare înlemneau. Dar învățam foarte bine și luasem niște premii la „concursurile de creație”, așa că mă lăsau cu toții în pace. Mă socoteam un damnat și îmi disprețuiam profund colegii. Scriam, desigur, și eu versuri în niște caiete și îmi începusem și un jurnal, pe care atâta l-am tot recitat, încât aproape că îl știu și-acum pe dinafară. Fiecare lectură nouă era pentru mine o nouă viață. Am fost, pe rând, cu toată ființa mea, Camus, Kafka, Sartre, Céline, Bacovia, Voronca, Rimbaud și Valéry. Abia observam ce se petrece în jurul meu. Colegii mei veneau mereu la școală cu discuri, de obicei în stare proastă, lipite cu scotch în lung și-n lat pe coperti. Din luciul copertelor răsarau figuri dure, groțesti, de bărboși îmbrăcați excentric, sau peisaje cu fabrici melancolice, cu hornuri uriașe, peste care trecea în zbor un purceluș înaripat. Vocabule misterioase se încrucișau în cursul discuțiilor la care asistam absent: „Inagada Davida”, „Led Zeppelin”, „Samba Pa Ti”, „Imagine”. Se murmurau re-

frene hipnotice și se recitau versuri aspre: „Nu cred în Hitler/ Nu cred în Zimmermann/ Nu cred în Beatles/ Cred doar în mine/ în Yoko și-n mine/ Asta-i realitatea/ Visul s-a terminat”. Aduceam magnetofonele în clasă, le cuplau la stații și emiteau niște modulații atât de tăioase de chitară, încât nu puteam sta să ascult nici cinci minute. Ignorăm tot ce iubeau tinerii de aceeași vârstă cu mine, în cei doi ani cât a durat criza asta m-am apropiat atât de tare de nebunie, încât și acum mai simt suflul ei înghețat învăluindu-mi țeasta. Așa cum se desprinde, încetul cu încetul, pielea solzoasă a șarpelui când năpârlește, lumea mea se desprindea de lumea reală, devenea un film paralel, de consistența visului. Pentru că nu puteam sta să citesc chiar tot timpul și pentru că, dacă nu ieșeam la aer, aveam noaptea sufocări și coșmaruri, ieșeam să mă plimb zilnic, înainte de căderea serii. O luam pe Galați și Domnița Ruxandra, ajungeam în piața Galați și mă înfundam apoi pe străduțele tăcute și aurii de dincolo de Strada Toamnei, până înspre Moșilor. Priveam casele bătrânești, cu balcoane sub formă de alveolă periculos suspendată deasupra străzii, cu stucaturi, ciubuce și mascaroane, cu atlași de ipsos muced sub arcade. Pe măsură ce soarele cobora la orizont, aurul zidurilor trecea în ambră, și apoi în purpură, obraji și nasurile gorgonelor de pe frontoane lăsau umbre ascuțite pe un zid întreg, ferestrele se umpleau de sânge, iar o fetiță în rochie albastră, oprită în poarta de fier forjat, cu sulițe, a casei sale, își răvășea amintiri vechi, atât de vechi, încât ți se părea că le ai dinainte de-a fi venit pe lume. Am ajuns de multe ori atunci pe Strada Venerei, fără să bănuiesc că acolo, într-una din casele acelea mari, negustorești, cu brăuri albe și roz, locuia fata care avea să fie cel mai monstruos de frumos lucru din viața mea. Mă fascina la această stradă aspectul lepros al câtorva ateliere și fabricuțe înșirate de-a lungul ei. Fuseseră vopsite pe din afară cu vopsele acrilice, care în câțiva ani se jupuiseră, lăsând să se vadă dedesubt, pe spații mari, zugrăveala galbenă dinainte. Fâșii mari, albastru țipător, de vopsea mai atârnav în coji pe

Minienciclopedie

Paul Verlaine (1844-1896) – poet simbolist francez, care a cultivat cu predilecție o lirică elegiacă rafinată, muzicală.

Paul Éluard (1895-1952) – poet suprealist francez, cu o remarcabilă fantezie și măiestrie metaforică.

Albert Camus (1913-1960) – scriitor existențialist francez, cu profundă vocație filosofică; deținător al Premiului Nobel (1957).

Franz Kafka (1883-1924) – scriitor ceh de limbă germană, înnoitor al prozei moderne, în a cărei operă fantasticul și absurdul se împletesc cu realul.

Jean-Paul Sartre (1905-1980) – scriitor existențialist francez, care a abordat teme ale psihologiei și filosofiei; în 1964 a refuzat Premiul Nobel.

Louis-Ferdinand Céline (1894-1961) – scriitor francez, excelent stilist, maestru al insolitului și șocantului.

Ilarie Voronca (1903-1946) – poet avangardist român, a cărei creație cuprinde o întreagă gamă de trăiri, de la frenezie vitalistă la meditație și reverie.

Arthur Rimbaud (1854-1891) – poet francez, figură majoră a curentului simbolist, creator al versului liber.

Paul Valéry (1871-1945) – scriitor francez, ale cărei versuri de o eleganță desăvârșită combină lirismul delicat cu rigoarea intelectuală.

„**In-A-Gadda-Da-Vida**” – album al grupului american de muzică rock *Iron Butterfly*.

Led Zeppelin – grup britanic de muzică rock (1969-1980), promotorul stilului *heavy metal*; multe dintre cântecele grupului sunt considerate piese clasice ale genului.

„**Samba Pa Ti**” – album al muzicantului american Carlos Santana.

„**Imagine**” – celebru album (1971) al cantautorului englez John Lennon (1940-1980), ex-membru al formației *Beatles*.

deasupra. Mai încolo veneau maghernițe cu cai în curte sau căsuțe de țară, cochete, cu bolți de viță-de-vie, în pridvorul cărora stăteau pensionari care pictau cu duco pe bucăți de carton peisaje marine sau naturi moarte cu liliac. Când se lăsa amurgul pe Strada Venerei, carcasele frigiderelor abandonate chiar în drum, pe lângă școala Silvestru, ruginite de ploi și burniță, deveneau de un roz mat, neverosimil, și tot peisajul părea artificial. Mă întorceam acasă plin de tristețe.

Erotismul meu intrase într-o fază de inhibiție agresivă. Totul era paradoxal, irezolvabil. Căutam prin cărți sau albume de artă pasaje erotice și nuduri, dar, pe de altă parte, ceva în mine se împotriva acestor impulsuri. Mi se părea că eu sunt cu totul diferit de ceilalți, că dragostea și tot ce ține de ea nu e pentru mine, că eu merg pe un drum care mă va duce mult dincolo de condiția umană banală. Ba chiar, prin tendința de absolutizare pe care-o resimțeam atunci atât de puternic, am început să cred că tocmai erotismul e ceea ce-i împiedică pe oameni să se realizeze, că dragostea și deci femeia sunt cauzele banalizării, ale eșecului. Timp de doi ani, în acea stare de înstrăinare despre care am încercat să dau o sugestie, mi-am făcut un sistem monstruos de idei în această privință. Hotărâsem că eu nu aveam dreptul să cunosc vreo fată, pentru că aveam o misiune mai înaltă de împlinit. Eram convins într-un fel că nemurirea depinde tocmai de castitate și că în momentul în care iubești sau faci dragoste te-ai maculat definitiv. Nu era vorba, de fapt, de niște raționamente lucide, ci de impulsuri de la care nu mă puteam sustrage. Firește că mă chinuiam singur, dar nu puteam face altfel.

Note lexicale

bizarerie *s.f.* – ciudățenie.

damnat *adj.* (aici substantivat) – neînțeles, blestemat și respins de societate, pe care, la rândul său, o sfidează; geniu nefericit.

grotesc *adj.* – caraghios, caricatural, monstruos.

excentric *adj.* (aici: *adv.*) – neobișnuit, original, extravagant.

vocabulă *s.f.* – cuvânt.

alveolă *s.f.* – cavitate, adâncitură de formă sferică.

stucatură *s.f.* – decorațiune arhitecturală în relief, executată din ipsos sau alte materiale de construcție.

ciubuc *s.n.* – ornament în relief la marginile unui perete, ale unei ferestre etc.

mascaron *s.n.* – cap fantastic ori grotesc, realizat în relief și folosit în arhitectură ca element decorativ.

ambră *s.f.* – aici: culoare galben-roșiatică, arămie.

gorgonă *s.f.* – ornament arhitectural reprezentând un cap de gorgonă; monstru imaginat ca o femeie cu șerpi în loc de păr.

duco *s.n.* – varietate de lac.

inhibiție *s.f.* – proces al activității nervoase opus excitației, care se manifestă prin diminuarea sau anularea efectelor acesteia.

a macula *vb.* – a păta, a murdări, a întina.

Explorarea textului

1. Explicați sensul lexemului *difcil*. Descifrați expresiile: *sarcină dificilă, copil difcil, elev difcil, comuncare dificilă, relație dificilă*. Cum credeți, ce înseamnă a fi un *om difcil*?
2. Găsiți pasaje care vin să ilustreze afirmația naratorului conform căreia el era un adolescent difcil. Cum credeți, naratorul intenționa să se deosebească de colegi sau acest lucru se întâmpla fără voia lui?
3. Identificați fragmentul în care este descris itinerarul plimbărilor. Selectați imaginile care denotă tristețea autorului.
4. Înlocuiți aceste imagini cu altele potrivite cazului în care autorul ar fi fost într-o dispoziție bună și optimist. De exemplu: *ferestrele se umpleau de sânge* = *ferestrele deveneau zmeurii* etc.
5. În primul alineat este menționată apariția ei. Cum credeți, despre cine este vorba?
6. Comentați: *acolo... locuia fata care avea să fie cel mai monstruos de frumos lucru din viața mea*.
7. Interpretați sintagma „condiția umană banală” în viziunea autorului.
8. Selectați din acest fragment pasajul care v-a impresionat cel mai mult. Comentați-l în scris (ce impresie v-a făcut, ce amintiri sau asociații v-a trezit, ce ați simțit când l-ați citit). Citiți pasajul ales colegilor și solicitați impresiile și comentariile lor. Împărtășiți-le propriul comentariu.
9. Elaborati o listă de avantaje și alta de dezavantaje pe care i le aducea personajului modul de viață din cei doi ani pe care îi numește *de înstrăinare*, adică de izolare față de majoritatea colegilor. Care dintre ele prevalează?
10. Precizați dacă eroul a revenit totuși la realitate. Argumentați-vă opinia pe baza textului.
11. Imaginați-vă ce se va întâmpla ulterior. Verificați-vă presupunerile, citind nuvela în întregime.

Dincolo de text

1. Citiți cu atenție rubrica *Minienciclopedie* unde sunt prezentați scriitorii cu care se identifica, într-un fel, naratorul. Ce calități ar fi vrut să aibă, odată ce își dorea să fie ca ei?
2. Alcătuiți o listă de cărți care credeți că au contribuit la dezvoltarea voastră ca personalitate. Despre care dintre ele ați putea spune: *cartea mea de pe noptieră*?
3. Inițiați o discuție despre necesitatea lecturilor în viața unui adolescent, conform indicațiilor profesorului/profesoarei (tehnica *6 pălării*):
 - a) Pălăria 1 (albă) prezintă informații obiective despre subiect;
 - b) Pălăria 2 (roșie) prezintă emotiv subiectul;
 - c) Pălăria 3 (neagră) prezintă aspectele negative ale subiectului;
 - d) Pălăria 4 (galbenă) prezintă aspectele pozitive ale subiectului;
 - e) Pălăria 5 (verde) prezintă alternative;
 - f) Pălăria 6 (albastră) rezumă discuția.
4. Redactați un eseu nestructurat cu titlul *Cartea magică a copilăriei mele* (1-1,5 pagini) apelând la tehnica *Pagină de jurnal*.
5. Gândiți-vă dacă ați dorit vreodată să vă identificați cu autorul sau cu personajul central al unei cărți. De ce ați fi vrut să semănați cu ei sau să fiți în locul lor?

Autorul. Naratorul. Eul real. Eul ficțional

1. Stabiliți, pe baza fragmentului din *Gemenii*, care este relația autor-narator.
2. Citiți un fragment din *Hronicul și cântecul vârstelor* al lui Lucian Blaga (vezi Unitatea a III-a, *Acasă și la școală, recomandări pentru lectură suplimentară*). Ce argumente pot fi aduse întru confirmarea faptului că în scrierile memorialistice, în jurnale, în autobiografii autorul se identifică cu naratorul?
3. Alegeți din lista de mai jos textele pe care le-ați citit.
Completați lista cu alte opere citite.

- a) *Amintiri din copilărie* de Ion Creangă
- b) *Baltagul* de Mihail Sadoveanu
- c) *Mândrie și prejudecată* de Jane Austen
- d) *Jane Eyre* de Charlotte Brontë
- e) *Singur în fața dragostei* de Aureliu Busuioc
- f) *Gemenii* de Mircea Cărtărescu
- g) *Vizită* de Ion Luca Caragiale
- h) *Micul Prinț* de Antoine de Saint-Exupéry
- i) *Viața și nemaipomenitele aventuri ale lui Robinson Crusoe* de Daniel Defoe
- j) *Comoara din insulă* de Robert L. Stevenson
- k) *Aventurile lui Tom Sawyer* de Mark Twain
- l) *Călătoriile lui Gulliver* de Jonathan Swift
- m) *De veghe în lanul de secară* de J.D. Salinger
- n) romane din seria *Harry Potter* de J.K. Rowling

- Caracterizați relația autor-narator în aceste opere.
- Specificați în care dintre ele este prezent *eul* real și în care – *eul* ficțional.

4. Stabiliți, prin săgeți, corespondențe între afirmațiile cu privire la prezența naratorului și fragmentele de text propuse:

- a) „În noaptea trecută, pe la un ceas după douăsprezece, am fost trezit din somnul dulce ce gustam prin un zinghet metalic care m-au mirat foarte mult, nefiind obicinuit a auzi asemenea armonie la ceasuri atât de târzii. Acel sunet mi se părea că venea din fundul odăiei...” (Vasile Alecsandri, *Istoria unui galbân*)
- b) „Am vrut să mă ridic în picioare și așa mai departe, dar domnul Antolini m-a apucat de haină și m-a tras înapoi. Doamna Antolini avea părul plin de bigudiuri d-alea de fier și nu avea roșu pe buze. Nu prea arăta grozav. Părea destul de bătrână și așa mai departe.” (J.D. Salinger, *De veghe în lanul de secară*)
- c) „Moțoc îi sărută mâna, asemenea câinelui care, în loc să muște, linge mâna care-l bate. El era mulțumit de făgăduința ce câștigase; știa că Alexandru-Vodă a să aibă nevoie de un intrigant precum era el.” (C. Negruzzi, *Alexandru Lăpușneanul*)
- d) „În acest an, târâș-grăpiș, ar fi mers treburile foarte bine dacă n-ar fi mers rău de tot; politica iarăși nu s-ar fi încurcat așa de mult dacă ar fi fost pace, și mulți onorabili deputați și senatori au dovedit elocuent, la «Idei», că ar fi fost desigur pace dacă nu era război...” (I.L. Caragiale, *Răzbelul*. 1877)

Minienciclopedie

Autorul este persoana reală care concepe și scrie o operă literară.

Naratorul este „vocea” care povestește, oral sau în scris, întâmplări reale sau imaginare. Într-o operă de ficțiune, naratorul nu se identifică niciodată cu autorul, indiferent de faptul dacă povestirea este relatată la persoana I sau a III-a. Prin urmare, într-o scriere beletristică, persoana I nu trebuie confundată cu persoana reală a autorului. În acest caz, este vorba de un „**eu**” **ficțional**, inventat, imaginar.

Naratorul se identifică cu autorul numai în astfel de texte „de graniță” cum sunt memoriile, jurnalul (intim sau de călătorie), autobiografia etc. În cazul acestor lucrări, în care autorul narează obiectiv evenimentele, putem vorbi de „**eul**” **real**, empiric al autorului.

1. Naratorul nu este indicat și nu este scos în evidență stilistic, cu ajutorul mijloacelor lingvistice. Narațiunea e la persoana a III-a.
2. Naratorul este indicat prin pronumele „eu” și persoana I a verbelor, dar nu este scos în evidență stilistic, cu ajutorul mijloacelor lingvistice. Naratorul se apropie de autor.
3. Naratorul nu are nume și nu este indicat prin pronumele „eu” și formele de persoana I ale verbelor, dar este reliefat stilistic cu ajutorul mijloacelor lingvistice (de ex., tonul ironic).
4. Naratorul are nume sau este indicat prin pronumele „eu” și persoana I a verbelor și este scos în evidență stilistic, cu ajutorul mijloacelor lingvistice (de ex., personalizarea modului de exprimare).

Limbă și comunicare

Părțile de vorbire: privire de ansamblu

Substantivul și articolul

1. Alcătuiți în scris enunțuri în care să încadrați substantive proprii din următoarele categorii. Fiți atenți la ortografia lor.

a) nume de persoană;	d) denumiri geografice;	f) denumiri de opere literare;
b) denumiri de organizații;	e) denumiri de publicații;	g) denumiri de perioade istorice.
c) denumiri de sărbători tradiționale;		

2. Continuați șirul cu 5-7 formule de politețe ce se folosesc în adresările către persoane de rang înalt sau în cazul menționării lor: *Măria Ta, Înalt Preasfinția Sa, ...* Pentru fiecare formulă, menționați rangul sau postul persoanelor vizate.

3. Explicați ortografierea cu majuscule în următorul pasaj:

Și aceasta este porunca Lui, ca să credem în Numele Fiului Său, Iisus Hristos, și să ne iubim unii pe alții, după cum ne-a dat poruncă.

(Noul Testament, Epistola I a lui Ioan, 3, 23)

4. Explicați ce semnifică fiecare dintre abrevierile următoare:

- a) P.S., N.B.!,
b) SOS, UNESCO, ONU, NATO.

5. Dați exemple de simboluri și abrevieri scrise cu majusculă care să fie folosite pentru:

a) denumiri de instituții naționale cunoscute;	c) denumiri de organizații internaționale;
b) elemente chimice;	d) noțiuni din fizică, matematică etc.

6. Formați corect pluralul următoarelor substantive:

a) vișină, piersică, credință, voință, remarcă;	c) cireșă, căpșună, suvenir;
b) lipsă, vreme, treabă, mătase;	d) eseu, monolog, rucsac.

7. Explicați deosebirea de sens dintre formele duble/triple de plural ale substantivelor de mai jos, încadrându-le în enunțuri:

Data – date – dați; mâncare – mâncări – mâncăruri; colț – colți – colțuri; dulceață – dulceți – dulceturi; cap – capi – capete – capuri; cot – coate – coturi – coți.

8. Alcătuiți enunțuri cu fiecare dintre substantivele compuse comune de mai jos:

Model: Frumoasa femeie avea un *vino-ncoace* irezistibil.

Vino-ncoace, bună-cuviință, floarea-soarelui, ceapa-ciorii, lasă-mă-să-te-las, nu-mă-uita, rea-voință, liber-profesionist, liber-cugetător, pierde-vară, vicepreședinte, prim-ministru, regina-noptii, papă-lapte, fluieră-vânt, gură-spartă, bunăstare, bunăvoință, vântură-lume, târâie-brâu, gură-cască, zgârie-nori.

9. Declinați, în enunțuri, următoarele substantive:

Coate-goale; gura-leului; bunăstare; bună-cuviință; Târgu Jiu, Vadul lui Isac, Ștefan Vodă, Cetatea Albă, Slobozia Mare, Valea Perjei.

10. Grupați substantivele compuse din exercițiul 1 de mai sus în patru coloane, conform indicațiilor:

1. substantive compuse invariabile;
2. substantive compuse în care își schimbă forma numai primul element;
3. substantive compuse în care își schimbă forma numai al doilea element;
4. substantive compuse în care își schimbă forma ambele elemente, dar se articulează numai primul.

11. Introduceți în enunțuri următoarele substantive proprii:

Vadul lui Vodă, Moara de Piatră, Târgu Frumos, Gura Galbenei, Câmpulung.

12. Completați listele cu câte două exemple de toponime exprimate prin substantive compuse, în care:

a) se declină numai cel de-al doilea element: *Ceadâr-Lunga, ...*

b) se declină numai primul element: *Albota de Sus, ...*

c) se declină ambele componente: *Sărata Galbenă, ...*

13. Alegeți forma corectă a articolului posesiv și completați enunțurile:

a) Copacul acesta bătrân e membru (*a, al*) academiei stejarilor.

b) Dragostea este o sfidare (*a, ale*) moravurilor și a instituțiilor comunității.

c) Idealul politic (*a, al*) unei societăți civilizate ar fi o republică de prieteni.

14. Completați cu forma corectă a articolului posesiv:

a) *Dar de-(...) vieții valuri, de (...) furtunii pas*
Abia conture triste și umbre-au mai rămas.

(Mihai Eminescu, *Melancolie*)

b) *O, tu, plin de frumusețe, aici, în cuibul culorilor,*
(...) sunetelor și (...) miresmelor,
iubirea ta îmi face sufletul una cu tine.

(Rabindranath Tagore, *Jertfa lirică*)

c) *Din punctul de vedere-(...) copacilor,*
soarele-i o dungă de căldură,
oamenii – o emoție copleșitoare...
Ei sunt niște fructe plimbătoare
(...) unui pom cu mult mai mare!

(Nichita Stănescu, *Laudă omului*)

Adjectivul

1. Indicați structura și explicați prin regulă ortografia adjectivelor: unilateral, bicolor, rozalb, cumseca-de, dulce-amăru, vocal-instrumental, est-european, nou-venit, așa-zis, dacoromân, preacurat, prost-crescut, propriu-zis.**2. Plasați îmbinările de mai jos în cazurile genitiv-dativ.**

a) Casa veche, apa tulbure, iarba verde, copila stângace, o vioară nouă, o mare albastră.

b) Arhaica cetate, îngrozitoare durere, înțeleapta povață, veșnica amintire, iubitoarea mamă, tânăra generație.

3. Formulați regula de ortografiere a adjectivelor din sintagmele: grijuliii tați, zglobiii copii, brumăriii miei. Plasați-le în enunțuri.**4. Scrieți 10 adjective care exprimă stări sufletești. Construiți cu ele îmbinări în care adjectivul ar avea valoare de epitet.****5. Descrieți un profesor/plugar/artist, utilizând adjective la toate gradele de comparație.**

Numeralul

1. Scrieți 5 titluri de opere literare/filme artistice care conțin numerele în titlu.**2. Alegeți varianta corectă:**

Clasa întâi/clasa întâia; banca a treia/banca treia, șaisprezece ani/șasesprezece ani, secolul XX/secolul al XX-lea, cinsprezece ianuarie/cincisprezece ianuarie, optsprezece elevi/optusprezece elevi, al patrulea examen/al patruilea examen, douăzeci de caiete/douăzeci caiete, un kilogram jumătate/un kilogram și jumătate.

3. Aduceți câte două exemple de numere cardinale și ordinale, care se scriu:

a) într-un singur cuvânt;

b) separat.

4. Demonstrați, în enunțuri, valorile morfologice ale cuvântului *o*:
 - a) numeral;
 - b) pronume personal;
 - c) interjecție.
 - d) articol nehotărât;
 - e) pronume cu valoare neutră.
5. Identificați numerele din proverbele de mai jos. Precizați tipul lor. Comentați, la alegere, un proverb în tehnica 6 *De ce?*
 - a) Când doi se ceartă, al treilea câștigă.
 - b) Calul are patru picioare și tot se poticnește.
 - c) Măsoară de multe ori și croiește o dată.
 - d) Când un tată își ajută fiul, amândoi zâmbesc; când un fiu trebuie să-și ajute tatăl, amândoi plâng.
 - e) Un ochi în ungher vede mai bine decât doi în mijlocul casei.
 - f) Unde mănâncă doi, mănâncă și al treilea.
 - g) Cinci degete sunt la o mână, și nu seamănă unul cu altul.

Pronumele

1. Identificați în fragmentul din textul *Gemenii* de Mircea Cărtărescu trei tipuri diferite de pronume. Stabiliți categoria, persoana, numărul, cazul și funcția lor sintactică.
2. Plasați ortogramele în contexte adecvate: *a-l/ al, nu-l/ nul, va/ v-a, aceeași/ aceiași, vi-i/ vii, săi/ să-i*.
3. Încadrați în enunțuri cuvintele propuse cu valoare de pronume și de adjectiv pronominal: *aceea, fiecare, unii, ai mei, care*.
4. Completați spațiile cu pronumele de întărire potrivite:
 - a) Băiatul ...
 - b) Eu (fem.) ...
 - c) Scriitorii ...
 - d) Vecinele ...
 - e) Voi (masc.) ...
 - f) Planurile ...
 - g) Florile ...
 - h) Istoria ...
 - i) tu (masc.) ...
5. Utilizați formele corecte ale pronumelui relativ și ale articolului posesiv, realizând acordul:
 - a) Muntele vârf.
 - b) Plasticienii tablouri.
 - c) Copacul flori.
 - d) Bătrânii înțelepciune.
 - e) Marea valuri.
 - f) Poeții versuri.

Verbul

1. Discutați în perechi și completați *Dicționarul lingvistic*, amintindu-vă cele studiate anterior.
2. Identificați din textul *Gemenii* de Mircea Cărtărescu verbe, completând tabelul:

Verbe de acțiune	Verbe de stare	Verbe ale existenței	Verbe de devenire
...	...	...	...

3. Selectați primele 10 verbe predicative din textul *Gemenii* de Mircea Cărtărescu și precizați următoarele categorii gramaticale ale lor:
 - a) Conjugarea,
 - b) Persoana,
 - c) Modul,
 - d) Numărul
 - e) Timpul,
 - f) Diateza.
4. Conjugăți la modul indicativ, timpul prezent verbele: *a linia, a copia, a crea, a încheia, a apropia, a continua*. Observați ortografia lor.
5. Alegeți varianta corectă. În care cazuri sunt admise ambele variante?
 - a) Venise timpul să absolutească/să absolute Facultatea de Drept.
 - b) Jurnalista înseamnă/însemnează într-un carnet cele relatate.
 - c) Șovăi/șovăiesc atunci când sunt în fața unei dileme.

- d) Imaginea salciei se reflectă/reflectează în oglinda lacului.
 e) Mă înflorează/înfloară gândul că te-aș putea pierde.
 f) La *Moldova-Film* se turnează/toarnă un nou episod din *Lăutarii*.
 g) Băiatul manifestează/manifestă un comportament ciudat.

6. Explicați ortografia formelor verbale. Plasați-le în enunțuri proprii.

- a) te-aș privi; c) făcându-se mare; e) nu-i așa; g) jelui-m-aș; i) ajunsese;
 b) sta-i-ar în gât; d) lăsați-l acolo; f) veni-va o zi; h) fă-te sănătos; j) fiți prudenți.

7. Scrieți câteva reguli de ortografie a verbelor, ilustrând fiecare regulă prin exemple.

8. Construiți un clustering al verbelor comunicării (*verba dicendi*). Alcătuiți un text, utilizând cât mai multe verbe dintre cele acumulate. Observați diferențele de sens ale verbelor.

9. Scrieți locuțiuni verbale ce au în structura lor verbe: a pune, a purta, a veni, a vedea, a rămâne, a merge.

10. Scrieți în dreptul verbelor propuse locuțiunile corespunzătoare:

- a) A se opri c) A decide e) A observa g) A vorbi
 b) A înflori d) A-și aminti f) A năvăli h) A veghea

11. Comentați unul dintre proverbele de mai jos. Relevați rolul verbelor în conturarea mesajului proverbului.

- a) Vorba ce zboară o dată nu se mai întoarce. d) Vorba dulce mult aduce.
 b) Vorba dulce oase frânge. e) Vorba puțină și mâncarea puțină
 c) Vorba goală nu umple sacul. niciodată nu strică pe om.

Părțile de vorbire flexibile

1. Încadrați în enunțuri ortogramele. Motivați scrierea lor.

- a) Nicidecât/ nici de cât c) Nicicum/ nici cum e) Altădată/ altă dată g) Altfel/ alt fel
 b) Iarăși/ iară și d) Totuna/ tot una f) Bineînțeles/ bine înțeles h) Cumsecade/cum se cade

2. Explicați sensul locuțiunilor adverbiale. Motivați ortografia lor. Construiți enunțuri cu 10 dintre ele.

În zadar, într-o doară, în felul următor, în consecință, ori de câte ori, pe nesimțite, pe furiș, pe ne-pusă masă, până-n pânzele albe, spre ziuă, ziua în amiaza mare, la noapte, la sănătoasa, din nou, de-a lungul, din când în când, cu chiuita, cât pe-aci, cât ai zice pește.

3. Grupați prepozițiile și locuțiunile prepoziționale conform cazului pe care îl cer:

De la, datorită, pe, deasupra, pentru, împrejurul, împotriva, de pe lângă, grație, în fața, mulțumită, afară de, potrivit, contra, contrar, de-a curmezișul, de către, în virtutea.

- Comentați proveniența acestora.
- Demonstrați în contexte adecvate utilizarea prepozițiilor la diferite cazuri (acuzativ, genitiv, dativ).

4. Demonstrați în enunțuri diferite valori morfologice ale cuvintelor:

- a) De (prepoziție și conjuncție); c) Decât (adverb, prepoziție și conjuncție);
 b) Iar (adverb și conjuncție); d) Nici (adverb și conjuncție).

5. Repartizați cuvintele de mai jos în tabel:

Ci și, că, sau, ca să, dacă, dar, pentru că, numai ce, fără să, pe măsură ce, măcar că, deci, căci, cu toate că, fie, chiar dacă, însă, precum și, deoarece, în timp ce, în caz că, ori, pe măsură ce.

Conjunții simple	Conjunții compuse	Locuțiuni conjuncționale
...	...	...

- Utilizați-le în enunțuri, observând rolul lor.

6. Alcătuiți enunțuri în care cuvintele *totuși, însă, deci* să fie, pe rând, conjuncții și cuvinte incidente. Explicați punctuația lor.

7. **Selectați din opera scriitorilor clasici enunțuri ce conțin:**
 - a) Interjecții propriu-zise;
 - b) Interjecții onomatopice;
 - c) Interjecții cu funcție sintactică.
 - Comentați ortografia lor.
8. **Redactați un text propriu, pornind de la proverbul *Cine nu greșește nu învață*. Utilizați diverse tipuri de interjecții.**

Valori stilistice ale părților de vorbire

1. **Estimați ponderea substantivelor și a adjectivelor din fragmentul de mai jos și comentați valoarea stilistică a părților de vorbire respective în conturarea tabloului de interior.**

Păreții sunt cojiți și galbeni; grinzile tavanului, negre și prăfuite; icoanele, cu sfinți șterși; patul de scânduri, acoperit cu o pătură lăptoasă, vărgată cu alb și vișiniu. Două perne de paie la perete și una de lână îmbrăcată într-o față soioasă. Pe jos, pardoseală de cărămizi reci. Odaie tristă, întunecoasă, un mormânt pe ai cărui ochi de geam, ca un sfert de hârtie, ți-ar fi frică să privești, de frică să nu vezi morții odihnindu-se cu fețele în sus. (B. Șt. Delavrancea, *Hagi-Tudose*)

2. **Completați spațiile punctate, formând comparații:**

Negru ca... ; alb ca... ; limpede ca... ; roșu ca... ; moale ca... ; fricos ca... ; dulce ca... ; fierbinte ca... ; slab ca... ; subțire ca... ; credincios ca... ; grațios ca... ; amar ca... .

3. **Pentru substantivele folosite în exercițiul de mai sus, propuneți adjective cu rol de epitețe. Formulați enunțuri cu 3-4 din perechile obținute. Comentați valoarea stilistică a adjectivelor.**

4. **Comentați valoarea stilistică a verbelor la timpul prezent din exemplele de mai jos:**

a) *Azi sună clopotul, mâine sună – din copaci se tot desprind păsăruici galbene și se iau din urma băieților să vadă de ce se strâng ei la școală.* (Spiridon Vangheli)

b) *Cade Bizanțul, cade Bulgaria, cade Ucraina, cad toate țările până la Alpi; aici însă, în hotarele Europei, rămâne un popor mic, care se închină, dar nu se supune, o mână de oameni, cari prin bărbăție și înțelepciune știu să păstreze sfințenia pământului de sub picioarele lor.* (Constantin Gane)

c) *Peste vârfuri trece lună,
Codru-și bate frunza lin,
Dintre ramuri de arin
Melancolic cornul sună.* (Mihai Eminescu)

5. **Comentați valoarea stilistică a gradului comparativ al adverbelor. Construiți exemple similare cu alte adverbe.**

„Cânt-un corn cu-nduioșare
Tot mai tare și mai tare
Mai aproape, mai aproape.” (Mihai Eminescu)

Dictionar lingvistic

Valori stilistice ale substantivului

Substantivul poate căpăta un caracter mai expresiv și se folosește pentru a crea imagini vizuale sau auditive în mintea cititorului.

Cele mai des întâlnite figuri de stil realizate cu ajutorul substantivului sunt: comparația, metafora, epitetul.

Dictionar lingvistic

Valori stilistice ale verbului

Cele mai des întâlnite figuri de stil realizate cu ajutorul **verbului** sunt personificarea, enumerația, repetiția, metafora. În narațiunile care evocă fapte din trecutul istoric sau din viața autorului ori a unui personaj, scriitorii folosesc, de multe ori, **prezentul în locul trecutului**, pentru ca narațiunea să prindă mai multă viață, să fie mai impresionantă și pentru a-l face pe scriitor să vadă și să trăiască faptele ca și cum s-ar desfășura în fața ochilor săi.

6. Completați cu exemple asemănătoare pentru a ilustra exprimarea nuanțelor de superlativ al adverbelor:

- a) prin intermediul repetării adverbelor:
citește *repede-repede*, ..., ..., ...;
- b) prin utilizarea adverbelor în comparații:
iute ca gândul, ..., ..., ...;
- c) prin utilizarea adverbelor cu sens metaforic: a dormit *buștean*, ..., ..., ...

Dicționar lingvistic

Valori stilistice ale adverbului

Unele adverbe de mod, cum sunt cele provenite din adjective (*sună dulce*), din participii (*vorbește așezat*), din substantive (*merge alene*), precum și unele dintre cele formate cu ajutorul sufixelor, de la diferite părți de vorbire (*vulturește, amarnic*) sunt folosite, de obicei, cu valoare stilistică de **epitet al verbului**. Ele au rolul de a reda mai expresiv felul de desfășurare a acțiunii.

Negocierea. Stiluri și tehnici de negociere

1. Explicați sensul verbului *a negocia*, folosind un dicționar. Cum credeți, în ce domenii de activitate acesta este folosit cel mai des?

2. Lucru în perechi. Discutați cu colegul/colega și stabiliți ce anume ar putea constitui obiectul unei negocieri între:

- a) un interpret de muzică rock și un producător;
- b) un autor de romane și un editor;
- c) ministerele culturii din mai multe țări;
- d) părinți și copii;
- e) două state;
- f) doi vecini;
- g) doi colegi de lucru;
- h) doi prieteni.

3. Alcătuiți un text scurt (maximum jumătate de pagină) în care să fie prezente toate cuvintele și îmbinările de cuvinte: *negociere, negociator, proces de negociere, stil de negociere, rezultatul negocierilor*.

ABC-ul comunicării

Negocierea este o formă interactivă de comunicare, în care două sau mai multe părți aflate, de obicei, în dezacord se străduiesc să ajungă la o înțelegere, pentru a rezolva o problemă comună sau a atinge un scop comun.

ABC-ul comunicării

În funcție de atitudinile comportamentale manifestate față de interlocutor/partener, putem distinge mai multe **stiluri de negociere**:

Stilul **cooperant** sau **de colaborare** presupune o anumită apropiere între partenerii de discuție, o atitudine pașnică și o conlucrare constructivă pentru obținerea unui acord reciproc avantajos. Acest stil sau această abordare se mai numește de tip „victorie-victorie” sau „eu câștig – tu câștigi”. Relațiile bune sunt menținute, dar și interesele părților implicate sunt satisfăcute.

Stilul bazat pe **compromis** funcționează în situațiile în care un câștig maxim pentru ambele părți nu este posibil, dar se poate obține o înțelegere pe principiul minimei pierderi și minimului câștig. Este vorba despre găsirea unei soluții care să satisfacă parțial cele două tabere, și din punctul de vedere al relațiilor, și din punctul de vedere al intereselor. („Eu pierd puțin, dar câștig ceva, și tu la fel.”)

Stilul **conciliant** este stilul manifestat în cazurile când menținerea unor relații interpersonale bune este mai importantă pentru una dintre părți decât realizarea scopului. Negociatorul conciliant este gata să rezolve problema rămânând în pierdere, numai să păstreze relațiile cu orice preț („eu pierd – tu câștigi”).

Stilul **autoritar** se axează pe atingerea scopului și neglijează relația dintre părți. Este o abordare orientată spre exercitarea puterii, în care una dintre părți încearcă să folosească orice mijloace pentru a obține victoria, are o atitudine indiferentă față de propunerile și argumentele partenerului („eu câștig – tu pierzi”).

Stilul **de evitare (de eschivare)** se manifestă atunci când încercăm să amânăm rezolvarea unei probleme, eschivându-ne sau retrăgându-ne din discuție. Scopul nu ajunge să fie realizat, dar nici relațiile nu mai sunt menținute („eu pierd – tu pierzi”).

4. Lucru în grup. Examinați rubrica „ABC-ul comunicării”. Discutați cu colegii și imaginați-vă o situație de comunicare în care să fie reflectat unul dintre stilurile de negociere, conform indicațiilor profesorului/profesoarei. Descrieți contextul în care are loc negocierea, posibilele părți implicate, obiectul negocierii. Elaborați un dialog din 6-8 replici prin care să ilustrați stilul de negociere respectiv.

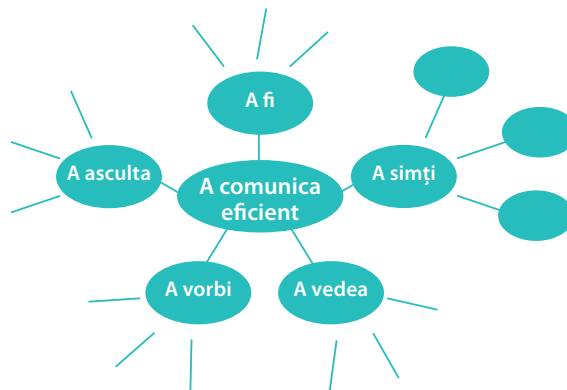
5. Pornind de la definiția negocierii și de la descrierea celor cinci stiluri, spuneți-vă părerea: care dintre ele sunt cele mai avantajoase pentru obținerea succesului comun? Argumentați.

Ascultarea activă și negocierea eficientă

1. Citiți cu atenție textul. De ce altceva am mai avea nevoie pentru o comunicare eficientă?

Cinci comportamente-cheie pentru o comunicare eficientă

Pentru a comunica eficient, avem nevoie de cinci comportamente-cheie în raport cu cel sau cea cu care comunicăm: a fi, a simți, a vedea, a vorbi și a asculta. Trebuie să fim deschiși spre comunicare și să ne demonstrăm prezența și interesul față de interlocutor. Trebuie să oferim încredere, să simțim empatie și respect. Trebuie să observăm cu atenție reacțiile lui/ei la ceea ce spunem și cum spunem. Trebuie să vorbim simplu, clar, cu precizie și calm. Nu în ultimul rând, trebuie să ascultăm cu multă atenție și cu maximă concentrare, pentru a înțelege corect ce ni se spune.

2. Lucru în perechi. Pe baza textului și a răspunsurilor colegilor, completați harta conceptuală. Ce ați observat? Prezentați rezultatele colegilor.

3. Analizați tabelul. Combinați tehnicile de ascultare activă (numerotate cu cifre) cu explicațiile aferente (notate prin litere).

1	Menținerea contactului vizual cu interlocutorul tău presupune...	a)	...observarea cu atenție a gesturilor, mimicii, tonului vocii acestuia.
2	Prezența conștientă și constantă în cadrul conversației înseamnă...	b)	...depășirea disconfortului și a tendinței de a reacționa emoțional înainte de a analiza cele auzite.
3	Ascultarea celui alt până la capăt înseamnă...	c)	...să lași toate dispozitivele electronice la o parte și să fii atent la persoana din fața ta.
4	Analizarea limbajului nonverbal al interlocutorului presupune...	d)	...evitarea tendinței de a completa sau a argumenta cele auzite în locul vorbitorului.
5	Gestionarea sănătoasă a propriilor emoții înseamnă...	e)	...să eviți în mod conștient situațiile în care gândurile îți fug în altă parte.

4. Alegeți una dintre tehnici și argumentați importanța ei. Ascultați argumentele colegilor și notați-le pe cele care vi se par cele mai convingătoare.

5. Citiți textul. Pentru care dintre stilurile de negociere ar fi plauzibile recomandările cuprinse în el?

Ascultarea activă este importantă în cadrul negocierilor

Ascultarea activă este importantă în cadrul negocierilor din mai multe motive:

- **Înțelegerea punctului de vedere al celeilalte persoane.** Ascultând activ, puteți înțelege punctul de vedere al celeilalte persoane, nevoile și preocupările sale. Aceste informații sunt esențiale pentru a găsi un teren comun și pentru a ajunge la un rezultat reciproc avantajos.
- **Construirea încrederii.** Când ascultă în mod activ, îi arăți celeilalte persoane că o respectă și că ești cu adevărat interesat de perspectiva ei. Acest lucru poate ajuta la construirea încrederii, care este esențială în orice negociere.
- **Evitarea neînțelegerilor.** Ascultarea activă ajută la evitarea neînțelegerilor și a comunicării greșite care pot apărea în cadrul negocierilor. Acordând o mare atenție celor spuse de cealaltă persoană, vă puteți asigura că aveți o înțelegere clară a poziției sale.
- **Găsirea unui punct de vedere comun.** Ascultarea activă vă ajută să identificați zonele de consens și punctele comune. Aceste informații pot fi apoi folosite pentru a găsi soluții reciproc avantajoase.

Conexiuni

Psihologia adolescentului

Pre-text

1. Explicați, cu ajutorul dicționarului, sensul cuvintelor *conformism* și *nonconformism*. Alcătuiți câte un enunț cu fiecare dintre ele.
2. Descrieți succint o persoană conformistă/nonconformistă, utilizând reperele: înfățișare, comportament, relații cu cei din jur.

Textul

Adolescența, complexul de inferioritate și conformismul

Presiunea de a te conforma comportamentului celorlalți, de a-i urma pe conducători atinge cotele critice în timpul adolescenței. Ea pare a fi mai puternică decât instinctul de conservare și de dorința de securitate. Se pare însă că nu este vorba numai de tirania grupului, ci și de o irezistibilă nevoie a ființei umane de a fi iubită, de a fi acceptată și de a aparține unui anumit grup. Din aceste motive, deloc de neglijat, adolescenții acționează deseori „în turmă”, sau „în gașcă”.

S.E. Asch a încercat să afle condițiile care îl determină pe individ să adopte atitudinile/opțiunile altora sau ale unui grup, fără ca el să fie supus vreunei presiuni exercitate de către indivizi sau de către grup. Rezultatele obținute indică faptul că la foarte mulți subiecți răspunsul a fost afectat de răspunsul incorect al majorității membrilor grupului, deși evaluarea corectă nu prezenta, în realitate, nicio dificultate. S-a constatat, de asemenea, că subiecții care au rămas independenți au trăit o stare de neliniște. Reiese că subiecții, pur și simplu, nu doreau să se distingă de grup, să nu apară ca devianți. [...]

Când este singur, adolescentului îi este destul de greu să reziste împotriva atitudinii și convingerilor grupului.

Din cele prezentate până acum, se nasc mai multe întrebări (toate la fel de importante pentru educator): De ce presiunea socială este atât de mare în timpul adolescenței? De ce, la această vârstă, indivizilor le este teamă de a fi respinși de grup? De ce trebuie neapărat ca un individ să facă ceea ce îi este impus de către cei de vârsta lui? De ce nu poate fi independent (în pofida faptului că își dorește autonomia, că vrea să fie original)?

Răspunsul conduce, credem (în cazul în care excludem agresivitatea fizică), la problema complexului de inferioritate. Când te simți nevrednic și prost, nesigur pe tine (pe cunoștințele și ideile tale), când nu-ți place de tine însuși, ești mult mai înspăimântat de perspectiva de a fi ridiculizat și respins de către prietenii/colegii tăi. Ești mult mai sensibil la faptul că cineva râde de tine. Îți lipsește încrederea care-ți dă puterea să fii altfel, să fii *tu însuși*. Ți se pare că și așa problemele tale sunt destul de mari ca să te complici și mai mult înfruntând dorințele majorității (sau ale liderilor/formatorilor de opinie). Dorința cea mai mare este aceea de a ne purta în cel mai sigur mod posibil. Este vorba de teama de a fi respins, ocolit de grup, teama de a nu fi agreat, teama de eșec, teama de singurătate. De aici compromisiunile, pierderea identității, iluzia identității, confuzia de rol.

De ce este important să ținem seama de această problemă a conformismului în anii adolescenței? În principal, motivul este acela că el, conformismul, îl poate determina pe tânăr să facă lucruri despre care știe că sunt rele, că nu sunt compatibile cu principiile și convingerile sale, cu educația și valorile lui; faptul că el dizolvă, șterge, pune frână dezvoltării unei personalități autentice poate duce la obișnuința conformismului în viața cotidiană în etapele ulterioare ale vieții lui. În acest context, este bine ca tânărul/adolescentul să

știe că el și prietenii lui se află sub aceeași presiune de grup. Ei sunt tentați să ia droguri, să fumeze, să bea alcool din aceleași motive pentru care și el este tentat să o facă; pur și simplu, le este teamă să facă și să fie „altfel”; le este teamă că ar putea fi preferați alții decât el/ea, că el/ea ar putea fi respins/respinsă.

Este recomandabil ca tânărul să arate că are încredere în el însuși (desigur, nu este vorba de acea stridentă aroganță, agresivă și ridicolă, pe care o afișează unii, mascându-și, în cele din urmă, o adâncă slăbiciune) și că are disponibilitatea de a-și exprima propriul punct de vedere. Acesta este un mod de a arăta că are curajul de a se opune grupului atunci când ceea ce-i propune sau face acesta nu concordă cu așteptările, proiectele și convingerile tânărului.

(Gabriel Albu, *În căutarea educației autentice*, Iași, Polirom, 2002)

Explorarea textului

1. Definiți sensul neologismelor, apelând la un dicționar: *a (se) conforma, a afecta, subiect, deviant, a agreea, identitate, autentic, disponibilitate*.
2. Încadrați în enunțuri proprii cinci cuvinte din exercițiul precedent.
3. Selectați din ultimul alineat toate substantivele, repartizându-le pe trei coloane.
 - a) substantive nearticulate;
 - b) substantive articulate nehotărât;
 - c) substantive articulate hotărât.
4. Identificați enunțurile interogative din text și răspundeți la ele.
5. Prezentați, pe baza textului, opinia autorului cu referire la următoarele:
 - a) Care sunt motivele pentru care adolescenții se conformează comportamentului grupului din care fac parte?
 - b) De ce este important să ținem seama de problema conformismului?
6. Determinați stilul textului *Adolescența, complexul de inferioritate și conformismul*.
7. Demonstrați prezența în acest text a trăsăturilor distinctive ale stilului științific, prezentând câte 4-5 exemple (cuvinte, fragmente de text) pentru fiecare: *caracterul logic; utilizarea noțiunilor abstracte; exprimarea generalizărilor; obiectivitatea; precizia; claritatea; utilizarea formulelor argumentative*.

Dincolo de text

1. Remarcați care sunt, în opinia autorului, pericolele generate de conformism.
2. Formulați propria opinie cu privire la problema conformismului.
3. Caracterizați personajul nuvelei *Gemenii* de Mircea Cărtărescu din perspectiva informațiilor din textul de mai sus.
4. Organizați o dispută în tehnica *Pânza discuției*, răspunzând la întrebarea: *Este oare adolescența frumoasă atunci când ești la vârsta ei sau doar amintirea o înfrumusețează?*
5. Respectând indicațiile profesorului/profesoarei, organizați o dezbatere cu tema: *Adolescentul și grupul*. Veți lucra în echipe-perechi. O echipă va discuta și va formula argumente pro, iar cealaltă – argumente contra uneia dintre afirmațiile:
 - a) Pentru a avea prieteni, adolescentul trebuie să se conformeze comportamentului grupului din care face parte.
 - b) Pentru a-și dezvolta personalitatea, adolescentul trebuie să se opună presiunii grupului.

Despre libertate

1. Cum înțelegeți expresiile: *libertate individuală*, *libertate de conștiință*, *libertate de gândire*, *libertate de exprimare*? Consultați un dicționar dacă este nevoie.
2. Formulați enunțuri cu trei dintre expresiile de mai sus. Împărtășiți-le colegilor. Notați enunțurile care v-au părut cele mai interesante.
3. Având în vedere discuția asupra textelor studiate în această unitate, cum credeți, la vârsta adolescenței este ușor sau dificil să ai libertate de gândire? Dar să manifesti libertate de exprimare? De ce?
4. Lucru în grup. Examinați prevederile din Constituția Republicii Moldova prezentate mai jos. Dați exemple concrete din viața socială, politică sau culturală care ilustrează respectarea sau garantarea libertăților menționate în țara noastră.
 - a) Articolul 1, alineatul 3: „Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, *libera dezvoltare a personalității umane*, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sunt garantate”.
 - b) Articolul 32, alineatul 1: „Oricărui cetățean îi este garantată *libertatea gândirii, a opiniei, precum și libertatea exprimării în public prin cuvânt, imagine sau prin alt mijloc* posibil”.
 - c) Articolul 33, alineatul 1: „*Libertatea creației artistice și științifice* este garantată. Creația nu este supusă cenzurii”.
5. Lucru în perechi. Citiți prevederea de mai jos. Discutați și faceți o listă de acțiuni și comportamente pe care trebuie să le demonstreze o persoană pentru a respecta această prevedere.
 Articolul 55 „Exercitarea drepturilor și a libertăților” din Constituția Republicii Moldova: „Orice persoană își exercită drepturile și libertățile constituționale cu bună-credință, fără să încalce drepturile și libertățile altora”.
6. Pe baza unui citat, scrieți un text (jumătate de pagină) în care să dezvoltați ideea principală.
 - a) Libertatea înseamnă răspundere, de aceea majoritatea oamenilor se tem de ea.
(George Bernard Shaw)
 - b) Libertatea nu este dreptul de a face ceea ce vrem, ci ceea ce se cuvine. (Abraham Lincoln)
 - c) Nu merită să ai libertate dacă aceasta nu include și libertatea de a face greșeli. (Mahatma Gandhi)
 - d) Libertatea, gustată de mic copil, este viața însăși. (Barbu Ștefănescu Delavrancea)
 - e) Doar cei educați sunt liberi. (Epictet)
 - f) Libertatea trebuie să aibă ca limită interesul colectiv și ca formă ceea ce numim educația manierelor și a acțiunilor. (Maria Montessori)
7. Numiți trei opere din literatura română în care este tratată tema adolescenței.
8. Răspundeți în scris la întrebarea: Ce înțelegeți prin formula *Eu și semenii mei, adolescenții*?
9. Prezentați două argumente în susținerea afirmației: Textul *Adolescentul obișnuit* de Eugen Cioclea aparține stilului beletristic, deoarece...
10. Comentați, în limita a zece rânduri, analogia dintre mesajul textelor studiate și proverbul *Ce-ai învățat la tinerețe ai să știi la bătrânețe*.
11. Exprimați-vă, într-un eseu de o pagină, părerea cu privire la afirmația: „*Tot secretul în viață e să îmbătrânești fără să devii adult*”. (Aurel Baranga)

Evocare

Graffiti

1. Grupați-vă în 4 echipe și, în tehnica *Graffiti*, conform indicațiilor profesorului/profesoarei, acumulați informații pornind de la cuvântul *adolescent*.
2. Ghidați de profesor, sistematizați informația:
 - Asociații și sinonime;
 - Caracteristici ale vârstei;
 - Preocupări;
 - Probleme;
 - Altele.

Realizarea sensului

Piramida narativă

- Alegeți și scrieți un cuvânt care va fi numele personajului despre care veți scrie. Personajul poate fi feminin sau masculin, în mod obligatoriu, la vârsta adolescenței.
- Adăugați două cuvinte care vor fi caracteristicile de bază ale personajului.
- Formulați, în limita a trei cuvinte, circumstanțele de spațiu.
- Descrieți, în patru cuvinte semnificative, problema sau problemele pe care le veți aborda în această narațiune.
- Expuneți, în cinci cuvinte semnificative, primul episod al narațiunii.
- Indicați, în șase cuvinte, acțiunile din episodul doi.
- Prezentați, în limita a șapte cuvinte, episodul al treilea, care este punctul culminant al acțiunii.
- Descrieți, în limita a opt cuvinte, soluționarea problemei, prezentând deznodământul situației.

Reflecție

În fotoliul autorului

- La dorință, prezentați în fața colegilor scheletul textului obținut.
- Colegii pot adresa autorului întrebări de tipul:
 - a) Câți ani are personajul?
 - b) Din ce familie se trage acesta?
 - c) În ce școală învață?
 - d) Ce hobby are?
 - e) Ce crede acesta despre dragostea la prima vedere?
 etc., etc.
- Acasă, redactați varianta finală a narațiunii, ținând cont de întrebările și răspunsurile din clasă. Intitulați textul.

Unitatea a V-a. **Frumusețea dragostei. Prietenia**

Literatură

- Un vis ferice...
 - *Dorința* de Mihai Eminescu
- Iubirea-nfrânge tot ce-i stă în cale...
 - *Romeo și Julieta* de William Shakespeare

Limbă și comunicare

- Sintaxa propoziției. Părți de propoziție. Privire de ansamblu
- Scrierea reflexivă. Redactarea unui eseu argumentativ
- Elemente nonverbale ale comunicării. Mimica. Gesturile

Conexiuni

- Viața. Literatura. Filmul
- *Atelier de lectură*. Octavio Paz. *Un sistem solar*

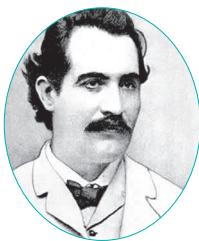

Literatură

Un vis ferice...

Pre-text

1. Continuați șirul de cupluri vestite:
a) de îndrăgostiți: Romeo și Julieta, ... b) de mari prieteni: Eminescu și Creangă, ...
2. Enumerați câteva titluri de opere literare a căror temă centrală este:
a) dragostea; b) prietenia.
3. Ce cântec de dragoste vă place cel mai mult și de ce?
4. Citiți poezia. Cine formează cuplul de îndrăgostiți descris în acest text?

Textul

Dorința

de Mihai Eminescu

Vino-n codru la izvorul
Care tremură pe prund,
Unde prispa cea de brazde
Crengi plecate o ascund.

Și în brațele-mi întinse
Să alergi, pe piept să-mi cazi,
Să-ți desprind din creștet vălul,
Să-l ridic de pe obraz.

Pe genunchii mei ședea-vei,
Vom fi singuri-singurei,
Iar în păr, înfiorate,
Or să-ți cadă flori de tei.

Fruntea albă-n părul galben
Pe-al meu braț încet s-o culci,
Lăsând pradă gurii mele
Ale tale buze dulci...

Vom visa un vis ferice,
Îngâna-ne-vor c-un cânt
Singuratic izvoare,
Blânda batere de vânt;

Adormind de armonia
Codrului bătut de gânduri,
Flori de tei deasupra noastră
Or să cadă rânduri-rânduri.

Minienciclopedie

Mihai Eminescu (1850-1889) – poet, prozator și publicist român, cea mai importantă voce poetică din literatura română. Impunătoarea lui operă cuprinde poezii, poeme: *Călin* (file din poveste) (1876), *Luceafărul* (1883), nuvele: *Sărmanul Dionis* (1872), *Cezara* (1876), romanul *Geniu pustiu*, publicistică.

Explorarea textului

1. Formați câmpul derivativ al lexemului *dor*. Determinați locul cuvântului *dorință* în șirul derivativ.
2. Scrieți câte un sinonim al cuvintelor: *creștet*, *văl*, *armonie*, *singuratic*, *a tremura*.
3. Demonstrați, în enunțuri, polisemia verbului *a cădea*. Remarcați sensul actualizat în text.
4. Motivați utilizarea formei arhaice *ferice*.
5. Corelați frecvența verbelor la modul indicativ, timpul viitor și la modul conjunctiv, timpul prezent cu titlul poeziei.
6. Explicați scrierea formelor verbale: *ședea-vei*, *îngâna-ne-vor*. Cum credeți, de ce autorul a apelat la aceste forme verbale?
7. Selectați epitetele și personificările din text. Explicați rolul acestora în redarea stării de spirit a eului liric.

Minienciclopedie

Natura în creația lui Eminescu

Natura este o prezență permanentă la Eminescu. Poetul nu descrie peisaje, nu zugrăvește tablouri din natură. La Eminescu, funcția principală a naturii este de a servi drept cadru pentru un sentiment, o atitudine. Natura eminesciană poartă amprenta stării sufletești a eroului liric; ea poate fi nostalgică, rece, caldă, zbuciumată, liniștită, visătoare, melancolică, străină, intimă... Elementele naturii sunt în deplină concordanță cu starea sufletească a eroului liric. Poetul găsește un refugiu în natură și „aceasta nu rămâne fără ecou la durerile lui” (Tudor Vianu).

Din istoria cuvintelor

Termenul **dorință** face parte din familia lexicală a cuvântului **dor**, definitoriu pentru spiritul neamului nostru, provenit din latinescul *dolus* „durere, mâhnire”, ca și cuvântul francez *deuil*, în care își are originea cuvântul românesc *doliu*. Franceza a restrâns sensul termenului latin, în timp ce româna, dimpotrivă, l-a lărgit, conferind astfel *dorului* românesc o semantică atât de bogată, care acoperă și sensurile unor noțiuni ca „dorință”, „nostalgie”, „tristețe”, „frământare sentimentală”, „dragoste”, dar se extinde mult mai departe, lucru care, de multe ori, face traducerea în alte limbi a cuvântului *dor* o sarcină aproape imposibilă.

Sabin Bălașa. Luceafărul

Dicționar literar

Amintiți-vă! Epitetul

este o figură de stil care exprimă o însușire deosebită a unui obiect ori a unei acțiuni, prezentându-l într-o lumină nouă, și determină un substantiv sau un verb.

Amintiți-vă! Personificarea este figura de stil prin care se atribuie însușiri umane lucrurilor, animalelor ori fenomenelor din natură (ex.: norii plâng; soarele râde; stelele clipește; păsărelele șoptesc; vântul aleargă; pisica vorbește lin). Personificarea este folosită, în special, în creația folclorică, în fabule și în poezia lirică.

Minienciclopedie

Idila este o poezie lirică de mici dimensiuni, în care sunt prezentate, într-o formă idealizată, viața și dragostea în cadrul rustic. Au scris idile: Teocrit, Vergiliu, Catullus, Giacomo Leopardi, Alfred Tennyson, Mihai Eminescu, George Coșbuc.

8. Completați tabelul cu secvențe din text care evidențiază cadrul natural și imaginea cuplului.

Cadrul natural	Imaginea cuplului
...	...

9. *Izvorul tremură; florile cad, înfiorate; izvoarele și vântul ne îngână* – ce asociații vă trezesc aceste imagini?
10. Descifrați imaginea: *armonia codrului bătut de gânduri*.
11. Conturați un portret al eului liric îndrăgostit așa cum apare el în text.
12. Recitați poezia. De ce cei îndrăgostiți simt nevoia de a se izola de mulțime, de a fi „singuri-singuri”?
13. Evidențiați motivul visului ca trăire maximă a idealului de iubire.
14. Apreciați importanța elementelor cromatice în idila *Dorința*.
15. Determinați genul și specia textului.
16. Completați tabelul elementelor naturii/arhetipurilor romantice prezente în poezie, descifrând semnificația lor în alte texte eminesciene.

Elementul naturii	Descifrarea semnificației în textul dat	Exemple de utilizare în alte texte eminesciene, cu alte semnificații	Versurile
Codrul	Codrul ca loc al iubirii	Codrul personificat – ființă care acceptă durerea sau simte bucuria – în <i>Revedere</i> , <i>Ce te legeni</i>	„De ce nu m-aș legăna, dacă trece vremea mea...” etc.
Izvorul			
Florile de tei			
Vântul			

Dincolo de text

1. Consultați un dicționar de simboluri. Selectați și prezentați o informație cu privire la valoarea de simbol a arhetipurilor romantice *flori de tei* și *codru*. Ce lucruri noi ați descoperit?
2. Găsiți cel puțin două variante muzicale ale poeziei *Dorința* (de ex., piesa folk a surorilor Oxana și Georgeta Ciorici sau cântecul interpretat de Cornel Fugaru ș.a.). Ascultați-le împreună cu colegii. Care piesă vi se pare mai reușită? De ce?

Din istoria cuvintelor

Inimă – își are originea în substantivul latin *anima* „suflet”, cu care se înrudesce astfel de neologisme ca *animal*, *animat*, *animism* etc. Evoluția semantică a acestui cuvânt este foarte firească, întrucât în multe culturi inima este considerată sălașul sufletului. Relația suflet-inimă este bine scoasă în evidență de existența unor expresii paralele: „din tot sufletul”/ „din toată inima”, „a avea (ceva) pe suflet”/ „a avea (ceva) pe inimă”, „a-i merge la suflet”/ „a-i merge la inimă”, „a i se rupe sufletul”/ „a i se rupe inima” etc.

3. Enumerați cel puțin cinci caracteristici care, în opinia voastră, deosebesc o persoană îndrăgostită de una care nu iubește. Comparați lista cu cea a colegului/colegei. Discutați despre elementele care diferă.
4. Analizați fragmentul din poezia *Necredinciosul* de Heinrich Heine (trad. de Ion Benteoiu). Demonstrați prezența unor influențe ale poeziei lui Heine în opera lui Eminescu.

O, da! Te voi cuprinde-n brațe!
Mă joc cu părul tău bălai,
Căpșorul drag mi-l lași pe umăr
Și ore-ntregi cuminte stai.

O, da! Te voi cuprinde-n brațe!
În adevăr se schimbă visul
Și pe pământ mă-mbie soarta
Să gust aieva paradisul.

Teiul lui Eminescu din Parcul Copou din Iași

5. Examinați citatele de mai jos. Alegeți-l pe cel cu care sunteți de acord/care vă place cel mai mult. Argumentați-vă opțiunea.
 - „Dragostea nu este decât un punct luminos și, cu toate acestea, pare că stăpânește timpul.” (Benjamin Constant, *Adolf*)
 - „Iubirea! Este aripa dăruită de Dumnezeu sufletului, pentru ca să urce până la el.” (Michelangelo Buonarroti, *Madrigal*)
 - „Iubirea care mișcă soarele și celelalte stele.” (Dante, *Divina comedie*)
 - „Inima mea își lovește valurile de țărmurile lumii și scrie pe ele cu litere de lacrimi: «Te iubesc.»” (Rabindranath Tagore, *Păsări rătăcite*)
 - „Știe ce este iubirea numai acela care iubește fără speranță.” (Friedrich Schiller, *Don Carlos*)
 - „Iubirea este o stofă a naturii brodată de imaginație.” (Voltaire, *Dicționar filosofic*)
 - „Iubirea este singura pasiune care se plătește cu o monedă fabricată de ea însăși.” (Stendhal, *Despre iubire*)

Iubirea-nfrânge tot ce-i stă în cale...

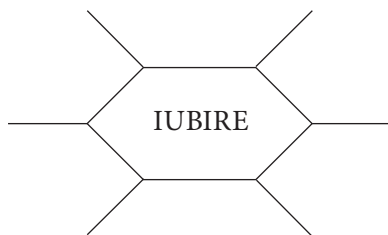
Pre-text

1. Citiți fragmentul de sonet. Ce afinități găsiți între aceste versuri și cadrul natural din *Dorința* lui Mihai Eminescu?

„Eu nu-ndrăznesc să te cunun cu luna,
Să te-nrudesesc cu soarele și marea,
Din flori de-april să-ți împletesc cununa
Și să-ți aștern sub tălpi, imensă, zarea.”

(William Shakespeare, *Sonetul XXI*, trad. de Ilinca Bernea)

2. Propuneți determinative pentru cuvântul *iubire*, completând schema de mai jos.

Din istoria cuvintelor

Verbul de origine slavă **a iubi** (cf. bulgară *любѣ*, sârbă și croată *любити*, *ljubiti*) are o bogată familie lexicală, cuvintele derivate fiind formate, în cea mai mare parte, cu ajutorul unor sufixe de origine latină: **iubire**, **iubit**, **iubitor**.

3. Citiți fragmentul. Ce fel de iubire este împărtășită de cei doi eroi? Argumentați-vă răspunsul cu secvențe din text.

Textul

Romeo și Julieta

de William Shakespeare

(fragment)

Actul II, Scena a II-a

Grădina Capuleților.

Intră Romeo

Romeo: De răni își bate joc cel neatins.
(*Julieta se arată la fereastră, deasupra lui.*)
Ce licăr joacă în fereastră? Ah!
Răsare ziua – Julieta-i soare!
Te-nalță, soare dalb! Răpune luna
Bolnavă, rea și galbenă de ciudă
Că tu, care-o slujești, ești mai frumoasă!
N-o mai sluji! Nu vezi? Te pizmuiește!
Veșmântu-i de vestală, trist și pal,
Pentru neghioabe-i potrivit. Aruncă-l!
Stăpâna mea! Iubita mea! De-aș ști!
Vorbește fără glas! Ei și! Ce-mi pasă!
Cu ochii îmi vorbește. Îi răspund.
Sunt prea-ncrezut! Nu mie îmi vorbește.
Doi aștri fără seamăn, din senin,
Plecând cu treburi, roagă ochii ei

Minienciclopedie

William Shakespeare

(1564-1616) – dramaturg și poet englez. Autor de comedii, tragedii, piese istorice și sonete, este considerat și cel mai „jucat” dramaturg al tuturor timpurilor. Cele mai cunoscute lucrări dramatice: *Romeo și Julieta*, *Hamlet*, *Othello*, *Regele Lear*, *Richard III*, *Macbeth*, *Visul unei nopți de vară*.

Sir Frank Dicksee. *Romeo și Julieta*

Să scapere până se-ntorc. Ce-ar fi
Să scânteieze ochii, sus, pe boltă,
Și stelele pe chipu-i? Strălucirea-i
Le-ar face de rușine, cum lumina
Semeață-a zilei rușinează lampa.
De-ar fi să fie ochii ei în cer,
Atât de tare-ar lumina văzduhul,
Că păsările nopții ar porni
Să cânte toate ca în plină zi.
Pe mână-și lasă fruntea! O, stăpână!
De-aș fi mânășă, eu, pe alba mână,
Ca să-ți ating obrazul!

Julieta: Vai!

Romeo: Vorbește, înger de luciri cerești!
Deasupra mea, în noapte, strălucești
Ca-naripatul sol trimis de ceruri
Spre care muritorii uluiți
Înaltă ochii și-și sulesc grumazul
Când trece, fără teamă, peste nori
Pe culmile văzduhului.

Julieta: Romeo!

De ce și pentru ce ești tu Romeo?
Reneagă-ți tatăl! Leapădă-al tău nume!
Sau, dacă nu, să-mi juri că mă iubești,
Și n-oi mai fi o Capulet.

Romeo (aparte): S-ascult?

Să mai ascult, sau să-i vorbesc?

Julieta: Dușman

Doar numele îmi e, căci tu ești tu.
Nu ești un Montague; ești tu! Și ce-i
Un Montague? Nici mână, nici picior,
Nici braț, nici față, nici o altă parte
Din trupul bărbătesc. Alege-ți altul!
Ce preț are un nume? Trandafirul,
Oricum i-am spune, tot așa-și împarte
Mireasma dulce. Astfel și Romeo,
De l-ar chema oricum, ar răspândi
Aceeși dulce vrajă ca și-acum,
Când toți îi spun Romeo. O, Romeo!
Romeo, schimbă-ți numele ce nu-i
Nimic din tot ce ai, și-n locul lui
Mă ia întreagă!

Romeo: Fac precum dorești

Și mă botez din nou de-mi spui „iubire”.
De azi încolo nu mai sunt Romeo.

Julieta: Cine ești tu, ce-nvăluit de noapte,
În tainele-mi pătrunzi?

Romeo: O! După nume

Nu știu să-ți spun prea bine cine sunt.
Urât mi-e numele ce-l port, iubito,
Dușman fiindu-ți, și, de l-aș avea
Scris pe-o hârtie, în bucăți l-aș rupe.

Julieta: Ah! Nici măcar o sută de cuvinte
De gura ta rostite n-a sorbit
Urechea mea, și-ți recunoaște glasul,
Nu ești Romeo, tu? Un Montague?

Romeo: Nici unul nu-s, nici altul de nu-ți place.

Julieta: Cum de-ai pătruns aici și pentru ce?

E zidu-nalt, greu de sărit, și locul
Acesta pentru tine-nseamnă moarte
Dacă vreo rudă-a mea te va zări.

Romeo: Mi-a dat iubirea aripi să m-avânt!

Iubirea-nfrânge tot ce-i stă în cale;
Nu pot să-mi facă niciun rău ai tăi.

Julieta: De te zăresc pe-aici, îți curmă viața.

Romeo: E-n ochii tăi primejdie mai mare

Ca-n douăzeci de spade de-ale lor!
De m-ar privi cu drag, aș fi ferit
De dușmănia lor.

Julieta: Cu niciun preț
N-aș vrea să fii văzut.

Romeo: M-ascunde noaptea
Cu neagra-i mantă. De nu ți-s drag,
Mai bine-ar fi să mă găsească-aici
Și să sfârșesc răpus de ura lor,
Decât s-aștept, urât de tine, moartea!

Julieta: Dar cine te-a îndrumat să vii aici?

Romeo: M-a îndemnat iubirea s-o întreb.
Ea m-a-ndrumat, călăuzindu-mi ochii.
Nu-s bun cărmaci și, totuși, dac-ai fi,
La capătul pământului, un țarm
Scăldat de-o mare pururi zbuciumată,
Eu aș porni spre tine.

Julieta: Masca nopții
Îmi ocrotește chipul. Nu zărești
Ce purpur îmi sădără în obraji
Cuvintele rostite adineauri.
Le-aș lua-ndărăt, aș spune c-am mințit
De-aș fi robită bunei-cuviințe.
Dar nu-s în stare! Spune-mi, mă iubești?
Știu! Vei răspunde: Da! Și-am să te cred,
Dar poate că te-nșeli, jurând, și Zeus
Își bate joc de jurământul strâmb.
Ah, dragul meu Romeo, spune-mi drept:

Romeo și Julieta.
Sculptură. Central Park, New York

Ți-s dragă-ntr-adevăr, sau poate-ți pare
Că m-am lăsat prea lesne cucerită?
Să te înfrunt, să-ți spun ursuză: Nu!
Iar tu să-ți dai silința să-mi câștigi
Iubirea, înfrângându-mi cerbicia.
Atâta tot! O, dragă Montague,
Vorbind cinstit, sunt prea îndrăgostită.
Par, poate, ușuratecă puțin,
Dar am să-ți fac dovada-n viitor
Că sunt de mii de ori mai credincioasă
Decât mironosițele viclene.
E drept c-am întrecut măsura. Dar,
Până să-apuc să-mi dau eu seama, tu
Ai prins de veste cât de-nvăpăiată
Îmi e iubirea. Iartă-mă! Nu-mi lua
Cuvintele ce-mi tălmăcesc pornirea
Drept un capriciu înlesnit de noapte.

Romeo: Îți jur pe raza preacurată-a lunii
Care-și anină de copaci beteala...

Julieta: O, nu jura pe-amăgitoarea lună
Ce-n fiecare lună-și schimbă discul.
Nu vreau să fii ca ea de nestatornic.

Romeo: Pe ce să jur?

Julieta: Nu! Nu jura deloc!
Sau, dacă vrei, pe sufletul tău jură,
Zeu bun la care în genunchi mă-nchin,
Și-am să te cred.

Romeo: Dacă iubirea mea...

Julieta: Nu, nu-mi jura! Atât de făr-de veste
Se petrecură noaptea asta toate,
Că nu pot să mă bucur de-al ei farmec,
Temându-mă să nu se risipească
Asemeni unui fulger care piere
Până să zici: „un fulger”. Noapte bună,
Iubitul meu! Sub calda boare-a verii,
Pân' ne-om vedea, va fi învoaltă floare
Plăpândul mugur al iubirii. Du-te!
Somn lin și noapte bună! Dulcea pace
Din sufletu-mi asupra ta coboare!

Romeo: Pleci și mă lași, așa, nemângâiat?

Julieta: Ce mângâieri să-ți dau în astă noapte?

Romeo: Să-mi juri, cum ți-am jurat, că mă iubești.

Julieta: Eu ți-am jurat fără să-mi ceri. Și totuși
Aș vrea să pot acum să-ți jur din nou.

Romeo: Iei jurământul înapoi, iubito?

Julieta: Doar ca să am ce-ți da-napoi! Dar nu!
Îmi e destul și-atât cât am, spre-a fi,
Asemeni mării, darnică; pe cât dau,
Pe-atâta am mai mult de dăruit;
Ca marea, n-are capăt. Mi se pare
C-aud un zgomot. Du-te! Noapte bună,
Iubitul meu!
(*Se aude glasul doicii strigând din casă.*)
Da, doică! Vin! Păstrează-mi
Credință cât lipsesc, drag Montague!
Mă-ntorc îndată! (*Iese.*)

Romeo: O, divină noapte!
Mă tem că totul nu-i decât un vis
Scornit de noapte. Pare prea frumos,
Prea dulce, ca să poată fi aieva.

Julieta (*se ivește din nou, sus*):
O vorbă numai, și-apoi: noapte bună!
Iubitul meu Romeo, de-i curată
Iubirea ta și dacă-ntr-adevăr
Vrei să ne luăm, eu voi trimite mâine
Pe cineva să-mi spui în care zi
Și unde vrei să facem cununia –
Iar eu ți-oi pune totul la picioare,
Oriunde te-oi urma, stăpânul meu!
(*Glasul doicii: „Domnișoară!”*)
Viu, doică, viu! Dar dacă nu-i așa,
Atunci, te rog...
(*Glasul doicii: „Domnișoară!”*)
Îndată, doică! Viu!
Mă lasă deznădejdiile mele pradă!
Așteaptă mâine! Nu uita!

Romeo: Mă jur
Pe viața mea că mâine...

Julieta: Noapte bună
De mii de ori!

Romeo: De mii de ori mai neagră
Fără lumina ta. Ca un școlar
Zbughind-o de la școală, năvălește
Iubirea spre iubire și mai greu
Ca un școlar ce-abia-și târăște pașii
Spre școală, se desparte.

Julieta (*Se retrage încet.*): Mă auzi,
(*ivindu-se iar sus*)
Romeo? Ah! De ce n-am glas de șoim

S-ademenesc, ca el, spre cuib perechea!
Glas moale și fricos îți dă sclavia!
Aș sparge grota unde doarme Echo
Și vocea-i mult mai răgușită-ar fi
Decât a mea rostind mereu: Romeo!

Romeo: Mă cheamă viața mea pe nume. O!
Cât de-argintiu și blând răsună glasul
Îndrăgostiților în noapte! Nu-i,
Pentru auz, o muzică mai dulce!
Iubito!

Julieta: Romeo!

Romeo: Da, iubito!

Julieta: Când ai vrea
Să vie mâine?

Romeo: Pe la ora nouă.

Julieta: Vai! Pân-atunci sunt douăzeci de ani!
Iar te-am chemat și mi-am uitat de ce.

Romeo: Rămân aici până-ți aduci aminte.
C-aș vrea să tot rămâi și-am să tot uit.

Julieta: Dacă rămâi, am să-mi aduc aminte.

Romeo: Mă lasă-atunci să stau și voi uita
De oameni și de lume!

Julieta: Du-te! Du-te!
Se luminează! Te-aș lăsa să pleci
Cum lasă-n joacă pasărea o fată
Din mâini să-i scape, ca s-o tragă iar
De șnurul de mătase înapoi
În colivie, pizmuindu-i zborul
Din prea mult drag.

Romeo: Ca pasărea din laț
Aș vrea să fiu!

Julieta: Și eu aș vrea, iubitul!

Te-aș omorî cu sărutări! Și-acum,
Hai, du-te! Noapte bună! Despărțirea
Îmi e o suferință-atât de dulce,
Că până-n zori ți-aș spune: Noapte bună!
(*Pleacă.*)

Romeo:
Aștearnă-ți-se somnul lin, pe pleoape,
Și pacea blândul suflet să-ți adape.
Trec pe la schivnic să-i cer sfat și faptă.
Să-i spun de fericirea ce m-așteaptă! (*Iese.*)

Scenă din baletul *Romeo și Julieta*
Mark Morris Dance Group

Scena balconului din musicalul
West Side Story

Note lexicale

învolt, învoaltă *adj.* – (despre flori) cu petale multe și dese, bogat, înfocat.

Echo – zeița ecoului, în mitologia greacă.

vestală *s.f.* – (la romani) preoteasă care întreține focul sacru în templul zeiței Vesta; *p. ext.* (azi livresc) femeie virtuoasă.

cerbicie *s.f.* – tenacitate, dârzenie, încăpățănare, mândrie.

Din istoria cuvintelor

În limbile romanice, dar și în alte limbi, termenii care desemnează, în creștinism, ființele spirituale care joacă rolul de mediatori între credincioși și Dumnezeu provin din latină: *angelus* > franceză *ange*, italiană *angelo*, portugheză *anjo*, română **înger**, spaniolă *angel*, engleză *angel*, germană *Engel*. În latină, cuvântul a venit din vechea greacă, unde *ángelos* însemna, inițial, „vestitor, mesager”. Limbile bulgară și rusă au împrumutat termenul *ангел* direct din neogreacă.

Minienciclopedie

Romeo și Julieta. Influențe

Cel puțin 24 de opere au la bază tragedia *Romeo și Julieta*, una dintre cele mai cunoscute fiind *I Capuletti e i Montecchi* de Bellini. Alte lucrări muzicale renumite sunt simfonia dramatică *Romeo și Julieta* de Berlioz (1839) și poemul simfonic *Romeo și Julieta* de P.I. Ceaikovski (1869). Cel mai cunoscut balet cu același nume aparține lui S. Prokofiev. Cel mai cunoscut musical care reprezintă o adaptare a tragediei este *West Side Story*, pe muzica lui Leonard Bernstein și versurile lui Stephen Sondheim (pus în scenă pe Broadway în 1957 și ecranizat în 1961), acțiunea fiind plasată în New York, la mijlocul secolului XX.

Explorarea textului

1. Citiți pe roluri fragmentul din manual. Împărtășiți-vă impresiile: ce ați simțit fiind într-un rol sau altul?
2. Găsiți apelativele din text cu care se adresează unul altuia cei doi îndrăgostiți. Care dintre ele sunt/ nu sunt potrivite pentru zilele noastre? De ce?
3. Transcrieți din fragmentul citit îmbinări de cuvinte cu structura:

Substantiv + Adjectiv	Adjectiv + Substantiv
<i>Soare dalb</i>	<i>Alba mână</i>
...	...

Ce figuri de stil au o astfel de structură? Care este rolul acestor figuri de stil în text?

4. Descifrați expresiile. Ce figuri de stil includ ele? Precizați mecanismul lor de realizare. Găsiți și alte figuri de stil de același tip.

- a) „Cu ochii îmi vorbește.”
 b) „...raza preacurată-a lunii
 Care-și anină de copaci beteala...”
 c) „Pân' ne-om vedea, va fi învoaltă floare
 Plăpândul mugur al iubirii.”

Dictionar literar

Amintiți-vă! Comparația este o figură de stil care constă în alăturarea a doi termeni cu trăsături asemănătoare pentru a scoate în evidență însușiri specifice ale unei persoane, idei, ale unui obiect.

5. Identificați în fragmentul dat și transcrieți comparațiile și metaforele, completând tabelul. Ce observați la nivelul structural? Care este diferența dintre aceste două figuri de stil construite prin procedeul metasemiei?

Termenul 1	Baza de comparație	Elementul de relație	Termenul 2
...	...	...	...

6. Substituiți în versurile ce urmează cuvintele evidențiate cu altele asemănătoare, pentru a păstra aceeași idee de declarație a dragostei. Încercați câteva variante. Împărtășiți-le colegilor. Alegeți-le pe cele mai reușite.

„...dac-ai fi,
 La capătul pământului, un țărm
 Scăldat de-o mare pururi zbuciumată,
 Eu aş porni spre tine.”

Dictionar literar

Amintiți-vă! Metafora este o figură de stil prin care se trece de la sensul obișnuit al unui cuvânt ori al unei expresii la alt sens, prin intermediul unei comparații subînțelese.

7. Găsiți fragmentele în care apar: a) motivul nopții; b) motivul visului; c) motivul lunii. Comentați efectul utilizării acestor motive.
 8. Recitați fragmentele în care sunt utilizate repetițiile. Comentați rolul lor.
 9. Evidențiați modalitățile de reprezentare a timpului și spațiului ficțional.
 10. Folosind indiciile din text și ilustrațiile aferente, încercați să descrieți detaliat decorul acestei scene („scena balconului”).
 11. Exprimați-vă părerea în raport cu mesajul următoarelor fragmente-replici:

„Ce preț are un nume? Trandafirul,
 Oricum i-am spune, tot așa-și împarte
 Mireasma dulce.”

Iubirea spre iubire și mai greu
 Ca un școlar ce-abia-și târăște pașii
 Spre școală, se desparte.”

„Mi-a dat iubirea aripi să m-avânt!
 Iubirea-nfrânge tot ce-i stă în cale.”

„O, divină noapte!
 Mă tem că totul nu-i decât un vis
 Scornit de noapte. Pare prea frumos,
 Prea dulce, ca să poată fi aievea.”

„Ca un școlar
 Zbughind-o de la școală, năvălește

Dincolo de text

1. Comparați imaginea poetică prezentată în replica Julietei: „Despărțirea/ Îmi e o suferință-atât de dulce” cu cea din versurile eminesciene: „Când deodată tu răsăriși în calea-mi,/ Suferință tu, dureros de dulce...” (Odă în metru antic). Ce observați?
 2. Enumerați miturile naționale/universale care promovează iubirea, ca valoare profund umană, capabilă să dea imbold creației sau să deschidă căi spre cunoaștere.

3. Citiți tragedia în întregime. Rezumați subiectul ei, subliniind evenimentele ce constituie textul pe acte/scene.
4. Găsiți în textul tragediei răspunsul la următoarele întrebări:
 - a) Unde are loc acțiunea dramei?
 - b) Câți ani au eroii principali?
 - c) Când e ziua de naștere a Julietei?
 - d) În ce împrejurări are loc prima întâlnire dintre Romeo și Julieta?
 - e) Care a fost cauza exilului lui Romeo?
 - f) Ce decizie iau capii familiilor Capulet și Montague în final?
5. Formulați problemele abordate în operă: a) din perspectiva celor doi îndrăgostiți; b) din perspectiva familiilor lor.
6. Realizați portretele personajelor titulare așa cum apar acestea în textul tragediei, evidențiind epitetele și metaforele.
7. Alegeți pentru fiecare personaj un obiect vestimentar caracteristic și justificați-vă alegerea sau imaginați-vă un costum pentru un personaj din dramă și prezentați-l într-un desen ori într-o descriere verbală.
8. Enumerați valorile sacrificate în drama shakespeariană în numele sfânt al iubirii. Justificați comportamentul personajelor.
9. Analizați rolul corului și al indicațiilor scenice în text, precizând diversitatea funcțiilor.
10. Elaborați o scurtă narațiune în care să prelungiți destinul personajului preferat dincolo de finalul piesei.
11. Înscenați, pe echipe, câte o secvență de text. Prezentați-o în fața colegilor, reflectați asupra calității reprezentărilor, din punctul de vedere al:
 - a) corectitudinii exprimării;
 - b) intonației;
 - c) gesturilor și mimicii.
12. Identificați și comparați semnificațiile iubirii în accepția personajelor din drama lui Shakespeare și:
 - a) a lui Mihai Eminescu în poezia *Ce e amorul...*
 - b) a lui Nichita Stănescu în poezia *Leoaică tânără, iubirea...*
13. Demonstrați că „înțelesul și farmecul acestui poem dramatic stă în puterea iubirii, putere absolută, chiar dacă finalul e tragic” (iubirea omoară, și nu dă viață, ca în mitul lui Pigmalion).
14. Raportați la subiectul dramei *Romeo și Julieta* părerea lui Ion Zamfirescu: „Gustul de viață și de moarte se întâlnește într-un amestec ciudat de fericire și fatalitate”.
15. Documentați-vă și pregătiți o succintă prezentare (0,5-1 pagini) a istoriei de dragoste a unuia dintre următoarele cupluri celebre de îndrăgostiți:
 - a) Orfeu și Euridice;
 - b) Tristan și Isolda;
 - c) Lancelot și Guinevere;
 - d) un cuplu de eroi din literatura modernă (pe baza lecturilor personale);
 - e) un cuplu de personalități istorice (scriitori, actori, politicieni, personaje mondene etc.).

Frederic Leighton. *Orfeu și Euridice*.
Londra, Leighton House

Herbert Draper. *Tristan și Isolda*

Limbă și comunicare

Sintaxa propoziției. Părți de propoziție. Privire de ansamblu

1. Examinați tabloul pictoriței Eleonora Romanescu
Pregătiri de nuntă. Construiți, pe baza lui, propoziții:

- a) după scop: enunțiative,
optative,
imperative,
interogative;
b) după formă: afirmative,
negative;
c) după structură: simple,
dezvoltate;
d) după înțeles: principale,
secundare (subordonate).

Eleonora Romanescu. *Pregătiri de nuntă*

2. Transformați 3 dintre propozițiile alcătuite la exercițiul precedent în propoziții exclamative.
3. Selectați din prima replică a lui Romeo diferite propoziții, menționând tipul lor.
4. Din experiența personală, răspundeți la următoarele întrebări:
- a) Ce tip de propoziții utilizați mai des în viața cotidiană? De ce?
b) Ce tip de propoziții predomină în afișajul publicitar? De ce?
c) Ce fel de enunțuri (propoziții sau fraze) predomină în textele care aparțin: 1) stilului publicistic?
2) stilului artistic?
5. Citiți proverbele. Transformați propozițiile imperative în propoziții:
- a) enunțiative; b) interogative; c) optative.
- Fii bun cu cei care te întâmpină când te ridici. Ferește-te de cărbunele acoperit.
Fă ce este bine și nu te teme de nimeni. Bate fierul cât e cald.
6. Completați propozițiile simple cu părți secundare de propoziție, descriind o lume virtuală. Relevați rolul părților secundare de propoziție în crearea imaginii de ansamblu.
- Soarele răsărise. Aerul tremura. Dimineața începea. Mașinile porneau. Oamenii se pierdeau.
7. Construiți enunțuri în care următoarele semne de punctuație să exprime:
- a) ! – mirare; supărare; b) ... – uimire; confuzie; c) ? – curiozitate; enervare.
8. Aranjați într-o structură noțiunile: *părți de propoziție, principale, secundare, subiect, predicat, atribut, complement*.
9. Redactați un text de o pagină pornind de la aserțiunea lui Antoine de Saint-Exupéry: *A iubi nu înseamnă a ne privi unul pe celălalt, ci a privi amândoi în aceeași direcție*. Utilizați subiecte exprimate prin:
- a) substantiv propriu; c) substantiv comun; e) pronume.
b) numeral; d) verb la infinitiv;
10. Optați pentru una dintre variantele propuse. Motivați alegerea.
- a) O mulțime de oameni s-a adunat/s-au adunat. e) O sumedenie de sarcini mă așteptau/aștepta.
b) Majoritatea elevilor au plecat/a plecat în excursie. f) Fiecare dintre noi au înțeles/a înțeles.
c) Cornelia împreună cu surorile sale va/vor cânta. g) Analiza lucrărilor de laborator ne-a/ne-au entuziasmat.
d) Autorilor li se cer/cere opere valoroase.

11. Alcătuiți propoziții după următoarele scheme:

- a) $\underline{S}$ + $\underline{A}$ + $\underline{PN}$
 subst. pronume a fi + adj.;
- b) $\underline{Ccl}$ + $\underline{PV}$ + $\underline{Ccm}$ + $\underline{S\text{ multiplu}}$
 subst. cu prep. verb adverb subst. comune;
- c) $\underline{S}$ + $\underline{A}$ + $\underline{PV}$ + $\underline{Ccl}$
 subst. adj. pron. locuț. verbală subst. cu prep.

12. Transcrieți prima strofă a poeziei *Dorința* de Mihai Eminescu și numiți funcția sintactică a fiecărui cuvânt.**13. Selectați din poezia *Dorința* de Mihai Eminescu îmbinări de cuvinte având următoarea structură:**

- a) substantiv + atribut adjectival exprimat prin participiu;
 b) substantiv + atribut exprimat prin adjectiv pronominal posesiv;
 c) substantiv + atribut substantival prepozițional;
 d) verb + complement direct;
 e) verb + complement indirect;
 f) verb + complement circumstanțial de mod.

14. Alcătuiți propoziții în care cuvântul *școală* să îndeplinească, pe rând, următoarele funcții sintactice:

- a) subiect; e) atribut apozitional;
 b) nume predicativ; f) complement direct;
 c) atribut prepozițional; g) complement indirect;
 d) atribut genitival; h) complement circumstanțial de loc.

15. Construiți enunțuri în care:

- a) cuvântul *poate* să fie, pe rând, predicat verbal și cuvânt incident;
 b) cuvântul *sigur* să fie, pe rând, nume predicativ și cuvânt incident;
 c) cuvântul *oricum* să fie, pe rând, element de legătură între propoziții și complement circumstanțial de mod.

16. Citiți enunțurile de mai jos, apoi plasați o virgulă în interiorul fiecărui enunț. Formulați o opinie despre schimbarea de sens produsă.

- a) Nu mai vreau!
 b) Nu te iubesc!
 c) Hai să mâncăm copii.

Scrierea reflexivă**Redactarea unui eseu argumentativ****1. Citiți un eseu, la alegere, de George Meniuc, de Ion Vătașanu, de Andrei Pleșu sau de alt autor. Selectați din el câteva fragmente care să ilustreze următoarele caracteristici:**

- originalitatea modului de abordare a subiectului;
- preferința pentru exprimarea lapidară, succintă;
- caracterul aforistic, sentențios;
- asocierile de idei neobișnuite, frapante, paradoxale;
- anunțarea intenției de a trata subiectul ales fără pretenția epuizării acestuia.

2. **Continuați, în scris, enunțurile, prezentând două-trei argumente în sprijinul lor.**
 - a) Prietenul adevărat la nevoie se cunoaște, căci...
 - b) Octavio Paz are dreptate când afirmă că dragostea se poate transforma în prietenie, deoarece...
 - c) Sunt de acord cu Baltasar Gracián, care spunea că a avea un prieten înseamnă a avea încă o viață. Cred astfel, fiindcă...
3. **Examinați afirmațiile propuse și alegeți una care vă place cel mai mult, în calitate de subiect pentru un eseu argumentativ:**
 - a) *O viață fără dragoste este asemenea unui an fără primăvară.* (Octavian Paler)
 - b) *Singurul mod de a avea prieteni este de a fi prieten.* (R.W. Emerson)
 - c) *Prietenia îndoiește bucuriile și înjumătățește necazurile.* (Francis Bacon)
 - d) Altă afirmație, la alegere (a cuiva sau proprie, despre prietenie sau dragoste).
4. **După ce ați ales subiectul (tema) eseului, colectați informații și materiale care credeți că vă pot ajuta la scrierea acestuia și studiați-le cu atenție, pentru a vă edifica propria opinie privitoare la subiect (sunteți sau nu de acord cu afirmația respectivă).**
5. **Redactați un eseu de 250-300 de cuvinte, urmând pașii de la rubrica „ABC-ul comunicării”.**
6. **Revizuiți textul și rescrieți-l dacă sunt necesare redactări. Citiți textul în fața colegilor și fiți receptivi la feedbackul lor. Ce ați descoperit?**

ABC-ul comunicării

Ghid de redactare a unui eseu argumentativ

Introducerea:

Prezentați subiectul/tema.

Expuneți într-o frază ipoteza, opinia sau punctul de vedere propriu cu privire la subiect.

Puteți folosi conectorii logici: în opinia mea; consider că; sunt de părere că etc.

Cuprinsul:

Formulați argumentele în susținerea punctului de vedere enunțat. Folosiți exemple din experiența personală sau din informația acumulată. (În funcție de temă, aceasta poate ține de literatură, istorie, cercetări științifice din diverse domenii etc.)

Prezentați fiecare argument într-un paragraf separat.

Puteți include atât argumente raționale (situații cunoscute, fapte reale, dovezi, referințe la documente), cât și emoționale (impresii sau convingeri personale).

Puteți prezenta și un paragraf în care să menționați un punct de vedere diferit, dar în acest caz includeți și argumente care demonstrează că acesta este neconvincător.

Puteți folosi conectorii logici: în primul rând; în al doilea rând; mai întâi și-ntâi (de toate); pe lângă acestea; în afară de aceasta; căci; deoarece; fiindcă; pentru că; spre deosebire de; având în vedere că; pornind de la; mă bazez pe faptul că; de exemplu; de pildă etc.

Încheierea:

Concluzionați, rezumând punctul de vedere exprimat în introducere și subliniind încă o dată motivul principal pentru care îl susțineți.

Puteți folosi conectorii logici: în concluzie; în consecință; prin urmare etc.

Elemente nonverbale ale comunicării

Mimica. Gesturile

1. **În cadrul studiului situației de comunicare (vezi Unitatea a II-a) ați discutat despre comunicarea verbală, nonverbală și mixtă, comunicarea directă și mediată, comunicarea unilaterală și bilaterală. Identificați tipul de comunicare ce se realizează în fiecare dintre următoarele situații:**
 - la un spectacol de pantomimă,
 - în cadrul unui concert de muzică instrumentală,
 - în cazul vizionării unui buletin de știri la TV,
 - în cadrul unui talk-show televizat interactiv, cu participarea la discuție a telespectatorilor prin intermediul telefonului,

- în cazul dirijării circulației de către un agent de circulație,
- în cadrul vizitării unei expoziții de pictură,
- în cadrul lecturii unei cărți,
- la vizionarea unui film,
- în cazul utilizării alfabetului Morse sau Braille.

2. Continuați lista de exemple de comunicare nonverbală în care sunt utilizate doar:

- gesturile: Gesturile unui agent de circulație, ...
- mimica: Pantomima, ...
- elemente nonverbale sonore (audio): Sirena vaporului, ...
- elemente nonverbale vizuale (video): Semaforul, ...
- elemente nonverbale sonore și vizuale: Girofarul și sirena mașinii de poliție, ...

ABC-ul comunicării

Elemente nonverbale ale comunicării sunt gesturile, mimica, privirea, poziția și mișcările corpului. Utilizate, de obicei, împreună cu cele verbale, în cadrul comunicării mixte, ele servesc drept factori de ameliorare a calității actului de comunicare și receptare a mesajelor.

Mimica (modificarea expresiei fizionomiei prin mișcarea mușchilor faciali) este o exteriorizare a stării interioare a persoanei.

Gesturile (ritmice, emoționale, demonstrative, descriptive, simbolice) sunt utilizate pentru a sublinia esența unei comunicări, pentru a înviora comunicarea, pentru a facilita o mai bună înțelegere a mesajului. Există și gesturi mecanice, care distrag atenția ascultătorului și îngreuează transmiterea informației și care trebuie evitate.

3. Examinați descrierile de mai jos. Ce stare este redată? Ce exprimă fiecare element al mimicii?

- ochii larg deschiși, sprâncenele ridicate, gura puțin întredeschisă, colțurile buzelor lăsate în jos;
- ochi veseli, luminoși, zâmbet larg;
- fruntea încrêțită, sprâncenele încruntate, ochii îngustați, buzele strânse, dinții încleștați;
- ochii stinși, colțurile gurii lăsate în jos, sprâncenele aduse la rădăcina nasului.

4. Desenați pe o foaie fizionomia unei persoane:

- fericite;
- speriate;
- îndrăgostite;
- vinovate.

Comparați desenele cu cele ale colegului/colegei. Ce similitudini și ce deosebiri ați găsit?

5. Găsiți (în cărți, reviste, ziare etc.) și prezentați imagini cu chipuri de persoane care exprimă:

- mirare;
- rușine;
- enervare;
- timiditate;
- precauție;
- optimism;
- tristețe;
- dezgust.
- bucurie;
- plictiseală;

Argumentați-vă opinia.

Varia

Marele orator al Antichității Demostene a fost întrebat odată ce lucruri sunt cele mai importante pentru un bun orator. „Gesturile”, a răspuns el. În tratatele de retorică, din cele mai vechi timpuri, gesturilor le erau consacrate capitole întregi.

6. Pornind de la fragmentul din *Romeo și Julieta*, faceți fiecărui personaj un portret fizic adecvat acestui moment, acordând atenție mimicii, expresiei ochilor și sentimentelor exprimate de aceștia.

7. Urmăriți gesturile făcute de participanții la niște emisiuni televizate (moderatori, reporteri, invitați în studio la un talk-show, intervievați etc.). Notați gesturile pe care le fac. Ce exprimă acestea?

8. Ce sentimente sau atitudini pot fi scoase în evidență de următoarele gesturi emoționale:

A bate cu pumnul în masă, a se lovi cu palma peste frunte, a ridica din umeri, a desface larg brațele, a se bate cu pumnul în piept, a întoarce spatele, a bate din palme, a bate pe umăr pe cineva, a lăsa ochii în jos, a-și ascunde privirea, a ridica mâinile, a se plimba repede înainte și înapoi, a da din mână.

9. Prin ce gesturi pot fi transmise mesaje:

„Ce oră e?”, „E timpul să plecăm”, „Repetă, nu te aud!”, „Ieși afară!”, „Să mergem!”

- 10. Reprezentați numai cu ajutorul unor gesturi descriptive unul dintre obiectele din lista de mai jos, la alegere. Colegul/colega va trebui să ghicească despre ce obiect este vorba. Apoi veți schimba rolurile. Discutați gesturile folosite. A fost ușor sau greu să ghiciți?**

Vioară, oglindă, telefon, mașină de dactilografiat, pian, fotografie, tablou, ruj, pastă de dinți, minge, ciocan, carte, calculator, automobil, ventilator, cretă, glob geografic, cascadă, scară, spirală, drum, pix, pensulă, fluture, floare, copac, scrisoare, ziar.

- 11. Împreună cu colegul/colega, citiți câteva dintre poeziile lui George Topîrceanu, în care sunt prezentate portrete animaliere (*Un duel, Balada unui greier mic, Cioara* ș.a.). Alegeți unul dintre aceste portrete, pe care să-l redați numai prin mimică și gesturi. Colegul vostru trebuie să ghicească ce animal este reprezentat.**

- 12. Ce exprimă următoarele gesturi simbolice:**

Plecăciunea actorului în fața publicului, mișcarea capului de la stânga la dreapta sau invers, mâna dreaptă ridicată în sus, mâna cu două degete ridicate în formă de V, mâna dreaptă dusă la piept, în dreptul inimii.

- 13. Revenind la cele studiate în Unitatea a II-a (subiectul *Situația de comunicare*), completați schema propusă, introducând în tabel elementele specifice fiecăreia dintre situațiile de comunicare descrise în ex. 1 de la p. 100-101.**

Exemple:

Situația de comunicare	Cine?	Ce transmite?	Cum?	Prin ce fel de mijloace?	Cui?
Un spectacol de teatru	Actorul/actorii	Mesajul spectacolului, textul, ideile	Prin vorbire, gesturi, mimică, decor, costume	Audiovizuale	Spectatorului/spectatorilor
O expoziție de pictură	Pictorul	Mesajul tabloului, ideile proprii	Imagini, culori, forme	Vizuale	Privitorului
...	...	...	...	...	...

Precizează corespondențele dintre elementele din tabel și factorii situației de comunicare (*emițător, receptor, mesaj* etc.).

- 14. Discutând cu colegul/colega, precizați ce limbaje (coduri) sunt specifice pentru următoarele domenii:**

Muzică, cinematografie, operă, balet, circ, patinaj artistic, gimnastică artistică, design vestimentar, design de interior, design auto, sculptură, fotografie, arhitectură, industria parfumurilor, grafică de carte, ikebana, pantomimă.

- 15. Clasifică domeniile enumerate în exercițiul precedent după tipurile de mesaje pe care le produc/transmit:**

a) audio; b) video; c) audiovizuale.

- 16. Ce tip de comunicare (verbală, nonverbală sau mixtă; directă sau mediată; unilaterală sau bilaterală; audio, video sau audiovizuală) se realizează în cazul:**

a) comunicării prin telefon?
b) comunicării prin intermediul internetului și al poștei electronice?
c) comunicării prin scrisori?

- 17. Lucru în perechi. Discutați și elaborați:**

a) o listă de motive pentru care mimica și gesturile sunt importante pentru persoanele cu deficiențe de auz și de vorbire;
b) o listă de acțiuni care trebuie întreprinse de autoritățile statului pentru o mai bună integrare a acestor persoane în societate.

Conexiuni

Viața. Literatura. Filmul

Elemente de artă cinematografică

1. Comentați titlul filmului lui Baz Luhrmann. De ce *Romeo plus Julieta*?

2. Comentați afirmațiile:

- „Un film este o scriere în imagini.” (Jean Cocteau)
- „Cinematografia înfățișează gândirea prin gesturi, persoana prin comportament, sufletul prin corp.” (Maurice Merleau-Ponty)
- „Trebuie să iubești personajul pe care îl interpretezi, chiar dacă joci rolul unui răufăcător.” (Andy Garcia)

Minienciclopedie

Ecranizări celebre

Două dintre cele mai cunoscute versiuni cinematografice ale tragediei veroneze sunt ***Romeo și Julieta*** de regizorul italian Franco Zeffirelli (1968) și ***Romeo + Julieta*** de australianul Baz Luhrmann (1996).

Filmul lui Franco Zeffirelli respectă, pe cât a fost posibil prin documentare, realitatea istorică în care au loc evenimentele tragediei shakespeariene: arhitectura și mobilierul, vestimentația și accesoriile personajelor, muzica, obiceiurile și modul de interacțiune socială specifice epocii. Regizorul a ținut cont de indicațiile autorului și de detaliile care transpar din text, inclusiv vârsta eroilor centrali. Actorii adolescenți Leonard Whiting și Olivia Hussey (16 și, respectiv, 15 ani în momentul filmărilor) nu aveau experiență, dar au jucat inspirat și cu talent.

Filmul lui Baz Luhrmann transpune acțiunea în epoca contemporană, fiind adresat tinerilor din „generația MTV”. Cu o coloană sonoră foarte reușită, cu note de tragism și violență mult mai acute decât la Zeffirelli, cu Leonardo DiCaprio și Claire Danes în rolurile principale, filmul a avut un succes incontestabil.

Imagini din filmul *Romeo și Julieta* de Franco Zeffirelli

Imagini din filmul *Romeo + Julieta* de Baz Luhrmann

3. Citiți fragmentul de scenariu cinematografic pentru filmul *Romeo + Julieta* (autori: Craig Pearce și Baz Luhrmann). Cum credeți, de ce scenariul cinematografic este mai amplu decât textul originalului?

Romeo + Julieta. Scenariu

(fragment)

Plan exterior: Curtea interioară a casei Capulet. Noapte.

Prim-plan: O pereche de heruvimi de piatră pe zidul unei grădini în terase. Fața lui Romeo apare între ei.

Romeo se aburcă pe zid. La poalele zidului este o piscină în stil greco-roman. În dreapta – o aripă întunecată a casei Capulet. Pe neașteptate, spatele casei este scăldat în lumină. Romeo se ascunde.

Romeo: Ce licăr joacă în fereastră?

Întrebarea lui Romeo capătă răspuns atunci când pe verandă își face apariția Julieta. Este încă îmbrăcată în veșmântul de înger, dar nu mai are nimbul și aripile. Ea coboară încet spre piscină.

Romeo: Ah!

Răsare ziua – Julieta-i soare!

Te-nalță, soare dalb! Răpune luna

Bolnavă, rea și galbenă de ciudă

Că tu, care-o slujești, ești mai frumoasă!

N-o mai sluji! Nu vezi? Te pizmuiește!

Veșmântu-i de vestală, trist și pal,

Pentru neghioabe-i potrivit.

Julieta stă pe treapta de sus a scării piscinei. Ea se află chiar sub locul unde stă Romeo, care vorbește în șoaptă.

Romeo (continuă): Aruncă-l!

Julieta se așază pe marginea piscinei, picioarele se joacă în apă.

Romeo (continuă): Stăpâna mea! Iubita mea! De-aș ști!

Vorbește fără glas! Ei și! Ce-mi pasă!

Julieta suspină.

Julieta: Vai!

Romeo (în șoaptă): Vorbește, înger de luciri cerești!

Julieta privește cu dor spre stele.

Julieta: Romeo!

De ce și pentru ce ești tu Romeo?

Reneagă-ți tatăl! Leapădă-al tău nume!

Sau, dacă nu, să-mi juri că mă iubești,

Și n-oi mai fi o Capulet.

Prim-plan: Romeo, ezitând.

Romeo: S-ascult?

Să mai ascult, sau să-i vorbesc?

Julieta: Dușman

Doar numele îmi e, căci tu ești tu.

Nu ești un Montague; ești tu! Și ce-i

Costume de epocă.
Verona, Casa Julietei

Un Montague? Nici mână, nici picior,
Nici braț, nici față, nici o altă parte
Din trupul bărbătesc. Alege-ți altul!
Ce preț are un nume? Trandafirul,
Oricum i-am spune, tot așa-și împarte
Mireasma dulce. Astfel și Romeo,
De l-ar chema oricum, ar răspândi
Aceeși dulce vrajă ca și-acum,
Când toți îi spun Romeo. O, Romeo!
Romeo, schimbă-ți numele ce nu-i
Nimic din tot ce ai, și-n locul lui
Mă ia întreagă!

Romeo (strigă): Fac precum dorești
Și mă botez din nou de-mi spui „iubire”.
De azi încolo nu mai sunt Romeo.

Romeo sare de pe zid. Julieta țipă și se întoarce spre el, apoi începe să cadă. Romeo o prinde de mână, dar își pierde echilibrul și amândoi se scufundă în piscină.

Plan exterior: Casa Capulet – Piscina – Sub apă. Noapte.

Plan subacvatic: O înlănțuire fosforescentă de mâini, picioare, corpuri, în mișcare încetinită.

Plan exterior: Casa Capulet – Grădina din spatele casei. Noapte.

Cadru: Un gardian. Alertat de zgomot, se îndreaptă spre zona piscinei.

Plan exterior: Casa Capulet – Grădina de lângă piscină. Noapte.

Cadru: Deasupra apei, în timp real: Romeo și Julieta ies la suprafață, stârnind stropi de apă. Julieta bate apa în încercarea de a se îndepărta de atacator.

Julieta: Cine ești tu, ce,-nvăluit de noapte,
În tainele-mi pătrunzi?

Romeo: Un gest liniștitor în timp ce încearcă să înainteze prin apă.

Romeo: O! După nume
Nu știu să-ți spun prea bine cine sunt.
Urât mi-e numele ce-l port, iubito,
Dușman fiindu-ți...

Lătratul furios al unui câine de pază le captează atenția. O clipă, și ei alunecă sub apă.

Cadru: Gardianul și câinele apar deasupra piscinei.

Poziția subiectivă de filmare – din perspectiva gardianului: Suprafața tremurândă a apei.

Cadru – Plan subacvatic: Romeo și Julieta scufundați, cu părul vâlvurând, se privesc ținând, cu uimire, ca doi peștișori minunați.

(Traducere indicații regizorale de V. Pinu)

4. Comparați fragmentul de scenariu cu pasajul respectiv din piesă. Care sunt diferențele principale? Comentați-le.
5. Comentați trunchierea ori chiar eliminarea unor replici.

Minienciclopedie

Scenariu – rescriere sau adaptare a unei opere literare în vederea realizării unui film. Pe baza *scenariului literar* – o succintă prezentare a acțiunii filmului – se construiește *scenariul regizoral* care include indicații detaliate:

- locurile de filmare: locul desfășurării acțiunii (încăpere, spații exterioare, stradă, natură etc.);
- decorurile: în funcție de locul desfășurării acțiunii; elemente arhitecturale, mobilier etc.;
- luminile: efectele de lumină, tipul, intensitatea, culoarea, momentele schimbării intensității, apariția/dispariția etc.;
- recuzita: obiecte de decor, obiecte utilizate de actori etc.;
- mișcările camerei de luat vederi: prim-plan, transfocare, panoramare etc.;
- costumele actorilor: tip, culori, elemente specifice etc.;
- jocul actorilor: intonația și ritmul vorbirii, gesturile, mimica etc.;
- sunetul: muzica, vocile actorilor, sunete adiacente locului acțiunii etc.;
- efectele speciale: trucuri, grafică computerizată etc.

6. Care sunt elementele care sugerează modernitatea? Ce a intenționat să sugereze scenaristul/regizorul prin utilizarea acestor mijloace?
7. Ce opinie aveți despre „contemporaneizarea” unor subiecte clasice?
8. În echipe, conform indicațiilor profesorului/profesoarei, faceți liste cât mai complete de:
 - nume celebre de regizori/regizoare de film;
 - nume celebre de actori/actrițe de film.
9. Examinați listele produse. Câte nume/personalități incluse sunt de origine română? Cine predomină în liste: bărbații sau femeile? Cum comentați aceste lucruri?
10. Documentați-vă, pregătiți și prezentați o succintă informație despre activitatea regizorilor propuși în lista imediat următoare. Aveți în vedere filmele regizate de ei și premiile obținute.

– Emil Loteanu;	– Lucian Pintilie;	– Cristian Mungiu;
– Federico Fellini;	– Akira Kurosawa;	– George Lucas;
– Steven Spielberg;	– Leonid Gaidai;	– Eldar Rezanov;
– Guy Ritchie;	– Sofia Coppola;	– Luc Besson;
– Jean-Luc Godard;	– Emir Kusturica;	– Pedro Almodóvar;
– alt regizor/altă regizoare, la alegere.		
11. Examinați cadrele din ecranizările tragediei (p. 103). Comentați-le, comparându-le.
12. Cum credeți, care ar fi cadrele/secvențele de film imediat următoare celor prezentate? Dar cele anterioare?
13. Alegeți un film recent vizionat și propuneți o imagine din film/o scenă care ar putea fi folosită pentru un poster sau ar putea fi inclusă în trailerul principal al filmului respectiv.
14. Discutați cu colegul/colega și enumerați câteva filme pe care le recunoașteți ușor după coloana sonoră.
15. Aveți vreo melodie preferată pe care ați auzit-o mai întâi într-un film?
16. La ce scene din tragedie se referă imaginile din spectacol, prezentate alături? Argumentați.

Scene din spectacolul *Romeo și Julieta*. Teatrul Dramatic din Tambov, Rusia

Minienciclopedie

Regie – concepția interpretării scenice a unui text dramatic, a unui scenariu sau a unui libret destinat să devină spectacol sau film; îndrumarea jocului actorilor și a montării unui spectacol de teatru, a unui film, a unui spectacol de operă sau operetă etc.

Imagine – succesiune de fotograme care, datorită unor efecte optice, dau impresia de mișcare, deși sunt statice.

Coloană sonoră – ansamblu de sunete (cuvinte, muzică etc.) care însoțesc imaginile unui film.

Interpretarea actoricească include o varietate de tehnici de interpretare învățate și experimentate de către actori de-a lungul anilor de studiu și de activitate profesională:

- folosirea tonului pentru a comunica eficient mesajul și a exprima adecvat emoția. Acest lucru implică folosirea atentă a dicției, folosirea corectă a respirației, articularea corectă a cuvintelor și accentuarea acelor cuvinte sau expresii care au o semnificație specială, simbolică;
- utilizarea unor mișcări scenice adecvate pentru a crea un personaj credibil;
- exploatarea spațiului scenei în mod corect și în conformitate cu rolul;
- folosirea gesturilor pentru a completa vocea;
- interacțiunea cu alți actori.

17. Chestionați-vă părinții, rudele ori cunoștințele mai în vârstă cu privire la:

- filmele lor preferate, care pot fi ușor recunoscute după coloana sonoră;
- citatele din filmele lor preferate, pe care le folosesc uneori în situații din viața reală.

18. În piesa *Hamlet*, Shakespeare a făcut referiri la stilul și tehnica de interpretare ale actorilor din perioada sa. Citiți fragmentul și selectați recomandările referitoare la interpretarea actoricească. Transcrieți-le în caiete. Sunt oare acestea valabile și pentru actorii din zilele noastre?

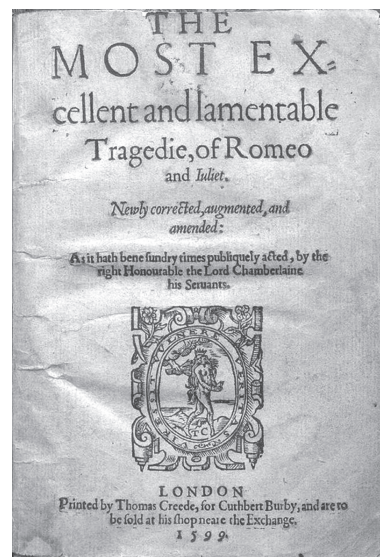
„*Hamlet (către primul actor):* Recită tirada, rogu-te, cum ți-am rostit-o eu, ușor, curgător; ci dacă o răcnești, așa cum fac mulți dintre actorii ăștia, mai bine îl pun pe crainicul orașului să-mi recite versurile. Nici nu despica văzduhul cu mâinile, așa de parcă ai tăia lemne, ci fii în totul domol: căci chiar în mijlocul torentului, al furtunii și – ca să zic așa – al vârtejului pasiunii, trebuie să dobândești și să arăți o cumpătate care să-i dea moliciune. O! mă doare în suflet când aud câte un gură-spartă cu căpățâna împerucată sfâșiind pasiunea în bucăți, făcând-o zdrențe, spărgând urechile galeriei care, în cea mai mare parte, nu-i bună pentru altceva decât pentru pantomime neînțelese și pentru gălăgie: aș pune să-l biciuiască pe un asemenea ins care-l întrece pe Termagant, asta se cheamă să fii mai Irod decât Irod; rogu-te, ferește-te de așa ceva.

Actorul I: Te încredințez, Măria Ta.

Hamlet: Nu fi nici prea moale, ci lasă-te călăuzit de bunul-simț pe care-l ai: potrivește-ți gestul după cuvânt, cuvântul după gest: ținând seama mai ales de un lucru, să nu întreci măsura lucrurilor firești; căci tot ce depășește măsura se îndepărtează de scopul teatrului, al cărui rost, dintru-nceputuri și până acum, a fost și este să-i țină lumii oglinda în față, ca să zic așa; să-i arate virtuții adevăratele ei trăsături, lucrului de scârbă propriul său chip, și vremurilor și mulțimilor înfățișarea și tiparul lor.”

19. În echipe, continuați lista de posibile cursuri pe care le-ar putea avea studenții-viitori actori pentru a-și cizela interpretarea actoricească. Argumentați fiecare propunere.

- Vorbire scenică;
- Expresie corporală;
- ...

Coperta ediției a II-a a piesei Romeo și Julieta

Evocare

1. Scriere liberă. Timp de 5 minute, scrieți, fără a ridica pixul de pe foaie, ideile/asocierile care vi se creează la citirea unuia dintre citatele prezentate:

- a) „Cei ce înlătură **prietenia** din viață par a înlătura **soarele** din lume.” (Cicero)
b) „Ce este viața fără de **lumina**/ Pe care ți-o dă **iubirea**?” (Friedrich Schiller)

2. În perechi, discutați și completați tabelul:

Trăsături comune pentru sentimentele de dragoste și prietenie	Trăsături specifice sentimentului dragostei	Trăsături specifice prieteniei
...	...	...

Realizarea sensului

3. Citiți cu atenție titlul eseului lui Octavio Paz. Cum credeți, despre ce este vorba în acest eseu?

Un sistem solar

de Octavio Paz

(fragment)

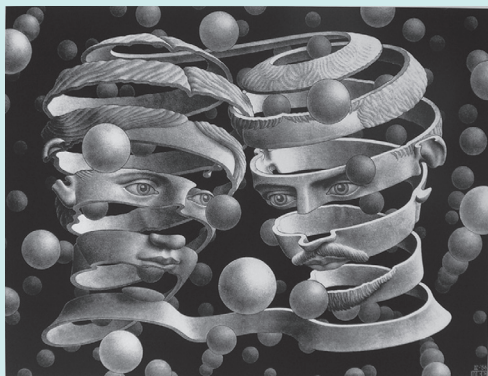
De multe ori, prietenia a fost comparată cu dragostea, ca pasiuni complementare uneori, alteori, de cele mai multe ori, ca pasiuni opuse. Dacă ometem elementul carnal, fizic, asemănările dintre dragoste și prietenie sunt evidente. Ambele sunt afecte liber alese, neimpuse prin lege sau obiceiuri și ambele sunt relații interpersonale. Suntem prieteni cu o persoană, nu cu o mulțime: nu poți numi pe cineva, fără deriziune, „prieteni al speciei umane”. Alegerea și exclusivitatea sunt condiții pe care prietenia le împarte cu dragostea. În schimb, putem fi îndrăgostiți de o persoană care nu ne iubește, dar prietenia fără reciprocitate este imposibilă. Altă diferență: prietenia nu apare la prima vedere, ca dragostea, ci este un sentiment mai complex – afinități de idei, sentimente sau înclinații. La începutul dragostei există surpriza, descoperirea *altei persoane* de care nimic nu ne unește, cu excepția unei indefinibile atracții fizice și spirituale; persoana în cauză poate fi chiar străină și să vină din altă lume. Prietenia se naște din comuniunea și din coincidența ideilor, sentimentelor și intereselor. Rezultatul acestor afinități este simpatia, care, prin comunicare cu celălalt, se rafinează și se transformă în prietenie. Dragostea apare ca dintr-o săgetare, prietenia se naște dintr-un contact frecvent și de lungă durată. Dragostea e instantanee, prietenia are nevoie de timp.

Întrebându-se asupra motivului prieteniei care îl unea de poetul Étienne de La Boétie, Montaigne își răspunse sieși: „pentru că el era el, iar eu eram eu”. Mai adaugă și că în toate astea „era o forță inexplicabilă și fatală, care mijlocea această unire”. Un îndrăgostit nu ar fi răspuns altfel. Cu toate acestea, este imposibil să confundăm dragostea cu prietenia și în același eseu Montaigne își ia sarcina de a le distinge: „deși dragostea se naște și ea dintr-o alegere, ea ocupă un loc distinct față de prietenie... Focul ei, mărturisesc, este mai activ, mai viu și mai lacom, dar este un foc temerar și volubil... un foc febril”, în timp ce „prietenia este o căldură constantă și liniștită, numai dulceață și șlefuire, fără asperități...” Prietenia este o virtute eminentamente socială și mai durabilă decât dragostea. Ti-

Minienciclopedie

Octavio Paz (1914-1998)

– poet și eseist mexican, strălucit reprezentant al artei moderne, figură literară de primă mărime a Americii Latine. Volume de versuri: *Rădăcina omului* (1937), *Libertate pe cuvânt* (1949), *Întoarcerea* (1976), *Copiii văduhului* (1981), *Arborele vieții* (1987) și altele. Volume de eseuri: *Labirintul singurătății* (1950), *Arcul și lira* (1956), *Noul ospăț al lui Esop* (1967), *Un Pământ, patru sau cinci lumi* (1985), *Dubla flacă-ră* (1993), *Cealaltă voce* (1998) și altele. O temă de predilecție a operei lui o reprezintă năzuința de a depăși singurătatea existențială prin iubire și creativitate artistică. Premiul Nobel pentru literatură (1990).

M.C. Escher. *Legătura ce unește*

toria îi pare nepotrivită pentru prietenie: în afară de faptul că este o unire obligatorie pentru toată viața – deși aleasă în mod liber – căsătoria este teatrul a numeroase și diferite interese și patimi, astfel încât nu mai este loc și pentru prietenie. Nu sunt de acord. Pe de o parte, căsătoria modernă nu mai este indisolubilă și nici nu mai are multe asemănări cu cea pe care a cunoscut-o Montaigne; pe de altă parte, prietenia dintre soți – o realitate pe care o constatăm în fiecare zi – este una din trăsăturile care salvează legătura matrimonială. De altfel, opinia negativă a lui Montaigne se extinde și asupra dragostei propriu-zise. Acceptă că ar fi de dorit ca sufletele și trupurile îndrăgostiților să se bucure de legătura prieteniei, dar sufletul femeii nu îi pare „destul de puternic pentru a suporta lațurile unui nod atât de strâns și de lungă durată”. Aici coincide cu părerea anticilor: sexul feminin e incapabil de prietenie. Opinia ne poate scandaliza, dar pentru a o combate este cazul să o analizăm succint.

Este adevărat că în istorie și în literatură nu întâlnim multe exemple de prietenie între femei. Lucrul nu trebuie să ne mire prea mult: secole la rând – probabil încă din neolitic, afirmă unii antropologi – femeile au trăit în umbră. Ce știm noi despre ceea ce simțeau și gândeau de fapt nevestele din Atena, fetele din Ierusalim, țărăncile din secolul al XV-lea? Imediat ce începem să cunoaștem mai bine o perioadă istorică, apar cazuri de femei deosebite care au fost prietene ale filozofilor, poezilor și artiștilor: Sfânta Paula, Vittoria Colonna, Doamna de Sévigné, George Sand, Virginia Woolf, Hannah Arendt și atâtea altele. Excepții? Da, dar ca și dragostea, prietenia este întotdeauna excepțională.

Mă întorc la părerea lui Montaigne: cred că nu s-a înșelat pe de-a întregul atunci când a socotit incompatibile dragostea și prietenia. Sunt afecte sau, cum spune el, focuri diferite. Dar s-a înșelat când a spus că femeii îi este interzisă prietenia. Nici opoziția dintre dragoste și prietenie nu este absolută: nu numai că au trăsături comune, dar dragostea se poate transforma în prietenie. Aș spune că este un deznodământ firesc, așa cum o constatăm în unele căsnicii. În sfârșit, dragostea și prietenia sunt pasiuni rare, foarte rare. Nu trebuie să le confundăm nici cu amorul ieftin și nici cu ceea ce lumea numește curent „amiciții” sau relații. Am spus mai sus că dragostea este tragică; adaug acum că prietenia este un răspuns dat tragediei.

Note lexicale

carnal *adj.* – trupesc.

afect *s.n.* – aici: emoție, sentiment.

deriziune *s.f.* – luare în râs, batjocură.

afinitate *s.f.* – potrivire între oameni sau între manifestări umane, datorată unor înclinații comune.

a (se) rafina *vb.* – a (se) curăța de impurități; a (se) face mai fin, mai delicat.

instantaneu *adj.* – care apare foarte repede, brusc.

volubil *adj.* – aici: rapid, vioi, spontan.

febril *adj.* – agitat, intens.

eminamente *adv.* – în cel mai înalt grad, cu deosebire, prin excelență.

afecțiune *s.f.* – simpatie, prietenie, atașament (față de cineva).

ireductibil *adj.* – care nu poate fi redus, simplificat.

indisolubil *adj.* – care nu poate fi desfăcut, rupt; de nezdruncat.

matrimonial *adj.* – de căsătorie.

a (se) scandaliza *vb.* – a (se) revolta din cauza unei fapte sau situații rușinoase, nedrepte etc.

Minienciclopedie

Étienne de La Boétie (1530-1563) – scriitor francez, autor de sonete, prieten apropiat al lui Montaigne; în al său *Discurs despre servitutea benevolă* a susținut ideea că forța tiranilor o constituie servilitatea popoarelor.

Michel Eyquem de Montaigne (1533-1592) – scriitor și filosof francez, a cărui capodoperă, *Eseuri*, caracterizată printr-o erudiție extraordinară, abordează ființa umană sub aspectul problemelor morale.

Aristotel, zis *Stagiritul* (384-322 î.H.) – filosof grec antic, fondatorul școlii peripatetice. Ideile sale, exprimate în opere care cuprind diverse aspecte ale existenței, au influențat puternic dezvoltarea științelor și a filosofiei. A fost preceptor al lui Alexandru Macedon.

Sfânta Paula (347-406) – discipolă a Sfântului Ieronim, care l-a însoțit în pelerinaj în Țara Sfântă în anul 385 și a fondat mai multe mănăstiri la Betleem.

Vittoria Colonna (1492-1547) – poetă italiană, autoare de sonete dedicate soțului ei, căzut într-o bătălie. A fost prietenă cu marele sculptor Michelangelo.

Doamna de Sévigné (1626-1696) – scriitoare franceză. Corespondența ei cu diverse personalități marcante ale epocii ne oferă date prețioase despre scriitori ca Racine, Corneille, La Rochefoucauld.

George Sand (numele adevărat *Aurora Dupin-Dudevant*, 1804-1876) – scriitoare franceză, a cărei creație se bazează, în mare măsură, pe material autobiografic. A fost în relații foarte apropiate cu personalități precum Alfred de Musset, Frédéric Chopin și Oscar Wilde.

Virginia Woolf (1882-1941) – scriitoare engleză avangardistă; una dintre temele predilecte ale creației ei o constituie problema femeii în societatea modernă. A cunoscut elita culturală a Angliei interbelice, fiind ea însăși o reprezentantă a acestei elite.

Hannah Arendt (1906-1975) – filosofă americană de origine germană; a studiat fundamentele sistemelor totalitare.

Din istoria cuvintelor

Persoană – își are obârșia în cuvântul latin *persona* „mască”, care, la rândul său, pare a fi de origine etruscă (limbă vorbită în Antichitate de un popor ce locuia în Italia, la nord de Roma). Evoluția lui semantică este destul de evidentă: de la „mască” la „rol, personaj” și, de aici, la „individ, ființă umană”.

Moravuri este un cuvânt hibrid, creat artificial pe baza cuvântului de origine slavă *nărav*, cu ajutorul substantivului latin *mos, moris* „obicei, conduită”, pe care îl cunoaștem prin intermediul familiei lexicale căreia i-a dat naștere: *moral, morală, moraliza, moralitate* etc.

Republică provine, prin filieră italiană (*repubblica*), din substantivul compus de origine latină *res publica* „afacere obștească, a comunității”, care desemna, de fapt, statul și organizarea lui în Roma antică.

4. În ce măsură s-au adeverit presupunerile voastre în legătură cu titlul și tema eseului?
5. Completați tabelul început (ex. 2 de la rubrica *Evocare*) cu ideile privind afinitățile și diferențele dintre dragoste și prietenie emise de eseistul mexican.
6. Găsiți în text motivul pentru care filosoful Montaigne era prieten cu La Boétie. Care este opinia voastră cu privire la motivele pentru care se împrietenesc oamenii?
7. Enumerați 5-7 motive pe care le considerați importante pentru a deveni prieten cu cineva.
8. Care sunt motivele pentru care v-ați putea îndrăgosti de cineva?
9. *O republică de îndrăgostiți ar fi neguvernabilă*, susține Paz. Enumerați argumente, aplicând tehnica *6 De ce?*, conform indicațiilor profesorului/profesoarei.
10. Lucru în grup. Lansați idei în raport cu afirmația lui Octavio Paz: *Idealul politic al unei societăți civilizate ar fi o republică de prieteni*. După acumularea ideilor în grup, prezentați-le clasei de elevi, respectând regulile unui *brainstorming*. Care ar fi cauzele că acest ideal nu a fost niciodată atins?

Reflecție

11. Cunoașteți deja proverbul: *Spune-mi cu cine te însoțești, ca să-ți spun cine ești*. Pe ce adevăruri se bazează acest proverb? Amintiți-vă și alte proverbe despre prietenie.

12. Cunoașteți deja o serie de citate celebre cu privire la dragoste și la prietenie. Formulați o definiție proprie:

a) a dragostei;

b) a prieteniei.

Varia

Eseul (fr. *essai* „încercare”) este un tip de text în proză, non-ficțional, cu caracter reflexiv, care aparține literaturii „de graniță”, situându-se într-o zonă de confluență a literaturii, filosofiei, științei și publicisticii. Printre principalele caracteristici ale genului eseistic se numără:

- varietatea tematică: literar, filosofic, politic, științific, biografic etc.;
- libertatea absolută a compoziției;
- originalitatea modului de abordare a subiectului; sunt privilegiate opiniile pur personale ale autorului;
- preferința pentru exprimarea lapidară, sentențioasă, pentru reflecția frapantă și paradox;
- tratarea subiectului ales fără pretenția epuizării acestuia.

Creatorul **genului eseistic** este filosoful și scriitorul francez Michel de Montaigne, ale cărui *Eseuri* au devenit celebre. Dintre faimoșii autori de eseuri din literatura universală îi menționăm pe Francis Bacon, C.A. Sainte-Beuve, R.W. Emerson, R.L. Stevenson, A. France, G. Orwell, A. Camus. Pionierii genului la noi pot fi considerați C. Negruzzi, cu ciclul său de scrisori *Negru pe alb*, și A. Russo, cu scrieri precum *Piatra Teiului* și *Cugețări*. În secolul XX, multe personalități ale culturii românești s-au remarcat și ca esești; vom aduce, drept exemplu, doar câteva nume: G. Călinescu, L. Blaga, M. Eliade, G. Meniuc, I. Vatamanu, A. Pleșu, A. Paleologu.

13. Lucru în grup. Conform indicațiilor cadrului didactic, formulați un punct de vedere – pro sau contra – în raport cu afirmațiile:

a) Tinerilor le este mai ușor să aibă prieteni.

c) Tinerii se despart mai ușor de prieteni.

b) Prietenia este mai durabilă decât dragostea.

d) Dragostea și prietenia sunt pasiuni foarte rare.

14. În versetele biblice de mai jos înlocuiți cuvântul *dragoste* cu *prietenie*. Afirmațiile rezultate sunt la fel de plauzibile? Argumentați.

Dragostea îndelung rabdă; dragostea este binevoitoare, dragostea nu pizmuește; dragostea nu se laudă, nu se trufește.

Dragostea nu se poartă cu necuviință, nu caută folosul său, nu se aprinde de mânie, nu gândește răul.

Nu se bucură de nedreptate, ci se bucură de adevăr.

Toate le suferă, toate le crede, toate le nădăjduiește, toate le rabdă.

Dragostea nu cade niciodată.

(Noul Testament, *Epistola lui Pavel către Corinteni*, XIII, 4-8)

15. Selectați formulele folosite de autor pentru enunțarea opiniei proprii. Cum sunt ele, categorice sau permissive? Personale, directe sau generale?

16. Ce asociații de idei surprinzătoare ați găsit în text? Prin ce v-au surprins acestea?

17. Stabiliți categoria în care se încadrează eseul lui O. Paz: literar, filosofic, moral, social sau istoric? Argumentați.

Unitatea a VI-a. Călătorii în oglinda cărților: valențe etice

Literatură

- Ce simte firul ierbii...
 - *Dan, căpitan de plai* de Vasile Alecsandri
- Morala tăcerii sau tăcerea morală
 - *Tăcerea* de Vasile Romanciuc

Limbă și comunicare

- Fraza. Coordonarea și subordonarea. Subordonarea prin conjuncții subordona-toare, prin pronume și adverbe relative

Conexiuni

- Etica solidarității

Literatură

Ce simte firul ierbii...

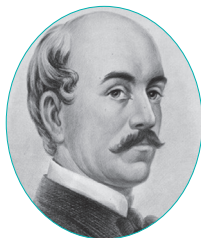
Pre-text

1. Lucru în perechi. Completați pătratul lui Descartes, răspunzând la întrebări.

Ce se va întâmpla, dacă oamenii vor avea bun-simț? ...	Ce nu se va întâmpla, dacă oamenii vor avea bun-simț? ...
Ce se va întâmpla, dacă oamenii nu vor avea bun-simț? ...	Ce nu se va întâmpla, dacă oamenii nu vor avea bun-simț? ...

2. 4 noiembrie a devenit Ziua Mondială a Bunului-simț. De ce a fost nevoie să se marcheze acest aspect al comportamentului uman? Pe ce valori se edifică comportamentul în baza unor reguli nescrise?
3. Citiți poemul *Dan, căpitan de plai* de Vasile Alecsandri și transcrieți toate cuvintele al căror sens nu-l cunoașteți. Consultați un dicționar pentru a explica sensul lexemelor selectate. Ce fel de termeni sunt aceștia: arhaisme, regionalisme, neologisme? Reveniți la text și citiți-l încă o dată, ca să vă asigurați că ați înțeles.

Textul

Minienciclopedie

Vasile Alecsandri

(1818-1890) – scriitor român. Volume de poezie: *Doine și lăcrămioare* (1853), *Mărgăritărele* (1852-1862), *Pasteluri* (1867-1869), *Ostașii noștri* (1878). Comedii: *Iorgu de la Sadagura* (1844), *Chirița în Iași* (1850), *Chirița în provincie* (1855). Drame: *Despot-Vodă* (1879), *Fântâna Blanduziei* (1883). Jurnale de călătorie: *O primblare la munți*, *Călătorie în Africa*. A dominat epoca prin talentul său poetic, spiritul subtil de observație și umorul său de povestitor.

Dan, căpitan de plai

de Vasile Alecsandri

*Frunză verde de mălai,
Cine merge sus la rai?
Merge Dan, șoiman de plai,
C-a ucis el mulți dușmani,
Un vizir și patru hani.
Frunză verde lemn de brad,
Cine merge jos în iad?
Merg tătării lui Murad,
C-au ucis în zi de mai
Pe Dan, căpitan de plai!
(Fragm. de cântec popular)*

I

Bătrânul Dan trăiește ca șoimul singuratic
În peștera de stâncă, pe-un munte păduratic,
Privind cu veselie cum soarele răsare,
Dând viață luminoasă cu-o caldă sărutare,
Privind cu jale lungă cum soarele apune...
Așa și el apus-a din zile mari și bune!
Vechi pustnic, rămas singur din timpul său afară,
Ca pe un gol de munte o stâncă solitară,
Dincolo din morminte el trist acum privește
O tainică fantasmă ce-n zare s-adâncește,

Fantasma drăgălașă a verzei tinereți
 Ce fuge de răsuflul geroasei bătrâneți,
 Și zice: „Timpul rece apasă-umărul meu
 Și cât m-afund în zile, tot simt că e mai greu!
 O! lege-a nimicirii, o! lege nemiloasă!
 Când, când s-a toci oare a vremii lungă coasă!”
 Apoi el pleacă fruntea și cade în visare,
 Iar munții, albi ca dânsul, se-nclină-n depărtare.
 Ai timpilor eroici imagine augustă,
 Pe când era el tânăr, lumea-i părea îngustă
 Pentru bine, și largă, prea largă pentru rău!
 El ar fi vrut-o bună ca bunul Dumnezeu.
 Deci îi plăcea să-nfrunte cu dalba-i vitejie
 Pe cei care prin lume purtau bici de urgie
 Și mult iubea când țara striga: „La luptă, Dane!”
 Să vânture ca pleava oștirile dușmane.
 Atunci a lui mânie ca trăsnetul era,
 În patru mari hotare tuna și fulgera,
 Iar țara dormea-n pace pe timpii cei mai răi
 Cât Dan veghea-n picioare la căpătâiul ei.
 Ades el pleca singur prin codri fioroși,
 În care luceau noaptea oțeluri și ochi roși,
 Și dacă murgu-i sprinten da-n lături sforăind,
 Viteazul cu blândețe îl dezmiarda grăind:
 „N-aibi grijă, măi șoimane! eu am și duc cu mine
 O vrajă rea de dușmani și bună pentru tine”.
 Și murgu-și lua calea în liniște deplină
 Prin codri fără drumuri și fără de lumină.
 Iar vulturii carpatici cu zborul îndrăzneț
 Făceau un cortegiu falnic eroului drumeț.

Încrederea-nfloarește în inimile mari!

II

Bătrânul Dan ascultă grăind doi vechi stejari
 Crescuți dintr-o tulpină pe culmea cea de munte
 Ș-având ca o coroană un secol pe-a lor frunte.
 „O! frate, zice unul, un vânt în miez de noapte
 Adusu-mi-a din vale lung valet, triste șoapte!...
 E sabie în țară! au năvălit tătarii!
 Ș-acum în bălți de sânge își joacă armăsarii!”
 „Așa! răspunde altul, colo în depărtare
 Zărit-am astă-noapte pe cer lumină mare!
 Ard satele române! ard holdele-n câmpii!
 Ard codrii!... Sub robie cad fete și copii.
 Și-n fum ce se nălță cu larme zgomotoase
 Zbor suflete gonite din trupuri sângeroase!”

Bătrânul Dan aude, suspină și nu crede!
 Dar iată că pe ceruri din patru părți el vede
 Trecând un stol de vulturi urmați de uli grămadă,
 Atrăși în orizonturi de-a morții rece pradă.

Un fulger se aprinde în ochii lui pe loc.
 „La luptă, Dane! țara-i în jar, țara-i în foc!”
 Bătrânul Dan desprinde un paloș vechi din cui,
 Și paloșul lucește voios în mâna lui.
 Bătrânul Dan pe sânul-i apasă a lui mână
 Și simte că tot bate o inimă română.
 El zice cu mândrie, nălțând privirea-n sus:
 „Pe inimă și paloș rugina nu s-a pus.
 O! Doamne, Doamne sfinte, mai dă-mi zile de trai
 Pân' ce-oi strivi toți lupii, toți șerpii de pe plai!
 Fă tu să-mi pară numai atunci paloșul greu
 Când inima-nceta-va să bată-n pieptul meu,
 Ș-atunci inima numai de-a bate să încete
 Când voi culca sub țarnă a dușmanilor cetel!”
 Apoi el strânge chinga pe zdravenele-i șale,
 Își face-o cruce, pleacă și se coboară-n vale.

III

În scurtele răstimpuri când soarele declină
 Și noaptea-și pune stema feerică, stelină,
 E un moment de pace în care, neoprit,
 Se pierde doru-n umbra amurgului mahnit.
 Atunci zărește ochiul minunile din basme,
 Acele legioane de tainice fantasme
 Care-ntre zi și noapte apar în loc oprite
 Cu mantii lungi și albe de-a lungul învelite.
 Așa apare-n șesuri mărețul om de munte,
 Călcând cu pași gigantici pe urme mai mărunte!
 Nu știu de el copacii tineri, crescuți pe maluri,
 Dar râul îl cunoaște și scade-a sale valuri,
 Să treacă înainte viteazul Dan la luptă.
 Și astfel tot el pasă pe cale ne-nteruptă
 Pân' ce sosește-n seară la casa lui Ursan.

Om aspru care doarme culcat pe-un buzdugan,
 Ursan, pletos ca zimbrul, cu pieptul gros și lat,
 Cu brațul de bărbat, cu pumnul apăsător,
 E scurt la grai, năprasnic, la chip întunecos.
 El e de peste Milcov pribeag misterios.
 Toți care știu de dânsul spun multe, dar șoptind,
 Și cale de o zare îl ocolesc grăbind,
 Deși-i place să crească sirepe herghelii,
 Răzlețe pe întinsul câmpiilor pustii.

Pe vremea lui, sub ochii lui Ștefan, domn cel mare,
Intrând în dușmani singur ca vieru-n stuhul tare,
A prins pe hanul Mârza din fugă cu arcanul;
Iar Ștefan, de la dânsul în schimb luând pe hanul,
I-a zis: „Ursane frate! să-ți faci ochirea roată
Și, cât îi vedea zare, a ta să fie toată!”
De-atunci el stă de pază în mijlocul câmpiei
Și nime nu s-atinge de zmeii hergheliei.

Drumețul intră, zice: „Bine-am găsit, Ursane!..”
Un aspru glas răspunde: „Bine-ai venit, moș Dane!
Ce vânt te-aduse-aice?”
„Vânt rău și de jelire!
Ne calc’ păgânii, frate, și țara-i la pieire!”
Ursan tresare, geme, s-aprinde-n gândul său.
Dan zice: „De pe munte venit-am să te ieu,
Să mergem”.
„Dar! să mergem!” adaugă Ursan
Și mult cu drag privește grozavu-i buzduhan.
Apoi un corn apucă și buciună în vânt.

IV

Deodată se aude un tropot pe pământ,
Un tropot de copite, potop rotopitor!

Ursan cu al său oaspe în fund, spre soare, cată
Și văd sub cerul luciu, în zarea-nflăcărată,
Zburând o herghelie de armăsari zmeioși,
Cu coamele în vânturi, cu ochii scânteioși,
Și-nfiorând câmpia de-o aspră nechezare.
Un voinicel în floare, pe-un alb fugar călare,
Îi mână c-un harapnic ce-n urma lor pocnește
Și ca un șarpe negru prin aer se-nvârtește.
Ursan le-aține calea și caii stau în loc.
Apoi către voinicul ce poartă busuioc
El zice: „Fulgo! prinde-mi pe murgul cel țințat,
Moș Dan și eu la Nistru ne ducem pe luptat!”
„Dar eu, întreabă Fulga, eu să nu-mi cerc puterea?”
„Tu să rămâi aice ca să-mi păzești averea.”

Frumos odor e Fulga! și naltă-i e făptura!
Sub genele-i umbroase doi ochi lucesc ca mura,
Și părul său de aur în creți lungi se lasă
Ca pe strujanul verde un caier de mătase.
El are glas puternic în gură rumeoară
Și mers cu legănare de gingașă fecioară.
Oricine-l vede-n soare cu pelița lui albă,
Purtând la brâu un paloș și pe grumaji o salbă,
Se-ntreabă: ce să fie, fecior de zmeu ori fată?

Iar când pe sub altița cămășii înfirată
Zărește la lumină doi crini ieșiți în undă,
Doi pui în neastâmpăr de lebadă rotundă,
Răpit de dor, el cade pe gânduri câte-un an!...

Voinicul e viteaza copilă-a lui Ursan.
Ea intră-n herghelie cu pasul îndrăzneț
Și merge drept la murgul sălbatic și răzleț,
Zicând lui Dan ce-n treacă îi dă povătuiele:
„Moș Dane! tu cu-a tale și eu cu ale mele!”
Sirepul o zărește, ridică narea-n vânt,
Încruntă ochiul, bate copita de pământ,
Zburlește coama, saltă, în lături se izbește;
Dar Fulga zvârle lațul, de gât îl arcănește
Și repede ca gândul s-aruncă ușurel,
Îi pune mâna-n coamă și-ncalecă pe el.
Gemând, el sare-n aer pe patru-a lui picioare,
Azvârle, se frământă, se spumegă-n sudoare
Și-n zbor plecând deodată, nebun de groază, murgul
S-afundă-n largul spațiu și spintecă amurgul...
Dar când steluța lunii apare viu la lume,
Copila se întoarce cu murgul alb de spume
Și zice: „Iată calul! El știe-acum de frâu
Ca paloșul de mijloc și mijlocul de brâu.”
Ursan cu drag răspunde: „Aibi parte de noroc!”
Apoi cu Dan bătrânul, arzând de mare foc,
Încalecă și-n umbră dispar ca într-un nor...
Iar Fulga-i urmărește cu sufletul în dor.

V

E noaptea înstelată, e caldă, liniștită!
Se pare că din ceruri pe lumea adormită
Plutește-o lină, dulce, divină îndurare,
Dar ea nu poate stinge avântul de turbare
Ce duce călăreții pe-ntinderea pustie,
Precum doi spectri gemeni mânați de-o vijelie.
Ei zbor tăcuți sub ochii steluțelor trezite
În orizontul negru ce-i soarbe și-i înghite.
S-afund mereu în taina nopții; dar gândul lor
De mult e cu tătarii în luptă de omor.
O țință de lumină prin umbră viu înnoată.
Ea crește, se înalță pe zare ca o roată
Și umple de văpaie cereștile abisuri.
Păduri, movile, râuri apar căzute-n visuri,
Dar leul de la munte și vierul de pe vale
Nu văd prin vis de sânge decât Moldova-n jale.
„E roșie luna!” zice din doi cel mai bătrân.
„E luna însetată de sânge de păgân!”

Răspunde cel mai aspru... Și puii lor de zmei
Se duc trăgând doi spectri de umbră după ei.
Se duc vârtej ca gândul plecat în pribegie,
Se duc pân' ce-a lor umbră întinsă pe câmpie
Le trece înainte și pân' ce se lovesc
În ochi cu faptul zilei... Atunce se opresc.

Și iată-i pe o culme nocturnii călători,
Lucind sub cerul palid în mantie de zori!
Ei lasă jos pe coastă să pască armăsarii
Și stau privind în vale cum fac pârjol tătarii.
Cinci sate ard în flăcări pe câmp, și fumul lor
Se-ntinde ca o apă, plutește ca un nor
De-a lung pe șesul umed, și zboară sus în aer,
Ducând cu el un vuiet de larmă și de vaier.
Prin fum se zăresc umbre fuginde, rătăcite,
Copii mărunți și mame, și fete despletite,
Și cai scăpați în fugă, și câini, și boi în turme,
Goniți de tătarimea ce calcă pe-a lor urme.
Ici, colo, se văd cete în luptă încleștate,
Mișcări de brațe goale în aer ridicate,
Luciri de arme crunte pătate roș cu sânge
Pe care-o rază vie din soare se răsfrânge.
Apoi din vreme-n vreme o ceață luptătoare
Se-mprăstie cu grabă, lăsând cadavre-n soare!
Iar lângă Nistru, multa urdie tătarească
Năprasnic se ucide cu gloata românească.

Dan zice: „Măi Ursane! acolo e de noi!
Acolo rade moartea în crâncenul război.
Acolo să dăm proașcă, sub ochiul cel de sus,
Tu dinspre faptul zilei, și eu dinspre apus,
Și cale să deschidem prin aprigul dușman...
La lucru-acum, fârtate! la lucru, măi Ursan!”
„Amin și Doamne-ajută!” Ursan voios răspunde,
Și-n gloată fiecare ca viforul pătrunde.

VI

Ursan năval' s-aruncă în neagra tătarime,
Croind o parte largă prin deasa ei mulțime.
Sub mână-i buzduganul, unealtă de pieire,
Ca un balaur face în juru-i o rotire,
Un cerc de moarte-n care amar de cine-i prins,
Sărmanu-nchide ochii și soarele-i s-a stins!

În lături, înainte, în urmă-i totul moare!
Zbor creierii din tidve sub ghioaga zdrobitoare,
Și-n urmă, și-mprejuru-i, și-n lături semănate
Zac sute de cadavre cu capete sfărmate.

Și astfel ne-mpăcatul Ursan mereu lucrează
Și spre apus prin sânge mereu înaintează.
Ca dânsul, Dan bătrânul, erou întinerit,
Tot vine după paloș spre mândrul răsărit.
El intră și se-ndeasă în gloata tremurândă
Ca junghiul cel de moarte în inima plâpândă,
Și paloșu-i ce luce ca fulger de urgie
Tot cade-n dreapta, -n stânga și taie-n carne vie...
Fug toți și pier din cale-i!... El strigă: „Steie față
Cui place vitejia, cui s-a urât de viață!”
Dar nime nu-ndrăznește la glasu-i să apară,
Căci el se-naintează precum un stâlp de pară,
Și cine-l vede falnic, aprins, cu fruntea sus,
Îi pare că alt soare se-nalță din apus.
Și astfel ambii oaspeți ai morții ne-mpăcate
Cosesc la vieți în floare pe straturi sângerate
Ș-ajung ei față-n față prin apriga furtună,
Și armele lor ude cruciș le împreună.
„Noroc ție, Ursane!”
„Și ție, tot noroc!”
Dar n-a sfârșit cuvântul Ursan și cade-n loc,
Străpuns de o săgeată ce-i intră-n piept adânc.
El scapă buzduganul, se pleacă pe oblânc
Și greu se prăbușește c-un geamăt de pe cal.

Tătarii ca zăvozii pe dânsul dau năval'!
„În lături, litfe!” strigă la ei viteazul Dan,
Punându-se de pază la capul lui Ursan.
Cu calu-n mâna stângă, cu pala-n mâna dreaptă,
Amenințând cu ochii tătarii, mi-i așteaptă
Precum așteaptă zimbrul de lupi înconjurat
Să-i zvârle cu-a lui coarne pe câmpul spăimântat.
Dar nici gândesc păgânii să deie piept cu el,
Căci paloșu-i năprasnic e vultur de oțel.
Retrași în jur deoparte, nemernici, sperieți,
Ei scot din a lor arcuri un vifor de săgeți,
Și Dan, lovit în coaste, șoptește cu oftare:
„Ursane, pentru tine de-acum nu e scăpare!”
Zicând, el cade-aproape, se sprijină-ntr-o mână
Și paloșul lui ține în loc ceața păgână.

O! Dane căpitane! puterile-ți slăbesc
Și norii pe deasupra-ți trecând se învârtesc.
Tu mori! și tătarimea s-apropie de tine!

Dar iată din pustiuri un alb vârtej că vine
Și trece prin urdie ca printr-un lan de grâu.
E un voinic călare pe-un cal ce n-are frâu,
Voinic, în brâu cu paloș și pe grumaz cu salbă.

E Fulga, ce apare ca o fantasmă albă
Și grabnic pe-al ei tată răpește din grămadă,
Apoi cu el dispare ca șoimul cu-a sa pradă.

„Alah!” răcnesc tătarii, cătând cu groază-n urmă...
Dar ce văd ei deodată, căci glasul lor se curmă?
Ei văd curgând pe dealuri arcașii din Orhei
Ce vin cu-o falcă-n ceruri, aprinși ca niște zmei!
Un lung fior de spaimă pătrunde într-o clipă
Prin deasa tătarime ce-i gata de risipă
Și toți pe loc la fugă plec iute, se duc orbi,
Cum pleacă din câmpie un nor întins de corbi.
Amar e de răzlețul ce-n urma lor rămâne!
Și cade, mic sau mare, pe mâinile române!
În față cu românul nu-i milă, nu-i iertare,
Nici chiar în sân de mamă nu poate-avea scăpare.
O știu de mult tătarii, o știu de la bătrâni
Și fug, nevrând s-asculțe de șefi, de-ai lor stăpâni,
Tot omul vede moartea ș-aieargă-nspăimântat,
Cel viu uită și lasă pe mortul ne-ngropat
Și, fără-ntoarcere capul, se duce-orice păgân,
Că-n umbra fiecărui s-avântă un român!

Iar hanu-și smulge barba, își rupe șalul verde
Privind urdia-ntreagă în clipă cum se pierde.
Sub ochii lui în lacrimi, pe câmpul cel de lupte
Apar grămezi de leșuri, grămezi de arme rupte,
De cai uciși, de care, de corturi risipite,
Și tuiurile oastei de oaste părăsite!

O! pas cumplit al soartei! Tot ce-i era de fală,
Cai, steaguri, cete mândre, strălucitoare arme,
Clădiri de visuri nalte, magie triumfală,
A fost de-ajuns o clipă ca totul să se darme!

VII

Ghirai a trecut Nistrul înot pe calul său,
Luând pe Dan rănitul ca pradă și trofeu.
El merge de se-nchide în cortu-i, umilit,
Precum un lup din codri ce-a fost de câini gonit.
Trei zile, trei nopți hanul nu gustă-n suflet pace.
Întins ca un cadavru jos pe covor el zace,
Dar când revine, palid, din lunga-i desperare,
În ochii lui trec fulgeri de crudă răzbunare.
El strigă să-i aducă sub cort pe Dan bătrânul.

Deși cuprins de lanțuri, măreț intră românul!
„Ghiaur! zice tătarul cu inima haină,
Ce simte firul ierbii când coasa e vecină?”

„Ea pleacă fruntea-n pace, răspunde căpitanul,
Căci are să renască mai fragedă la anul!”

Ghirai cade pe gânduri, lăsându-și capu-n piept,
Și, îmblânzindu-și glasul: „O! Dan, om înțelept!
Te știu de mult pe tine, cunosc al tău renume
Din graiul plin de lacrimi orfanilor din lume.
Pe mulți tătari cuprins-ai de-ai morții reci fiori!
Acum îți veni rândul și ție ca să mori.
Privește! lângă ușă călăul te pândește
Cu ștreangul și cu pala ce-n mână-i zângănește.
Un semn, și capu-ți zboară la câini și la vulturi,
Și sufletu-ți se pierde în lumea de ghiauri.
Dar însă îmi fac milă de ani și de-a ta minte,
Gândind la bătrânețea ce-apasă-al meu părinte,
Și vreau, cu daruri multe, pe tine-a te ierta
De vrei tu să te lepezi acum de legea ta!”

Creștinul Dan, bătrânul cu suflet luminos,
Înalță-a lui statură și zice maiestos:
„Ceahlăul sub furtună nu scade mușuroi!
Eu, Dan, sub vântul soartei să scad păgân nu voi.
Deci, nu-mi convine viața mișelnic câștigată,
Nici pata fărdelegii în fruntea mea săpată.
Rușinea-i o rugină pe-o armă de viteaz,
Un vierme ce mănâncă albeața din obraz.
Cui place să roșească, roșească... eu nu vreau
Nici pată pe-a mea armă, nici pe obrazul meu.
Alb am trăit un secol pe plaiul strămoșesc
Și vreau cu fața albă senin să mă sfârșesc,
Ca după-o viață lungă, ferită de rușine,
Mormântul meu să fie curat și alb ca mine!
Așa m-a deprins Ștefan, ușoară țărna-i fie!
La trai fără mustrare și fără prihănie.
Nu-mi trebuie-a ta milă, nu vreau a tale daruri.
Tu îmi întinzi o cupă mult plină de amaruri,
Departea ea de mine!... mai drept e ca să mor!...
Iar dacă ai tu cuget și-ți pasă de-al meu dor,
Ghirai, mă lasă, lasă în ora morții grele
Să mai sărut o dată pământul țării mele!”

Uimit, Ghirai se scoală, cu mâna lui desface
Unealta de robie sub care leul zace,
Cumplitul lanț ce-l leagă cu strânse noduri sute,
Și zice grabnic: „Tată, ia calul meu și du-te!”

Bătrânul Dan ferice se duce, Nistrul trece
Și-n aerul Moldovei se umflă pieptu-i rece,

Și inima lui crește, și ochii-i plini de jale
Cu drag privesc prin lacrimi podoaba țării sale.
Sărmanu-ngenunchează pe iarba ce străluce,
Își pleacă fruntea albă, smerit își face cruce
Și pentru totdeauna sărută ca pe-o moaște
Pământul ce tresare și care-l recunoaște...

Apoi el se întoarce la hanul, intră-n cort,
Suspina, șovăiește și, palid, cade mort!

Iar hanul, lung privindu-l, rostește cu durere:
„O! Dan viteaz, ferice ca tine care piere,
Având o viață verde în timpul tinereții
Și albă ca zăpada în iarna bătrâneții!...”

Explorarea textului

- După două lecturi ale poemului, exprimați-vă primele impresii, completând enunțurile.
 - Cel mai mult mi-a plăcut...
 - Textul mi-a amintit de...
 - M-a surprins...
- Cercetați structura poemului. Ce valoare are mottoul textului? Raportați capitolele textului la momentele subiectului, completând tabelul.

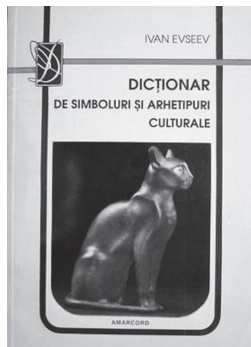
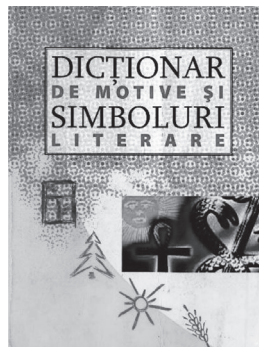
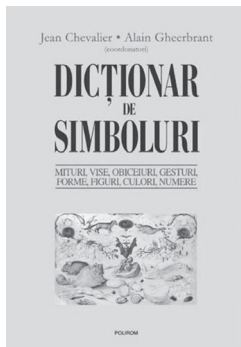
Momentele subiectului	Capitolul corespunzător	Ideile principale	Rolul momentului subiectului
1. Expozițiunea	Capitolul I	Bătrânul Dan meditează asupra trecerii timpului, trecerii vieții.	Are menirea de a prezenta personajul titular al textului.
2. Intriga			
3. Desfășurarea acțiunii			
4. Punctul culminant			
5. Deznodământul			

- Identificați în text indiciile de timp și de spațiu. Ce concluzii trageți? De ce autorul a optat pentru acest cronotop?
- Selectați personajele poemului, grupându-le în raport cu:
 - locul în text: principale/secundare/episodice/figurante;
 - istoria: atestate istoric/fictive;
 - comportamentul moral: pozitive/negative/complex.
- Examinați portretele personajelor și completați pentru fiecare personaj separat sau la indicația cadrului didactic următorul tabel:

Personajul	Secvența de text	Modalitatea/ Procedeul de caracterizare	Trăsătura definită direct sau dedusă
Dan	Bătrânul Dan trăiește ca șoimul singuratic...	...	sihastru
	...	...	...
	...	...	...
Ghirai	...	...	...

- Având ca reper tabelul de mai sus, redactați o compunere de caracterizare a personajului titular, respectând pașii cubului:
 - Descrieți personajul, utilizând un exemplu din tabelul de mai sus.
 - Explicați asocierea personajului cu șoimul singuratic, ilustrând cu un exemplu.
 - Comparați personajul cu un alt personaj din acest text, comentând două asemănări și două deosebiri, ilustrându-le cu câte un exemplu.

- d) Analizați modalitățile și procedeele de caracterizare a personajului, comentând patru trăsături definitorii, ilustrându-le cu câte un exemplu.
- e) Formulați o problemă abordată de autor prin acest personaj, propuneți o soluție de rezolvare a ei.
- f) Apreciați valoarea morală a acestui personaj pentru celelalte personaje din text; pentru tine ca cititor; pentru cultura națională.

Dicționar literar

Simbolul este un procedeu expresiv prin care se sugerează o idee sau o stare sufletească și care înlocuiește o serie de reprezentări. De exemplu: focul – unul dintre cele cinci elemente cosmogonice, simbolizează puterea creatoare, viața, dragostea, purificarea, dar are și o valoare simbolică distructivă, conotații negative ce țin de focul subteran, al infernului.

7. Dan este un personaj simbolic, o întruchipare a idealului de luptător român pentru libertatea națională. Identificați verbele ce confirmă această valoare morală a personajului, precizându-le modul și timpul.
8. Ce simbolizează Ștefan cel Mare, personaj figurant în acest text? Ce date istorice cunoașteți referitoare la acest domnitor? Grație căror fapte comportă el valoare simbolică?
9. Identificați în poem și alte substantive cu valoare simbolică. Explicați sensul lor cu ajutorul unui dicționar de simboluri.
10. Tema o constituie evocarea eroismului luptei românilor pentru libertate națională în secolul al XVI-lea împotriva tătarilor. Identificați motivele literare pe care se sprijină tema textului, completând tabelul.

Motivul literar	Secvența de text ilustrativă	Procedeul stilistic	Un alt text care valorifică același motiv literar
...	...	...	...

11. Comentați valoarea contextuală a unui motiv literar identificat în acest text.
12. În acest poem se observă o armonioasă împletire a modurilor de expunere. Descoperiți secvențele corespunzătoare pentru a exemplifica prezența acestora în text. Ce rol are fiecare?
13. Găsiți elementele de descriere a naturii. Identificați figurile de stil utilizate de autor. Comentați, la dorință, valoarea unui epitet.
14. În text se împletește fantasticul cu legendarul și cu istoricul. Explicați acest fenomen, ilustrând cu exemplele necesare.
15. Demonstrați că textul *Dan, căpitan de plai* de Vasile Alecsandri este un poem eroic.
16. Orice text literar transmite o lecție de viață. Ce ați învățat voi în urma lecturii acestui poem eroic? Ce legi nescrise scoate acesta în evidență?
17. Completați o diagramă Venn, reperând asemănările și deosebirile dintre *Scrisoarea III* de Mihai Eminescu și *Dan, căpitan de plai* de Vasile Alecsandri.

Dicționar literar

Poemul eroic este o specie a genului epic, în versuri, de proporții mai mari decât balada, dar mai mici decât epopeea. Poemul eroic evocă fapte istorice sau legendare din trecutul unui popor, punând în centrul atenției figura unui erou excepțional, care se detașează prin însușiri deosebite de alte personaje, pe care acesta le domină.

Dincolo de text

1. Explicați sensul expresiei: *nume de legendă*. Faceți o listă de personalități care s-ar încadra în această categorie.
2. Examinați imaginile. Pregătiți o comunicare despre aceste personalități istorice, despre care se poate spune că reprezintă *nume de legendă*.

Vlad Țepeș

Ioan Vodă cel Viteaz

Mihai Viteazul

Vasile Lupu

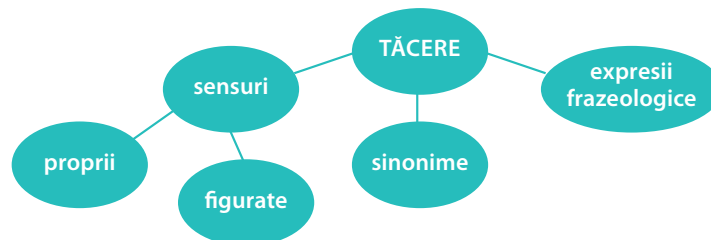
3. Deduceți care sunt valorile promovate în textele acestei unități.
4. Citiți individual poemul *Dumbrava Roșie* de Vasile Alecsandri. Organizați o discuție în clasă pe baza lecturilor ce au ca temă comună istoria națională.

Morală tăcerii sau tăcerea morală

Pre-text

1. Citiți articolul lexicografic. Prezentați într-o schemă de tip *clustering* cuvântul *tăcere*. Ilustrați, în enunțuri dezvoltate, sensul a trei expresii frazeologice.

TĂCERE *sf* / Pl: ~ri / E: **tăcea**] 1 Stare a unei persoane care nu vorbește un anumit timp Si: *tăcut*¹ (1). 2 (Pex) Lipsă a oricărui zgomot Si: *acalmie, calm, liniște*. 3 (Îlav) **În** (sau, înv. **întru, cu**) Fără a vorbi Si: *tăcut*² (2). 4 (Pex; ial) Fără a se destăinui. 5 (Îal) În liniște Si: *încet*. 6 (Îal) **În** ~ Pe neobservate. 7 (Înv; îlav) **Fără** ~ Fără încetare Si: *neîntrerupt*. 8 (Îe) **A sta în** ~ (sau, înv. **a păzi ~a**) A nu scoate o vorbă Si: *a tăcea* (1). 9 (Fam; îe) **A sparge** (sau **a rupe**) ~a A întrerupe o perioadă (mai lungă) de liniște. 10 (Înv; îe) **A face** ~ A impune să se facă liniște. 11 Pauză (mai lungă) într-o discuție. 12 (Pex) Întrerupere a unei corespondențe. 13 Evitare a unei discuții despre ceva sau cineva. 14 Ascundere (4). 15 (Îe) **A păstra** (ori, înv. **a face**) ~ sau **a păstra ~a** A nu divulga un secret. 16 (Îe) **A trece sub** ~ (sau, înv. **a trece cu ~a de...**) A trece cu vederea ceva. 17 (Îae) A rămâne neobservat, neluat în seamă. 18 Neripostare. 19 (Pop; îe) ~a **ta, răspunsul meu** Tăcerea (1) confirmă întrebarea. 20 (Fig) Indiferență. 21 (Fig) Lipsă de afirmare Si: *apatie, amortiție*.

2. Lucru în perechi. Discutați, apoi dezvoltați în tehnica 6 *Cum?* ideea lui Khalil Gibran:
Am învățat tăcerea de la vorbitori.

Minienciclopedie

Vasile Romanciuc (n. 1947) – poet român. Versurile sale, aparent simple, în care apar motive precum neamul, plaiul natal, limba maternă, aduc întotdeauna o notă de prospețime, de insolit. Volume de versuri: *Genealogie* (1974), *Citirea proverbelor* (1979), *Un timp fără nume* (1996), *Îndoiala de sine* (1997), *Pâinea noastră cea din toate filele* (2020). Cărți de poezie pentru copii: *Dacă ai un prieten* (1983), *Doi iezi* (1990), *Ursul-dirijor* (1992), *Poveștile lui Ion Creangă* (1996).

Textul

Tăcerea

de Vasile Romanciuc

Se zice că tăcerea-i de aur,
Dar cine ne va ierta
pentru o mult prea lungă tăcere
Dacă chiar și cuvântul în șoaptă rostit
Întrece uraniul în putere?

Acei care au ajuns filosofi la școala tăcerii
Astăzi nu mai au nimic comun cu misterul:
Nu e decât semnul egalității
Între
a tăcea adevărul și a tăcea neadevărul.

Ce mare, ce grea nedreptate
Să taci – fie numai o dată, fie numai un singur
cuvânt –
Atunci când nenorocosul
sortit tăcerii din naștere
Ne asurzește gesticulând.

Miguel Guíá.
Calmul și tăcerea

Explorarea textului

- Exprimați-vă starea după citirea poemului, completând enunțurile:
 - Starea pe care mi-a generat-o textul citit a fost de ...
 - Poemul mi-a amintit de ...
 - M-a uimit ...
 - M-am gândit la ...
- Transcrieți din text cuvintele ce se referă la câmpul lexical al *tăcerii*. Ce exprimă aceste lexeme? În ce raport se află cuvintele identificate cu titlul poemului?
- Ce sensuri comportă următoarele secvențe:
 - tăcerea-i de aur;
 - prea lungă tăcere;
 - la școala tăcerii;
 - sortit tăcerii din naștere.
- Lucru în grup. Poezia are două părți. Explicați diferența de construcție. Discutați și elaborați câteva răspunsuri posibile pentru întrebarea din strofa întâi. Argumentați-vă opțiunea.
- Cum înțelegeți expresiile *a tăcea adevărul* și *a tăcea neadevărul*?
- Definiți problema sugerată/anunțată. Comentați actualitatea problemei.
- De ce autorul scrie: *Ce mare, ce grea nedreptate/ Să taci...* Descifrați sensul contextual al secvenței. În viața cotidiană e bine să taci? De ce? Vi s-a întâmplat să trăiți o astfel de experiență?
- Fiecare text citit ne oferă *lecții de viață*. Meditați asupra mesajului educativ al poeziei *Tăcere* de Vasile Romanciuc, redactând într-un text coerent o *pagină de jurnal*.
- Lucru în grup. Ce credeți că spune poezia despre comportamentul uman? Pornind de la mesajul poeziei, formulați un *decalog* destinat unui tânăr contemporan cu voi. Prezentați-l colectivului de elevi.
- Consultați un dicționar de proverbe românești. Alegeți zece proverbe despre *tăcere/vorbire/ascultare*. Comentați relația unui proverb din lista obținută cu semnificațiile poeziei date.
- Lucru în grup. Ce credeți că spune poezia despre comportamentul uman? Pornind de la mesajul poeziei, formulați un *decalog* destinat unui tânăr contemporan cu voi. Prezentați-l colegilor.

Limbă și comunicare

Fraza. Coordonarea și subordonarea. Subordonarea prin conjuncții subordonatoare, prin pronume și adverbe relative

1. Restabiliți proverbele. Observați structura enunțului obținut.

a) ... parte-și face.	d) Dacă nu știi a înota, ...
b) Nu mă tem de dânsul, ...	e) Cine se teme să întrebe ...
c) Vântul bate, ...	f) Vorba e de argint, ...

2. Uniți secvențele din prima coloană cu cele din a doua, pentru a obține enunțuri valide.

Dictionar lingvistic

Sintaxa frazei este partea sintaxei care studiază regulile îmbinării propozițiilor în fraze.

Sintaxa frazei se ocupă de:

- relațiile (raporturile) sintactice din frază;
- felul propozițiilor subordonate.

Propoziția este	o comunicare (propoziție sau frază) structurată în jurul unei singure idei.
Fraza este	crează un raport de dependență pentru o propoziție subordonată, prin intermediul unor elemente de subordonare.
Enunțul este	o comunicare cu un singur predicat.
Propoziția principală	o îmbinare din două sau mai multe propoziții legate prin înțeles.
Propoziția subordonată	nu depinde de nicio altă propoziție din frază.
Propoziția regentă	depinde în mod direct de un anumit cuvânt din propoziția regentă.

3. O propoziție principală este întotdeauna o propoziție regentă? De ce?

Dictionar lingvistic

Relațiile sintactice pot fi:

- **de interdependență** – la nivelul propoziției, între subiect și predicat (subiectul impune predicatului acordul, iar predicatul impune subiectului forma cazului nominativ);
- **de coordonare** – între părți de propoziție de același fel, între propoziții principale și între propoziții secundare dependente de același element regent;
- **de subordonare** – la nivelul propoziției, între atribut, complement și termenul regent, iar la nivelul frazei, între propoziția secundară și regenta acesteia.

Expansiunea este înlocuirea unei părți de propoziție printr-o propoziție subordonată echivalentă.

Contragerea reprezintă transformarea unei propoziții subordonate în parte de propoziție.

4. Stabiliți relațiile sintactice dintre cuvintele enunțului:

*Bătrânul Dan trăiește ca șoimul singuratic
În peștera de stâncă, pe-un munte păduratic.*

5. Analizați fraza propusă. Numiți tipul fiecărei propoziții.

*Ades el pleca singur prin codri fioresi,
În care luceau noaptea oțeluri și ochi roși,
Și dacă murgu-i sprinten da-n lături sforăind,
Viteazul cu blândețe îl dezmierda grăind.*

6. Completați enunțul: *Eu, Dan, sub vântul soartei să scad păgân nu voi, cu:*

a) trei propoziții coordonate;	b) trei propoziții subordonate.

7. Explicați sensurile următoarelor expresii.

A da cărțile pe față, a-și pune pirostriile, a-și pune pofta în cui, a fi cu picioarele pe pământ, a fi plin de sine, a strânge pumnii, a trage de timp, a-și vărsa amarul.

Alcătuiești fraze în care expresiile de mai sus să fie, pe rând, propoziții regente și propoziții subordonate. Precizezi tipul subordonatelor.

8. Supuneți expansiunii cuvintele subliniate. Menționați tipul propoziției obținute.

a) Cartea <i>mea</i> este pe masă.	e) Învăț <i>a dansa</i> .
b) Întreb <i>fără frică</i> .	f) <i>Leneșul</i> mai mult aleargă.
c) <i>Scriind</i> , am auzit ceva.	g) <i>În caz de plecare</i> , anunță-mă.
d) <i>În ciuda durerii</i> , nu plâng.	h) Pasiunea mea este <i>a picta</i> .

9. Lucru în perechi. Realizați expansiunea cuvintelor evidențiate.

„Peste câteva zile începea, *după calendar*, vara; verdeața îneca peste tot grădinile *castelului*. *Tăcuți*, oamenii coseau iarba înaltă și încetineala mișcărilor lor părea *lipsită de viață din pricina țipetelor* păunilor, care spintecau cu glasul lor artificial, *parcă mort*, aerul blând *al împrejurimilor*: oamenii păreau și ei *nenaturali*.” (Marin Preda)

Identificați cuvintele folosite cu sens figurat. Comentați mecanismul transferului de sens.

10. Rescrieți fragmentul, transformând, unde e posibil, subordonatele în părți de propoziție corespunzătoare.

„Mă dezmeticii după ce rămăsei singur. Să nu fi fost parfumul gras și greu ce lăsase în urma ei femeia care plecase, după ce-mi luase jurământul, aș fi crezut că visasem. Nu-mi închipuisem până atunci că pot fi vreodată supus la o atât de grea încercare. Că vezi, eu mă jurasem odată, atunci când intrasem în slujbă, și eram acum legat de două jurăminte potrivnice, dintre cari pe unul trebuia să-l calc.” (Mateiu I. Caragiale)

11. Coordonarea se poate realiza prin două mijloace: juxtapunere – fără întrebuintarea elementelor de relație, și joncțiune – cu ajutorul elementelor de relație. Selectați din poemul „Dan, căpitan de plai” exemple de propoziții coordonate legate prin juxtapunere și prin joncțiune.

12. Stabiliți prin ce mijloace se realizează legătura dintre propoziții în exemplele de mai jos.

- Când îmi merge bine, toți sunt cu mine.
- Dă din mâini dacă vrei să ieși la mal.
- Dă celui ce-ți cere, dar nu făgădui.
- Lucrul străin nu încălzește, banul străin nu îmbogățește.
- Mânzul, oricât ar zbura, tot în herghelie rămâne.

13. Rescrieți fragmentul. Analizați frazele după algoritmul propus.

„Aceasta e o realitate nouă, din prima clipă copleșitoare, cu care atât de greu se pot împăca oamenii obișnuiți să trăiască între brazi, acolo unde piscuri și culmi nu conțin să ridice grandioase, triumfale monumente celei de a treia dimensiuni. Dar Oltul, care, din vârsta celor dintâi uimiri și până acum, multe a văzut, traversează, fără să se mire, gigantica tipsie pe care apasă întreaga greutate a cerului. Între răsărit și apus, soarele urcă și coboară, fără ca o singură umbră să arate, cât de cât, trecerea lui peste meridiene.” (Geo Bogza)

- Identificați și subliniați predicatele.
- Marcați elementele de legătură.
- Delimitați și numerotați propozițiile, arătați felul lor.
- Construiți schema frazei.

14. Analizați toate elementele de relație din prima strofă a poeziei „Tăcerea” de Vasile Romanciuc.

15. Povestești despre o festivitate școlară, utilizând cinci tipuri diferite de elemente relaționale.

Conexiuni

Etica solidarității

1. Lucru în perechi. Discutați și formulați răspunsuri la întrebările:

- Cum credeți, de ce Vasile Romanciuc în poezia *Tăcerea* pune un semn de egalitate între *a tăcea adevărul* și *a tăcea neadevărul*?
- A tăcea adevărul* este echivalent cu *a ascunde adevărul*? *A tăcea neadevărul* este echivalent cu *a tolera minciuna*?

2. Citiți versurile. Ce alt titlu ați putea propune?

Minienciclopedie

Martin Niemöller

(1892-1984) a fost un pastor luteran german care, la începuturi, a fost un susținător al lui Adolf Hitler. Mai târziu însă, în anii 1938-1945, a fost închis în lagăre de concentrare, pentru că devenise un opozant al nazismului. După ce a scăpat cu viață din lagăr, și-a exprimat public regretul de a nu fi făcut suficient pentru a ajuta victimele regimului nazist. După 1950 a devenit un foarte înfocat pacifist și militant pentru dezarmarea nucleară.

Ei au venit întâi...

Ei au venit întâi după comuniști
și n-am rostit nimic să-i apăr,
fiindcă nu eram comunist.

Ei au venit apoi după sindicaliști
și n-am rostit nimic să-i apăr,
fiindcă nu eram sindicalist.

Ei au venit apoi după evrei
și n-am rostit nimic să-i apăr,
fiindcă nu eram evreu.

Ei au venit apoi după mine
și nu mai era nimeni
care să mă apere.

(Pastorul Martin Niemöller, victimă a naziștilor)

- 3. Argumentați că Niemöller se referă în versuri la importanța pe care o are solidaritatea pentru apărarea drepturilor omului.**
- 4. Pastorul Niemöller regreta foarte mult că a tăcut în situații în care ar fi trebuit să vorbească. Ce credeți că ar mai fi putut face?**
- 5. Ați fost vreodată în situația de a regreta că ați tăcut? Ce ar fi trebuit să faceți altfel?**
- 6. Citiți articolele lexicografice. Care sunt sensurile comune celor două cuvinte?**
OMISIUNE, omisiuni, s. f. Faptul de a omite; trecere cu vederea, neglijare; lucru omis, lipsă, scăpare, lacună; omitere.
TĂCERE, tăceri, s. f. Faptul de a tăcea; p. ext. liniște, calm, acalmie. ♦ Loc. adv. În (sau, înv., întru) tăcere = fără a vorbi; fără a se destăinui. ♦ Expr. A trece (ceva) sub tăcere = a trece (ceva) cu vederea, a ascunde (ceva), a omite (în mod intenționat). ♦ Pauză, întrerupere mai lungă într-o discuție. ♦ Fig. Indiferență. ♦ Fig. Lipsă de afirmare, de manifestare; apatie, amortire.

7. Citiți. Cum înțelegeți sensul expresiei *manipularea prin tăcere*?

Manipularea prin tăcere sau manipularea prin omisiune este o abatere gravă de la principiile unui jurnalism corect. La declanșarea războiului nedrept pornit de Rusia împotriva Ucrainei, în februarie 2022, o bună parte din presă inițial a tăcut. Poate că unii jurnaliști au fost dezorientați, neștiind cum ar putea scrie despre așa ceva. Dar unii se poate să fi folosit, în mod intenționat, manipularea prin tăcere. Adevărul este însă că, tocmai atunci când se întâmplă lucruri tragice, dramatice, avem mult mai multă nevoie de informație. Dacă jurnaliștii nu scriu despre pandemie, aceasta nu înseamnă deloc că pandemia dispare. Dacă ei nu scriu despre război, aceasta nu înseamnă deloc că războiul nu face ravagii și nu ne afectează.

Există și manipularea prin omisiune parțială – nerelatarea cu bună știință a unei părți din informație. Ajungem să știm câte ceva despre ceva despre care ni s-a vorbit, dar nu cunoaștem totul până la capăt. Și atunci, dacă nu suntem obișnuiți să căutăm și să verificăm știrile din mai multe surse, ne alegem cu informații trunchiate, cu jumătate din informații sau cu jumătate de adevăr. Iar o jumătate de adevăr înseamnă neadevăr.

(După materialele portalului *Mediacritica*)

8. Lucru în perechi. Discutați cu colegul/colega și completați afirmațiile:

- Presa este obligată să caute adevărul, fiindcă...
- În situațiile în care se întâmplă lucruri tragice, dramatice, avem nevoie de și mai multă informație, pentru că...
- O jumătate de adevăr este neadevăr, deoarece...
- Nu este etic să taci atunci când vezi o nedreptate, căci...

9. Examinați sensurile cuvântului *manipulare*. Care dintre ele este reflectat în textul din exercițiul 7? Argumentați.

MANIPULARE, manipulări, s.f., 1 Manevră. 2 Manevrare. 3 Acționare, prin mijloace incorecte, pentru a reuși într-o acțiune. 4 Acționare indirectă asupra cuiva pentru a-l face să acționeze sau să gândească într-un anumit mod.

10. Revenind la mesajele textelor lecturate în cadrul acestui compartiment, alegeți o idee pe care să o desfășurați prin scriere liberă, timp de 5 minute. Împărtășiți cele scrise colegilor. Oferiți-le feedback cu privire la ideile care v-au plăcut în cele scrise de ei.

- *Singurul lucru necesar pentru triumful răului este ca oamenii buni să nu facă nimic.* (Edmund Burke)
- *Conform legii, un om este vinovat atunci când încalcă drepturile altora. Conform eticii, el este vinovat chiar dacă doar se gândește să o facă.* (Immanuel Kant)
- *Niciunul dintre relele pe care totalitarismul pretinde că le remediază nu este mai rău decât totalitarismul însuși.* (Albert Camus)

Unitatea a VII-a. Călătorii în oglinda cărților: valențe estetice

Literatură

- O uriașă fascinație – cititul...
 - *Exuvii* de Simona Popescu

Limbă și comunicare

- Subiectul. Propoziția subordonată subiectivă
- Predicatul verbal. Predicatul nominal. Propoziția subordonată predicativă
- Cartea ca mijloc de comunicare
- Publicațiile periodice

Conexiuni

- Experiențe de lectură ale unor personalități
- *Atelier de discuție (II). Rolul cărții*

Literatură

O uriașă fascinație – cititul...

Pre-text

1. Alcătuiți o listă a activităților preferate ale tinerilor. Vorbiți despre una care, în viziunea voastră, este frumoasă, actualizând unul dintre sensurile cuvântului *frumos* din articolul lexicografic alăturat.

FRUMOS, -OASĂ, *frumoși, -oase*, adj., adv., s. n. **I. Adj. 1.** (Adesea substantivat; despre ființe și părți ale lor, despre lucruri din natură, obiecte, opere de artă etc.) Care place pentru armonia liniilor, mișcărilor, culorilor etc.; care are valoare estetică; estetic. ♦ *Arte frumoase* = pictură, sculptură, gravură (în trecut și arhitectură, poezie, muzică, dans). ♦ (Substantivat, f. pl. art.) lelele. **2.** Care place, care trezește admirație din punct de vedere moral. ♦ Expr. (Substantivat) *A lua* (pe cineva) *cu frumosul* = a trata (pe cineva) blajin, cu menajamente. **3.** (Despre timp) Senin, calm (din punctul de vedere al stării atmosferei). **4.** (Despre lucruri sau fapte) Important, considerabil, remarcabil. **II. Adv. 1.** În mod plăcut, armonios, estetic. **2.** Potrivit, bine; așa cum se cuvine. ♦ Expr. *A sta* (sau *a șede*) *frumos* = (despre obiecte de îmbrăcăminte) a i se potrivi (cuiva), a-i veni bine; (despre purtări) a fi așa cum trebuie, cum se cere. *A face frumos* = (despre câini) a sta sluj. *A fi frumos* (din partea cuiva) = a se cuveni, a fi cuviincios; a fi laudabil. **III. S. n.** Categorie fundamentală a esteticii prin care se reflectă însușirea omului de a simți emoție în fața operelor de artă, a fenomenelor și a obiectelor naturii etc. și care are ca izvor obiectiv dispoziția simetrică a părților obiectelor, îmbinarea specifică a culorilor, armonia sunetelor etc. – Lat. **formosus**.

2. Lucru în perechi. Discutați și expuneți-vă părerile despre ideea enunțată de Miron Costin: „Că nu este alta și mai frumoasă, și mai de folos în toată viața omului zăbavă, decât cetitul cărților”.
3. Povestiți despre relația voastră cu lumea cărților. Prezentați cea mai recentă experiență ca cititor:
 - a) Ce carte ați citit?
 - b) Ați mai citit ceva de acest autor?
 - c) Ce ați învățat din ea?
 - d) De ce ați ales această carte?
 - e) Ce v-a captivat?
4. Citiți fragmentul, completând, pe măsură ce înaintați, un jurnal dublu. Notați acele pasaje sau imagini din text care v-au impresionat în mod deosebit, fie pentru că v-au amintit de o experiență personală, fie pentru că v-au surprins, fie pentru că nu sunteți de acord cu autoarea. În partea dreaptă plasați comentariile la pasajele notate: de ce le-ați ales? La ce v-au făcut să vă gândiți? Ce întrebări aveți cu referire la ele? De ce v-au plăcut sau de ce nu sunteți de acord cu acestea?

Textul

Exuvii

de Simona Popescu
(fragment)

Toată nebunia asta cu cititul s-a legat de o profundă neînțelegere. Și de aici o uriașă fascinație. Abia învățasem să citesc și primele mele cărți n-au fost cele pentru copii. Nu vorbesc de cele obligatorii, pentru școală, cu tot felul de băieței răi care-și regretau faptele spre sfârșit și deveneau buni și tot soiul de fete model, îngrozitor de plictisitoare. În general, de altfel, nu mă dădeam în vânt după cărțile pentru copii – mai ales de poezii pentru copii, de-o sprintăreală agasantă. („De-o sprintăreală agasantă”, zic cu cuvintele de acum.) Multe din cărțile pentru copii, cele clasice, le-am citit mult mai târziu, pe unele continui să le citesc acum. Îmi „completez” copilăria. Copilăria simultană, niciodată „terminată”. Îmi bag nasul în cărți-

Minienciclopedie

Simona Popescu (n. 1965) – eseistă, poetă și prozatoare română contemporană. Poezia și proza ei, de o înaltă ținută intelectuală, sunt dominate de un puternic spirit de autoanaliză, scriitoarea fiind mereu preocupată de descifrarea misterului existenței. Volume de poezie: *Xilofonul și alte poeme* (1990), *Juventus și alte poeme* (1994), *Noapte sau zi* (1998), *Lucrări în verde sau Pledoaria mea pentru poezie* (2006). Romanul *Exuvii* (1997) a fost distins cu Premiul ASPRO (Asociația Scriitorilor Profesioniști din România) pentru proză.

Varia

Exuvie este un termen folosit în biologie pentru a desemna învelișul corpului (cuticula, la artropode, ori pielea, la reptile) pe care un animal îl lasă după năpârlire. Exuviile pot servi biologilor pentru a identifica specia și chiar sexul animalului.

Din istoria cuvintelor

Carte provine din grecescul *chartes* – „foaie de hârtie”, prin intermediul limbii latine; *charta* – „hârtie”, „foaie scrisă”, „carte”. În același substantiv latinesc își are originea și cuvântul „cartă”, în timp ce alți doi termeni, „hartă” și „hârtie” (din care derivă cuvântul hârtoagă), își trag obârșia direct din (neo)greacă.

celele copiilor prietenilor mei, mă uit la poze ascultând explicațiile prietenilor mei mici, uneori îi rog să-mi împrumute câte ceva (tare greu împrumută ăștia mici câte o carte, cred că nu știu ce înseamnă să „împrumuți”). Nu demult am răsfoit o carte despre vrăjitoare și o alta despre minunatele povești din Țara Rutabaga. Și mi-au rămas atâtea necitite!

Îmi luam din biblioteca alor mei – destul de pestriță – volume alandala. Citeam numai fragmente, niciodată de la început. Erau fragmente de romane, calupuri de dialoguri pe care le parcurgeam pe diagonală – peste descrierile de peisaj văzute din avion săream întotdeauna. Primul roman pe care am rezistat să-l citesc integral a fost unul polițist, cu criminali și detectivi. Nu l-am citit însă ca pe o ficțiune. Eram convinsă că tot ce scrie acolo s-a petrecut cu adevărat. Despre un criminal, unul Râmaru, doar îmi povestise mama cândva. Cum foșnea ceva în fața ferestrei, mă cuibăream în mine privind clanța ușii. Citeam cu sângele înghețat. Puterea mea de vizualizare întrecea măsura. Ochiul privea în cele mai mici detalii, ca într-o amintire, locuri și hrupe și țesături și ziduri și atrocități. Deasupra capului se țesea dantelă întunecată. Îmi era frică. Și – culmea – mi-era bine așa. Nu-mi explic de ce refuz să mai citesc azi cărți polițiste, fie ele cât de bune.

Ceea ce însă îmi stârnea întotdeauna interesul erau unele pagini din cărțile științifice, prefețele sau postfețele, indiferent de materia de care se ocupau. Nu înțelegeam mai nimic, dar tocmai asta mă atrăgea cu o putere halucinantă. Sensul cuvintelor îmi era clar doar pe jumătate, uneori nici atât. Nu mă duceam niciodată să întreb ce înseamnă un cuvânt sau altul – mi-aș fi stricat toată plăcerea – și nici nu-l căutam în dicționar. Găsisem, în sfârșit, marea confuzie, sclipitoare, năucitoare, adâncimea neliniștitoare a aerului din pădure, ceața aia din unele dimineți când nu vezi nimic înainte și trebuie să înaintezi prin pâcla deasă cu deplină încredere în simțul tău de orientare. În locul plonjoanelor imaginare pe fundul oceanelor, în locul jocurilor „de-a alunecatul”, găsisem acum voluptatea plonjoanelor în materia fără limite a cărților. Și capul meu, ca o geamandură dubitativă, ușoară (și goală), se legăna aiurea. În loc să mă holbez imaginar la pești inventați și meduze ectoplasmice, mă holbam la câte un cuvânt, încercam să-i găsesc sensul după felul în care înnota alături de bancurile de cuvinte din care-l desprindeam. N-aveam limbaj, n-aveam *limbajul meu* încă, foloseam vorbirea ca toți copiii: ca să mă joc, să mă cert, să cer iertare, să reproduc, să răspund la școală ca papagalul sau să imit, să maimuțăresc. Pentru prima dată dădusem de altceva și *amușisem*. Eram vampirul setos care-și găsisese, în sfârșit, prada selectă. Sugeam sângele mustos al frazelor, mă hrăneam, creierul meu era doar stomac, stomac uriaș. Hăpăiam, plimbam propozițiile pe cerul-gurii, încercam să le simt gustul. Prindeam cu chelicerele simțurilor câte un cuvânt și-l întorceam pe toate părțile înainte să-l înfulec. Răsfoind o carte cu fotografii și nume ondulate, am descoperit lumea mea veche în cuvinte noi. Grădina uriașă care era pentru mine lumea înconjurătoare se afla reprodușă și ordonată aici în frumoase imagini, întâlnea oglinda de cuvinte și sonorități care vorbeau despre ea: *folium plantaginis*, *flores chamomillae*, *flores millefolii* (asta era urâta aia de coada-șoricelului), *thymus serpyllum* (cimbrisorul suav), *artemisia dracunculus* (numele ăsta cu drac cu tot în el era al tarhonului cu mirosul lui greu de pământ, împlântat adânc în mijlocul sferei rotitoare de dincolo de frunte cu care simțeam eu

Cărți în lanțuri în Evul Mediu.
Biblioteca Cesena, Italia

toate mirosurile, după ce treceau prin pâlnia nasului), *herba violae tricoloris* (auzi ce nume la caraghioasa de „trei-frați-pătați”), *euphorbia* (ăsta era amarul de laptele-cucului), *rosa canina* (măceșul cu caninii lui roz), *galanthus nivalis* (pentru ghiocel, galant – vezi bine – în „grădina” cuvintelor). Era o lume paralelă, străină, mascată. Balul mascat al grădinii. Cu ce costume defilau prin fața mea verziturile astea, ce travestiuri!

Dar, în landul cuvintelor, corpul meu, chiar corpul meu de piele, mușchi, ligamente, vene, oase și creier, era făcut dintr-o rețea de cuvinte anatomice, foarte nobile unele și sinistroides altele, și chiar o cantitate deloc neglijabilă de cuvinte poetice. Descoperirea asta a venit ceva mai târziu, dar s-a grefat imediat pe obsesia mea veche, aceea că lumea cuvintelor e paralelă cu lumea din realitate, bizar simetrică, de parcă, proiectând în alt plan un triunghi, ți-ar ieși un pătrat. Dădusem într-o carte de presopunctură (pe care o scot chiar acum din raft, căci șterpelit-o-am de la părinții mei) peste *obiecte* din astea de cuvinte denumind diverse puncte ale corpului, care, într-o eficiență, trebuiau masate prin „înșurubare” sau „deșurubare” (!): *colțul peștelui*, *valea*

adunării, *vasul cel lung*, *bambuși în grămadă*, *poarta urechii*, *poarta spiritului*, *muntele Kroun Lun*, *agățat pe teastă*, *iazul însořit*, *fiul prințului*, *împărțirea apelor*, *a cincea întâlnire cu pământul*, *mlaștina de un metru*, *perla prețioasă*, *atelierul central* și tot așa. Iubește-ți corpul – îmi zicea cartea aia – pentru că el e poetic!

Multă vreme, cele mai leșioase cărți mi s-au părut – că tot veni vorba – cele de poezie. Mă adormeau pur și simplu și găseam ridicole poeziile, când nu inutile, de vreme ce, îmi era clar, nu vorbesc despre nimic. La școală ne puneau să învățăm o grămadă de versuri pe dinafară, mai ales din cele patriotice, de care mă acrisem, deși, ca toată lumea, le recitam destul de patetic dacă mă puneau profa să răspund. Cum venea la rând o poezie în manual, cum știam ce o să urmeze: „ce sentimente se desprind din”, „scoateți figurile de stil și comentați-le”, „recunoașteți ritmul și rima din textul de mai jos”. Unde mai pui că majoritatea erau despre moarte, „integrarea omului în natură”, „împăcarea omului cu fatalitatea oarbă” (nu știam nici ce-i fatalitatea, dar știam că e ceva mareț, cu atât mai mult cu cât e și „oarbă”). Analizam *stilistic* diverse poezile clasice cu detașarea celui care studiază anatomia corpului uman pe mulaje de plastic. Desprindeam „organe” (aici erau numite „figuri”), le recunoșteam, scoteam niște semnificații general-valabile, mereu aceleași, aplicabile oricui, oricând. Spre adolescență, am citit poezii doar din obligație față de mine, ca să-mi educ „simțul poetic”, fără mare folos. Ochiul meu

Copist din Burgundia, sec. XV

Minienciclopedie

Povești din Țara Rutabaga (1922) este o carte pentru copii de scriitorul american Carl Sandburg, scrisă de el în mod special pentru cele trei fice ale sale. În opinia lui, poveștile europene despre regi și cavaleri nu erau potrivite pentru niște copii americani, de aceea el a localizat acțiunea poveștilor în Vestul mijlociu, într-o regiune inventată pe care a numit-o Țara Rutabaga și în care se întâmplă cele mai fantastice lucruri. Cele mai multe istorisiri din carte sunt relatate de către Omul-Cartof care locuiește în Satul-de-Ficat-cu-Ceapă.

Din istoria cuvintelor

Cuvântul **bibliotecă**, de origine greacă, *bibliothēkē*, dar preluat și de latină, *bibliotheca*, este alcătuit din termenii *biblion* „foaie, scriere, carte” și *thēkē* „ladă, dulap” și poate avea mai multe semnificații: 1) dulap, depozit de cărți, 2) sală de lectură, bibliotecă publică, 3) colecție de cărți. Familia lexicală a termenului *biblion* este bogată și are o răspândire internațională: *bibliotecă*, *bibliografie*, *bibliofil*, *biblioman*, *bibliograf*, *biblioteconomie*, *biblioraft*, *biblistică* etc.

Ruinele bibliotecii lui Celsus. Efes

recunoștea imediat, ca într-o radiografie, blestematele alea de „figuri de stil”, urechea recunoștea schema ritm-rimă, ceva în mine să grăbea să detecteze „semnificația”. Poezia – știam – e ceva atât de nobil, de sfânt, că înghițeam cu stoicism tot felul de râncezele, zahariseli, grăsimi și paste așa-zis poetice. Jumătate din mine stătea în genunchi. Cu această parte am început, timidă, ca orice adolescent, să secret niște imitații murdărele și lacrimogene pe hârtie. Cealaltă jumătate stătea cu spatele. Și râdea. Pe ea aveam s-o iau aliat. Târziu, când a avut loc prima trezire din moțaiala Prostiei, am început să pricep, să-mi dau seama că citisem traduceri tâmpite sau autori amorțiți, că dădusem mai mult peste mumii, cadavre vii, peste blegi care-mi paralizaseră simțurile și mintea. Și o vreme am căutat substanța de care aveam nevoie, acidul ăla puternic (și nu nectarul, nicicum nectarul!), în muzici violente, în isteria unor chitare electrice și-n versurile directe, naive ale cântecelor de sinucigași, în conversațiile cu prietenii – alambicate, veninoase, pline de insinuări și ironii inutile, conversații insuportabile, dar întăritoare, necesare ca aerul pentru un palid convalescent. Înainte să înțeleg cu adevărat ce-i cu poezia, mă dăduse gata cartea lui Hugo Friedrich, pe care o citisem pe la 16 ani. Vorbeam despre poezie de rupeam cu prietenii mei superbe fiare cu inteligența lor nedomesticită, vorbeam despre poezie, în concepte și sintagme împrumutate, fără să o fi citit, fără să-i fi cunoscut pe poeți, ci doar versiunile lor, doar paraziții lor. A trebuit să dau peste americani, peste Eliot și Ginsberg, peste Creeley și Williams, peste simplitatea lui O'Hara ca să mă întorc înapoi, cu grijă și iubire, la Horațiu, la trubaduri, la Marțial și Juvenal, la Dante și Homer, la Lucrețiu, la palatini și persani și-apoi în sus pe fir înapoi. Poezia nu înseamnă sentimente, poezia înseamnă experiențe – asta aveam să învăț de la un personaj al lui Rilke. Unul din tipii care m-au trezit cu un pumn în botul certitudinilor mele de tranziție a fost Pope, de care mi-e frică și rușine în timp ce scriu. Și poarta spre ceea ce refuzam – căci nu știam nimic din ce e dincolo – mi-a deschis-o *Epopoea lui Ghilgameș*. De bubele dulci ale liricii vlăguite, de eczema pe care unii o tot numeau „inefabil” m-au lecut *Don Juan*-ul lui Byron și primele pagini din *Faust* sau *Evgheni Oneghin*, de ritmurile înțepenitoare m-au scăpat *Cantos*-urile lui Pound și niște strofe magice aparținând pieilor-roșii.

Și-am dat apoi peste poeții tineri ai lumii. N-am citit o vreme decât poezia celor care nu depășiseră treizeci de ani. Nu știu de ce legam poezia adevărată de tinerețe. De tinerețea asta m-am îndrăgostit și inima mea păstrează până azi, neîntinată, dragostea pentru gândirea cea tânără, sălbatică și adevărată.

Note lexicale

atrocitate *s.f.* – purtare, faptă, durere cumplită, înfiorătoare, groaznică.

plonjon *s.n.* – formă specială de salt, cu sau fără obiect de joc, practică în unele sporturi (fotbal, handbal, volei etc.).

voluptate *s.f.* – 1. plăcere mare a simțurilor, a corpului; 2. desfătare sufletească, încântare, satisfacție.

geamandură *s.f.* – corp plutitor din tablă sau lemn, ancorat pe fundul unei ape, care indică diverse restricții de navigație.

chelicer *s.n.* – fiecare dintre cele două apendice ale animalelor arahnide, care au rolul de a prinde prada.

a grefa *vb.* – a opera un transplant de țesut sau de organ dintr-o parte în alta a aceluiași organism sau de la un organism la altul.

Frescă din Herculaneum, a. 79

Explorarea textului

1. Împărtășiți colegilor notițele din jurnalul dublu.
 - a) Ce experiențe personale asemănătoare v-ați amintit?
 - b) Ce v-a surprins mai mult?
 - c) Ce v-a plăcut?
 - d) Cu ce idei ale autoarei nu sunteți de acord?
2. Ce întrebări v-au apărut în timpul lecturii? Discutați-le cu colegii și profesorul/profesoara.
3. Cum credeți, ce este foarte important, ca mesaj, în textul citit?
4. Explicați sensul sintagmelor/propozițiilor: *mă cuibăream în mine; citeam cu sângele închegat; capul meu, ca o geamandură dubitativă, ușoară (și goală), se legăna aiurea.*
5. Autoarea descrie procesul lecturii ca pe un proces de consumare a alimentelor: *mă hrăneam; creierul meu era doar stomac; plimbam propozițiile pe cerul-gurii, încercam să le simt gustul.* Ce efecte ale lecturii asupra cititorului au servit drept bază pentru asemenea comparații?
6. Definiți cuvântul-titlu. Stabiliți legătura acestuia cu textul. Cum a evoluat personajul-narator, de exemplu, sub aspectul lecturilor și al înțelegerii poeziei?
7. Emiteți câteva presupuneri:
 - a) De ce autoarei, la vârsta copilăriei, nu-i plăceau cărțile pentru copii?
 - b) De ce acum, la vârsta maturității, nu-i plac romanele polițiste, chiar cele foarte bune?
8. Naratoarea continuă să citească multe dintre cărțile pentru copii și acum, la vârsta maturității. Ce părere aveți despre aceste preferințe de lectură ale ei?
9. Relatați, din experiența voastră de elev, despre modul de studiere/modul de lucru cu textul literar. Ați descoperit tangențe cu naratorul? De ce? Cum v-ar plăcea să studiați un text liric/epic/dramatic?
10. Cum înțelegeți sintagma *a avea/a nu avea limbaj propriu*, despre care vorbește textul? Voi în ce etapă vă aflați?
11. Găsiți în *Exuvii* câteva mărci ale romanului subiectiv și exemplificați cu fragmente de text.

Dicționar literar

Literatura subiectivă: memoriile, jurnalul intim, amintirile, notele de călătorie și corespondența au fost considerate ca alcătuind literatura subiectivă (Tudor Vianu), literatura de frontieră (Silvian Iosifescu) sau genurile biograficului (Eugen Simion). Materia acestor scrieri este comună, de aici și numele generic de *memorialistică*.

Exuvii ale aceluiași păianjen, la vârste diferite

Dicționar literar

În romanul subiectiv:

- se construiește o lume interioară de multe ori incoerentă, redundantă, naratorul analizându-și în permanență trăirile;
- accentul este deplasat dinspre lumea exterioară spre cea interioară;
- realitatea exterioară nu încetează să mai existe, însă ocupă un loc secundar, rolul ei fiind acela de catalizator al proceselor de conștiință;
- cronologia își pierde succesiunea firească, evenimentele derulându-se în funcție de selecția operată la nivel interior;
- cititorul se identifică total cu personajul-narator, la a cărui dramă participă;
- structura este arborescentă: alături de lipsa cronologiei (acronia), care generează prin filtrarea realității în conștiință și o permanentă dilatare a timpului real, poate cuprinde fragmente de jurnal, articole din presă, reproducerea unor scrisori, a unor documente oficiale ș.a.;
- naratorul este subiectiv, viziunea sa este redusă la propriile trăiri, fragmentată;
- personajul principal este tipul intelectualului hiperlucid, hiperanalitic;
- tehnicile narative includ: acronia, memoria involuntară, digresiunea, introspecția, colajul.

12. Revizuiți lista de autori și opere menționate în text. Pe care le-ați citit? Pe care ați dori să le citiți? De ce?
13. Personajul-narator zice: *Multe din cărțile pentru copii, cele clasice, le-am citit mult mai târziu, pe unele continui să le citesc acum.* Despre care cărți ale copilăriei voastre ați putea spune că sunt clasice? La care volume pentru copii reveniți cu plăcere pentru a le reciti?
14. Alcătuiți o listă de proverbe/maxime potrivite mesajului textului.
15. Descrieți propriul mod de a citi. Cum lecturați o carte?
16. Exprimați-vă părerea în raport cu ideea: *Nu știu de ce legam poezia adevărată de tinerețe. De tinerețea asta m-am îndrăgostit și inima mea păstrează până azi, neîntinată, dragostea pentru gândirea cea tânără, sălbatică și adevărată.*
17. Definiți rolul poeziei în viața naratorului-personaj. Comparați-o cu cea a lui Mircea Cărtărescu:

Farmecul discret al poeziei

Când eram puști de liceu, citeam aproape numai poezie. Mi-aduc aminte că până și în pauze, pe când colegii mei făceau curte fetelor sau discutau despre muzică, eu ieșeam din curtea liceului și o luam pe străduțele din preajmă, cu un volum de versuri în mâini, din care citeam cu pasiune. Ce-or fi zis trecătorii despre mine? Cred că exact ce ziceau și colegii mei: un dus cu pluta... Mergeam cu cartea în fața ochilor, fericit de doza zilnică de poezie pe care mi-o înnoiam mereu.

Apoi am scris multă, prea multă poezie eu însumi. Am ajuns să-mi fie silă de ea ca lăptarului de lapte. A trebuit să părăsesc zona pentru alte tentații, dar, într-un fel, nu cred că am făcut vreodată altceva decât poezie. Azi însă nu mai citesc așa, pe stradă. Mai citesc, de plictiseală, în lungile drumuri cu troleibuzul prin oraș, când cotrobăi în geantă și scot una dintre cărțile pregătite pentru cursurile de la facultate. Ce-or înțelege tipii care mi se holbează peste umăr din bucoavnele delabrate, lipite cu scoci, de la bibliotecă, citite de unul ca ei, cu blugi și geacă? Nu știu, dar un lucru mai vreau să spun: că niciodată, niciodată nu mi-e cineva mai drag ca o fată sau un băiat pe care-l mai văd uneori, prin metrou, citind un volumaș de poezie. Nimic nu mi se pare, în lumea asta urâtă, mai mișcător, mai adevărat și mai miraculos. Sunt momentele în care nu regret că am fost și eu, cândva, în Arcadia.

(Mircea Cărtărescu)

18. Redactați un eseu despre felul în care înțelegeți poezia, pornind de la ideea din *Exuvii*: „Poezia e ceva atât de nobil, de sfânt...”

Dincolo de text

1. Caracterizați modul de „a călători în lumea cărților” al Simonei Popescu. Ce este cel mai important pentru ea?
2. Documentați-vă și comparați modul de descoperire a lumii prin intermediul cărților al lui M. Eliade (în *Memorii*), al lui L. Blaga (în *Hronicul și cântecul vârstelor*) cu cel al Simonei Popescu. Ce au în comun? Prin ce se deosebesc?
3. Pornind de la experiența voastră de cititori, alegeți una dintre variantele propuse și ilustrați-o cu exemple concrete.

Frumusețea literaturii constă în:

- a) perfecțiunea formei;
- b) faptul că e deschisă diverselor interpretări;
- c) depășirea/încălcarea limitelor impuse de norma literară.

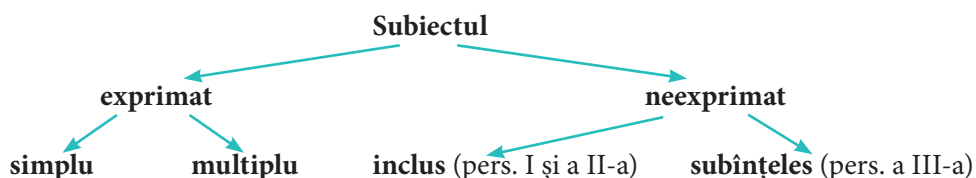

Biblioteca Bodleiană. Oxford, Anglia

Limbă și comunicare

Subiectul. Propoziția subordonată subiectivă

- Numiți subiectul fiecărei propoziții din enunțurile ce urmează. Ce fel de subiecte sunt?
 - Citeam numai fragmente, niciodată de la început.
 - Primul roman pe care am rezistat să-l citesc integral a fost unul polițist, cu criminali și detectivi.
 - Deasupra capului se țesea o dantelă întunecată.
 - Înainte să înțeleg cu adevărat ce-i cu poezia, mă dăduse gata cartea lui Hugo Friedrich, pe care o citisem pe la 16 ani.
- Examinați schema de mai jos și construiți enunțuri cu fiecare tip de subiect.

- Stabiliți prin ce parte de vorbire este exprimat subiectul în exemplele de mai jos.

a) Ai mei au plecat la munte.	f) Toți merituau să câștige.
b) Nu se mai aude plouând.	g) E ușor de zis.
c) Facerea de bine l-a costat scump.	h) Primăvara e un anotimp ploios.
d) Scumpul mai mult păgubește.	i) Și cine l-a fermecat?
e) Tu mă știi.	j) A renunța nu este o soluție.
- Alcătuieți enunțuri în care să aveți subiecte nedeterminate și inexistente.
- Stabiliți tipul subiectului, numind și partea de vorbire prin care este exprimat.

a) Stelele și luna strălucesc pe cer.	f) Laptele e cald.
b) În cameră e cald.	g) Desenez flori.
c) Fratele meu cântă la pian.	h) Dansează după lecții.
d) Acesta este răspunsul.	i) Ați câștigat premiul?
e) Așteaptă trenul.	j) Cine a intrat?

Comparați enunțurile.

Harnicul departe ajunge.

Cine se scoală mai dimineată departe ajunge.

Cine face acțiunea predicatului *ajunge*? Prin ce se exprimă subiectele?

- Identificați propozițiile subordonate subiective din frazele ce urmează.
 - Se vede că asta-i prăpădenia apelor, vestitul Setilă, fiul Secetei.* (Ion Creangă)
 - Cine are trebuință să vină la dânsul.* (Petre Ispirescu)
 - Împărăția lui era atât de mare, încât nu se știa unde începe și unde se sfârșește.* (Ioan Slavici)
 - Nu se poate ști cine a tras manivela.* (Ion Luca Caragiale)
 - Aș putea să-ți spun o istorie lungă din care se vede că este o coconiță care grozav s-ar bucura.* (Ion Luca Caragiale)

Dictionar lingvistic

Subiectul mai poate fi:

- nedeterminat** (când nu se indică exact persoana care face acțiunea, subînțelegându-se pronumele nehotărât *cineva*): *Scrie în ziare.*
- inexistent** (când verbul este incompatibil cu un subiect): *Se crapă de ziuă. Plouă.*

Propoziția care îndeplinește funcția de subiect al altei propoziții se numește **propoziție subordonată subiectivă**. Ea răspunde la întrebările **cine? ce?**

Propoziția subiectivă, deși corespunde unei părți principale a propoziției, este totuși o *propoziție subordonată*, deoarece se introduce în frază, ca și celelalte subordonate, prin pronume relative sau nehotărâte, prin adverbe relative sau prin conjuncții. **Propoziția subordonată subiectivă** nu se izolează prin virgulă de regenta ei.

Dicționar lingvistic

Propoziția subiectivă poate fi cerută de:

- verbul *a trebui*: Trebuie să finalizăm temele.

ATENȚIE!!! Verbul *a trebui* are doar forma a III-a singular.

În fraza *Elevul trebuie să învețe, trebuie* este propoziția regentă, iar *elevul... să învețe* este o propoziție subordonată subiectivă întreruptă.

- verbe reflexive impersonale: *se cuvine, se cade, se aude, se întâmplă, se poate, se vede, se știe* ș.a.: *Se știe că va ploua.*

- expresii impersonale: *e bine, e rău, e ușor, e greu, e drept, așa-i, e cu puțință, e posibil* ș.a.: *E ușor să critici.*

- adverbe sau locuțiuni adverbiale predicative: *sigur, desigur, firește, fără îndoială, cu siguranță, probabil, poate, destul, negreșit, natural, păcat* ș.a.: *Sigur că vom reuși!*

- interjecții predicative: *hai, uite* ș.a.: *Hai să ne împăcăm.*

7. Continuați frazele cu propoziții subordonate subiective.

- a) Se știe... b) E necesar... c) Probabil... d) Nu e permis... e) Se întâmplă...

8. Adăugați propoziții regente subordonatelor subiective.

- a) ... să comunicî asertiv. d) ... că el spune adevărul.
b) ... când ne pornim. e) ... cine va câștiga meciul.
c) Cine depune efort f) ... dacă va ploua.

9. Construiți fraze în care propozițiile subordonate subiective să fie introduse prin diferite elemente de relație:

- a) conjuncția subordonatoare *că*; d) pronumele relativ *cine*;
b) pronumele relativ *cui*; e) pronumele nehotărât *câți*.
c) adjectivul pronominal *ce*;

10. Alcătuiți fraze în care propozițiile subordonate subiective să fie:

- a) după regentă; b) înaintea regentei; c) intercalată în regentă.

11. Completați spațiile libere din coloanele B și C cu structuri adecvate conform modelului. Comentați transformările.

A	B	C
E ușor	să fii bun	a fi bun
Ia premii la concurs	...	...
Nu merită	...	...
E posibil	...	...
Îmi place	...	...

12. Alcătuiți enunțuri în care cuvintele *poate, posibil, negreșit, cu siguranță* să fie, pe rând, cuvinte incidente și elemente regente pentru propoziții subordonate subiective.

13. Analizați sintactic fraza, construind schema ei.

În copaci, prin vechi coroane,
Seve urcă în artere:
S-ar părea că-n țevi de orgă
Suie slavă de-nviere. (Lucian Blaga)

Predicatul verbal. Predicatul nominal. Propoziția subordonată predicativă

14. Identificați predicatele verbale, menționând prin ce sunt exprimate.

a) Melodia mi-a adus aminte de călătoria noastră.	d) Prichindelul țuști! peste gard.
b) O mulțime de oameni gălăgioși intrau în oraș.	e) Eu sunt în banca mea.
c) Eram invitat deseori la bibliotecă.	f) Vecinul nu mă avea la inimă.

15. Selectați toate predicatele verbale din fragmentul ce urmează, indicând modul, timpul (aspectul) și persoana verbelor prin care sunt exprimate acestea.

Și-am dat apoi peste poeții tineri ai lumii. N-am citit o vreme decât poezia celor care nu depășiseră treizeci de ani. Nu știu de ce legam poezia adevărată de tinerețe. De tinerețea asta m-am îndrăgostit și inima mea păstrează până azi, neîntinată, dragostea pentru gândirea cea tânără, sălbatică și adevărată.

16. Analizați predicatele nominale din exemplele ce urmează.

- a) *Tu ești o undă, eu sunt o zare,
Eu sunt un țărnamur, tu ești o mare,
Tu ești o noapte, eu sunt o stea.* (Mihai Eminescu)
- b) *E ușor a scrie versuri
Când nimic nu ai a spune
Înșirând cuvinte goale
Ce din coadă au să sune.* (Mihai Eminescu)
- c) *Altul este al tău suflet,
Alții ochii tăi acum,
Numai eu, rămas același,
Bat mereu același drum.* (Mihai Eminescu)

17. Identificați predicatele nominale din secvențele ce urmează, analizând structura lor.

- a) *Sensul cuvintelor îmi era clar doar pe jumătate, uneori nici atât.*
- b) *Multă vreme, cele mai leșioase cărți mi s-au părut – că tot veni vorba – cele de poezie.*
- c) *Unde mai pui că majoritatea erau despre moarte, „integrarea omului în natură”, „împăcarea omului cu fatalitatea oarbă”...*
- d) *Poezia nu înseamnă sentimente, poezia înseamnă experiențe...*

18. Stabiliți valoarea morfologică a verbului *a fi* în exemplele ce urmează.

a) Ești acasă azi?	e) Noi suntem elevi.	h) Florile sunt ale mamei.
b) Ce e cu voi?	f) Aș fi citit mai mult.	i) Ea este numită consilieră.
c) Ea este responsabilă.	g) Voi sunteți frați?	j) Noi suntem lăudați mereu.
d) Să fi insistat, câștigam.		

19. Elaborați o schemă în care să includeți toate valorile morfologice ale verbului *a fi*, inclusiv exemple.

20. Scrieți propoziții cu predicate nominale având următoarele verbe copulative:

a) a deveni;	c) a rămâne;	e) a ajunge;
b) a se face;	d) a ieși;	f) a părea.

21. Construiți propoziții în care numele predicativ să fie exprimat prin:

a) substantiv propriu;	e) substantiv comun în cazul genitiv;
b) adjectiv provenit din participiu;	f) numeral ordinal;
c) pronume posesiv;	g) pronume nehotărât;
d) verb la infinitiv;	h) verb la supin.

22. Comentați utilizarea virgulei în cazul numelui predicativ multiplu din următoarele exemple.

- a) Cărțile sunt noi, interesante și utile.
- b) Cărțile sunt noi, interesante, utile.
- c) Cărțile sunt vechi, dar interesante.

Comparați enunțurile:

Plăcerea noastră **este de a învăța.**

Plăcerea noastră **este să învățăm.**

23. Identificați propozițiile subordonate predicative în frazele de mai jos.

- a) *Fata Chivului e cum arar se mai află sub soare.* (Barbu Ștefănescu Delavrancea)
- b) *Ce știu, tată, și mă făgăduiesc este că nu te-oi da de rușine.* (Petre Ispirescu)
- c) *Când îi omul în doi peri, să te ferești de dânsul, c-atunci e cum îi mai rău.* (Ion Creangă)
- d) *Ridicând ochii și clipind, Vitoriei i se păru că brazii sunt mai negri decât de obicei.* (Mihail Sadoveanu)

24. Continuați frazele cu propoziții subordonate predicative.

- a) Menirea mea este...
- b) Înțelegerea rămâne...
- c) Asta înseamnă...
- d) Proiectele noastre vor fi...
- e) Școala mea e...
- f) Caietele tale sunt...

25. Adăugați propoziții regente subordonatelor predicative.

- a) ... cum ai visat.
- b) ... să ai puterea de-a fi tu însuși.
- c) ... ce și-a dorit mereu.
- d) ... câți s-au înscris.
- e) ... să fie mai costisitoare.
- f) ... cum o știi.

26. Construiți fraze în care propozițiile subordonate predicative să fie introduse prin diferite elemente de relație:

- a) conjuncția subordonată *dacă*;
- b) adverbul relativ *unde*;
- c) adjectivul pronominal relativ *care*;
- d) locuțiunea conjuncțională *ca și cum*;
- e) pronumele relativ *cine*.

27. Supuneți expansiunii numele predicative evidențiate.

- a) Vremea pare *mohorâtă*.
- b) Fericirea înseamnă *a fi alături de prieteni*.
- c) Înțelegerea a rămas *neschimbată*.
- d) Proiectul a ieșit *conform așteptărilor*.
- e) A ajuns *a nu-și recunoaște faptele*.
- f) Datoria noastră este *de a învăța*.

28. Distingeți propozițiile subordonate predicative de cele subiective.

- a) Era/să se întâmple o nenorocire.
El era/ce și-a dorit.
- b) Se pare/că a auzit o melodie plăcută.
El pare/că a auzit o melodie plăcută.
- c) Rămâne/să ne vedem diseară.
El a rămas/cum îl știam.

29. Analizați sintactic fraza, construind schema ei.

„...Obiceiul lui
Era să nu șază ziua niciodată;
Ăst somn nu prea-mi place, și o să i-o spui.”

– „Ba să-ți cauți treaba, că mănânci trântea;
S-a schimbat boierul, nu e cum îl știi;
Trebuie-nainte-i să mergi cu sfială,
Primit în casă dacă vrei să fii.”

(Grigore Alexandrescu, Boul și vițelul)

Dictionar lingvistic

Propoziția subordonată predicativă îndeplinește funcția de nume predicativ al unei propoziții regente. Ea se află, de obicei, după verbul copulativ din regentă.

Propoziția subordonată predicativă poate fi introdusă prin elemente de relație precum:

- conjuncții și locuțiuni conjuncționale subordonatoare: *ca, să, ca... să, dacă, ca și cum* etc.;
- adverbe relative: *unde, când, cum, cât*;
- pronume relative: *cine, ce, care*.

Propoziția subordonată predicativă nu se desparte prin virgulă de regenta ei.

Cartea ca mijloc de comunicare

1. Discutați cu colegul/colega despre ultima carte citită de el/ea. Adresați întrebări cu privire la:

- titlul cărții, autorul ei, editura la care a apărut;
- tema cărții;
- personajele principale și personajele secundare (dacă e o carte de literatură artistică);
- cele mai interesante momente ale cărții;
- opinia colegului/colegei despre carte;
- recomandările colegului/colegei privind lectura.

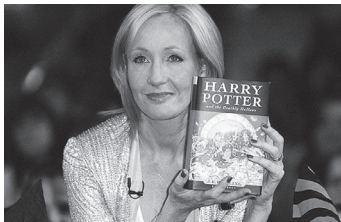
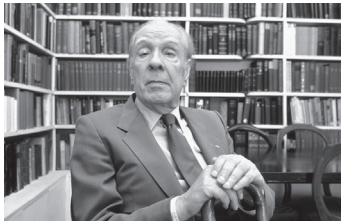
Răspundeți la întrebările adresate vouă.

2. Analizați citatele. Care dintre ele ilustrează cel mai bine afirmația: „Cartea este un mijloc de comunicare”?

- „Cărțile nu-s numai izvoare nesecate ale cunoștințelor omenești. Ele sunt strălucite mijloace de mai ușoară trecere prin viață.” (Alexandru Dima)
- „O carte își dobândește valoarea, ca un prieten, prin lunga însoțire cu ea.” (Tudor Vianu)
- „Cartea este cea mai bună armă împotriva intoleranței și ignoranței.” (Lyndon Baines Johnson)
- „Crezi că durerile tale sunt fără precedent în istoria lumii și apoi te apuci de citit. Cărțile au fost cele care m-au învățat că lucrurile care mă chinuiau cel mai mult erau aceleași lucruri care mă apropiau de toți oamenii care trăiau și de toți cei care trăiseră vreodată.” (James Baldwin)
- „Cărțile m-au învățat să citesc corect realitatea.” (Mircea Horia Simionescu)

3. Ce alte afirmații despre carte ați mai putea formula, având în vedere aceste citate?

4. Imaginați-vă că ați avea posibilitatea să-i intervievați pe J.K. Rowling sau pe Jorge Luis Borges cu privire la opinia lor despre rolul cărților. Structurați 3-4 întrebări. Imaginați-vă răspunsurile.

	Cărțile sunt ca oglinzile: dacă un prost se uită în ele, nu te poți aștepta ca un geniu să privească afară. Nu cred în genul de magie din cărțile mele. Dar cred că se poate întâmpla ceva foarte magic când citești o carte bună. Dacă nu-ți place să citești, nu ai găsit cartea potrivită. Oriunde aș fi, dacă am o carte cu mine, am un loc în care să pot merge și să fiu fericită. Joanne K. ROWLING
	Eu mi-am imaginat întotdeauna Paradisul sub forma unei biblioteci. Alte persoane consideră că ar fi o grădină, alții și-l pot închipui ca pe un palat, eu mi l-am imaginat întotdeauna ca pe o bibliotecă, și aici mă aflu eu. Jorge Luis BORGES

Publicațiile periodice

1. Faceți o excursie la bibliotecă sau vizitați chioșcul de ziare. Pe baza discuției cu bibliotecara/vânzătorul, stabiliți care sunt publicațiile periodice cele mai solicitate.

2. Găsiți pe internet varianta electronică a unui ziar. Comparați-o cu ziarul tipărit. Ce ați observat?

3. Imaginați-vă că sunteți redactorul-șef al unui ziar/unei reviste moderne. Descrieți publicația:

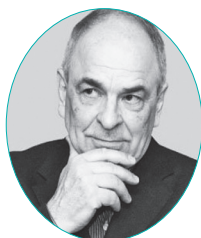
- Care este tematica?
- Cărui public i se adresează?
- Ce format, volum are?
- Ce rubrici permanente are?

Conexiuni

Experiențe de lectură ale unor personalități

- Cum înțelegeți enunțurile de mai jos? Dezvoltați ideea unuia dintre ele, la alegere, prin scriere liberă. Împărtășiți cele scrise colegilor.
 - „O carte adevărată nu este una pe care o citim, ci una care ne citește.” (Wystan Hugh Auden)
 - „Am citit o carte pe zi și toată viața mea a fost schimbată.” (Orhan Pamuk)
 - „Asta e fascinant la cărți: îți permit să călătorești fără să faci un pas.” (Jhumpa Lahiri)
 - „Nu poți deschide o carte și să nu înveți ceva.” (Confucius)
 - „Cărțile nu-s numai izvoare nesecate ale cunoștințelor omenești. Ele sunt strălucite mijloace de mai ușoară trecere prin viață.” (Alexandru Dima)
 - „O carte îți dobândește valoarea, ca un prieten, prin lunga însoțire cu ea.” (Tudor Vianu)
- Citiți fragmentul din cartea „Ușa interzisă” de Gabriel Liiceanu. Completați primele trei coloane din tabelul de mai jos cu ideile din text care v-au plăcut, cu gândurile proprii care v-au venit în legătură cu aceste idei și cu întrebările care v-au apărut. Apoi adresați aceste întrebări profesorului/profesoarei, într-o discuție comună. Câți colegi au avut întrebări asemănătoare? După discuție, notați și răspunsurile primite.

Citate/idei din text	Gânduri proprii după lectura textului	Întrebări	Răspunsuri
...	...	...	...

Minieniciclopedie

Gabriel Liiceanu

(n. 23 mai 1942) – filozof și scriitor român, discipol al filozofului Constantin Noica. Autor a numeroase volume și articole, publicate atât în România, cât și în alte țări, din care menționăm: *Tragicul. O fenomenologie a limitei și depășirii* (1975), *Jurnalul de la Păltiniș* (1983), *Apel către lichele* (1992), *Despre limită* (1994), *Ușa interzisă* (2002).

miercuri, 10 iulie

Mă simt uneori în fața cărților ca un degustător încercat de vinuri. Știu când o carte e „bună”. Criteriul este simplu: *ea trebuie să te mute în lumea pe care o deschide*. Indiferent dacă este vorba de literatură, de eseu sau de un tratat de filosofie, autorul trebuie să construiască din inteligența, fantezia, speculativitatea sau sensibilitatea lui o lume care până atunci nu existase. Iar din lumea aceasta, de îndată ce ai pus piciorul în ea, tu ca cititor trebuie să nu mai poți ieși.

Poarta lumii din care ai venit, poarta lumii obișnuite trebuie să se închidă pentru o vreme în urma ta și tu trebuie să uiți că lumea aceea, care până atunci fusese singura reală, există cu adevărat. *Acum*, când citești, nu există decât lumea în care ai fost absorbit și din care nu mai poți ieși decât după ce ai străbătut-o în întregime. Iar revenirea la lumea de până atunci – la lumea aceea impozantă prin realitatea și „adevărul” ei – trebuie să fie grea, neplăcută și uneori chiar plină de suferință. Pentru că centrul ființei mele s-a mutat în lumea pe care cartea a deschis-o, când lectura ei s-a încheiat, eu nu mai aparțin lumii de aici. De aceea, recăzând în ea, sunt debusolat, buimac și nefericit. Dacă o carte nu creează această *ruptură*, dacă ea nu îți propune, în chiar mijlocul existenței în care ești împlântat, o lume alternativă la care să poți face oricând recurs, dacă ea nu îți provoacă nevoia de a te freca la ochi pentru a reintegra lumea pe care ai părăsit-o, atunci ea nu e o carte importantă, ci una pe care o vei uita, pe care ai citit-o căznit și care va sfârși în vastul cimitir al cărților. Cărțile acestea care intră în timpul tău cu propriul lor timp pot fi citite chiar acolo unde ai apucat să le deschizi, în picioare în mijlocul camerei, lângă raftul unei librării sau la lumina unui felinar.

Rolul cărții

Evocare

- Propuneți substantive-metafore pentru cuvântul **carte**.
- Alcătuiți un **cinquain**, utilizând una dintre metafore. Citiți-l, la dorință.
- Formați perechi pe baza fișelor repartizate, obținând un proverb integral. Discutați, în perechi, mesajul proverbului și prezentați-l întregului cerc.

1	Ai carte	decât cărturarii.	9	Cartea care rămâne închisă	cel mai bun învățător.
2	Cine știe carte	pe om ingenios.	10	Mai mult știe Stan Pățitul	pe cei ce n-au dascăl.
3	Nu judeca cartea	e pățania.	11	Cel înțelept de la cel nebun	asa învățătură primește.
4	Nevoia este	ai parte.	12	Înțeleptul învață din pățania altora,	nu e decât o cărămidă.
5	Nevoia te învață	are patru ochi.	13	Cu ce dascăl locuiește	nesocotitul nici din a sa.
6	Nevoia îl face	după copertă.	14	Cine păgubește	cel mai bun învățător.
7	Vremea este	se înțelepțește.	15	Învățând pe alții,	multe află și învață.
8	Vremea învață	ce nu ți-i voia.	16	Cel mai bun dascăl	înveți și tu.

Realizarea sensului

Pânza discuției

O casă fără cărți este o casă tristă, deprimantă, nedemnă chiar. (Mircea Eliade)

DA

NU

Argumente:

Argumente:

.....

.....

.....

.....

Concluzii:

Etapa I. 10 minute

- În perechi, discutați subiectul și completați grila cu argumente pentru ambele părți.

Etapa a II-a. 7 minute

- Discutați în patru, câte două perechi, fiecare completându-și lista cu argumentele celorlalți.
- Decideți pe ce poziție vă plasați personal (**DA** sau **NU**).

Etapa a III-a. 8 minute

- Profesorul indică locul unde să treacă persoanele care au adoptat poziția **DA** și locul unde se vor afla cei situați pe poziția **NU**. Aveți voie să vă abțineți de la a vă situa pe o poziție certă – veți ocupa un loc indicat de profesor/profesoară.
- Fiecare grup, format acum din adepții **decisi** ai unei sau altei opțiuni, are 7-8 minute ca să discute și să-și structureze argumentele.

Etapa a IV-a. 15 (5+10) minute

- Un voluntar din fiecare grup prezintă argumentele părții sale.
- Membrii grupurilor de adepți decisi se reunesc din nou, pentru a elabora contraargumente și noi argumente. Fiecare elev trebuie să aibă dreptul de a participa la dezbateri. Puteți să vă schimbați opțiunea, tre-când dintr-un grup în altul, sau puteți adera la un grup dacă erați nehotărât și argumentele v-au convins.

Etapa a V-a. 5 minute

- Încheiați discuția prin declarația finală a grupului. Aceasta se poate face atât oral, cât și în scris, pe un poster.

Reflecție

- În urma activităților desfășurate în clasă, pregătiți și susțineți o alocuțiune în fața colegilor cu tema:
Rolul cărții în epoca Internetului.

Unitatea a VIII-a. **Lumi fantastice. Cosmosul. Universul**

Literatură

- Un univers halucinant...
 - *Lostrîța* de Vasile Voiculescu
- Scrierea metaliterară
- Universul de mâine. Un Univers cunoscut?
 - *Cronici marțiene* de Ray Bradbury

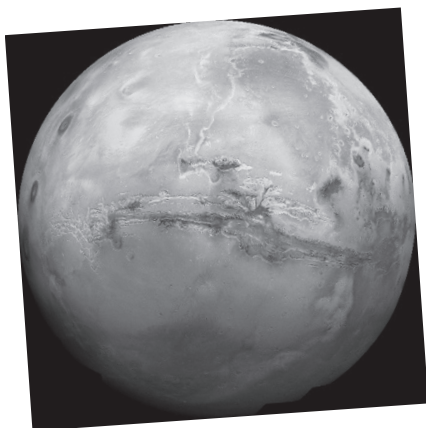
Limba și comunicare

- Atributul. Propoziția subordonată atributivă
- Scrierea imaginativă. Descrierea unui loc.
Descrierea unui eveniment

Conexiuni

- Literatură în internet

Literatură

Un univers halucinant...

Pre-text

1. Ilustrarea conceptului. Pregătiți coli de hârtie A4, creioane colorate sau doar creioane simple. Reprezentați conceptul de *cosmos* printr-un desen, fără a utiliza cuvinte. Afișați produsele pe tablă. Priviți galeria de simboluri grafice obținută și alegeți un produs care ilustrează cel mai bine sensul din dicționar al cuvântului *cosmos*. Argumentați-vă opțiunea.

Textul

Minienciclopedie

Vasile Voiculescu (1884-1963) – poet, prozator și dramaturg român. Opera sa se distinge prin puternice accente mitico-religioase, fiind profund marcată de fascinația în fața indescifrabilului din natură și din om. Din scrierile lui se remarcă mai cu seamă volumele de versuri *Pârğa* (1921), *Poeme cu îngeri* (1927), *Ultimele sonete închipuite ale lui Shakespeare în traducere imaginată de Vasile Voiculescu* (1964), volumele de povestiri *Capul de zimbbru* (1966) și *Ultimul berevoi* (1966), precum și piesele de teatru *La pragul minunii* (1934) și *Umbra* (1943).

Lostrîța

de Vasile Voiculescu

Nicăieri diavolul cu toată puița și nagodele lui nu se ascunde mai bine ca în ape. Dracul de baltă, se știe, este nelipsit dintre oameni și cel mai amăgitor. Ia felurite chipuri: de la luminița care pâlpâie în beznele nopții și trage pe călătorul rătăcit la adânc, până la fata șuie care se scaldă în vultori și nu-i decât o știmă vicleană, cursă pusă flăcăilor neștiutori ca să-i înece.

Pe Bistrița, Necuratul rânduise de multă vreme o nagodă cu înfățișarea de lostrîță. De sus de la izvoare și până dincolo de Piatra, peștele naibei se arăta când la bulboane, când la șuvoaie, cu cap buclat de somn, trup șui de șalău și piele pestrițată auriu, cu bobite roșii-ruginii, ca a păstrăvului.

După prubuiala vânătorilor de pește, ar fi ca la doi coți de lungă și ar cântări cu tot dinadinsul dincolo de douăsprezece ocale. Alteori însă, când vrea să înșele cu tot dinadinsul pe cel pe care și-a pus ochii, crește de trei ori pe atât și își schimbă arătarea. Iese și se întinde, moale, la râniș. De departe, ai zice că e o domniță lungită la soare pe plaja de nisip argintiu.

Lostrîța vrăjită a ademenit multă lume. Pescari iscusiți i-au întins mrejele, dar au căzut ei în mrejele fermecătoare, ca să se ducă pentru totdeauna la fund. A tras în capcană copii neștiutori, copilandri furați de strălucirea ei, flăcăi tulburați și duși în ispite de frumusețea-i fără împotrivire. N-a fost an să nu-și ia, acolo, în genună, dajdia ei, unul sau doi inși scoși din minți.

De la o vreme, oamenii au început să-și dea seama de primejdie și să se păzească. Când zăreau lostrîța fulgerând ca o sabie care taie apele în sus și în jos, întorceau capul și fugeau. Cei de pe plută, când o vedeau luând șivoaiele în lung și călătorind alături de ei, nu știau cum să cârmuiască și să se abată din calea năzdrăvanei. Era prădalnică! Hulpavă de pește, pe care-l înghițea cu nemiluita. Dar mai ales nesătulă de carne de om, cărei ajunsese să-i ducă dorul și, flămândă, se făcea din ce în ce mai îndrăzneată, mai frumoasă, mai ademenitoare. Dar și lumea din ce în ce mai înveghetă. Căci acum lostrîța era vestită. O cunoșteau toți și se fereau.

Dintre rândurile de copilandri care crescuseră flăcăi, alergând cu undițele pe urmele lostrîței, unii pieriseră înecați, cei mai mulți, temători, se lăsaseră. Numai Aliman, singur, îi rămăsese credincios. Mereu îi întindea cârlige cu tot soiul de nade gustoase, mai ales păstrăvi vii, și nu pierduse nădejdea că odată și-odată o să-i cază în mâini.

El nu credea în basme bune pentru copii. Râdea când i se povestea de știmate schimbate în lostrițe, ori de naiba prefăcut în pește. Și flăcăul prigonea neobosit fiara apelor. Care parcă fugea de el.

„Dacă are ea vrăjile ei, apoi le am și eu pe ale mele”, glumea pornind iar la vânat. Zvârlind de atâția ani undița și așezând cârlige, i se arătase și lui de câteva ori vestita lostriță, nălucind prin bulboane, mlădie și întru totul minunată, ca un pește din poveste. Dar totuși pește adevărat.

Acum, când a ajuns flăcău voinic și a deprins toate vicleșugurile sălbăticiunilor, a izbutit s-o prindă odată în undiță. Numai o clipă! Când, cu inima bătând nebunește, se arcui s-o tragă afară, lostrița scăpă și se duse cu nadă cu tot. Prin câte trecuse desprinsese și ea uneltele oamenilor și învățase să scape de ele. Așa se mângâia Aliman, istorisind pățania. Asta era pe la începutul primăverii. Pe la mijlocul verii a ochit-o din nou și a încolțit-o într-un cot cu apa scăzută numai până la glezne. Plecându-se repede deasupra ei, a înhățat-o în brațe. Dar sălbăticiunea a zvâcnit odată cu putere, l-a plesnit cu coada peste obraz și i-a scăpat din mâini ca o săgeată licitoare, cum îi scăpa duminica câte o zvârlugă de fată la horă. Doar că n-a auzit-o și pe ea hohotind. Flăcăul a rămas multă vreme acolo buimac, cu gura căscată, și de atunci nu i-a mai ieșit din carnea brațelor o dezmiardare, ca un gust de departe al lostriței. Îi simțea mereu povara și forma în mâinile nedibace și în sufletul tulburat.

Aliman era frumos și voinic. Nu știa de frica nimănui. Cu atât mai puțin de a celor nevăzute și neștiute. Bistrița pentru el nu mai avea taine și ținea la adânc ca o vidră. S-a jurat să prindă lostrița vie și nu și-a mai îngăduit zi-noapte hodină. De dincolo de Toance, mai până-n Siret și-napoi, el vămuia apele, prefira vârtejurile, cerceta sorburile, ca un nebun. Alerga, mânca, dormea, trăia numai pe prunduri și în apă.

Toți vedeau și îi băteau capul că-l vrăjise lostrița blestemată și curând are să-i facă de petrecanie. El nu mai râdea ca altădată. Punea capul în piept îndârjit și pleca fără să mai asculte.

De multe ori a fost gata să se înece. Dar niciodată din pricina lostriței. Ci în alte împrejurări. Așa, odată, când a sărit să scape niște plutași din fierbătorile râului. Altădată, pentru o undiță furată de ape. De câteva ori a ieșit abia răsuflând, strâns de gât de brațele unor copii căzuți în adânc. De curând, vrând să scoată un cal apucat în volbura talazurilor, abia a ieșit din șuvoaie pe o plavie unde a stat leșinat vreme îndelungă. Nici nu știa cum și cine îl trage cu viață în genunile fără fund.

Dimpotrivă, când i se arăta lostrița, îi mergea bine și avea spor. Atunci prindea cu ușurință pește mult și apele i se supuneau ascultătoare, purtându-l lesnicioase încotro dorea.

Dar lostrița se ivea din ce în ce mai rar. Pe urmă, spre sfârșitul verii, a pierit....Flăcăul, de atâta zbulcium și alergătură, se topea. S-ar fi zis, de ciudă, dacă nu de dor. Bătea singur prundurile pustii bântuite de toamna ce se lăsa timpurie. Apele veneau năboi tot mai negre și mai umflate, potmolind reniile senine unde ieșeau vietățile la lumină. Acum toate se ascunseseră și amorteau în adânc.

Pe urmă, o iarnă grea afară din cale tăbări peste valea ferecată în ghețuri și zăpezi. Trebuia să pui urechea pe țeasta groasă de cremene verde a gheței, care, ca o lespede de mormânt, sugruma Bistrița, ca să auzi ici-colo un gâlgâit sur și depărtat, semn că râul trăiește.

Aliman a tânjit, aproape a bolit tot timpul. Parcă intrase în el somnul iernii. Numai la gândul lostriței mai învia. Atunci lua toporul și spărgea de-a lungul bulboanelor copci și răsuflători, ca să mai trimită puțin văzduh peștilor, care altfel mor acolo dedesubt, înăbușiți.

Uneori flăcăii și fetele izbuteau să-l ia cu sila pe la șezători și furcării. Ședea însă posomorât. Nu se dez-morțea decât când începeau poveștile cu lostrița fermecată. Asculta lacom isprăvile ei și zâmbea. Descosea îndelung pe toți cărora se arătase. Iscodea despre vrăjile și vrăjitorii cu puteri asupra apelor și peștilor, și apoi rămânea cu mințile aiurea.

Până, în sfârșit, a dat Dumnezeu de-a venit și primăvara. Bistrița și-a sfărâmat cătușele și apele au năboit furioase spre vechea lor slobozenie. Valea s-a umplut cu urlet, cu vuiete și bubuituri ca de cumplită bă-tălie. În fiecare zi treceau vârtejuri duse de nahlapi, bușteni răzleți, sfărâmaturi de plute, vite vii ori înecate. Oamenii se așteptau cârduri să scape din valuri și să tragă la câte puteau ajunge cu cângile.

Încetul cu încetul, s-au potolit mâniile și apele s-au așezat în matcă. Păstrăvii ageri au început să se îțească, urmăriți de lostrițe flămânde, fulgerând după ei.

Numai lostrița cea mare nu se arăta. O izbise vreun sloi sau vreun buștean repezit pe neașteptate de valuri? O târâse năprasnica viitură pe alte meleaguri? Se strămutase în genuni mai avute în pește? Aliman a căutat-o îngrijorat multă vreme. Pe la Paști iat-o că s-a ivit. Mai mândră, mai vicleană, unduind trupul cu ispite femeiești în el. Inima lui Aliman a început iar să bată ageră. Roșeața i-a venit în obraji. Și bărbăția, îndrăzneala lui de altădată s-au dovedit în tot soiul de isprăvi de necrezut, biruind fără greutate puterile Bistriței furioase. Mereu și din toate încercările ieșea cu izbândă și se întorcea nevătămat... Pescuitul lui era un neîntrerupt noroc. Pleca într-o doară să prinză cu mâna pe sub pietre câțiva păstrăvi pentru o gustare și se întorcea îndată cu dăsaga doldora.

Numai de lostrița râvnită, care acum îl juca și îl înfrunta pe față, nu se mai putea atinge, și îi simțea mereu dulcea ei greutate în brațele-i pline de amintirea ei.

Povățuit de niște cojani urcați cu carele de lemne, a împletit din nuiiele un fel de cotețe, ca niște cuști, pe care le-a ascuns ici-colo în apele limanurilor, unde știa că trage sălbăticiunea, după ce le-a umplut cu păstrăvi vii... Lăsa numai o porțiță ca o pâlnie pe unde să pătrundă lostrița, dar pe unde să nu mai poată ieși. La altele iscodise câte o clapă, care să se deschidă numai pe dinafară și să se închidă îndată ce vânatul a pătruns înăuntru. Toate, zadarnice. Muntenii râdeau de coliviile lui în care vrea să prinză apele. Capcane pentru peștii proști de baltă. Atât numai că dimineața găsea momelile mâncate și gratiile rupte ca de o mână. Aliman s-a luat de gânduri și a început să se încredințeze că nu este lucru curat. Și iar a pornit să tânjească.

Într-o zi s-a hotărât. A plecat în sus, la un sat sălbatic de pe Neagra. Auzise el că acolo e un vraci bătrân, mare descântător de pești; un fel de stăpân al apelor. A urcat cale de o zi și a ajuns noaptea târziu. A nimerit casa, a bătut și s-a rugat de găzduire. Vrajitorul l-a primit și l-a oprit de a rămas chiar la el câteva zile. Ce i-o fi spus, ce l-a învățat, cum l-a descântat, nu se știe.

Aliman s-a întors acasă cu o lostriță lucrată din lemn, aidoma de șuie și frumoasă ca cea de pe Bistrița. Vopsită la fel cu aur și argint și stropită cu picățele galbene ruginii. Era alcătuită din două jumătăți care se îmbucau una-ntr-alta, cu scoabe. În mijlocul gol al închipuirii, după ce a frecat-o peste tot cu lapți de lostriță și buruieni de apă, a ascuns un alt peștișor mai mic, tăiat dintr-un corn de cerb ca să-i dea cumpăneală în apă și s-o cârmuiască. Toate au fost vrăjite, descântate și afierosite după străvechi noime și îndreptare ale magiei pierdute și uitate de ceilalți. Și într-un miez de noapte cu luna în pătrar poleind trupul flăcăului, Aliman a intrat în mijlocul râului cu peștele vrăjit în mână, a spus încet descântecul învățat pe de rost, în care se lepăda de lumea lui Dumnezeu, și a dat drumul păpușii cu chip de lostriță. Apele au primit-o și parcă au săltat, purtând-o supuse. Omul s-a dus, după povață, și s-a culcat. Ca niciodată, a dormit adânc și liniștit până a doua zi la prânz, când l-au trezit oamenii. Plouase sus la munte și Bistrița venise sodom din mal în mal, cărând sfărâmături de sate la vale, cu case, oameni și vite. Trebuia să sară și el, cel mai cutezător și mai priceput, să dea ajutor.

Când a sosit Aliman nu se mai putea face nimic. Trecuseră toate ca nălucile, cu hăituri jalnice acoperite de tumultul nahlapilor, și se pierduseră departe. Numai o sfărâmătură de plută se zărea în sus învârtindu-se năucă în volbura apelor, care o repezeau la vale, aci o țineau iar în loc și o întorceau în ochiurile uriașe cu miezuri de sorb. Pe ea o făptură omenească abia se mai ținea cu amândouă mâinile pe o rămășiță de cârmă. Aliman se pregătea să intre voinicește în valuri și s-o aștepte la loc prielnic, cu cangea în mână, când pluta se smulse din fierbătoare și veni cât ai clipi la mal, sub picioarele lui. Dintre sfărâmături el scoase în brațe o fată, singura viețuitoare care nu fusese smulsă de apele hrăpărețe. Era leșinată.

Flăcăul o întinse pe iarbă, o frecă pe inimă, îi apăsă coșul pieptului, așa cum se dă ajutor înecaților. Fata își veni numaidecât în fire. Nu înghițise deloc apă. A zâmbit izbăvitorului ei, s-a uitat speriată la lumea adunată și a cerut mâncare. Oamenii vedeau cu uimire cum se zbicesc repede straiile pe ea, ia, fota, opincile, ca și când n-ar fi fost udă niciodată. Au mai băgat de seamă că are părul despletit pe umeri ca niște șuvoaie plăvițe resfirate pe o stană albă. Ochii, de chihlimbar verde-aurii cu stârlici albaștri, erau mari, rotunzi, dar reci ca de sticlă. Și dinții, când i-a înfipt într-o coajă de pâine întinsă de Aliman, s-au descoperit albi, dar ascuțiți ca la fiare.

Fata sta liniștită. Dar Aliman n-a lăsat-o mult acolo. A luat-o grabnic la el acasă, unde a ascuns-o de ochi străini. Și s-a încins între ei o dragoste cum nu se mai pomenise pe meleagurile acelea. Parcă fuseseră

făcuți și adunați înadins unul pe potriva celuilalt. Era frumoasă, cu chipul poate cam bucălat, șuie, cu trupul lung, mlădios și despicătura coapselor sus ca la buni înotători.

Flăcăul uitase dintr-odată de lostriță și de vrăji. Ținea fata în brațe, și dulcea ei povară împlinea tot ce râvnise și jinduse nebunește până atunci. Ziua stăteau închiși în casă ori umblau alintați prin păduri. Noaptea ieșeau la Bistriță, ținându-se după gât. Se scăldau cu nesaț, goi amândoi, până îi prindea zorii. Apele se făceau pe rând de aur, de argint și apoi albastre, învăluindu-i tănuitoare. Când unda ajungea ca omazul, ei ieșeau și se îmbrăcau. Vănau păstrăvi și îi mâncau acolo, fripți la foc de brad, cum îi plăcea fetei.

Au trecut câteva săptămâni. Satul bâzâia de zvonuri ca un roi întărit. Precum că fata ar suge sângele flăcăului ca o strigoaică. Dar Aliman era mai sănătos, mai voinic, mai frumos și mai bun cum nu fusese niciodată, și nu le păsa de nimic.

Lostrița, după spusele lumii, se ivise iară. Acum nu se mai ascundea. Plutea în văzul tuturor de-a lungul apei... Numai flăcăul nu se sinchisea dacă e cea din lemn sau cea adevărată. Ieșise din minte trecutul întreg și vremea trecea amețitoare, ca o Bistriță umflată de fericiri...

De la un timp, dezmeticit puțin, flăcăul, ca să-și statornicească norocul, a început să se gândească la rânduieșile trebuitoare, nuntă, cununie, și i-a spus fetei. Ea a hohotit nebunește, luându-l de gât. Ea știa de ibovnic și de dragoste, nu-i ardea nici de popă, nici de biserică. Nu pentru asta venise ea pe lume.

Era sălbatecă. Cu multe ascunzișuri și taine, și totuși, nu știa nici cum o cheamă, îi dase de la el numele Ileana.

Dar toate trebuie să aibă un isprăvit. Pe la mijlocul verii s-au trezit buzna peste ei cu o femeie voinică, iute și sturlubatică, așijderi apelor după ploaie. Despărțindu-i cu asprime, ea prinse fata de braț, ocărând-o mânioasă. Era mama Ilenei, care după multe cercetări îi aflase culcușul. Venea de sus, de departe, de la izvoarele Bistriței auri, unde spunea că-și are rosturile. Cunosce toți ocina veche a Bistriceței... și, smucind fata, o certă oțărâtă cum putuse ea să-și uite de părinți, să se lapede de surori, să-și părăsească avuțiile ca să se lipească fără rușine de sărăcia și neamul prost al oamenilor de aici. Fata se împotrivi zadarnic. Maică-sa îi șopti în ureche niște vorbe care parcă o adormiră. Aliman, dat la o parte cu mâna, sta prost, gol de puteri ca o armă descărcată și până să-și vină în fire, femeia cu prada era departe. Până târziu, toamna, Aliman a bătut izvoarele tuturor Bistrițelor, fără folos. Nimeni nu cunoștea, nici măcar n-auzise de Bistriceanca ori fata ei și nici de sălașurile lor. Numai un moșneag trecut de suta de ani își mai amintea de ele. Era copil când satul le alungase cu pietre și le dase foc casei pentru multe blestemății și răutăți ce săvârșeau cu ajutorul Satanei.

A căutat apoi pe vrăciul care-l descântase. Nu l-a mai găsit nici pe ăsta. Plecase dincolo, peste munte, la niște neamuri.

Flăcăul s-a întors și s-a închis în el și în casă. Ajunsesse nevolnic și moale ca o cârpă. Făceau toți din el ce vreau. Nu se mai împotriva la nimic.

Curând l-a ochit o fată mai îndrăzneță și l-a îmbrobodit ușor, și se logodiseră, ca să-l lege de-a binelea. Aliman se lăsa, plecat de pe lumea asta. Nu mai intra în pădure după vânat, nu mai cobora la apele Bistriței. Uitase parcă de lostriță, de undițe, de căprioare. Se însura numai fiindcă nu mai avea voință să se împotrivească nici unei biete fete, care în ochii lui era mai puțin decât o gânganie, și orice îi era totuna.

Nunta s-a hotărât în gura postului, la Filipi. Noaptea plouase potop la munte și negureala stăruia încă. Dar la vale era cald și senin ca vara. În curțile nunului, mesele întinse vuiau de râsete și de voie bună. Mirii veniseră de la biserică și se așezaseră între cei doi nuni. Fata, veselă și mândră. Aliman, tulburat, visase în ajun că se însurase cu lostrița și-l cununa bătrânul vrăjitor. Ea sta dreaptă lângă el, înălțată pe coada ca două pulpe gata să se despice, și-și rezema capul bucălat de al lui. Rachiul curgea gărlă. Secărica alerga din mână în mână cu ulcica. Toți, bucuroși, închinau lui Aliman, care ciocnea cu oricine, fără potrivire, și da de dușcă.

Pe la jumătatea praznicului sosi în goană un băiețuș, cu vestea că lostrița vrăjită s-a arătat iarăși. E aici aproape, ieșită la liman sub coasta iadului, unde sta lungită la soare, ca o domniță. Parcă doarme. Numai bate ușor din coadă, ca și cum s-ar apăra de musculițe. E mai mare și mai frumoasă ca până acum. Aliman, buimac de băutură, cum auzi de lostriță, s-a deșteptat ca dintr-un somn adânc și a sărit smintit dintre oaspeți, strigând: „Azi nu mai scapă! O mănânc de nunta mea!” și a alergat nebun spre râu.

S-auzea din ce în ce hreamăt mare, cu larmă asurzitoare și muget cumplit. Valea iar detuna înspăimântată, ca în toiul unei bătălii. Apele veneau cu nahlapi săltați ca bivolii, unii peste alții, și lumea privea îngrozită. Numai Aliman nu vedea, n-auzea. Alerga mereu înaintea năboiului, cu o ceată de nuntași speriați după el. Și iar simțea deșteptată în carnea brațelor dulceața unei poveri neuitate. Când sosi în locul de care povestise băiatul, lostrița era acolo. Ea se-ntoarse deodată nălucitoare, cu capul țintă la Aliman. Stătu așa o clipă plină. Apoi porni, fulgerând apele, spre el. Omul încremeni. Dar, numaidecât, cu chipul luminat de o bucurie nefirească, chiui, strigând cât să înăbușe huietul: „Iată, vin!...” și, smucindu-se din mâinile a trei oameni, sări în mijlocul Bistriței, cu brațele întinse spre lostriță.

Viitura, tunând vijelioasă, îl ajunse. Nahlapii trecură cu bușteni, acoperișuri de case și punți peste capul lui. El a mai ieșit o dată. Ținea lostrița și, amețit de izbitura apelor, se căznea s-o apere, adăpostind-o ca pe un copil cu brațele. Apoi s-a cufundat în valurile care, bolborosind mânioase, s-au pecetluit deasupra lui pentru totdeauna.

Dar povestea lui Aliman a rămas vie și mereu mlădioasă. Crește și se împodobește an de an cu noi adușe și alte scornituri după închipuirile oamenilor, jinduți de întâmplări dincolo de fire.

Ea colindă în sus și-n jos malurile Bistriței. Urcă odată cu căraușii, coboară cu plutașii, stă cu copiii... Dar se mișcă neconținut alături și în rând cu lostrița fabuloasă, care nu-și găsește astâmpăr, când fulgerând ca o sabie bulboanele, când odihnindu-se pe plavii, cu trup de ibovnică la soare în calea flăcăilor aprinși și fără minte.

Note lexicale

lostriță *s.f.* – pește răpitor din râurile de munte, cu gură mare și dinți puternici.

șui *adj.* – aici: subțire, mlădios, zvelt.

știmă – divinitate a apelor dulci în mitologia românească, jumătate femeie, jumătate pește.

nagodă *s.f.* – ființă sau lucru ciudat, ciudățenie, minunăție.

sodom *s.n.* – aici: prăpăd.

plavie *s.f.* – insuliță plutitoare formată din ierburi și nămol.

cojan *s.m.* – cioplit, tăietor de lemne.

nahlap *s.m.* – val sau vârtej făcut de o apă curgătoare.

Varia	Din istoria cuvintelor	Varia	Din istoria cuvintelor
Apa este un simbol universal al purității și al regenerării; ea reprezintă izvorul vieții. Dar simbolismul ei este ambivalent: substanță primordială din care iau naștere și în care revin toate formele, ea aduce rodnicie, dar ascunde pericolul inundației și înecului. Apa este stihie purificatoare și liant universal, dar și un element care separă și dizolvă. În psihologie, apa este asociată inconștientului, adâncurilor obscure ale psihicului uman. Ea simbolizează inconstanța și perisabilitatea formelor și scurgerea neîncetată a timpului. Râurile cu curs domol semnifică viața liniștită, iar vârtejurile involburate – greutățile și răsturnările vieții.	Cuvântul știmă (cu variantele <i>schimă</i> , <i>shimă</i>), care desemnează un personaj mitologic cu chip de femeie care protejează apele, munții, pădurile, își are originea în termenul din greaca medievală <i>schēma</i> „schemă, formă”, fiind, astfel, un dublet al neologismului <i>schemă</i> . Din pluralul lexemului grec, <i>schēmata</i> , își trage obârșia regionalismul (în Transilvania, Bucovina) <i>șteamătă</i> „fantasmă, arătare”, în timp ce din verbul grecesc din același câmp lexical <i>aschēmonō</i> „a se purta urât” a rezultat românescul <i>a (se) schimonosi</i> .	În multe culturi, peștele simbolizează armonia sexuală și fertilitatea, fapt explicabil prin mulțimea icrelor pe care le depune, precum și prin mediul lui de viață, apa, simbol al rodniciei. În planul simbolismului cosmic, el se asociază cu apa, dar și cu soarele sau luna. În multe mitologii, peștele apare ca animal primordial; în toată aria balcanică, el este un animal cosmoformic: pe patru pești mari ori balene se sprijină pământul. Ca străvechi simbol al regenerării și fecundității, peștele a fost preluat de creștinism. Este una dintre cele mai importante embleme ale lui Iisus Hristos. În plan psihologic, peștele este asociat psihismului tenebros, inconștientului, neclarității, emoțiilor puternice, conflictului neconștientizat etc.	Adjectivul sălbatic (cu varianta <i>sălbatec</i>) provine dintr-o formă populară <i>salvaticus</i> a cuvântului latin <i>silvaticus</i> , un derivat al substantivului <i>silva</i> „pădure”, fiind deci format exact după același model ca adjectivul <i>pădureț</i> . Termenul latin a fost moștenit și de alte limbi romani-ce: italiană <i>salvatico</i> , provensală și catalană <i>salvatge</i> , portugheză <i>selvagem</i> , spaniolă <i>salvaje</i> , franceză <i>sauvage</i> , fiind chiar preluat și de limbi neromani-ce: engleză <i>savage</i> , galeză <i>salvaxe</i> .

Explorarea textului

1. Completați enunțurile de mai jos, prin care să vă exprimați primele impresii de lectură.

Dicționar literar

Amintiți-vă! Povestirea este o specie epică în proză, de dimensiuni reduse, în care povestitorul relatează din punctul său de vedere, fiind implicat ca participant, martor sau mesager al evenimentelor. Narațiunea se axează, de obicei, pe un singur fapt epic, pe o întâmplare. Atenția și interesul se concentrează în special pe situație, nu pe personaj.

2. Definiți cu ajutorul dicționarului sensul cuvintelor: *răniș, mreață, bulboană, talaz, genune, lesnicioase, scoabă, cange*. Alcătuiți enunțuri cu sensul figurat a două cuvinte, la alegere.
3. Explicați sensul locuțiunilor: *a-i sălta inima, a-i face de petrecanie, a-i merge bine, a se lepăda de lumea lui Dumnezeu, a-și stăpâni norocul, cât ai clipi*.
4. Analizați mecanismul transferului de sens al cuvântului *gură* din expresia atestată în text: *gura postului*. Propuneți alte exemple de acest fel. Plasați expresiile în enunțuri proprii. Observați caracterul expresiv al acestora.
5. Precizați sensul expresiilor, identificând figura/procedeul stilistic care se află la origine: *fulgerând ca o sabie; nălucind prin bulboane; fierbătorile râului; valea ferecată în ghețuri și zăpezi; pe țeasta groasă de cremene verde a gheței; râul trăiește; Bistrița și-a sfărâmat cătușele; apele au năboit furioase*.
6. Identificați 5 comparații în text și transcrieți-le, respectând structura acestora. Comentați, în câte 1-2 enunțuri, rolul acestor comparații în textul dat.

Termenul 1	Baza de comparație	Elementul de relație	Termenul 2	Comentariu asupra rolului în text
...	...	...	...	...

7. Evidențiați momentele subiectului. Comentați deznodământul povestirii cu referire la celelalte momente ale subiectului.
8. Identificați motivele esențiale din text și formulați tema acestuia.
9. Citiți articolul lexicografic din DEX pentru cuvântul *fantastic*. Folosiți definițiile din el pentru a vorbi despre/a descrie: a) povestirea *Lostrîța*; b) *lostrîța* ca personaj.

Din istoria cuvintelor

Adjectivul **fantastic** „imaginar, ireal”, precum și alți termeni din familia lui – *fantasmă, fantezie, a fantaza, fantast, fantasmagorie* – sunt derivate neologice, care își au sursa primară în limba greacă: *phantastikos, phantasma, phantasia, phantastos, phantasmagoria*, și au o largă răspândire internațională. Un mare interes prezintă împrumuturile mai vechi, direct din neogreacă: *a se fandosi* „a se îngâmfă, a face nazuri”, din *phantazomai* „a imagina”, și *fandaxia* „manie, țicneală, aiureală”, din *phantasia* „închipuire”.

Dicționar literar

Literatura fantastică include operele în care elementele supranaturalului se manifestă într-un context absolut realist. Fapte inexplicabile, cel puțin din punct de vedere teoretic, au loc într-un cadru familiar cititorului. Fantasticul reprezintă stabilirea unei tranziții sau a unui echilibru savant între miraculos (adică fabulos, supranatural, care nu poate fi explicat rațional) și straniu (adică ciudat, neobișnuit, dar căruia i se poate da o explicație logică). Exemple de literatură fantastică: *O mie și una de nopți, Povestea lui Harap-Alb* de I. Creangă, *Călătoriile lui Gulliver* de J. Swift, *Castelul din Carpați* de J. Verne, *Portretul lui Dorian Gray* de O. Wilde, *Dracula* de B. Stoker ș.a.

10. Recitiți descrierea lostriței. Ce elemente reale și ce elemente fantastice se conțin în această descriere?
11. Ce anume mai ține de domeniul fantasticului în text? Exemplificați prin pasaje concrete. Referiți-vă la locul și timpul acțiunii, la personajele și evenimentele descrise.
12. Este Ileana o „metamorfoză” a lostriței? De ce „da” sau de ce „nu”? Argumentați-vă părerea.
13. Explicați rolul vraciului bătrân în destinul personajului principal.
14. Comparați portretul lui Aliman cu cel al Ilenei. Ce ați observat?
15. Ce a determinat hotărârea lui Aliman de a se însura, după dispariția Ilenei?
16. Comentați felul de a se comporta în timpul nunții al lui Aliman și al miresei acestuia. Ce stări de spirit denotă aceste comportamente?
17. Care este reacția oamenilor la cele ce i se întâmplă lui Aliman? De ce este generată această reacție?
18. Observați utilizarea *motivului visului simbolic* (înaintea nunții) și a *motivului morții ca nuntă*. În ce opere studiate sau lecturate independent ați mai întâlnit aceste motive?

Dincolo de text

1. Argumentați una dintre afirmațiile:
 - a) „Povestitorul e un magician al ficțiunii.” (N. Manolescu)
 - b) „Lumea lui Voiculescu e un univers halucinant, o Dacie Felix strămutată într-un ev mediu permanent, o lume a etnografului pur și a psihologiei abisale.” (P. Anghel)
2. Documentați-vă și expuneți succint esența *mitului sirenei* (în mitologia greacă) și a *mitului știmei apelor* (în mitologia românească), în plan comparativ.
3. Citiți poezia. Comparați modul în care farmecul lui Loreley acționează asupra pescarului cu felul în care lostrița îl vrăjește și îl atrage pe Aliman.

Varia

Atracția exercitată de **sirene** asupra omului, adică motivul *sirenei* sau *ondinei*, reprezintă un mit frecvent întâlnit în literatura universală. Apărut inițial în *Odissea* lui Homer, motivul revine la Heine în *Loreley*, la Pușkin în *Rusalka*, la Gogol în *O noapte de mai*, la Andersen în *Mica sirenă*, la Giraudoux în *Ondine*, la Giuseppe Lampedusa în *Profesorul și sirena*. În literatura română, mitul sirenei mai este folosit de Cezar Petrescu în *Aranca, știma lacurilor*.

E.J. von Steinle. *Loreley*

Loreley

de Heinrich Heine

(Traducere de Ștefan Octavian Iosif)

Eu nu știu ce poate să fie
Că-mi sună mereu în urechi
Cu veșnica-i melancolie
Un basm din zilele vechi.

Se-ntuneacă fără de veste,
Lin apele Rinului curg,
Și cresc ale munților creste
Măreț strălucind în amurg.

Pe stâncă un chip de femeie
S-arată din negură blând,
Brățara-i de aur scânteie,
Ea-și piaptână părul cântând.

Ea-și piaptână părul și cântă
Un cântec de vrajă al ei;
Te farmecă și te-nspăimântă
Cântarea frumoasei femei!

Pescarul, nebun, se repede
Cu luntrea lui mică și, dus,
Nici valuri, nici stâncă nu vede,
El caută numai în sus.

Vâltoarea-l izbește de coasta
Stâncoasă, și moare-necat:
Loreley a făcut-o aceasta
Cu viersul ei fermecat.

4. Găsiți și alte exemple de valorificare a mitului sirenei în literatura universală. Citiți una dintre opere, la alegere. Ce v-a impresionat?
5. Dați exemple de valorificare în cinematografie: a) a mitului sirenei; b) a istoriei de dragoste dintre un muritor/o muritoare și o ființă supranaturală; c) a unor superstiții populare; d) a căutării unui ideal imposibil de atins.
6. Citiți afirmațiile. Optați pentru una dintre ele, prezentând argumente.
 - a) Motivul principal din *Lostrita* este cel al relației speciale dintre vânător și vânat.
 - b) Motivul principal din *Lostrita* este cel al căutării perfecțiunii, idealului, absolutului.

Scrierea metaliterară

Comentarea unui text sau fragment de text epic

1. Completați enunțurile:
 - a) Unul dintre autorii mei preferați este ...
 - b) Povestirea mea preferată este ...
 - c) Un personaj demn de admirație pentru mine este ...
 - d) Unul dintre romanele care m-au impresionat este ...
2. Lucru în perechi. Împărtășiți colegului/colegei răspunsul la întrebarea: dacă ar fi să scrieți o povestire, despre ce/despre cine ar fi aceasta? Ce temă ați aborda?
3. Realizați comentarea textului *Lostrita* de Vasile Voiculescu, folosind recomandările de la rubrica *ABC-ul comunicării*.

ABC-ul comunicării

Ghid pentru comentariul operei epice

1. Expuneți câteva date despre viața și activitatea scriitorului, încadrarea lui în timp și în spațiu. 2. Încadrați fragmentul sau opera dată în creația literară a scriitorului. 3. Conturați cronotopul operei (timpul și spațiul în care a avut loc acțiunea). 4. Descifrați semnificația titlului. 5. Expuneți tema, problema operei. 6. Reliefați conținutul operei. Rezumați-l, evidențiind momentele subiectului și semnificația întâmplărilor. 7. Comentați modalitățile de realizare a momentelor subiectului. 8. Evidențiați conflictul și realizarea lui. 9. Caracterizați personajele.	10. Comentați: a) folosirea modurilor de expunere și îmbinarea lor, scopul în care au fost folosite; b) varietatea și bogăția vocabularului: implicațiile artistice, culoarea locală, de epocă; c) aspecte de topică, reluări, intercalări, inversiuni; d) structura operei literare, planurile narative, descrierile, succesiunea și îmbinarea lor; e) gradarea acțiunii, modalități de realizare a acesteia; f) concordanța dintre sentimentele autorului sau ale personajelor și cadrul descriptiv sau epic al operei. 11. Comentați raportul dintre autor și realitatea noastră, faceți comparații cu alte opere din literatura română și din cea universală. 12. Împărtășiți impresiile personale despre opera literară analizată.

Universul de mâine. Un univers cunoscut?

Pre-text

1. Lucru în echipe. Timp de trei minute, alcătuiți:
 - a) o listă cât mai amplă de autori de literatură științifico-fantastică și de titluri ale operelor acestora;
 - b) o listă de filme de ficțiune cu tematică științifico-fantastică;
 - c) o listă de personaje fantastice din opere cu caracter fantastic.
2. Ce realizări recente au avut loc în domeniul explorării spațiului cosmic?
3. Ce știți despre turiștii spațiali și turismul cosmic? În ce măsură credeți că ar putea deveni ceva obișnuit?

Textul

Minienciclopedie

Ray Bradbury

(1920-2012) – scriitor american, renumit pentru povestirile și romanele sale SF, fantasy și horror pline de imaginație, care combină critica socială cu conștiința riscului pe care îl implică dezvoltarea impetuoasă a tehnologiilor. Din vasta lui operă menționăm romanele *Cronici marțiene* (1950), *Fahrenheit 451* (1953), *Vin de pădărie* (1957), *Copacul de Halloween* (1972) și volumele de povestiri *Omul ilustrat* (1951), *Un remediu pentru melancolie* (1958), *Mecanisme-le fericii* (1964), *Corpul electric îl cânt* (1969).

Octombrie 2026:

Picnicul de-un milion de ani

(fragment din *Cronici marțiene*)

de Ray Bradbury

Într-un fel sau altul, Mama venise cu ideea că o excursie la pescuit ar fi minunată pentru întreaga familie. Nu erau însă cuvintele Mamei, Timothy știa precis. Erau ale Tatei, iar Mama le spunea în locul lui. Tata își foi picioarele prin prundișul marțian și încuviință. Imediat, începură agitația și strigătele, și, foarte repede, tabăra fu înghesuită în capsule și containere, Mama își trase pe ea pantalonii și bluza de călătorie, Tata își îndopă pipa cu mâini tremurânde și ochii fixați pe cerul marțian, iar cei trei băieți se înghesuiră răcnind în barca cu motor, fără ca vreunul dintre ei să-i privească mai atent pe Mama și pe Tata, cu excepția lui Timothy.

Tata apăsă un buton. Barca emise un bâzâit înspre cer. Apa se prelinse îndărăt, barca țâșni înainte, și familia zbieră: „Ura!”

Timothy stătea în spatele bărcii, cu Tata, degetele lui mici deasupra celor păroase ale Tatei, privind cum canalul cotea și lăsa în urmă locul cel ruinat, unde coborâseră ei cu racheta lor de familie, venind tocmai de pe Pământ. Își aminti noaptea dinaintea plecării de pe Pământ, foiala și graba, racheta găsită de Tata undeva și cumva, și discuția despre o vacanță pe Marte. Un loc cam îndepărtat pentru o vacanță, însă Timothy nu comentase, din pricina fraților săi mai mici. Ajunseseră pe Marte și, primul lucru, cel puțin așa ziceau, mergeau la pescuit.

Pe când mergeau în susul canalului, Tata avea o privire ciudată în ochi. O privire pe care Timothy nu o putea clasifica. Era alcătuită din lumini puternice și, parcă, un soi de ușurare. Transforma cutele adânci în râs, nu în neliniște sau plâns.

Dădură cotul și racheta dispăru.

— Cât de departe mergem? Robert flutura cu mâna prin apă. Palma părea un crab mititel topăind în lichidul violet.

— Un milion de ani, râsufla adânc Tata.

— Uau, făcu Robert.

— Priviți, copii, întinse Mama un braț lung și moale: Un oraș mort.

Se uitară, anticipând cu nerăbdare, iar orașul cel mort zăcea mort și singur, pentru ei, moțând în liniștea fierbinte a verii făcute pe Marte de un meteorolog marțian.

Iar Tata părea încântat că orașul era mort.

Era o întindere jalnică de stânci rozalii, dormind pe o ridicătură nisipoasă, câteva coloane prăvălite, un altar singuratic, apoi iarăși nemărginirea nisipului. Cale de kilometri întregi, nimic altceva decât nisip. Un pustiu alb în jurul canalului și un pustiu albastru deasupra lui.

O pasăre apără brusc, zburând. Aidoma unei pietre azvârlite într-un iaz albastru, izbind, scufundându-se și dispărând. Tata o privi puțin înspăimântat.

— Mi s-a părut că e o rachetă.

Timothy privi oceanul adânc al cerului, căutând să vadă Pământul, războiul, orașele ruinate și oamenii care se ucideau între ei încă din ziua în care se născuse. Dar nu zări nimic. Războiul era tot atât de îndepărtat pe cât sunt două insecte ce se luptă pe viață și pe moarte în bolta unei catedrale uriașe și tăcute. Și la fel de lipsită de simțire.

William Thomas își șterse fruntea și simți pe braț atingerea palmei fiului său, ca o tarantulă tânără, excitată. Zâmbi către el:

— Cum e, Timmy?

— Grozav, Tată.

Timothy nu-și prea explica ce anume ticăia în interiorul vastului mecanism adult de lângă el. Bărbatul cu nas imens și coroiat, ars de soare, cojindu-se, ochii albaștri și fierbinți precum bilele de agată cu care te jucai vara, după orele de școală, pe Pământ, și picioarele lungi și groase ca niște stâlpi, în bretelele largi.

— La ce privești așa atent, Tată?

— Căutam logica pământeană, bunul-simț, o guvernare bună, pace și responsabilitate.

— Toate astea acolo, sus?

— Nu. Nu le-am găsit. Nu mai există acolo. Poate că nu o să mai fie niciodată. Poate că ne-am păcălit singuri, închipuindu-ne că sunt acolo.

— Cum?

— Uite un pește, arată Tata.

Dinspre cei trei băieți se ridicară sunete de soprană, atunci când legănară barca, arcuindu-și gâturile subțiri ca să vadă mai bine. Făcură „o-o-o!” și „a-a-a!”. Un pește-inel argintiu plutea pe lângă ei, unduindu-se și închizându-se ca un iris, brusc, în jurul particulelor de hrană, pentru a le asimila. Tata îl privi. Rosti cu o voce joasă și profundă:

— Ca în război. Războiul plutește, vede hrana, se contractă. Într-o clipă... Pământul a dispărut.

— William, rosti Mama.

— Iartă-mă. Rămaseră nemișcați și simțiră apa canalului curgând rece, iute și sticloasă. Se auzea numai zumzetul motorului, susurul apei, soarele dilatând aerul.

— Când îi vedem pe marțieni? strigă Michael.

— În curând, poate, rosti Tata. Poate diseară.

— Oh, dar marțienii sunt o rasă dispărută, făcu Mama.

— Nu, nu-i așa. O să vă arăt niște marțieni, replică iute Tata.

Timothy se strâmbă, însă nu comentă. Totul era acum ciudat. Vacanțe, pescuit și priviri schimbate între oameni.

Ceilalți doi băieți erau deja ocupați, punându-și palmele apărătoare deasupra ochilor și privind spre malurile din stâncă, înalte de doi metri, ale canalului, căutând marțienii.

— Cum arată? întreabă Michael.

— O să-i recunoașteți atunci când o să-i vedeți. Tata scoase un fel de chicotit și Timothy văzu că obrazul îi zvâcnea.

Mama era subțire și fină, cu părul prins într-o plasă din firișoare aurii, și ochii de culoarea apei reci și adânci din canal, acolo unde curgea umbrită, aproape purpurii, cu picături chihlimbarii în ei. Îi puteai vedea gândurile înotându-i prin ochi precum peștii – unele strălucitoare, altele întunecate, iuți, bruște, sau line și lente, iar alteori, de pildă atunci când privea către Pământ, zăreai doar culori și nimic altceva. Stătea la prova bărcii, cu o mână pe bordul lateral și cealaltă în poala pantalonilor ei bleumarin, iar la guler, unde bluza i se deschidea ca o floare albă, se vedea o dungă din pielea bronzată a gâtului. Continua să privească înainte, căutând să deslușească ceva, dar, nereușind prea bine, se uită înapoi, spre soțul ei, și prin ochii lui, care reflectau, vedea ce se găsea în fața lor, iar pentru că în reflecție el adaugă și o parte a lui, o fermitate hotărâtă, chipul femeii se relaxă, acceptând, și revenea cu ochii înainte, știind deodată ce să caute.

Timothy privea și el. Nu zărea însă decât linia dreaptă a canalului, străbătând violetă o vale largă și adâncă, mărginită de dealuri scunde, mâncate de vreme, și continuând mereu până ce cădea după linia cerului. Iar canalul urma mereu, prin orașe care ar fi zornăit ca niște gândaci într-o țeastă us-

Apus de soare pe Marte. Fotografie din satelit

Tim White. *Sindromul Krugg*

cată, dacă le-ai fi scuturat. O sută, sau două sute de orașe vișând visele unor zile fierbinți și nopți reci de vară...

Parcurseseră milioane de kilometri pentru picnicul acela – o ieșire la pescuit. În rachetă existase însă și o armă. Erau în vacanță. Atunci, de ce luaseră atâtea alimente, mai mult decât suficiente pentru ani și ani de zile, pe care le ascuseseră în preajma rachetei? Vacanță. Imediat îndărătul vălului vacanței nu se afla chipul vesel al răsului, ci ceva dur, osos și poate înfricoșător. Timothy nu putea ridica vălul, iar ceilalți doi băieți erau ocupați cu vârstele lor de zece și respectiv opt ani.

— Deocamdată, niciun marțian. Tâmpiți.

Robert își lăsă bărbia ascuțită în palmă și privi canalul.

Tata adusese cu el un radio atomic, fixat la încheietura mâinii. Funcționa după un principiu învechit: îl lipeai de tâm-

plă, de oasele de lângă ureche, și vibra, cântând sau vorbindu-ți. Tata îl asculta. Chipul său semăna cu un oraș marțian ruinat, prăbușit, uscat, aproape mort. Îi întinse radioul Mamei. Ea ascultă și buzele i se deschiseră.

— Ce... începu Timothy, dar nu mai termină niciodată întrebarea.

În momentul acela, răsunară două explozii titanice, resimțite până în măduva oaselor, care se amplificară, apoi fură urmate de vreo șase zguduituri mai mici. Ridicând capul, Tata spori imediat accelerația. Barca sări, se clatină și-i zgâlțâi. Mișcarea îl făcu pe Robert să-și uite spaima și determină țipete înspăimântate, totuși încântate, din partea lui Michael, care se agăță de picioarele Mamei și privi apa scurgându-i-se ca un torent pe lângă nas.

Tata coti barca, opri motorul și trase ambarcațiunea într-un mic canal lateral, sub un chei din piatră, străvechi și năruit, care mirosea a carne de crab. Barca izbi cheiul îndeajuns de puternic pentru a-i azvârli pe toți înainte, dar nimeni nu se lovi, iar Tata era deja întors ca să vadă dacă vâlurelele de pe canal le puteau trăda drumul spre ascunzătoare. Undele se apropiară, scâldară stânca și se întoarseră, amestecându-se între ele, domolindu-se și reflectându-se în soare. Se estompară.

Tata ciuli urechile. Toți făcură la fel. Răsuflarea lui răsună aidoma unor pumni izbînd în stîncile ude și reci ale cheiului. Din umbră, ochii de pisică ai Mamei îl fixau pe Tata, căutând să deducă ce avea să urmeze. Tata se relaxă și răsuflă adînc, rîzînd de unul singur.

— Racheta, bineînțeles. Am devenit hipersensibil. Racheta.

— Ce s-a întâmplat, Tată, făcu Michael, ce s-a întâmplat?

— Oh, am aruncat racheta în aer, asta-i tot, a răspuns Timothy, încercînd să pară indiferent. Am mai auzit și alte explozii de rachete. A noastră tocmai a sărit în aer.

— De ce am aruncat racheta în aer? întrebă Michael. De ce, Tată?

— Face parte din joc, prostule! spuse Timothy.

— Un joc!

Michael și Robert iubeau cuvîntul.

— Tata a aranjat-o ca să sară în aer și nimeni să nu știe unde am coborât, sau încotro am plecat! În caz că vin să caute, înțelegeți?

— Ah, e un secret!

— M-am speriat de propria mea rachetă, recunosc Tata către Mama. Sunt nervos. Deși e o prostie să crezi că au să mai existe vreodată rachete. Poate cu excepția uneia, dacă Edward și nevastă-sa reușesc să ajungă.

Duse din nou la ureche radioul cel mititel. După două minute, mâna îi căzu ca o zdreanță.

— S-a terminat, în sfârșit, se adresă el Mamei. Nu mai prinde nimic. Nu mai există nicio stație de emisie. În ultimii ani, rămăseseră numai două. Acum, eterul este complet tăcut. Probabil că așa va și rămâne.

— Cât timp? întrebă Robert.

Varia

Marte a atras, din cele mai vechi timpuri, atenția oamenilor. Egiptenii numeau planeta Marte *Hor-Desher* „Horus roșu”. În astronomia babiloniană, planeta a fost numită după Nergal, zeitate a focului și a războiului, datorită înfățișării sale roșiatice. Când grecii au găsit în Nergal corespondentul zeului grec al războiului, Ares, ei au numit planeta *Areos aster* „astrul lui Ares”. În Roma antică, *Areos aster* s-a transformat în *stella Martis* „steaua lui Marte”, după numele zeului roman al războiului. Simbolul planetei, folosit în astronomie, un cerc cu o săgeată cu vârful în sus, este tocmai o reprezentare stilizată a scutului și a sulitei folosite de romani. Cum era și firesc, nici scriitorii de SF n-au trecut planeta Marte cu vederea; iată câteva dintre cele mai cunoscute opere literare al căror subiect este legat de a patra planetă a sistemului solar: Herbert George Wells, *Războiul lumilor*; A.N. Tolstoi, *Aelita*; Kurt Vonnegut, *Sirenele de pe Titan*; Robert A. Heinlein, *Planeta Roșie*; Philip K. Dick, *Ne putem aminti totul pentru dumneavoastră*.

— Poate că... stră-strănepoții tăi o să audă ceva, răspunse Tata.

Stătea nemișcat și copiii erau prinși în mijlocul uimirii, înfrângerii, resemnării și acceptării sale. În cele din urmă, porni barca și continuă în direcția inițială.

Se făcuse târziu. Soarele coborâse pe cer, iar înaintea lor se întindeau o serie de orașe moarte. Tata vorbea încet și blajin cu fiii săi. De multe ori, în trecut, fusese repezit, distant și îndepărtat de ei, însă acum îi mângâia pe creștet cu câte o vorbă și ei simțeau.

— Mike, alege un oraș.

— Ce, Tată?

— Alege un oraș, băiete. Oricare oraș pe lângă care trecem.

— Bine, încuviință Michael. Cum să aleg?

— Alege-l pe cel care îți place cel mai mult. Și voi la fel, Robert și Tim. Alegeți orașul care vă place cel mai mult.

— Eu vreau un oraș cu marțieni în el, spuse Michael.

— O să-l aveți, făcu Tata. Promit.

Buzele se adresau copiilor, dar ochii erau pentru Mama. În douăzeci de minute, trecură pe lângă șase orașe. Tata nu mai pomeni nimic de explozii, părea mult mai interesat de a se distra cu băieții lui, amuzându-i.

Lui Michael îi plăcu primul oraș pe lângă care trecură, însă hotărârea îi fu respinsă, deoarece toți puneau la îndoială alegerile pripite. Al doilea oraș nu plăcu nimănui. Era o așezare a Oamenilor de pe Pământ, construită din lemn, și putrezea deja în rumeguș. Lui Timothy îi plăcu cel de-al treilea oraș pentru că era mare. Al patrulea și al cincilea erau prea mici, dar al șaselea obținut aprecierile unanime, inclusiv ale Mamei, care se asocia la „Tii, pfii și ia-uite-acolo!”

Erau vreo cincizeci sau șazece de clădiri uriașe, încă în picioare, străzile erau prăfuite, dar pavate, și se puteau zări una sau două arteziene centrifugale vechi, pulsând încă umede în piețe. Acelea erau singurele urme de viață – jerbele de apă reflectate de ultimele raze ale soarelui.

— Acesta este orașul, rostră cu toții.

Amarând barca de un ponton, Tata sări afară.

— Am ajuns! El e orașul nostru. Aici o să locuim de acum înainte!

— De acum înainte?

Michael era nelămurit. Se ridică, privi în jur, apoi se întoarse către locul unde coborâse racheta.

— Dar racheta? Dar Minnesota?

— Aici, spuse Tata.

Lipi radioul cel mic de căpșorul blond al lui Michael.

— Ascultă.

Michael ascultă:

— Nu aud nimic, rosti el.

— Exact. Nimic. Absolut nimic de acum înainte. Nici Minneapolis, nici rachete, nici Pământ.

Michael se gândi puțin, apoi începu să suspine încet și fără lacrimi.

— Stai puțin, adaugă imediat Tata. În locul lor, o să-ți dau mult mai multe, Mike!

— Ce?

Michael amuți, curios, totuși gata să continue în cazul în care dezvoltările ulterioare ale Tatei aveau să fie tot atât de ciudate.

Vincent van Gogh. *Noapte înstelată*

— Îți dau orașul ăsta, Mike. Este al tău.
 — Al meu?
 — Pentru tine, Robert și Timothy, voi trei, să-l stăpâniți sănătoși.

Timothy țâșni din barcă.

— Auzi, e tot al nostru! Tot!

Îi juca rolul Tatei, improviza, dar juca bine. Mai târziu, când totul avea să se termine și să se rezolve, putea să se ascundă undeva și să plângă vreme de zece minute. Deocamdată, era doar un joc, un picnic în familie, iar ceilalți copii trebuiau să continue să se joace.

Mike sări afară împreună cu Robert. O ajutară pe Mama.

— Aveți grijă de sora voastră, spuse Tata, și nimeni nu înțelese la ce se referea, decât mai târziu.

Intrară grăbiți în orașul uriaș cu pietre purpurii, șoptind între ei, deoarece orașele mari au un ceva care te face să vrei să vorbești în șoaptă, să privești asfințitul soarelui.

— Peste vreo cinci zile, rosti încet Tata, o să mă întorc în locul unde am coborât cu racheta, o să iau alimentele pe care le-am ascuns printre ruine și o să le aduc aici. O să-i caut și pe Bert Edwards, nevastă-sa și fetele.

— Fetele? întrebă Timothy. Câte?

— Patru.

— Mai târziu asta o să aducă necazuri, clătină Mama din cap.

— Fete. Michael se strâmbă aidoma unei sculpturi marțiene străvechi: Fete.

— Și ei vin cu o rachetă?

— Da. Dacă reușesc. Rachetele de familie sunt construite pentru călătorii pe Lună, nu pe Marte. Noi am avut noroc că am ajuns cu bine.

— De unde ai avut racheta? șopti Timothy în vreme ce ceilalți băieți alergau înainte.

— Am păstrat-o. Am păstrat-o timp de douăzeci de ani, Tim. O ascunseseam, sperând că nu va trebui să o folosesc niciodată. Cred că ar fi trebuit să o dau guvernului, pentru război, dar mă gândeam mereu la Marte...

— Și la un picnic!

— Exact. Toate astea rămân între noi. Când am văzut că pe Pământ totul se sfârșea, după ce am așteptat până în ultima clipă, am făcut bagajele. Bert Edwards ascunsese și el o rachetă, însă am hotărât că avea să fie mai sigur să decolăm separat, în caz că cineva încearcă să ne doboare.

— De ce ai aruncat racheta în aer, Tată?

— Ca să nu ne mai putem întoarce niciodată. În plus, dacă vreunul dintre oamenii aceia răi vor veni vreodată pe Marte, nu or să știe că suntem aici.

— De aceea priveai mereu cerul?

— Da, e o prostie. Nu ne vor urmări niciodată. Nu au cu ce. Sunt prea prudent, asta-i tot.

Michael apăru alergând.

— E într-adevăr orașul nostru, Tată?

— Toată planeta e a noastră, copii. Toată planeta.

Stăteau acolo, Regele Dealului, Vârful Grămezii, Conducătorul a Tot ce Vedeau, Monarhi și Președinți Mai Presus de Orice Bănuieli, încercând să înțeleagă ce însemna să ai o planetă, și cât de mare era, de fapt, o planetă.

Noaptea coborî repede în aerul rarefiat și Tata îi lăsă în piațetă, lângă arteziană, se întoarse la barcă și reveni, ținând un teanc de cărți în mâinile lui mari.

Azvrli cărțile într-o curte veche și le dădu foc. Ca să se încălzească, se ghemuiră în jurul flăcărilor, iar Timothy zări literele mici sărind ca niște animale înfricoșate, atunci când flăcările le atingeau și le

cuprindeau. Foile se boțeau ca pielea unui bătrân, și carbonizarea atacă nenumărate cuvinte: „DATORII GUVERNAMENTALE”; „Graficul afacerilor, 1999”; „Prejudecata religioasă: Un eseu”; „Știința logisticii”, „Problemele Uniunii Pan-Americane”; „Raport de bursă pentru 3 iulie 1998”, „Rezumatul războiului”...

Tata insistase să le aducă tocmai în acest scop. Le azvârlea în foc, una câte una, satisfăcut, și le explica copiilor:

— A sosit timpul să vă spun câteva lucruri. Nu cred că am fost prea corect, ascunzându-vă atâtea. Nu știu dacă o să înțelegeți, dar trebuie să vorbesc, chiar dacă nu o să pricepeți totul. Azvârli o broșură în foc.

— Ard un anume fel de viață, așa cum, în clipa asta, același fel de viață este ras de pe suprafața Pământului. Iertați-mă dacă vorbesc ca un politician. Sunt, la urma urmei, un fost guvernator statal, am fost cinstiț și pentru asta am fost urât. Pe Pământ, viața nu s-a apucat niciodată să facă ceva foarte bun. Știința ne-a luat-o prea repede înainte și oamenii s-au pierdut într-o junglă mecanică, bucurându-se aidoma unor copii de obiectele frumoase, de „gadgeturi”, elicoptere și rachete, punând accent pe cele care nu trebuia, punând accent pe mașini și nu pe felul în care trebuie conduse acestea. Războaiele au sporit din ce în ce mai mult și, în cele din urmă, au ucis Pământul. Aceasta e explicația tăcerii din radio. De asta am fugit noi. Am fost norocoși. Nu au mai rămas rachete. Este momentul să știți că aceasta nu e deloc o expediție de pescuit. Nu-mi face plăcere să vă spun. Pământul nu mai există. Călătoria interplanetară nu va mai reînvia pentru câteva secole, poate niciodată. Însă felul acela de viață s-a dovedit a fi greșit și s-a sugrumat cu propriile lui mâini. Sunteți tineri. O să vă repet toate astea zilnic, până când veți înțelege.

Făcu o pauză și aruncă alte cărți în foc.

— Acum suntem singuri. Noi și încă o mână de oameni, care vor sosi peste câteva zile. Destui ca să începem iarăși. Destui ca să întorcem spatele la tot ce a fost pe Pământ și să apucăm pe un drum nou...

Flăcările pârliră, subliniindu-i cuvintele. Toate hârtiile arseseră cu excepția uneia. Toate legile și crezurile Pământului se transformaseră în cenușă fierbinte care, în curând, avea să fie spulberată de vânt. Timothy privi ultimul lucru azvârlit de Tata în foc. Era o hartă a Lumii, care se boți și se întinse încinsă, apoi se năru – fâl – și dispăru ca un fluture negru și cald. Timothy întoarse ochii.

— Acum o să vă arăt marțienii, spuse Tata. Haideți, cu toții. Hai, Alice.

O apucă de mână. Michael plângea zgomotos, iar Tata îl luă în brațe și îl purtă mergând printre ruine, spre canal. Canalul. Unde peste o zi, sau două, viitoarele soții aveau să apară într-o barcă, fetele chicotind acum, cu tatăl și mama lor.

Noaptea îi înconjură și răsăriră stelele. Timothy nu putea însă găsi Pământul. Apusese deja. Merita să se gândească la asta. Pe când mergeau, o pasăre de noapte țipă printre ruine.

— Mama voastră și cu mine o să încercăm să vă învățăm, vorbi Tata. Poate că vom da greș. Sper să nu se întâmple așa. Am văzut multe și am învățat din ele. Am plănuit călătoria aceasta cu ani în urmă, înainte de a vă naște voi. Cred că, chiar dacă n-ar fi fost război, noi tot am fi venit pe Marte ca să trăim și să ne formăm propriile noastre standarde de viață. Ar mai fi trecut un secol până ce Marte ar fi fost într-adevăr strivit de civilizația Pământului. Acum, bineînțeles...

Ajunseră la canal. Era lung, drept, răcoros, umed și strălucitor în noapte.

— Am vrut dintotdeauna să văd un marțian, spuse Michael. Unde sunt, Tată? Ne-ai promis...

— Uite-i, rosti Tata, și îl săltă pe umeri și arătă drept în jos.

Marțienii erau acolo. Timothy începu să tremure. Marțienii erau acolo – în canal – reflectați de oglinda apei... Timothy, Michael, Robert, Mama și Tata.

Marțienii îi priviră mult, mult timp, tăcuți, din apele unduitoare...

Note lexicale

gadget *s.n.* – (anglicism) denumire generică pentru obiecte mici, mecanisme cu largi întrebuințări în gospodărie și în viața de toate zilele.

a amară *vb.* – a lega o ambarcațiune cu un cablu de țarm sau de o altă navă.

Din istoria cuvintelor

Cuvântul românesc **barcă** este un împrumut din italiană, *barca*, la fel ca în neogreacă *varka*, în turcă și în bulgară *barka* și în albaneză *varkë*. Alte limbi romanice au moștenit acest termen direct din latină: limba sardă *barca*, spaniola și portugheza *barco*, franceza *barque*, transmitându-l, ca și italiana, și unor limbi din alte grupuri: galeză *barco*, engleză *bark*.

Din cuvântul latin *homo* „om; bărbat” au rezultat termenii cu sensurile respective din limbile romanice: română **om**, italiană *uomo*, provençală *òme*, catalană *home*, franceză *homme*, spaniolă *hombre*, portugheză *homem*, sardă *òmine*. Același cuvânt, împreună cu derivatele sale *humanus* „omenesc” și *humanitas* „omenire”, stă la baza unei mari familii lexicale cu răspândire internațională: *uman*, *umanist*, *umanism*, *umanitar*, *umanistic*, *a umaniza*, *umanitate* ș.a.

Termenul internațional **planetă** provine din limba greacă, *planētēs*, substantiv care derivă din verbul *planao* „a rătăci, a cutreiera”, însemnând, așadar, „(stea) rătăcitoare”. Planetele au fost astfel numite datorită schimbării poziției lor pe bolta cerească, observate de oamenii din Antichitate (în latină, pentru desemnarea acestor corpuri cerești, pe lângă împrumutul din greacă, *planetae*, mai era folosită sintagma *stellae errantes*).

Explorarea textului

1. Ce știa fiecare dintre personaje înainte de plecarea de acasă despre motivul plecării? Emiteți câteva ipoteze argumentate.

2. În echipe, realizați portretul fizic și moral:

- a) al Tatei; b) al Mamei; c) al lui Timothy.

Detaliați, cu ajutorul unor citate din text: stările de spirit ale personajelor; motivele acestor stări de spirit; comportamentele dictate de aceste stări; rolul asumat de fiecare personaj în cadrul călătoriei.

3. Explicați cum ați înțeles fragmentele:

- a) „— Cât de departe mergem? Robert flutura cu mâna prin apă. Palma părea un crab mititel țopăind în lichidul violet.
— Un milion de ani, răsuflă adânc Tata.”
- b) „— La ce privești așa atent, Tată?
— Căutam logica pământeană, bunul-simț, o guvernare bună, pace și responsabilitate.
— Toate astea acolo, sus?
— Nu. Nu le-am găsit. Nu mai există acolo. Poate că nu o să mai fie niciodată. Poate că ne-am păcălit singuri, închipuindu-ne că sunt acolo.”
- c) „— Fetele? Întrebă Timothy. Câte?
— Patru.
— Mai târziu asta o să aducă neazuri, clătină Mama din cap.”
- d) „Mike sări afară împreună cu Robert. O ajutoră pe Mama.
— Aveți grijă de sora voastră, spuse Tata, și nimeni nu înțelege la ce se referea, decât mai târziu.”
- e) „Știința ne-a luat-o prea repede înainte și oamenii s-au pierdut într-o junglă mecanică, bucurându-se aidoma unor copii de obiectele frumoase, de „gadgeturi”, elicoptere și rachete, punând accent pe cele care nu trebuia, punând accent pe mașini și nu pe felul în care trebuie conduse acestea.”
- f) „Marțienii îi priviră mult, mult timp, tăcuți, din apele unduitoare...”

Vincent di Fate. Copertă pentru colecția „The 1984 Worlds Best SF”

4. Cum credeți, ce întrebare nu le-a mai adresat Timothy părinților după ce le-a văzut fețele în momentul în care ascultau radioul?

5. Ce evenimente au precedat plecarea familiei de pe Pământ? Expuneți câteva variante.

6. Lucru în perechi. Discutați și decideți care este semnificația arderii de către capul familiei a cărților aduse de pe Pământ?

Dicționar literar

Literatura SF (science-fiction sau literatura științifico-fantastică) este un gen literar structurat în jurul unor ipoteze privind viitorul și/ori universurile necunoscute (planete îndepărtate, lumi paralele etc.), care au drept punct de plecare cunoștințele actuale; tema sa principală este impactul științei și tehnologiei asupra societății și persoanelor. Evenimentele descrise, imposibile în prezent, sunt pe deplin justificate și plauzibile în acel context (tehnico-științific) din viitor. De aceea, literatura SF mai este numită și *literatură de anticipație*. Exemple de literatură SF: *Insula locuită* de Arkadi și Boris Strugațki, *Eu, robotul* de Isaac Asimov, *Solaris* de Stanisław Lem etc.

Este important să nu se facă nicio confuzie între literatura SF și literatura **fantasy**. Opera de tip *fantasy* include acțiuni ce au loc într-o lume în care miraculosul, magia, elementele supranaturale sau imposibile sunt cele mai importante, prezentând o atmosferă de inspirație medievală și având uneori un caracter epic. Exemple de *fantasy*: *Stăpânul Inelelor* de J.R.R. Tolkien, *Harry Potter* de J.K. Rowling.

7. Comentați simbolismul arderii unei hărți a Lumii, în ultimă instanță.
8. Expuneți-vă opinia cu privire la ortografierea cu inițiale majuscule a cuvintelor Mama, Tata, Lumea.
9. Lucru în echipe. Elaborați un scenariu de viitor optimist pentru familia lui William Thomas peste douăzeci-treizeci de ani de la sosirea acesteia pe Marte. Specificați ce se va întâmpla cu fiecare dintre membrii familiei.
10. Demonstrați că textul *Octombrie 2026: Picnicul de-un milion de ani* este un text de literatură SF. Folosiți referințe directe la text în sprijinul argumentelor.

Dincolo de text

1. Amintiți-vă și numiți câteva evenimente sau descoperiri științifice, din secolul al XIX-lea până în prezent, care anterior fuseseră considerate de domeniul fantasticului.
2. Cum credeți, ce evenimente de același gen ar putea să mai urmeze?
3. Expuneți argumente în sprijinul/împotriva următoarelor afirmații:
 - a) Evenimentele de pe Pământ, sugerate în povestire, sunt inevitabile, într-un viitor mai mult sau mai puțin îndepărtat.
 - b) Evenimentele de pe Pământ, sugerate în povestire, vor fi evitate neapărat.
4. Cum ați categorisi povestirea lui Bradbury:
 - a) Un avertisment la adresa omenirii?
 - b) O istorie a unei familii unite?
 - c) O pledoarie pentru pace?
 - d) Propuneți o versiune proprie.
5. Comentați aserțiunile lui Ray Bradbury:
 - a) „Oamenii îmi cer să prezic viitorul, pe când tot ce vreau eu este să-l previn. Ba chiar mai mult, să-l construiesc.”
 - b) „Nu trebuie să arzi cărți ca să distrugi o cultură. Ajunge să faci ca lumea să nu le mai citească.”
6. Ilustrați printr-un desen acest text sau orice altă operă SF pe care ați citit-o și faceți o minixpoziție comună în clasă. Scrieți un mesaj de apreciere pentru autorul/autoarea lucrării care v-a plăcut mai mult, enunțând motivele.
7. Vizionați un film SF, apoi prezentați-l colegilor de clasă. Drept repere vă vor servi următoarele întrebări: Ce film ați vizionat? Care este titlul său original? Când și de către cine a fost produs acesta? Unde și când se desfășoară acțiunea? Despre ce este filmul? Cum vi s-a părut filmul? Cum apreciați jocul actorilor, viziunea regizorului, coloana sonoră? Cui ați recomanda filmul?

Limbă și comunicare

Atributul. Propoziția subordonată atributivă

1. Scrieți cât mai multe determinative pentru:

- a) ziua de azi; b) ultima carte citită; c) melodia preferată; d) clasa voastră.

2. Amintiți-vă cele învățate despre atribut în clasele anterioare și completați definiția.

Atributul este partea de care determină și răspunde la una dintre întrebările

3. Selectați toate atributele din secvența următoare. Numiți partea de vorbire prin care sunt exprimate.

Numai de lostrița râvnită, care acum îl juca și îl înfrunta pe față, nu se mai putea atinge, și îi simțea mereu dulcea ei greutate în brațele-i pline de amintirea ei.

4. Alcătuiți enunțuri cu diferite tipuri de atribute exprimate prin părți de vorbire după cum urmează.

1. Atribut substantival	
2. Atribut adjectival	
3. Atribut pronominal	
4. Atribut verbal	
5. Atribut adverbial	
6. Atribut interjecțional	

5. Determinați tipul atributelor din următoarele exemple, specificând părțile de vorbire prin care sunt exprimate.

a) Mașina <i>de cusut</i> s-a defectat.	f) Romanul <i>citit</i> mi-a plăcut.
b) Nepotul <i>ei</i> o ajută.	g) Revistele <i>mele</i> sunt pe masă.
c) Gențile <i>dumnealor</i> sunt grele.	h) <i>Care</i> nuanță îți place?
d) Meritul <i>lui Călin</i> este apreciat.	i) Sancțiunile <i>împotriva celor doi</i> au fost aspre.
e) Sunetele <i>pic, pic</i> îi deranjau auzul.	j) Raftul <i>de jos</i> e plin.

6. Alcătuiți enunțuri în care atributele să fie exprimate prin:

- un substantiv feminin cu prepoziție în cazul acuzativ;
- un numeral ordinal ce stă înaintea substantivului determinat;
- un adjectiv pronominal demonstrativ de apropiere;
- un pronume nehotărât;
- un verb de conjugarea I la supin;
- un adverb de loc;
- o interjecție onomatopeică.

7. Precizați funcțiile sintactice ale cuvintelor evidențiate.

- A citi* este marea mea pasiune.
- Pasiunea *de a citi* o am din copilărie.
- Pasiunea cea mai mare a colegului meu este *de a citi*.

8. Plasați semnele de punctuație necesare și formulați regula.

- O carte nouă cu miros de tipografie mă aștepta pe masă.
- Delia verișoara mea are 3 ani.
- Noi elevii clasei a VIII-a suntem pregătiți pentru concurs.
- Nemulțumită fata i-a întors spatele.
- Florile gingașe și parfumate proaspete și multicolore bucurau privirea.
- Limba cel mai important mod de comunicare este un dar neprețuit.

9. Redactați o compunere de 10 rânduri, comentând afirmația lui Victor Hugo: *Cărțile sunt prieteni reci, dar siguri*. Utilizați cinci tipuri diferite de atribute.

10. Completați frazele cu propoziții subordonate atributive.

a) Am luat hotărârea ...	d) Vecinul mi-a arătat locul ...
b) Faptul ... mă preocupă acum.	e) Nu-l cunosc pe omul ...
c) Romanul ... e scris de Ion Druță.	f) Am primit un cadou...

11. Adăugați propoziții regente subordonatelor atributive

a) ... să vă spuneți părerea ...	d) ... pe care mi l-ai dat.
b) ... când eram mic ...	e) ... care a intrat ...
c) ... în jurul căruia am plantat flori ...	f) ... ce nu mi-a plăcut.

12. Construiți fraze scurte în care propozițiile subordonate atributive să fie introduse prin:

- conjuncțiile *că, să, dacă*;
- pronumele relative *care, ce, căți*;
- adverbele relative *unde, când, cum*.

13. Supuneți expansiunii atributele evidențiate.

a) Omul <i>muncitor</i> de pâine nu duce dor.	d) Discut cu elevul <i>din dreapta</i> mea.
b) Acesta este locul <i>nașterii</i> mele.	e) Hotărârea <i>de a pleca</i> ne aparține.
c) Am adus rechizitele <i>solicitate</i> .	f) Ei au vizitat niște locuri <i>necunoscute</i> .

14. Contrageți propozițiile subordonate atributive.

- Cătălina este o elevă care învață cu sârguință.
- Ideea să plecăm în excursie a fost aprobată.
- El este băiatul pe care l-am lăudat.
- Vremea când ne jucam nestingherit a trecut.
- Locul în care am copilărit este leagănul amintirilor.

Dicționar lingvistic

Propoziția subordonată care îndeplinește, în frază, funcția sintactică de atribut pe lângă un substantiv sau un substitut al acestuia se numește **propoziție subordonată atributivă**.

Nu mă părăsește **gândul**/ să găsesc soluția.

În frunte mergeau **cei doi**/ care nu cunoșteau drumul.

Propoziția subordonată atributivă poate fi:

- determinativă**, care exprimă ceva absolut necesar pentru înțelegerea sensului frazei: *Cartea pe care am citit-o mi-a plăcut mult*. Atributiva determinativă nu se izolează în frază;
- explicativă**, care aduce doar o explicație suplimentară pentru sensul frazei. *M-am întâlnit cu o prietenă, pe care o știu din copilărie*. Atributiva explicativă se izolează de propoziția regentă.

15. Completați propoziția: *Lostrîța cea vrăjită a ademenit multă lume*, cu trei propoziții subordonate atributive.

16. Alcătuiți fraze:

- a) cu două propoziții subordonate atributive coordonate între ele;
- b) cu două propoziții subordonate atributive subordonate una alteia;
- c) cu două propoziții principale regente pentru câte o propoziție subordonată atributivă.

17. Analizați sintactic fraza, construind schema ei.

*Drumurile pe cari nu umblăm,
drumurile ce rămân în noi,
ne duc și ele, fără număr, undeva.
Cuvintele pe care nu le rostim,
cuvintele ce rămân în noi,
descoperă și ele, fără de margini, făptura.
Luptele ce nu le dăm,
luptele ce rămân în noi,
ne lărgesc și ele în taină patria.*

*Sămânța pe care n-o dăruim,
sămânța ce rămâne în noi,
multiplică și ea fără capăt viața.
Moartea de care nu murim,
moartea ce rămâne în noi,
ne adâncește și ea tăcerea.
Și pretutindeni prin toate
își pune temei poezia.*

(Lucian Blaga, *Inscripție*)

Scrierea imaginativă

Descrierea unui loc

- 1. Descrieți, conform algoritmului, un colț de natură, vizitat în timpul unei excursii sau călătorii, care v-a impresionat. Folosiți verbe la timpul trecut și adjective. Utilizați epitete și comparații.**
 - a) peisaj (pădure, parc, deal, râu, lac, mare, munte etc.);
 - b) localizarea lui;
 - c) timpul/perioada în care l-ați vizitat;
 - d) formele, culorile, luminile văzute, mirosurile simțite, sunetele auzite;
 - e) impresia generală pe care v-a lăsat-o acest loc.
- 2. Imaginați-vă și descrieți viitoarea casă de pe Marte a familiei Thomas. Folosiți timpul prezent. Descrieți:**
 - a) locul unde se află casa (ce se află în împrejurimi, ce se poate vedea lângă casă);
 - b) exteriorul casei (cum arată, din ce e făcută);
 - c) interiorul casei (din ce se constituie, ce condiții de trai oferă);
 - d) impresia pe care o lasă casa unui vizitator.

Descrierea unui eveniment

- 1. Alegeți un eveniment (din viața școlară, din viața localității) la care ați participat recent. Structurați o descriere. Includeți informații despre:**
 - a) denumirea evenimentului;
 - b) locul și timpul evenimentului;
 - c) semnificația/finalitatea lui;
 - d) pregătirea lui;
 - e) derularea (ce și cum a avut loc, cine a participat etc.);
 - f) opiniile, atitudinile, dispoziția participanților;
 - g) încheierea evenimentului;
 - h) opiniile voastre personale despre eveniment.
- 2. Prezentați în mod similar un eveniment la care nu ați participat, dar despre care ați văzut un reportaj televizat.**

Conexiuni

Literatura în internet

1. **Urmați indicațiile profesorului/profesoarei ca să analizați importanța lecturii pentru voi, utilizând tehnica *Cubul*. Discutați rezultatele. Ce ați descoperit?**
 - 1) **Descrieți** ce înseamnă lectura pentru voi.
 - 2) **Comparați** lectura cu o altă activitate importantă.
 - 3) **Asociați** lectura cu alte procese, fenomene, activități etc.
 - 4) **Analizați** care sunt lucrurile importante pe care trebuie să le luați în considerare în cadrul lecturii.
 - 5) Cum puteți **aplica** lectura pentru creștere și dezvoltare personală?
 - 6) **Apreciați** rolul lecturii (în viața școlară, în viața cotidiană, pentru viitor etc.).
2. **Ce informații și materiale citiți, de obicei, pe internet? Dar cărți? Proză? Poezie?**
3. **Lucru în perechi. Discutați și formulați câteva argumente *pro* și *contra* uneia dintre afirmațiile de mai jos. Ce ați descoperit?**
 - a) Scriitor poate fi numit numai autorul care are cărți publicate de o editură.
 - b) Scriitor poate fi numit numai autorul care are cărți publicate de o editură și recunoscute de critica literară.
 - c) Poți să publici pe internet o poezie sau un text în proză și să te consideri scriitor.
4. **Citiți. Cum înțelegeți expresia „un volum prea mare de literatură încărcată online... diluează însăși ideea de valoare”? De ce ideea de valoare trebuie să rămână în prim-plan când vorbim despre artă, literatură, cultură?**

„Internetul oferă falsa senzație că oricine postează online un poem devine poet. Și lucrul acesta nu este, evident, adevărat. În al doilea rând, exercițiul critic, de care literatura are întotdeauna nevoie, se rezumă de cele mai multe ori la niște impresii sau comentarii din partea unor oameni care nu stăpânesc neapărat instrumentele unui demers analitic. Sunt puține site-urile de profil în care analiza critică a literaturii postate este realizată la modul profesionist. Din acest punct de vedere, un volum prea mare de literatură încărcată online – care este certificată de acest mediu, pentru că, nu-i așa, în online ne pricepem cu toții la toate – diluează însăși ideea de valoare. Iar această idee trebuie să rămână în prim-plan atunci când vorbim de orice domeniu al artei, implicit cel literar.”

(Laurențiu Blaga, membru al Cenaclului din Turn, Centrul „Multimedia TEATRU 74” din Târgu Mureș; fragment de interviu din revista „Vatra”)
5. **Documentați-vă și alcătuiți o listă de biblioteci virtuale (de exemplu, proiectul nonconformist ALECARD, platforma culturală O MIE DE SEMNE ș.a.) care promovează creația literară pe internet. Explorați una dintre ele. Cine a inițiat-o (o persoană/un grup de persoane)? Ce rubrici conține? Cum îi promovează aceasta pe tinerii autori? Alegeți și citiți un text de poezie ori de proză și împărtășiți colegilor impresiile de lectură.**

Unitatea a IX-a. Istoria. Despre trecut, pentru prezent

Literatură

- Teatrul istoriei: Toate-s vechi și nouă toate...
 - *Titanic vals* de Tudor Mușatescu
- Ei. Ele. Noi
 - *În intimitatea secolului 19* de Ioana Pârvulescu

Limbă și comunicare

- Complementul direct. Propoziția subordonată completivă directă
- Complementul indirect. Propoziția subordonată completivă indirectă
- Scrierea metaliterară. Rezumatul

Conexiuni

- Eticheta verbală și nonverbală. Elaborarea unui ghid de comportament în contexte interculturale

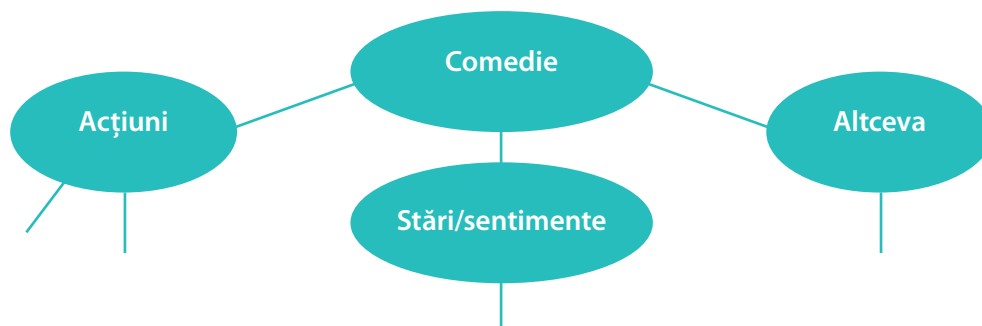

Literatură

Teatrul istoriei: Toate-s vechi și nouă toate...

Pre-text

1. Citiți articolul lexicografic al cuvântului *teatru* din DEX. Cu ajutorul informației descoperite, explicați sensul expresiilor:
om de teatru; a face teatru; teatru de revistă; de teatru; teatru de vară.
2. Clasificați termenii de mai jos, raportându-i la *teatru/reprezentare scenică și literatură*:
act, scenă, autor, regizor, actor, personaj, cititor, spectator, dialog, replică, decor.
3. Amintiți-vă o experiență trăită la teatru. Relatați despre aceasta, utilizând termenii de mai sus.
4. Scrieți asocieri libere în raport cu termenul *comedie*, completând un clustering de tipul:

Textul

Minienciclopedie

Tudor Mușatescu (1903-1970) – dramaturg, poet și prozator român. Este considerat de critici cel mai de seamă dramaturg român după I.L. Caragiale, fiind, de fapt, continuatorul comediei caragialene de moravuri. Piesa sa în trei acte *Titanic vals* reprezintă cea mai de succes comedie din istoria teatrului românesc. Alte piese: ...escu (1933), *Visul unei nopți de iarnă* (1937), *A murit Bubi* (1948).

Titanic vals

de Tudor Mușatescu
(fragment)

Actul II, Scena 1

Chiriachița, Dacia, apoi Miza

(La ridicarea cortinei, aparatul de radio e în funcțiune. Se transmite slujba de la biserica Domnița Bălașa din București. Instalată comod lângă aparat, Chiriachița, foarte cucernică, ascultă slujba și – bineînțeles – dă în cărți. E îmbrăcată într-o „robe de chambre” somptuoasă și aproape ridicolă. Câteva clipe nu se aude decât muzica... Când preotul va zice: „Doamne miluiește”, Chiriachița va avea grijă să se închine cu mare smerenie. Intră Dacia într-o toaletă asemănătoare ca lux și lipsă de gust cu a mamei sale.)

Dacia: (aruncă o privire spre pendulă) Vai de mine... Zece și n-am făcut nimic până acum... Prost obicei și ăsta să faci baie în fiecare dimineață... Ți trece timpul fără să bagi de seamă.

Chiriachița: Ssst!... Nu vorbi în timpul slujbei. A ieșit popa cu sfintele daruri... nu vezi? (gest spre aparatul de radio)

Dacia: Parcă de popii dumitale îmi arde mie acum?... (urcă la balcon)

Chiriachița: Nu e vorba d-ăștia... (arată cărțile) Eu vorbesc de cei de la Domnița Bălașa, din București...

Dacia: Zău, mamă, de ce nu te duci la biserică, în oraș, dacă vrei s-ascuți slujba... când îmi crapă inima de treabă?

Chiriachița: Ce nevoie am să stau în fum de lumânări, în miros de tămâie... să mă-nghesui cu toate mitocăncile, când pot foarte bine s-ascult slujba de-aici...

Dacia: Făcând pasențe...

Chiriachița: (*plină de mister*) Ei, dac-ai ști tu de ce dau!

Dacia: (*dintr-odată interesată*) De ce dai?

Chiriachița: Dau să vedem dacă s-alege Spirache deputat...

Dacia: (*se așază lângă masă*) Prea te grăbești și dumneata. Deocamdată nici nu e pus pe listă... Acuma la zece, la clubul partidului se întrunește comitetul care fixează candidaturile... Cred că Nercea o să izbutească să-l puie și pe Spirache al patrulea pe listă...

Chiriachița: Așa l-am pomenit... tot la coadă... Oprește slujba, dragă, că e păcat să stăm de vorbă în biserică. (*Dacia oprește aparatul*) Cu cât te-ai înțeles cu Nercea aseară, când ai fost la el?

Dacia: (*revine la masă, se așază*) Cu trei sute de mii... plus cheltuielile de propagandă.

Chiriachița: Zi cinci sute de mii cu totul...

Dacia: Cinci sute de mii de lei să fie, numai să-l văd odată deputat, că numai așa îl pot convinge să ne mutăm la București, să ieșim odată din târgul ăsta de provincie... unde nici n-ai ce face cu banii...

Chiriachița: Dar dacă îl pune pe listă și tot nu s-alege, ce te faci?

Dacia: Imposibil... Guvernul ia patru locuri sigur...

Chiriachița: Dacă mi-o ieși mie pasența, ia, dacă nu, poate să se dea guvernul și peste cap, să fure și urnele, să bată și lumea... tot degeaba! Ies ceilalți!...

Dacia: (*se scoală*) Ia nu mai cobi și dumneata, mamă... Așa te-am pomenit! Tot cu răul înainte... Parcă ai fi mama lui Spirache, nu mama mea. (*un timp*) Până când o veni Nercea cu răspunsul, simt că nebunesc... N-am astâmpăr... nu pot să fac nimic... și-am niște nervi!!!

Chiriachița: Ia nițel Urodonal și te liniștește...

Dacia: Tî! Bromural, mamă! Urodonalul nu e pentru nervi... Ai un obicei să-ncurci medicamentele de parcă am fi tot săraci și n-am fi văzut în ochi decât bicarbonat de sodă... (*intră Miza*)

Miza: (*are în brațe un cățel*) Bună dimineța!... (*vorbește alintat ca un copil*) Zi bună dimineța lui mamei... (*ia o lăbuță și i-o dă Daciei*) și lui grande-maman (*același joc*)

Chiriachița: (*aspru*) Marș, tu!

Miza: Ia te rog, vorbește frumos cu Pussy.

Chiriachița: Pupă-te în bot cu el cât poftești, dar pe mine te rog să mă slăbești cu jigodia...

Miza: Ai vrea! Jigodie, de la Paris!... Probabil că nu-ți iese pasența, de-aia ești în duși răi... Dar-ar Dumnezeu să ți se-nchidă... Na!

Chiriachița: Dacă mi s-o-nchide mie pasența, vi se închid și vouă drumurile spre București.

Miza: (*dintr-odată respectuoasă*) Ah! Pardon! Nu știam că dai de tata...

Chiriachița: Ce să știi tu? Eu trebuie să vă port de grijă la toți, cu cărțile mele, săracele! Tu știi numai să-ți faci unghiile și să-ți duci zăvodul cu mașina ca să-i dai pricomigdale și să latre lumea la cofetărie...

Miza: (*pupă cățelul*) Zăvodul mamei frumos și dulce.

Chiriachița: (*îngreșoșată toată*) Îmm!... Mânca-i-ai coada!...

Miza: Ia te rog, știi...

Dacia: (*care nu se ocupă decât de gândurile ei*) De ce o fi întârziind atâta Nercea?

Miza: Așa e, că azi trebuie să ne-aducă rezultatul. (*devine serioasă și preocupată*) Trebuie să fie discuții aprinse la club... Ce crezi, tata o să aibă pe cineva contra lui?

Chiriachița: Ei, asta e! Cum să n-aibă?! El de-abia a intrat în politică și, gata, se și înfinge la deputăție... Firește că alții, cari sunt mai vechi în partid, au și ei pretenții...

Miza: Bine, dar ce-a făcut tata singur pentru oraș și județ, într-un an de zile, n-a făcut tot partidul de când există: școli... spital... biserici reparate... donații... ajutoare... Mi-a mâncat cel puțin câteva milioane din zestre...

Dacia: Păi d-aia l-am lăsat, ca să-și facă popularitate, s-ajungă și el cineva... *(oftează)* Eh!... Să-l văd eu deputat, și ne scoatem noi paguba.

Chiriachița: Greu să-l convingi pe bărbatu-tău să facă afaceri...

Dacia: Parcă îl pune cineva să le facă el? Afacerile or să le facă alții... El n-are decât să-nchidă ochii și să-ntindă mâna... ca orbii.

Chiriachița: Cum vine vorba, parlamentul ăsta e un fel de Vatră Luminoasă?

Dacia: Ar fi... dacă n-ar fi opoziția...

Chiriachița: De ce, soro?

Dacia: Fiindcă opoziția are mai mulți ochi decât trebuie!... Asta e partea proastă, mamă! Cum orbesc ai de vin la putere, le mai iese câte o pereche de ochi ălor de trec în opoziție...

Chiriachița: Îm!... Îm!... am înțeles... D-aia rămân chiori ai de nu fac politică.

Miza: *(cățelului, alintându-l)* Auzi, Pussy-mic, tu să nu faci politică, că orbești, și tu ești mic și mumos, și dulce, și cățel... *(se scoală)* Apropo! Vream să te întreb ceva, mamă, și am uitat...

Dacia: Ei?

Miza: Ce-nseamnă când visezi mănuși de piele?

Dacia: Ai visat tu?

Miza: Toată noaptea...

Chiriachița: Să-ți spun eu, că ea nu știe. Înseamnă c-o să treacă hingherii pe stradă pe la noi și-o să avem doliu mare în familie... *(se uită semnificativ spre cățel. Miza se așază pe canapea)*

Scena 7

Aceiași (Dacia, Chiriachița, Miza, Traian, Decebal), Spirache

Traian: *(focos)* Uite-l... Tam-tam-tam-tam-tam-ti-ta-ti... *(cântă arpegiul cunoscut)* Ura!...

Dacia: *(se repede înaintea lui, exuberantă)* Spirache... Spirache... vino să te... *(se oprește în fața aerului lui dus)* Dar ce ai, dragă, nu ți-e bine?

Chiriachița: Emoția, soro... Dă-i nițel Urodonal...

Miza: Ce ai, tată, ești galben...

Spirache: N-am nimic. *(se așază)*

Dacia: Ce-ai, dragă? Ești bolnav?... Mă neliniștești... Mario... adu-mi cutia de bromural de dincolo, să fie aici, că, poate, îmi vine rău... *(e într-adevăr îngrijată)*

Traian: *(același joc)* Ce e, tată? *(servitoarea iese)*

Chiriachița: Mă Spirache, mă!... *(toți sunt lângă el, cu figuri în panică)* Ia spune! Ce e cu tine?! Ce ți s-a întâmplat?

Spirache: O nenorocire... *(e dezolat)*

Toți: Ce e? Spune!

Spirache: M-au pus mișeii candidat! *(rămâne cu ochii în gol, epuizat)*

Servitoarea: *(reintră cu bromuralul)* Am adus bromuralul, conită...

Dacia: Ieși afară cu el, că nu-mi mai trebuie... *(servitoarea iese în stânga, nedumerită că familia s-a înveselit subit)*

Chiriachița: Asta e nenorocirea care ți s-a întâmplat?

Traian: Face farse...

Spirache: Nu fac nicio farsă. *(sincer)* Vă dau cuvântul meu de onoare că e adevărat. Adineauri, la unsprezece... am fost pus candidat pe lista guvernului... al patrulea.

Chiriachița: Te pomenești că vrei să te puie întâiul?

Spirache: Nu, mamă-soacră. Nu vreau să fiu nici întâiul, nici al patrulea... nici al nouălea... nu vreau să fiu deloc... asta e...

Dacia: Ce, nu ești în toate mințile?

Spirache: Ba da!

Miza: Și noi care ne bucuram... Care beam șampanie în onoarea dumitale.

Dacia: Ia te rog să isprăvești cu fasoanele astea... În loc să sari în sus de bucurie că ți s-a făcut onoarea asta la care nici nu te-ai fi gândit vreodată în viața ta... ți-ai luat o mutră de martir, de parcă ți s-ar fi înecat corăbiile... (*degajează dreapta*)

Chiriachița: Nu mai vorbești de înecat corăbiile, că iară își aduce aminte de frate-său Tache și-l jelește o săptămână...

Spirache: Voi nu mă înțelegeți pe mine!

Dacia: Siiigur... Tu ești filozof... Cine mai e ca tine?!

Spirache: Nu sunt filozof... sunt numai un om cumsecade... și asta... voi n-o puteți înțelege... De-altminteri, nimeni nu m-a înțeles niciodată în familia mea... Afară de... (*ezită*) de... cineva care, din nenorocire, trebuie să stea departe de mine...

Dacia: Firește... fii-ta...

Spirache: Da. Ea m-a înțeles totdeauna...

Dacia: Te poftesc să nu vorbești de netrebnicia aia – în fața mea și a copiilor mei – într-o zi mare ca asta.

Spirache: E copilul meu...

Chiriachița: Deh!... Copil cu copii!

Miza: Lăsați-o în pace, mamă-mare... De ce vreți s-o ponegriți în fața tatei?... Știți bine că, dintre noi toți, Gena a fost slăbiciunea lui totdeauna...

Dacia: Știu... Știu... Dacă ai fi făcut tu ceea ce a făcut ea, nici numele nu ți l-ar mai fi pomenit...

Spirache: Nu se știe...

Traian: Ți-e mai milă de ea, fiindcă e infirmă...

Dacia: (*explozie*) Infirmă! Infirmă! Mă omorâți că e infirmă!... Infirme de astea de fac copii ca oamenii întregi n-au dreptul la milă... (*trece în fund*)

Spirache: Poate că tocmai fiindcă era infirmă a greșit... Ce putea ea să aștepte de la viață?

Dacia: Ce-am așteptat și noi! Moștenirea de la frate-tău Tache. (*coboară către el*) Când ești bogată, nu-ți mai numără nimenea picioarele. Poți să ai unul, poți să ai patru, se găsește totdeauna un om de condiție care să te ia de nevastă și să intri în rândul oamenilor cu fruntea sus...

Spirache: E bine să fim mai îngăduitori...

Dacia: Ești îngăduitor... fiindcă și tu ești infirm ca și ea...

Spirache: (*cu un surâs ușor*) Eu sunt infirm?

Dacia: Prostia e cea mai mare infirmitate de pe lume...

Spirache: Și, mă rog, de ce sunt eu prost?!

Amalia Ciolan – Dacia, Adela Mărculescu – Chiriachița

Amalia Ciolan – Dacia, Dan Puric – Spirache

Scene din spectacolul Titanic vals. Teatrul Național din București „I.L. Caragiale”, 2022

Dacia: Pentru că ești ca o cârpă... moale... și oamenii moi sunt proști... Acuma știi?! (*tremură de enervare ca o gelatină*)

Spirache: E-adevărat... sunt moale... Dar dacă așa e felul meu să fiu, ce să fac?

Dacia: Ce să faci? Nimic! Să lași pe alții să facă pentru tine... Elasticul nu e moale? Și fiindcă tu ești gumi-lastic, o să te-ndindem noi, eu de un cap și mama de celălalt...

Chiriachița: Bravo, maică... Să-l facem praștie...

Spirache: O să speriați vrăbiile cu mine, asta o să faceți.

Dacia: O să vezi tu pe cine speriem... Deocamdată să te văd eu deputat...

(*Spirache se întuneacă din nou*)

Spirache: (*Ferm. Pe un ton neîntrebuințat până acum.*) Nu primesc candidatura!... (*bate cu pumnii în el însuși*)

Dacia: Ce, ești nebun?...

Chiriachița: Vino-ți în fire, omule...

Miza: Nu se poate să faci una ca asta, papa...

Traian: Fii serios, Hamlet!

Decebal: Fă-te praștie, tată.

Spirache: (*același joc, se ridică*) Nu primesc candidatura, ați înțeles? (*privind cu o privire hotărâtă*) Până acum am făcut tot ceea ce ați vrut voi. De când a murit frate-meu Tache și-am început o altfel de viață, ați făcut din mine ce-ați poftit. V-am lăsat să vă îndepliniți într-un an tot ceea ce ați visat într-o viață întreagă de sărăcie... Așa am socotit eu că e drept... Toți v-ați făcut toate gusturile... Tu te-ai mutat din casă și ți-ai făcut dormitor singură... mama-soacră, la fel... Miza și-a cumpărat automobil și cățel... Dumnealui – cal de curse... ăsta micu... bicicletă... (*cu dispreț*) Eu însumi... mi-am cumpărat pălărie tare, numai să vă fac plăcerea voastră... V-am dat bani câți ați vrut... Când cu nenorocirea Genei... n-am zis nimic când ați hotărât să n-o mai primim în casă... deși, poate – în sufletul meu –, eu judecam altfel... V-am lăsat să mă băgați în toate societățile de binefacere, deși știam că sunt primit pentru banii pe care îi dădeam... Mi-am dat demisia din slujbă, ca să vă mulțumesc pe voi... V-am ascultat și am intrat în politică, ca să scap de gura voastră... m-am înscris în partidul pe care mi l-ați ales voi, deși era tocmai cel pe care îl disprețuiam mai mult... (*revoltat*) am luat Urodonal fără să am nimic la rinichi... opt flacoane într-un an de zile... – numai ca să fiți voi mulțumiți... Am făcut tot ce mi-ați cerut, tot ce mi-ați spus... N-am protestat niciodată... nu m-am supărat niciodată... dar acum nu mai merge... să știți... Să vă între bine în cap... Nu primesc să fiu candidat... pentru nimic în lume... nu primesc și pace...

Dacia: (*cu binișorul*) De ce, omule, de ce?... Spune, de ce? Care e motivul pentru care nu vrei să primești?...

Spirache: Care e motivul? (*definitiv*) Mi-e frică că m-aleg, asta e!

Dacia: E, nu, zău că e nebun... e nebun... e dement... I-a sărit o doagă... nu e în toate mințile... e alienat...

Chiriachița: Stai... Stai nițel... potolește-te... N-o lua repede... Poate are omul planurile lui... Să discutăm... să vedem... (*lui Spirache, pe un ton dulce ca mierea de mai*) Mă Spirică, mă! Zici că ți-e frică că te alegi? Bun! Ia spune-ne însă și nouă, de ce ți-e frică să te alegi?

Spirache: Pentru că nu pot să mint pe nimeni, mamă-soacră! Pentru că a face politică astăzi înseamnă a amăgi știind că amăgești... înseamnă a lua... știind că nu poți să dai îndărăt. Ca să fii deputat... trebuie să ceri votul alegătorilor... votul pentru care trebuie să le dai ceva în schimb...

Chiriachița: Mofturi... Nici n-ai nevoie să le ceri votul, pentru că o să fie alegeri libere...Votează fiecare cu cine vrea și din urnă iese cine trebuie...

Spirache: Tocmai... de asta mi-e frică și mie... să mă pomenesc deputat fără să am niciun merit... fără să fi făcut nimic în viața mea care să-mi dea dreptul să ajung într-o demnitate atât de mare ca asta... Nu... Nu... Mamă-soacră... nu se poate... Eu nu pot să primesc... Și mă mir cui i-a dat în cap ideea asta să mă puie pe mine pe listă... așa, dintr-odată... fără să știu, fără să rog pe nimeni?!... Ăștia care învârtesc politica în județ, douăzeci de ani de zile, cât am fost funcționar... de-abia dacă mi-au răspuns la bună ziua... Și-acuma... așa, dintr-odată... mă ridică la ranguri pe care nu le-am visat! (*reflexiv*) Trebuie să fie ceva la mijloc...

Grigore Vasiliu-Birlic – Spirache

Familia Necșulescu

Scene din filmul *Titanic vals* (1964)

Dacia: Dar e foarte ușor de ghicit! Tu nu mai ești astăzi „nea Spirache de la prefectură”.

Spirache: Dar cine sunt?

Dacia: Ești „domnul Spiridon Necșulescu”.

Decebal: Ești un cineva!

Spirache: Și ce diferență este, mă rog, între unul și altul?

Dacia: Cincizeci de milioane pe care le-ai moștenit...

Spirache: Banii, băiete, sunt ca treptele scării... Cu cât ai mai mulți, cu atât ești mai sus și te vezi mai bine.

Miza: Și apoi, nu uita, papa, că ai făcut atâtea lucruri pentru oraș, ai ajutat atâtea lume...

Traian: Acuma nu mai ești un „pârlit de funcționar”, ești un „mare filantrop”.

Dacia: Sigur că da. Și județul, și orașul, și lumea pe care ai ajutat-o vor astăzi să-ți arate recunoștința pentru tot ce ai făcut. De aceea te-au pus candidat.

Spirache: Ehe! Dacă m-ar fi pus când eram slujbaş la prefectură... era cu totul altceva...

Dacia: Sigur! Atunci ai fi primit...

Spirache: (*reflectând*) Nu! De primit, tot nu primeam. Dar cel puțin mi-ar fi făcut onoare propunerea... Acuma, candidatura asta mă umilește... mă jignește... mă insultă...

Dacia: Și cu toate astea, ai s-o primești!

Spirache: Cine mă poate obliga?...

Dacia: (*privindu-l fix, implacabil, definitiv*) Eu!

Spirache: (*ca și cum până acum ar fi uitat de existența ei și își aduce dintr-odată aminte*) Tu?

Chiriachița: (*cu aceeași privire ca a Daciei, o arată*) Ea!

Miza: (*același joc*) Mama!

Traian: (*același joc*) Noi!...

(*Sub privirile lor, Spirache are o lumină ciudată în ochi...
o lumină care pătrunde în fiecare, fără să ardă... numai să lumineze.*)

Spirache: Voi? (*Îi privește un timp... Lumina din ochi capătă – treptat – o strălucire plină de înțelesuri... apoi devine fixă, hotărâtă, ca o flacără imobilă deasupra unei comori ascunse.*) Voi?... Toți contra mea?... Iarăși? Mereu? V-ați unit ca să-mi distrugeți liniștea, câtă bruma mai am... să-mi turburați zilele, câte bruma mi-au mai rămas... Dacă nu v-aș cunoaște, dacă n-aș ști că sunteți ai mei... mi s-ar părea că-mi sunteți dușmani... Ei bine... dacă e așa... dacă voi vă opuneți... știu ce-mi mai rămâne de făcut.

Chiriachița: Să nu cumva să te sinucizi, că te omor...

Dacia: Ne ameninți? Ne ameninți tu pe noi?... Îndrăznești?

Spirache: Da!... V-ameninț... Văd că vreți luptă... Bine... Fie... O să ne luptăm... Fiecare cu mijloacele lui.

Dacia: Crezi că ne intimidezi cu aere de astea de Napoleon?! N-ai decât să te lupți cu mine dacă-ți dă mâna. Sunt gata să primesc... Dar să știi că divorțez imediat. Îmi iau copiii, pe mama, tot, și plec în lume...

N-ai decât să-ți chemi pe fii-ta și nepotul, ca să-ți ție de urât... Și-acuma poți să începi lupta, poftim! Aștept! (se așază dârză)

Spirache: (se uită la ea, la ceilalți și parcă la el) Am să-ncep, nu te teme...

Dacia: Nu fi laș! Spune cel puțin cum începi, ce-ai de gând să faci... ca să pot să mă apăr!...

Spirache: (calm) Mă duc la club ca să spui că primesc să-mi pui candidatura.

Dacia: (tăcere dintr-odată) Ticălosule... Și eu care stau să cred ca o proastă tot ce-mi spui tu până acum... Vino să te pup! (il pupă) Vai, cât ești de diplomat!... Cum se cunoaște că ai intrat în politică... E! Așa îmi place să te văd! Să trăiești! (il mai pupă o dată)

Chiriachița: (veselă) Și să-ți vie mintea la cap. (il ciocăne în frunte)

Dacia: (admirativ) Are el! Da' n-a avut unde să facă uz de ea până acum... Ia să-l vezi când o fi în parlament... Haiti!... Du-te repede la club... să nu-și închipuie partidul cine știe ce...

Miza: Și fii vesel, papa... vesel... vesel... (râde)

Chiriachița: Uite-așa ca noi...

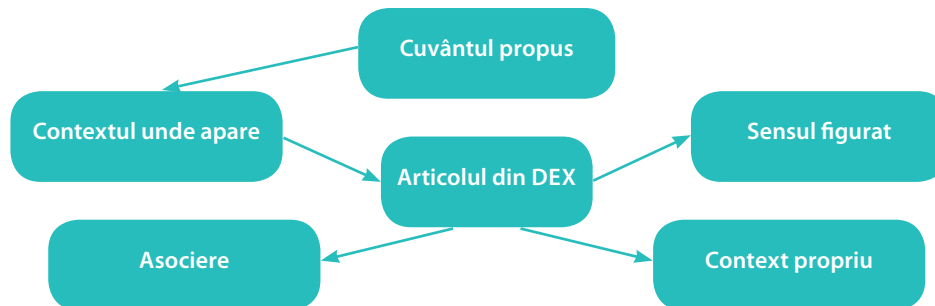
(Râd toți. Spirache surâde.)

Dacia: (contemplându-l) Păcat că n-avem un fotograf!...

(Spirache iese cu același surâs plin de taină, escortat până la ușă de alaiul familiei.)

Explorarea textului

1. Citiți pe roluri fragmentul din manual. Împărtășiți-vă impresiile: ce ați simțit fiind într-un rol ori altul?
2. Completați harta lexicală a cuvintelor din textul dat: *pasiență, farsă*.

3. Explicați sensul expresiilor frazeologice din text:

a băga de seamă; a-ți arde de ceva; a crăpa inima de treabă; a sta de vorbă; a se da peste cap; a purta de grijă; a intra în politică.

Ilustrați sensurile expresiilor date în enunțuri proprii.

4. Citiți integral piesa *Titanic vals* de Tudor Mușatescu. Prezentați textul respectiv, utilizând termenii specifici genului dramatic explicați în caseta *Dicționar literar*.
5. Descoperiți indicațiile scenice exterioare din scena I. Precizați rolul acestora în textul propus.
6. Cercetați lista de personaje din capul textului dat. Ce informații oferă? Cum sunt ordonate personajele?

Dicționar literar

Text dramatic este opera literară scrisă cu scopul de a fi jucată pe scenă, fiind divizată în acte, scene.

Actul este diviziunea principală a unei opere dramatice, reprezentând o etapă în desfășurarea acțiunii.

Scena este subdiviziunea unui act dintr-o operă dramatică marcată prin intrarea sau ieșirea unui personaj.

Indicațiile scenice reprezintă instrucțiunile date actorilor de autorul unei opere dramatice; note, indicații care se pun înaintea unei piese de teatru.

Lista de personaje este o indicație scenică ce prezintă într-o anumită ordine personajele textului dramatic.

Replica este un element de structură a textului dramatic, o porțiune din rolul unui personaj dintr-o piesă sau actor, constituind un răspuns la cele spuse de partener.

Comedia este o specie a genului dramatic al cărei subiect și deznodământ provoacă râsul și care ridiculizează relații sociale și etice, tipuri umane, moravuri.

7. Recitiți scena VII. Ilustrați cu exemple funcțiile indicațiilor scenice:

- a) indică gesturile personajului;
- b) indică starea sufletească a personajului;
- c) indică intrarea în/ieșirea din scenă a personajului;
- d) exercită funcția de narator.

8. Din lista de personaje aflăm că Spirache are 40 de ani, este funcționar la prefectură, are familie, slujbă și e cumsecade. Lucrați cu scena VII și completați tabelul de caracterizare a personajului respectiv. Observați ce modalități și procedee de caracterizare folosește autorul.

Secvența de text	Modalitatea/ Procedeul de caracterizare	Trăsătura/Starea
(e dezolat)	Directă, indicația scenică	Dezolat
...		

- 9.** Pornind de la sensurile cuvintelor *comic* și *satiră*, deduceți ce satirizează autorul prin intermediul personajelor textului: Spirache, Chiriachița, Dacia? Formulați problemele abordate în acest text dramatic.
- 10.** Care este locul și rolul femeii în societatea românească rezultând din acest text?
- 11.** Ce aspecte din text provoacă râsul: numele personajelor; situațiile; limbajul; moravurile; contrastul dintre aparență și esență etc.?
- 12.** Argumentați aserțiunea că *Titanic vals* de Tudor Mușatescu este, ca specie a genului dramatic, o comedie.
- 13.** Tema textului o reprezintă familia, societatea. Pe ce motive literare se axează această temă?
- 14.** Comentați rolul motivului literar al testamentului în acest text în raport cu același motiv dintr-un alt text. Precizați asemănările și/sau deosebirile. Prin ce mijloace, procedee stilistice este introdus acesta?
- 15.** De ce autorul a intitulat comedia *Titanic vals*? Interpretați valoarea simbolică a titlului. Propuneți un alt titlu relevant, argumentându-vă opțiunea.
- 16.** Interpretați rolul familiei în devenirea socială/ascensiunea politică, pornind de la acest text. Care este rolul femeii pe scena politică azi?

Dincolo de text

- 17.** Audiați fragmente din spectacole după comedia *Titanic vals* de Tudor Mușatescu montate la diferite teatre. Ce impresie v-au produs? Ce puteți spune despre măiestria actoricească a interpreților? Care dintre fragmente se potrivește cel mai mult cu imaginea pe care v-ați făcut-o după ce ați citit comedia?
- 18.** Ce alte specii literare studiate de voi au menirea de a satiriza moravurile societății? Citiți un text sau un fragment în fața colegilor.
- 19.** Unul dintre autorii clasici de comedii în literatura română este I.L. Caragiale, scriitorul care l-a inspirat și pe Tudor Mușatescu. Citiți comedia *O scrisoare pierdută*. Relaționați aceste două texte, completând o diagramă Venn.
- 20.** Lucru în grup. Discutați cu colegii despre rolul literaturii satirice în societate. Prezentați clasei trei idei pertinente.

Ei. Ele. Noi

Pre-text

1. Folosindu-vă cunoștințele de la alte discipline și resursele informaționale disponibile, acumulați și prezentați succinte informații despre secolul al XIX-lea în arealul românesc:
 - a) Condiții istorice/politice/sociale;
 - b) Evenimente politice/culturale;
 - c) Personalități marcante.
2. Cine reprezintă majoritatea în rândul personalităților identificate, femeile sau bărbații? Cum credeți, de ce?

Textul

Minienciclopedie

Ioana Pârvulescu (n. 1960) – eseistă, prozatoare și critic literar român. Autoarea volumelor de critică literară *Alfabetul doamnelor* (1999), *Prejudecăți literare* (1999), a eseurilor *Întoarcere în Bucureștiul interbelic* (2003), *În intimitatea secolului 19* (2005), *În Țara Miticilor* (2007), *Întoarcere în secolul 21* (2009) și a romanului *Viața începe vineri* (2009).

În intimitatea secolului 19

de Ioana Pârvulescu

(fragment)

Ei

Secolul 19 este unul cu barbă și mustați. Le poartă Europa, le poartă Parisul, Berlinul, Londra și Viena și le poartă, la marginea de sud-est a continentului, toată România bărbaților. Aici, în a doua jumătate a secolului, metaforele poeziei se întind între mustăcioara nici prea subțire, nici prea deasă a lui Vasile Alecsandri și cea alungită, întoarsă în buclă obraznică, a lui Macedonski; politica reformatoare poartă la 1866 favoriți și mustață, ca tânărul principe Carol de Hohenzollern, dar va crește curând în barba lui deasă, zilnic rotunjită de bărbierul regal și periodic confruntată cu barba romantică a lui Ion C. Brătianu; proza se naște cu mustața neagră a lui Costache Negruzzi, trece prin barba blondă a institutorului Creangă și ajunge la alba mustață a lui Slavici sau la mustața triumfătoare de pe chipul lui Duiliu Zamfirescu. Medicina are la temelie favoriții bălai ai lui Carol Davila, iar critica barba multă vreme neagră a lui Titu Maiorescu. Arhitectura și arta grădinăritului, ingineria și construcțiile, religia, viața universitară, diplomația, spișeria, bucătăria, negustoria și istoria sunt, toate, domenii pecetluite de câteva figuri acoperite în proporții variabile de podoabe virile.

În 1877, an bărbătesc, întrucât războinic, cuvântul mustață e folosit uneori ca sinonim pentru bărbat, astfel încât un autor își poate caracteriza un personaj astfel: „Rucsandra este una dintre femeile cărora li se aprind călcăile îndată ce văd o bucată de mustață”. În splendidul tablou aniversar din 1883 al societății Junimea,

în care cele 74 de chipuri-medalion se deschid în fața privitorului ca o coadă de păun, niciunul nu e lipsit de barbă, mustață sau favoriți, nici măcar al lui Eminescu, în vârstă de 33 de ani. Numai la tânărul publicist Petre Missir – are, în tablou, 27 de ani – nu se vede prea bine o mustăcioară firavă, care, în alte fotografii, se decupează limpede și blondă pe obrazul lui delicat. La fel, între cele 50 de chipuri caricaturizate de Constantin Jiquidi în anii '80, rase complet apar numai 3: un pictor, Ștefan Luchian, un actor, Vasile Toneanu, și, ciudat, un farmacist, Papini, zis „Salvadent”, cu firmă în centru, lângă Palat.

Sufletul acestor domni se ascunde sub pălărie, gândurile lor au lavalieră sau papion, sentimentele lor poartă mănuși de piele, mândria lor bărbătească se sprijină în baston. Viața lor în uniformă, frac sau jiletcă are sens, fir și ideal. Sunt visători și optimiști în tinerețe, gravi și energici la maturitate și încă optimiști și visători la bătrânețe. Inspiră forță la toate vârstele. Chiar melancolia lor e viguroasă. Când, după un dejun sau o cină de gală, bărbații se retrag în *fumoir*, să discute politică și să facă glume care nu sunt pentru urechile doamnelor, camera se înnește de la costumele sau fracurile lor grupate. Rochiile colorate rămân

între ele, pentru alt gen de discuții, în care inima și istoria mică au întotdeauna un cuvânt de spus. Demixtarea de după dejun, la fel ca istoria mare, care aparține numai bărbaților, e o chestiune de nuanță.

Imaginea bărbatului pe scena timpului este aceea de om-orchestră, trup și suflet adunate între tot felul de instrumente diferite care sunt aproape una cu el, pretutindeni cu el, niciodată în repaus. Cântă cu o mână la cobză, bat tare cu cealaltă într-o tobă și simultan suflă până la epuizare într-o trâmbiță, apoi partitura se reia, dar pentru alte instrumente, mai dificile. Mai târziu, bărbații României vor deveni soliști și virtuozii, deocamdată sunt orchestre improvizate. Dacă pe frontispiciul revistei *Convorbiri literare* scrie *Redactor* Iacob Negruzzi, înseamnă că omul-orchestră Iacob Negruzzi adună materialele pentru revistă, întreține corespondența cu toți colaboratorii, unora le rezolvă problemele personale sau financiare, face abonamente și presiuni asupra abonaților ca să plătească la timp (așa că sunt persoane care trec pe partea cealaltă a străzii când îl zăresc), se ocupă de legătura cu tipografia, face corectura și poșta redacției, dă anunțurile importante, face contabilitatea și organizează banchete. Cum e singur în toate aceste ingrate operațiuni, unii glumesc spunând că e și singurul care citește revista. În plus scrie, este secretarul Junimii, are grijă de familie, participă la viața mondenă, face politică și e în mai multe rânduri deputat. Literatura însăși e făcută de oameni-orchestră: comodul și veselul, se zice, Alecsandri, care nu ezită să se zbată totuși pentru istoria țării lui, scrie poezie de mai multe feluri, mici schițe de moravuri, nuvele, un început de roman, comedii, farse, drame, necroloage, articole ocazionale, jurnale de călătorie, amintiri, sute de scrisori, e director de revistă și de teatru, ambasador, face diplomatie de înaltă clasă.

Par că au cu toții mai multe brațe cu mai multe degete, mai mulți ochi, mai multe guri și mai multe vieți decât urmașii lor. Nu-și neglijează familia și sunt adeseori mamă, profesor și dădacă pentru copiii lor și, dacă ar putea, cu voia lor de a depăși barierele naturale, ar și alăpta. De mirare este că din scrisorile și jurnalele acestor oameni nu răzbate niciodată precipitarea necuviincioasă, ei au timp să respecte tot protocolul convențiilor sociale și ale bunului-simț natural, au timp de amuzament și de tihnite convorbiri, au răgaz pentru intimitate și reverie. În secolul lor harnic, timpul e, cu siguranță, mai leneș. Credința nu-i preocupă din cale-afară, dar Dumnezeu pare să creadă în ei.

Identitatea scriitorilor și a oamenilor care au făcut istoria românească din a doua jumătate a secolului 19 conține, pe lângă mustață, pălărie și ocupații proteice, trei privilegii esențiale, ecou la cele pe care Diogenes Laertios le atribuia

Chișinăul la mijlocul secolului al XX-lea

București. Vedere de sus. În plan secund – clădirea Universității. 1864

Chișinăul la sfârșitul secolului al XIX-lea

București. Podul Mogoșoaiei. 1874

Din istoria cuvintelor

Cuvântul **mustață** își are obârșia – probabil, printr-un intermediar latin *mustacea* – în limba greacă: *mustax* (greaca veche: „buza de sus; mustață”) ori *moustaki* (greaca medievală). Aceeași proveniență, dar cu influențe reciproce, o au termenii din alte limbi europene: franceză *moustache*, italiană *mostaccio*, spaniolă *mostacho*, engleză *moustache* și *mustache*, bulgară *mustak*, albaneză *mustakje*, sârbă și croată *mustač*.

Termenul cu răspândire internațională **politică** este de origine greacă, *politike* „activitate de stat”, și face parte din ampla familie lexicală a vocabulei *polis* „cetate, oraș”. Din aceeași familie fac parte cuvinte ca: *politician*, *politețe*, *politicos*, *politiza*, *politologie* și chiar *poliție*, cu toate derivatele lor.

Originea termenilor românești **bărbat** și **femeie** este foarte interesantă, comportând mutații semantice. Substantivul *bărbat* provine din adjectivul latin *barbatus*, care nu însemna nimic altceva decât „bărbos”, sens păstrat, de altfel, de alte limbi romanice: italiană *barbato*, provenșală *barbat*, spaniolă și portugheză *barbado*. Cât despre cuvântul *femeie* (aromână *fumeal'e*, meglenoromână *fâmel'ă*), și acesta își are obârșia în latină: *familia* „familie”, scoțând parcă în evidență, o dată în plus, importanța femeii în familie.

lui Thales din Milet. Acesta, spune istoricul, le mulțumea zeilor întâi că s-a născut om, iar nu animal, apoi pentru că e bărbat, iar nu femeie, și în al treilea rând pentru că e grec, iar nu barbar. Când „barbarii” din România de după 1848 ajung să-și definească eul intim în jurnale și scrisori, identitatea lor ideală are tot trei trăsături distinctive: *bărbat* și *român* și *progresist*.

Toți scriitorii mari ai secolului 19 românesc sunt *bărbați*, ceea ce nu înseamnă că n-ar fi foarte sensibili la ceea ce un poet nu de mult dispărut din timpul lor, autorul lui *Faust*, numea, în glasuri de cor mistic, „das Ewig-Weibliche”, eternul feminin. Sunt îndrăgostiți deplin de mamele lor, care fac, din umbră, împreună cu ei, istoria. Sunt îndrăgostiți, adesea idilic, de iubitele lor, dar se căsătoresc cu mare chibzuială. Educația fiicelor lor nu le e indiferentă. Uneori au amante, dar legăturile sunt ascunse cu grijă. Femininul îi înconjoară, uneori îi modelează, dar multele și importante lor ocupații se îndeplinesc totuși în lumea bărbaților. Iar bărbat independent devii, după lege, la 21 de ani.

Ele

Cel mai bun rol secundar al femeii este realizat în secolul 19. I se permite apariția numai în câteva secvențe precise, dar în acestea strălucește, își arată calitățile și talentul. Cine știe să vadă în viitor își dă seama că, peste mai puțin de un secol, va avea parte de foarte dificile roluri principale, ceea ce nu înseamnă că va fi mai fericită și nici că le va juca mai bine. Deocamdată, asemenea lumii copiilor, și lumea Lucșitelor, a Demetrelor, Zoelor, Ecaterinelor, Elefteriilor, Eufrosinelor, Eliselor, Ruxandrelor, Elvirelor, Elenelor și, mai ales, Mariilor este bine delimitată între o mulțime de *nu e voie* și câteva *e voie*. Tabuurile sunt ca tabla înmulțirii, trebuie învățate pe dinafară, rând pe rând, cu rezultatul lor cu tot: nu e voie și n-are rost să urmezi o facultate, căci asta e treabă de bărbat care te îndepărtează de la menirea femeii, e voie și e bine să te măriți cu un bărbat învățat sau bogat pentru că vei fi fericită. Nu e voie să stai cu părul desfăcut în fața altui bărbat decât soțul tău pentru că e rușine, nu e voie să lenevești pentru că nu se cade, nu e voie să te amesteci pe față în treburile *lui* pentru că nu e treaba ta și îl întărăți, dar nu strică să-i dai sfaturi dacă-l liniștești înainte cu un „nu mă amestec, dumneata hotărăști”. Nu e voie să devii avocat, judecător, preot, medic, dirijor, primar, inginer pentru că ar fi de neînchipuit și lumea ar fi șocată, e voie să fii pianistă, cântăreață de operă, violonistă, croitoreasă, fată în casă, hangiță, călugăriță pentru că se potrivește cu firea femeii, nu e voie să câștigi singură bani pentru că n-are rost, dar e voie și e nevoie să-i ceri dumnealui, pentru casă și pentru micile capricii personale. Nu e voie să umbli singură, nici ziua, nici seara, pentru că e extrem de primejdios, e obligatoriu să ai un „gardedam”, trebuie să ascuți și să te supui tatălui, soțului pentru că așa a făcut și mama ta și mama mamei tale și tot șirul de mame de la începutul începutului, trebuie să ai grijă de casă, de copii, de mâncare, de servitori, ai voie să citești, să ții un salon literar, n-ai voie să fii critic literar, ai voie să scrii poezii, ai voie să ceri dedicații în album, ai voie să-ți dai copiii la doică sau să-i alăptezi singură, ai voie, dar nu e bine, să divorțezi.

Pagină din „Le Journal des Demoiselles”, 1898

Pagină din „Petit Courrier des Dames”, 1861

Femeia știe perfect această tablă a permisiunilor și interdicțiilor și, nu de puține ori, le adaptează și le ajustează până la flagrantă încălcare, având aerul că le respectă întocmai. Descoperă pe cont propriu principiul diminuării constrângerii pe care un contemporan al ei, chimistul francez Le Chatelier, îl enunță în 1885 și care sună cam așa: „Când asupra unui sistem în echilibru se exercită o constrângere, echilibrul se deplasează astfel încât constrângerea să fie diminuată”. Iar în sistemul echilibrului conjugal, constrângerea se exercită mai ales asupra ei.

Rolurile secundare cele mai izbutite ale femeii în secolul bărbaților sunt cinci: mame, soții, muze, fiice, surori – în această ordine. În plus, mai sunt rolurile episodice, despre care fie nu se vorbește, fie se vorbește, adică se cuvine să se vorbească rău: amante, servitoare, „fiice ale plăcerii”. E un întreg șir de femei care nu numai că au stat în umbra bărbaților, dar, de cele mai multe ori, *au fost umbra lor*. Privite de aproape, sunt remarcabile și ai impresia că, tocmai în secolul care socotește femeia mai fragilă decât floarea, ea are tăria și rezistența celei mai mari. Un eroism al banalului cotidian, cel mai dificil dintre toate și la care femeile s-au priceput în toate epocile, dar și unul al situațiilor limită, în vremuri de exil și închisoare.

Note lexicale

institutor, -oare *s.m. și f.* – persoană care se ocupă de instruirea unui copil.

a se decupa *vb.* – a (se) detașa.

spîterie *s.f.* – farmacie.

demixtare *s.f.* – separarea fetelor de băieți în școli sau clase diferite.

Explorarea textului

1. Identificați cuvintele cu sens figurat din text. Comentați rolul stilistic al acestora. Cărui stil aparține textul? Argumentați.
2. Identificați și comentați câteva figuri de stil din text (metafore, metonimii). Cum ați explica abundența acestora în prima parte a textului, *Ei*, și numărul lor mult mai redus în fragmentul *Ele*?
3. Folosiți o hartă pentru a identifica punctele geografice la care se face referință în text. Ce importanță au avut ele în istoria Europei, în perioada respectivă?
4. Selectați din text toate numele de personalități invocate. Cărui fapt se datorează prezența lor în text? Documentați-vă și prezentați o informație despre două dintre aceste personalități care s-au afirmat în domenii diferite.
5. Ce știți despre *Junimea* și *Convorbiri literare*? Ale cui erau cele 74 de chipuri-medalion? Găsiți reproducerea medalionului (în *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900* al Academiei Române) sau fotografiile scriitorilor menționați (în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* de George Călinescu) și comentați veridicitatea afirmațiilor din text cu referire la înfățișarea și caracterul celor reprezentați.
6. Explicați sensul expresiei *oameni-orchestră*. Demonstrați, exemplificând cu titluri de opere, că Vasile Alecsandri corespunde acestui determinativ, pornind de la fragmentul: „Literatura însăși e făcută de oameni-orchestră: comodul și veselul, se zice, Alecsandri, care nu ezită să se zbată totuși pentru istoria țării lui, scrie poezie de mai multe feluri, mici schițe de moravuri, nuvele, un început de roman, comedii, farse, drame, necroloage, articole ocazionale, jurnale de călătorie, amintiri, sute de scrisori, e director de revistă și de teatru, ambasador, face diplomatie de înaltă clasă”.

7. Completați un grafic T referitor la aserțiunea: „Bărbat independent devii la 21 de ani”.

Bărbat independent devii la 21 de ani	
Da	Nu
...	...

8. Ce rol vă place să aveți în viață? Cum explicați sintagma *cel mai bun rol secundar*? De ce acest rol, în secolul al XIX-lea, este atribuit femeii?
9. Ilustrați cu nume din istoria secolului al XIX-lea ideea: „E un întreg șir de femei care nu numai că au stat în umbra bărbaților, dar, de cele mai multe ori, *au fost umbra lor*”.
10. Recitiți ultimul alineat. Cum au evoluat rolurile femeii din secolul al XIX-lea până în prezent?
11. Completați cu secvențe din text tabelul de mai jos. Ce s-a păstrat din aceste permisiuni și tabuuri până în prezent?

Permisiuni	Interdicții
...	...

12. Exprimați-vă părerea despre stilul autoarei, despre maniera ei de a prezenta trecutul. În ce măsură este utilă o astfel de carte? Din care alte surse puteți afla ceea ce vă interesează despre trecut? Exemplificați.

Dincolo de text

1. Rescrieți fragmentele indicate, astfel încât să obțineți portretul unei femei și cel al unui bărbat modern. Comparați-le cu cele din text. Care sunt diferențele cele mai importante?
- „Rolurile secundare... umbra lor”;
 - „Sufletul acestor domni... fracurile lor grupate”.
2. Lucru în perechi. Autoarea zice: „Peste mai puțin de un secol, (femeia) va avea parte de foarte dificile roluri principale”. Amintiți-vă și enumerați numele câtorva femei celebre din istoria secolului al XX-lea care confirmă acest lucru. Elaborați un poster în care să includeți: a) fotografiile acestor femei; b) rolurile pe care le-au avut/le au; c) scurte comentarii cu privire la dificultatea rolurilor lor (în ce constă aceasta). Organizați o expoziție a posterelor.
3. Lucru în echipe. Proiectul unei cărți.
- Examinați cuprinsul cărții Ioanei Pârvulescu.
 - Emiteți și notați câteva ipoteze cu privire la conținutul fiecărui capitol.

Minienciclopedie

Junimea a fost un curent cultural și literar, dar și o asociație culturală înființată la Iași în 1863 de câțiva tineri reîntorși de la studii din străinătate, în frunte cu Titu Maiorescu, Iacob Negruzzi, Petre P. Carp, Vasile Pogor și Teodor Rosetti. Societatea *Junimea* a publicat, începând din 1867, o revistă: *Convorbiri literare*, care a impus, încă de la apariție, întregii culturi române o direcție nouă, modernă, caracterizată prin spiritul ei etic și sentimentul valorii estetice și reprezentată de operele lui Eminescu, Creangă, Caragiale și Slavici. Rolul *Junimii* și al *Convorbirilor literare* în cultura și literatura română a fost unul decisiv.

Varia

Tabú este un termen religios din Polinezia însemnând *interdicție absolută* cu caracter sacral, folosit în etnologie și sociologie cu referire la interzicerea de către căpeteniile tribale ori șamani a unor aspecte de limbaj, comportament, activități și relații ale oamenilor din societățile tradiționale. Încălcarea unui tabu atrage pedepse, fie directe, divinitatea pedepsind nerespectarea interdicției, fie indirecte, din partea șamanului ori preotului. În sens figurat, *tabu* poate însemna orice interdicție a cărei încălcare este considerată un pericol pentru societate.

Cele 19 capitole despre secolul 19 sunt:

1. Întoarcere în secolul 19	5
<i>Unde</i>	
2. Viața la București.....	15
3. Quel pays!.....	41
<i>Cine</i>	
4. Ei.....	59
5. Ele	89
6. Copiii lor	125
7. Lumea bună	149
8. Domnii doctori	159
<i>Ce și cum</i>	
9. Ce citesc, cum citesc.....	185
10. Cum călătoresc.....	205
11. O zi bună	219
12. O zi oarecare.....	233
13. O zi rea.....	243
14. Puțină intimitate.....	253
15. Puțină indiscreție.....	265
<i>Încotro</i>	
16. Luna de pe cer.....	285
17. Tainele și spaimele progresului	297
18. Acești oameni minunați și viețile lor trecătoare.....	321
19. Întoarcere în secolul 21	335

- c) Dacă ar fi să scrieți un volum cu titlul *În intimitatea secolului 21: Noi*, despre ce și despre cine ați relata? Discutați în echipă și elaborați cuprinsul acestei cărți.
- d) Prezentați proiectul cuprinsului colegilor. Prin completări reciproce, elaborați o variantă finală comună.

4. Examinați fotografiile de mai jos, datând din secolul al XIX-lea, ale unor clădiri din Chișinău. Documentați-vă și aflați ce instituții au fost în aceste clădiri pe parcursul secolului al XX-lea și ce se află în ele în prezent. Atenție la adresele indicate.

*Biserica Schimbarea la Față a Mântuitorului
(Bd. Ștefan cel Mare, nr. 164a)*

*Liceul pentru Fete
(str. București, nr. 64)*

*Școala Reală
(str. Kogălniceanu, nr. 65)*

*Pasajul
(Bd. Ștefan cel Mare, nr. 83)*

5. Citiți un articol de ziar din presa autohtonă, consacrat unei probleme actuale, și rezumați-l în 10 enunțuri.
6. Numiți două texte artistice în care se abordează aceeași problemă ca și în articolul rezumat.
7. Dezvoltați, într-un eseu de 10 rânduri, aserțiunea Ilenei Vulpescu: „*Trecutul e o încăpere din prezent unde intrăm mai rar. N-avem decât să deschidem o ușă, atât, și suntem în trecut, iar ușa asta se deschide singură foarte des*”.

Limbă și comunicare

Complementul direct. Propoziția subordonată completivă directă

1. Completați schema de mai jos cu cât mai multe cuvinte care ar constitui răspunsuri la întrebările *ce?*, *pe cine?*, în raport cu verbele *a scrie*, *a respecta*. Alcătuiți câte două propoziții cu câte două structuri diferite din lista creată.

Ce?

Pe cine?

A scrie

A respecta

Dictionar lingvistic

Complementul direct este partea secundară de propoziție care determină un verb tranzitiv sau o interjecție cu funcție de predicat. El arată obiectul asupra căruia se exercită direct acțiunea exprimată de cuvântul determinat. *Pescarii erau iarăși la locurile lor, și vizitii își porniră din nou trăsurile trase de cai osteniți.* (Mircea Cărtărescu)

Complementul direct răspunde la întrebările *ce?*, *pe cine?*

Poziția complementului direct este după verbul determinat, dar poate sta și înaintea verbului determinat.

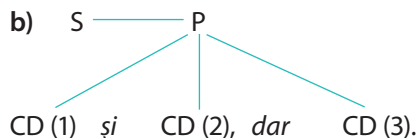
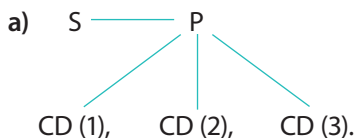
Ai văzut o lăută ale cărei strune străluceau în lună. (Mircea Cărtărescu)

Pe acest om bătrân te-ai deprins să-l canonești. (Mircea Cărtărescu)

Complementul direct poate fi exprimat prin următoarele părți de vorbire:

- **substantiv în cazul acuzativ:** *Ai deprins, în haiducie, felurile de înfruntare între armii, strategia pâcurilor de oșteni, vicleniile și rânduiala războaielor...* (Mircea Cărtărescu);
- **pronume în cazul acuzativ:** *Caută-mă, caută-mă, mergi până la marginea lumii după mine!* (Mircea Cărtărescu)

2. Identificați și transcrieți din comedia *Titanic vals* de Tudor Mușatescu enunțuri ce conțin complemente directe. Explicați topica acestora în raport cu verbul determinat, analizați părțile de vorbire prin care sunt exprimate.
3. Subliniați, în enunțurile propuse, complementele directe și indicați prin săgeți verbele determinate.
- Acest iaz, în care moara se privea de veacuri, nu era un iaz ca orișicare, pentru că pe fața lui nu se izvodea niciodată nicio urmă.* (Gala Galaction)
- Și-apoi să fi văzut pe neobositul părinte, care umbla din casă-n casă și sfătuia pe oameni să-și deie copii la învățătură.* (Ion Creangă)
4. Construiți propoziții ce vor conține complemente directe, după următoarele scheme ale raporturilor sintactice.

Dictionar lingvistic

Propoziția subordonată completivă directă determină un verb sau o interjecție cu funcția de predicat al propoziției regente (*iată, uite* etc.) și corespunde complementului direct.

Propoziția subordonată completivă directă poate fi introdusă prin:

- conjuncții: *că, să, dacă, de* etc.;
- pronume sau adjective pronominale relative: *care, cine, ce, cât, cel, ce, ceea ce*.

Propoziția subordonată completivă directă stă, de obicei, după regenta ei, dar poate sta și înaintea acesteia. Propoziția completivă directă poziționată după regenta ei sau intercalată în propoziția regentă nu se desparte prin virgulă de regentă sau de verbul determinat.

Am jurat ca peste dânșii să trec falnic, fără păș. (Mihai Eminescu)

Iaca ce-mi scrie frate-meu. (Ion Creangă)

5. Efectuați analiza sintactică a enunțurilor și precizați complementele și propozițiile subordonate complementive directe. Construiți schemele frazelor.

Ia uite ce mai păcăleală! Da că satul se cheamă Valea Cucoarelor și în valea asta de atâția ani nu se mai arată niciun cucostârc... (Ion Druță)

De-a lungul vieții tale văzuseși încăierări și prădăciuni în inima codrilor, scufundări de barcaze și asalturi de seraiuri... dar ochii tăi nu mai priviseră vreodată o bătălie ca aceea ce se pregătea și care rămăsese-n istorii drept cea mai curioasă înfruntare de oști ce avusese vreodată loc în Etiopia și poate-n întreaga lume. (Mircea Cărtărescu)

6. Continuați frazele cu propoziții subordonate complementive directe.

a) Inima-mi spune că ...	d) N-a mărturisit ...
b) Poți ...	e) L-am sfătuit ...
c) Bunica m-a întrebat ...	f) La ședință, noi am prezentat...

7. Adăugați propoziții regente subordonatelor complementive directe.

a) ... de ce am întârziat.	d) ... ce meserie îmi doresc.
b) ... de unde am cumpărat romanul.	e) ... cât a lucrat astăzi.
c) ... pe cine caută.	f) ... care este rezultatul.

8. Supuneți expansiunii complementele directe evidențiate.

- a) Voinicul hotărâse *a lupta* pentru dreptate.
 b) Am văzut *fulgerând* peste sat.
 c) Am terminat *de scris* eseul.

9. Contrageți propozițiile subordonate complementive directe.

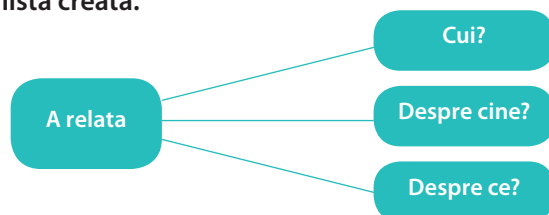
- a) Eu știu cât costă acest computer.
 b) Noi preferăm să citim integral romanele.
 c) Vecinul mi-a spus care este părerea lui.

10. Transformați propozițiile regente astfel, încât propozițiile subordonate să devină propoziții subordonate complementive directe.

- a) Se știe că lectura deschide multe uși.
 b) Se crede că monumentele vor fi reabilitate.
 c) Se cunoaște că vom participa la concurs.

11. Construiți câte două fraze cu propoziții complementive directe introduse prin conjuncția *să* și prin pronumele relativ *care*.**12. Stabiliți tipul subordonatelor introduse prin pronumele relativ *ce*.**

a) Problema ce soluție acceptăm ne frământa.	c) El știa ce soluție va accepta.
b) Nu se știe ce dezlegare va avea această situație.	d) Întrebarea este ce măsuri vor fi luate.

Complementul indirect. Propoziția subordonată complementivă indirectă**13. Completați schema de mai jos cu cât mai multe cuvinte care ar constitui răspunsuri la întrebările *despre ce?*, *despre cine?* *cui?*, în raport cu verbul *a relate*. Alcătuiți câte două propoziții cu câte două structuri diferite din lista creată.**

Dictionar lingvistic

Complementul indirect este partea secundară de propoziție care determină un verb, un adjectiv, un adverb sau o interjecție. El arată obiectul căruia i se atribuie acțiunea, însușirea sau caracteristica exprimată prin cuvântul determinat ori obiectul căruia i se atribuie un obiect prin acțiunea exprimată de cuvântul determinat. *De lupi, urși, mistreți și căprioare erau plini codrii.* (Mihail Sadoveanu)

Complementul indirect răspunde la întrebările specifice cazului dativ sau cazului acuzativ al substantivului, pronumelui sau numeralului prin care este exprimat: *cui? asupra cui? la ce? despre cine?* etc. Complementul indirect poate fi exprimat și printr-un verb la un mod nepersonal.

Complementul indirect stă după cuvântul determinat, dar poate sta și înaintea acestuia.

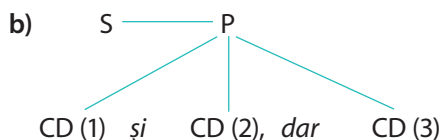
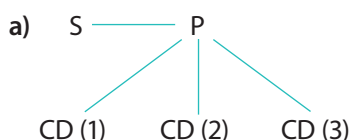
14. Identificați și transcrieți din comedia *Titanic vals* de Tudor Mușatescu enunțuri ce conțin complemente indirecte. Explicați topica acestora în raport cu verbul determinat, analizați părțile de vorbire prin care sunt exprimate.

15. Subliniați complementele indirecte și indicați prin săgeți verbele determinate din următoarele enunțuri:

Se desfăta în palaturile cele aurite..., se bucura de frumusețea florilor și de dulceața și curățenia aerului ca un fericit. (Petre Ispirescu)

Locul fusese ales cu dibăcie de cele două perechi de martori, ai domnului Bogdan Movilă și ai adversarului domniei-sale, domnul Petre Simion, ca să nu se aple în calea patrulor. (Simona Antonescu)

16. Construiți propoziții ce vor conține complemente indirecte, după următoarele scheme ale raporturilor sintactice.

Dictionar lingvistic

Propoziția subordonată completivă indirectă determină un verb, un adjectiv, un adverb sau o interjecție din propoziția regentă și corespunde complementului indirect.

Mă gândesc la ce voi face mâine.

Sunt fericită că sunteți părinții mei.

E bine de cine are prieteni adevărați.

E vai de cine nu are șapte ani de acasă.

Propoziția subordonată completivă indirectă poate fi introdusă prin:

a) conjuncții: *că, să, dacă, de;*

b) pronume sau adjective pronominale relative sau nehotărâte în cazurile dativ sau acuzativ: *care, cine, oricui, cui.*

17. Continuați frazele cu propoziții subordonate completive indirecte.

a) Mă pricep ... b) Sunt mândră ... c) S-a adresat ... d) E capabil ... e) Am fost uimiți ...

18. Adăugați propoziții regente subordonatelor completive indirecte.

a) ... că va veni. d) ... cui îmi cere.
b) ... să ne întâlnească. e) ... să încep a studia limba germană.
c) ... de cine este bolnav. f) ... să pornesc la munte.

19. Stabiliți tipul subordonatelor din frazele ce urmează.

Cum explicați diferența?

Primarul este sigur că tinerii vor continua proiectele începute.
Este sigur că proiectele vor continua.

20. Supuneți expansiunii complementele indirecte evidențiate.

a) I-am răspuns *reporterului* cu amabilitate.
b) Mă uitam cu interes *la finalul* spectacolului.
c) Nu mă îndoiesc *de sinceritatea* lor.

Dictionar lingvistic

Propoziția subordonată completivă indirectă stă, de obicei, după regenta ei, dar poate sta și înaintea acesteia. Propoziția completivă indirectă poziționată după regenta ei sau intercalată în propoziția regentă nu se desparte prin virgulă de regentă sau de verbul determinat, dar va fi despărțită prin virgulă dacă va sta înaintea regentei.

21. Contrageți propozițiile subordonate complementive indirecte.

- a) Profesorul a mai explicat o dată cui nu fusese atent.
- b) S-a săturat să-l privească.
- c) Elevul de serviciu e responsabil să fie ordine.

22. Construiți câte două fraze cu propoziții subordonate complementive indirecte introduse prin:

- a) conjuncțiile *că, dacă,*
- b) pronumele relative *care, cui.*

23. Efectuați analiza sintactică a enunțurilor și precizați complementele și propozițiile subordonate complementive indirecte. Construiți schemele frazelor.

Eli era convins că lumea întreagă a aflat despre fericirea lor și toate privirile întâmplătoare îi păreau ochi admiringi aruncate de trecători unei familii atât de reușite. (Simona Antonescu)

Intră pe scenă dreaptă, cu pasul măsurat al celui care știe că va birui, pregătită să arate înțelepciune și îngăduință învinșilor ei. (Simona Antonescu)

Scrierea metaliterară. Rezumatul

1. Citiți textul. Redactați un rezumat de circa 50-60 de cuvinte.

Prima jumătate a veacului al XIX-lea nu ne-a păstrat nicio indicație despre vreo încercare de a organiza în Basarabia reprezentatii teatrale în limba românească. Posibil că asemenea încercări nici n-au avut loc, dat fiind faptul că chiar rușii n-aveau teatru în Chișinău. Din când în când rățacea, venind de la Odesa, câte o trupă ambulantă rusească, de teatru sau de circ, care tulbura liniștea vieții patriarhale de sat din Chișinău. Așa, de exemplu, la anul 1841 a vizitat Chișinăul o trupă de operetă germană a unui oarecare Frisch, care supune piesele cenzurii autorităților.

În schimb nicio petrecere, nicio nuntă în Basarabia nu se făcea fără lăutarii tradiționali, care erau singura distracție a vechii boierimi moldovenești din Basarabia. Tradiția ne-a păstrat numele vestitului lăutar Lemiș de la Bălți, care era purtat de la un capăt al Basarabiei la altul pe la nunțile și petrecerile boierești. Vioara și vocea lui fermeca lumea, o făcea să plângă și să râdă. Se spune că acest Lemiș a fost ovrei, amoretat de cântecele și doinele românești, de „Steluța” lui V. Alecsandri, cărora le dădea o interpretare care stârnea admirația tuturor și trezea în sufletul românilor basarabeni doruri nu tocmai plăcute guvernului rus. Se știe că pe la 1870 și ceva guvernul rus s-a hotărât să ia măsuri împotriva acestui lăutar periculos și l-a expulzat din Basarabia.

(Ștefan Ciobanu)

2. Selectați un articol în volum de 1 pagină dintr-o revistă de cultură generală sau din internet, care tratează o temă interesantă. Alcătuiți un rezumat de cca 1/4 din volumul textului original. Prezentați-l colegilor. Oferiți detalii suplimentare pentru aspectele care au trezit interesul ascultătorilor.**3. Rezumați într-o jumătate de pagină, la alegere: a) un fragment de talk-show televizat, urmărit recent; b) un episod dintr-un film preferat; c) un fragment dintr-un spectacol de teatru.****ABC-ul comunicării**

Rezumatul este prezentarea concisă a unui text mai larg, audiat sau citit, reținând esențialul și eliminând detaliile.

Pentru a alcătui un rezumat bun:

- Citiți textul foarte atent.
- Notați 5-7 cuvinte-cheie din fiecare paragraf.
- Identificați și notați ideile principale ale fiecărui paragraf.
- Verificați dacă ați depistat toate ideile principale.
- Reformulați ideile, suprimând verbe-predicate și utilizând construcțiile verbale.
- Eliminați informațiile secundare, detaliile, figurile de stil.
- Redactați textul final al rezumatului, în volumul cerut.

Conexiuni

Eticheta verbală și nonverbală. Elaborarea unui ghid de comportament în contexte interculturale

Proiect de lucru în grup

Etapă I. Clarificarea contextului. Discutați în grupul mare ideile principale ale textului de mai jos. La ce concluzii ați ajuns?

Eticheta este demonstrarea exterioară a respectului și a curtoaziei față de cei din jur. S-ar putea crede că anumite expresii, gesturi, mimici exprimă lucruri cunoscute și înțelese în mod univoc, dar, de fapt, nu este deloc așa. Fiecare ghid de etichetă poate fi redefinit în contexte interculturale, deoarece în fiecare tradiție culturală există percepții și moduri de demonstrare proprii ale curtoaziei, respectului, onestității și civilizației. Modul de manifestare a generozității, respectului față de ceilalți, atenției etc. variază în diferite contexte culturale. Aplicarea regulilor de etichetă din propria noastră cultură într-un context cultural diferit poate însemna o încălcare din neatenție a codului de etichetă al acelei culturi. În ciuda celor mai bune intenții ale noastre de a demonstra curtoazie și respect, putem părea aroganți, lipsiți de „cei șapte ani de acasă” și nepoliticoși. Soluția este să învățăm cât mai multe despre eticheta și bunele maniere apreciate în alte culturi.

Etapă a II-a. Stabilirea subiectului ghidului. Împărțiți-vă în grupuri mici, conform indicațiilor profesorului/profesoarei. Alegeți un element de etichetă pe care doriți să-l documentați (care au fost/sunt comportamentele acceptate în diferite perioade istorice și în diferite culturi, în diverse țări).

1) Strângerea de mână.	5) Conversația mondenă.
2) Privitul direct în ochi.	6) Poziția și mișcările corpului.
3) Distanța fizică în timpul comunicării.	7) Comportamentul la masă.
4) Vestimentația.	8) Manifestările de ospitalitate.

Etapă a III-a. Cercetarea subiectului. Timp de o săptămână, documentați subiectul din diverse surse de informare.

Etapă a IV-a. Schița ghidului. Discutați structura/cuprinsul ghidului și modul în care veți prezenta și ilustra informațiile colectate.

Etapă a V-a. Produsul final: ghidul. Pe baza schiței, redactați și ilustrați ghidul. Prezentați-l colegilor. Apreciați lucrările colegilor. Care au fost principalele informații cu care v-ați îmbogățit cunoștințele? De ce aceste informații sunt importante pentru noi?

Ojigi, plecăciune tradițională japoneză

Hongi, salut tradițional maori

Literatură

Când trece pe stradă Bătrânul Poet...

Pre-text

1. Definiți noțiunile: *poet, prozator, scriitor, dramaturg, romancier, nuvelist, bard*. Specificați care sunt asemănările și deosebirile dintre ele.
2. Alcătuiți, pe rânduri, o listă de scriitori celebri:
 - a) din literatura universală;
 - b) din literatura română de peste Prut;
 - c) din literatura română din Basarabia.
3. Ierarhizați scriitorii conform unuia dintre criteriile:
 - a) cronologic;
 - b) gradul de celebritate etc.

Din istoria cuvintelor

Substantivul **poet** și adjectivul **poetic** își au originea (trecând prin filieră franceză: *poète, poétique*) în limba greacă: *poiētēs* „meșter, creator, poet”, *poiētikos* „creator, creativ, poetic”; etimoanele grecești, la rândul lor, au la bază verbul *poieō* „a face, a realiza, a crea”, de la care derivă, pe lângă cuvintele de mai sus, o întreagă familie lexicală cu răspândire internațională: *poiēsis* „producere, creare, poezie”, *poiēma* „produs, creație, poem”, *poiēmatikos* „poetic, referitor la poezie”.

Textul

Minienciclopedie

Aureliu Busuioc (1928-2012) – scriitor român, autor rafinat, înzestrat cu o rară inteligență, spirit de observație și umor. Poezia lui este discursivă, paradoxală și calculat-emoționantă, cu accente simboliste: *Dor* (1963), *În alb și negru* (1977), *Punct* (2007). Proza, intelectualistă, elegantă și ironică, vădește o vastă cultură literară și un pronunțat gust pentru ludic: *Singur în fața dragostei* (1966), *Unchiul din Paris* (1973), *Pactizând cu diavolul* (1997), *Hronicul Găinarilor* (2006), *Și a fost noapte...* (2012).

Bătrânul Poet

de Aureliu Busuioc

Când trece pe stradă Bătrânul Poet,
bătrânul, grozav de bătrânul Poet,
se scurge și timpul atunci mai încet,
ei bine, cu mult mai încet.

Bătrâni și bătrâne în scuaru-amurgit,
pe scaune-n-suaru-amurgit,
încep să-și declame cu glasul dogit,
cu glasul extrem de dogit.
Când versuri știute de mult pe de rost
răsună și-acum pe de rost,
se face și scuarul pădure ce-a fost,
pădure, exact cum a fost.
Iar zgomotu-acestui oraș estival
(auzi ce cuvânt: estival!)
e ca o mazurcă pe vremuri la bal,
la cine mai știe ce bal.
Priviți-l, bătrânul acel desuet
e-un tânăr acum desuet,
căci trece pe stradă bătrânul Poet,
bătrânul, bătrânul Poet.

Când trece pe stradă Bătrânul Poet,
bătrânul, extrem de bătrânul Poet,
copiii se joacă și ei mai încet,
(aiurea: copiii – încet!).

Ba fug chiar din urma-i și-l strâmbă grozav,
ei bine, îl strâmbă grozav,
și nici că le pasă că-i poate bolnav,
mai știi, poate chiar e bolnav!

Dar el e atât de voinic și absent,
Poetu-i atât de absent,
că nu mai desparte trecut de prezent,
și nici viitor de prezent.
El vede, dar unde anume în timp,
ei, unde anume în timp? –
Un cap de gambetă de piatră și nimb,
cu plete de piatră și nimb.
Iar jos, lângă soclul spre nimb suitor,
o, tocmai spre nimb suitor,
copiii aceștia c-un dom' profesor,
c-un foarte sever profesor!
Și-aude cum tinere voci ca prin vis
îngână, anume ca-n vis,
un cântec de glorie încă nescris,
un cântec cum nu s-a mai scris.

Și iată-l se-ntoarce Bătrânul Poet
și-aleargă Bătrânul Poet
să scrie, să rupă același caiet,
de-o viață același caiet...

Explorarea textului

1. Explicați, cu ajutorul dicționarului, sensul cuvintelor *estival*, *desuet*, *gambetă*, *soclu*. Construiți enunțuri cu aceste lexeme.
2. Interpretați valoarea stilistică a adjectivului *bătrân*, reluat în mai multe versuri.
3. Motivați ortografierea cu majuscule a sintagmei *Bătrânul Poet*.
4. Comentați rolul figurilor de stil constituite prin procedeul repetiției – *anafora* sau *epifora* – în conturarea imaginii centrale din text.
5. Explicați valoarea stilistică a parantezelor utilizate.
6. Comentați ultimele patru versuri.
7. Ținând seama de mesajul poeziei, formulați concepția lui Aureliu Busuioc despre creator și creație. Comentați motivul *ars poetica* identificat în text.
8. Relaționați poezia lui Aureliu Busuioc cu fragmentul de text de mai jos, completând o diagramă Venn:

„Hei, nimeni nu ghicește când strâng pumnii mei,
Răzvrătirea ma-năbușă sau tremur de frig,
În țara asta eu umblu pribeag și străin,
Tovarăș câmpurilor și celor fără de cămin.
Ce-i dacă nu-i sufletul din foc și azur?
Ce-nseamnă azi o viață de trubadur?”

(George Meniuc)

9. Reconstituiți portretul poetului creat de Aureliu Busuioc. Ce părere aveți? Prezentați argumente.

Dincolo de text

1. Citiți unul dintre interviurile cu Aureliu Busuioc (de exemplu, *Contrafort*, nr. 4-5 (90-91), aprilie-mai 2002; *Revista literară*, nr. 4 (54), 2008; interviul de la *Radio Europa Liberă*, 19 august 2009 etc.). Pe baza celor citite, emiteți câteva ipoteze despre:
 - a) caracterul omului Aureliu Busuioc;
 - b) concepția lui despre viață;
 - c) umorul poetului.

Cu Nichita Stănescu

Bătrânul poet oferind autografe. 2009

Dicționar literar

Anafora este un procedeu stilistic care constă în repetarea aceluiași cuvânt la începutul mai multor fraze, părți de frază, versuri pentru accentuarea unei idei sau pentru obținerea unor simetrii. De exemplu:

De ce m-ați dus de lângă voi,
De ce m-ați dus de-acasă?
Să fi rămas fecior la plug,
Să fi rămas la coasă. (Octavian Goga)

Epifora este un procedeu stilistic care constă în repetarea unui cuvânt sau a unor cuvinte la sfârșitul propozițiilor, frazelor sau al unor strofe. De exemplu:

Amurg de toamnă violet,...
Pe drum e-o lume leneșă, cocheta;
Mulțimea toată pare violetă,
Orașul tot e violet. (George Bacovia)

Arta poetică (în latină *ars poetica*) ori **poetica** este un concept specific esteticii, ce desemnează un ansamblu de norme sau reguli a căror finalitate o constituie crearea frumosului într-o operă de artă, în special, în opera literară. La fel sunt numite, prin metonimie, scrierile care formulează astfel de ansambluri de reguli. Prima *Poetică*, elaborată de Aristotel în jurul anului 330 î.H., se axa pe conceptul de *mimesis* („arta – imitare a naturii”). Alte celebre *arte poetice* din Antichitate i-au avut ca autori pe Horațiu (*Epistola către Pisoni*), Quintilian (*Institutio oratoria*), Dionysios din Halikarnas (*Despre aranjarea cuvintelor*) ș.a. În epoca modernă, *artele poetice* reprezintă adevărate manifeste literare, realizate cu mijloace poetice; putem cita, în acest sens, vestita *L'Art poétique* a lui Nicolas Boileau (1674), o ilustrare a principiilor estetice ale clasicismului, *Art poétique* a lui Paul Verlaine (1874), care prescrie regulile simbolismului, ori *Ars poetica* a lui Archibald MacLeish (1926), un program estetic modernist. Din literatura română menționăm poemul lui Tudor Arghezi *Testament*, esențial pentru întregul său program estetic-literar realist, *Eu nu strivesc corola de minuni a lumii* al lui Lucian Blaga, o remarcabilă *ars poetica* a expresionismului, poeziile *Din ceas, dedus...* și *Timbru* ale lui Ion Barbu, care se constituie într-o artă poetică hermetic-parnasiană, și, desigur, o întreagă serie de poeme ale lui Nichita Stănescu: *Ars poetica*, *Arta poeziei*, *Arta poetică*, *Arta scrisului*.

2. Citiți fragmentul. Corelați caracterizarea făcută de criticul literar Alex. Ștefănescu cu poezia *Bătrânul Poet* (și/sau cu alte versuri citite), relevând mondenitatea, ironia, inteligența, umorul și eleganța scrisului lui Aureliu Busuioc.

Aureliu Busuioc, un scriitor sceptic
față de propriul lui scris

Aureliu Busuioc contrazice imaginea consacrată a scriitorului basarabean. Nu este patriarhal, ci monden, nu este patetic, ci ironic. Înalt și masiv, cu părul negru ușor cârlionțat, cu sprâncene groase, desenate decis, cu un cap de împărat roman, aduce aminte de Toma Caragiu. Are, ca și el, o voce melodios-bărbătească și domină, prin inteligența sa efervescentă și umorul demistificator, pe cei aflați în jurul lui. Devine imediat, în orice grup s-ar afla, „masculul dominant”. Chiar și acum, la vârsta de 80 de ani, sprijinit demn în baston, le face să roșească pe domnișoarele pe care le privește pătrunzător.

În scris are eleganță și o autoritate firească. Dacă se joacă, o face ca un aristocrat, nu ca un clown...

L-a cunoscut, tot în 1976, și pe Nichita Stănescu; o fotografie făcută atunci îi înfățișează pe cei doi cu câte o ceașcă de cafea în mână: Nichita Stănescu îl privește atent, sfios-interogativ, pe Aureliu Busuioc, iar Aureliu Busuioc ne privește – ironic față de ideea de a fi fotografiat – pe noi, privitorii fotografiei...

3. Formulați 5-7 întrebări pe care ați dori să i le adresați Bătrânului Poet Aureliu Busuioc.
4. Citiți una dintre operele în proză ale lui Aureliu Busuioc și împărtășiți-vă impresiile de lectură.

Se cere un punct de sprijin în lume...

Pre-text

1. Realizați, pe rânduri, câte un *cinquian*, respectând algoritmul:

- 1 substantiv cu statut de titlu: **poetul, arta, iubirea;**
- 2 adjective determinative pentru acel substantiv;
- 3 verbe, eventual predicate ale acelui substantiv-subiect;
- 4 cuvinte semnificative, care încheagă imaginea generală;
- 1 substantiv echivalent cu primul – un sinonim, o metaforă.

Textul

Caloian

de George Meniuc

A oprit autocamionul în dreptul fântânii de la marginea satului. N-a ieșit din cabină; a rămas așa, la volan, așteptând să vadă ce o să fie mai departe. Jocul n-avea nimic deosebit; era destul de naiv, așa cum l-a apucat și Lion mai demult, la o vârstă încă fragedă. Chiar și locul râpos, de lângă fântână, nu s-a prea schimbat. Buruienile năpădeau totdeauna această margine de sat, nestingherită de când lumea.

Pe-o ulicioară întortocheată, cu vechile garduri de nuiete pe de lături, se înșiruia o procesiune de copii. Toți pășeau încet, în ritmul oamenilor în vârstă, când îl prohodesc pe cineva. În curând s-au îndreptat, din umbra salcâmlor înalți, opăriți de arșița soarelui neîndurător, pe-o cărărușă albicioasă, șlefuită sub tălpile drumeților. Doi băieți purtau o scândurică nu prea lungă. Pe scândurică era așezat un omuleț cioplit din lemn. Acesta era vestitul Caloian. Așa l-au numit copiii cu prilejul unui obicei în vreme de secetă. „Caloian” o fi însemnând

Minieniciclopedie

George Meniuc (1918-1987) – poet, prozator și eseist român. Volume de versuri: *Interior cosmic* (1939), *Vremea Lerului* (1969), *Toamna lui Orfeu* (1983). Proză: *Disc* (roman, 1968). Volume de eseuri: *Imaginea în artă* (1940), *Iarba-fiarelor* (1959), *Cadran solar* (1966). Scrierile lui relevă o atitudine filozofică față de realitate, față de relațiile omului cu natura, denotând o cultură estetică solidă și o fină sensibilitate poetică.

Varia

Caloianul este un vechi ritual de invocare a ploii, care era practicat, de regulă, în a treia săptămână după Paști ori atunci când seceta venea mai devreme. Elementul definitoriu al obiceiului era o păpușă antropomorfă din lut, cu trăsături masculine, confecționată de fete tinere sub îndrumarea unei femei vârstnice. Păpușa gata modelată era îmbrăcată în haine țărănești – cămașă, căciulă, opinci – și așezată pe o scândură sau într-un sicriu mic din lemn, scoartă de copac sau papură, împodobit cu coji de ouă roșii (păstrate de la Paști), busuioc și flori de câmp. După aceste pregătiri, Caloianul era dus, cu alai și bocete, spre locul de înmormântare de ceata fetelor, care interpretau un cântec ritual: „lene-lene, Caloiene, / la cerului torțile / Și deschide porțile / Și pornește ploile, / Curgă ca șuvoile, / Umple-se pâraiele / Printre toate văile, / Umplese fântânile, / Să răsără grănele, / Florile, verdețele, / Să crească fânețele, / Să s-adape vitele, / Fie multe piteile”. Apoi fetele mimau ritualul funerar, îngropând Caloianul într-un loc numai de ele cunoscut, pe câmpul cu semănături, pe malul unei ape, lângă fântână, în grădină etc. După trei zile, Caloianul era dezgropat, adus în sat, cu același cântec, și bocit din nou, pe tot drumul către apa în care urma să fie aruncat (în fântână) sau pe care era lăsat să plutească (pe râu, baltă, lac). Ultima etapă a obiceiului consta în adunarea tuturor participantelor la casa uneia dintre ele, unde îi invitau pe flăcăi și pe ceilalți săteni ca să se ospăteze din „pomana Caloianului”.

„om frumos”, dar acesta nu s-ar putea spune că arată tocmai așa de frumos. Chipul zâmbea: cu dinții de răsărită, rânjiți, cu nasul mare de știulete, cu mustățile negre de lână și ochii larg deschiși de nasturi verzi. Cine l-o fi scornit într-un fel anume, deșucheat? Acest Caloian purta straie țărănești, avea cușmă, avea ȋtari, avea opinci și stătea culcat pe spate cu mâinile pe piept, iar la piept strângea o bătă noduroasă. Ce tâlc mai putea să aibă și asta? Copiii l-au împodobit cu frunze și cu flori. Era taman ca o momăie de câmp. Zâmbea mălăieț. Nasturii verzi priveau cerul gol.

Un băiețel pășea ȋnțoș ȋnainte, ȋnȋnȋnd ȋn mâini, ca un prapor, o ramură de vișin, cu frunze cu tot, ȋn vârful căreia era legată o băsmăluță albă. Izbucni bocetul fetelor, unele cântau cu lacrimi prefăcute, iar altele cu răsete nereȋținute, pe ascuns: „Caloiene, Ene! Caloiene, Ene!...” De prin ogrăzi, ca la comandă, s-au mai ivit copilițe și băieți, cu oale de lut (mai mult hârburi decât oale), alăturându-se, treptat-treptat, la procesiune. Ici-colo lucea și câte un căpețel de lumânare.

Lion aproape uitase acest poznațic obicei al copiilor și urmărea cu ȋnteres procesiunea. La capătul scândurelei, pe care stătea ȋntins zâmbărețul Caloian, ardeau două căpețele de lumânare, pȃlpȃiau, dar nu se stingeau, pentru că de nicăieri nu sufla nicio boare. La un moment dat, ȋi pȃru că păpușa de lemn poartă chipul unui om din Rădeni. Oricȃt se silea să-i deie de fir, degeaba, imaginea nu se plămădea.

ȋi bâzȃia la ureche un nume, dar ce fel, al cui, de unde, nu-ȋi amintea.

ȋntre timp, procesiunea se apropia de fȃntȃnȃ. Aici se oprișe și Lion, ca să toarne apă ȋn radiator. Ieșȋ din cabină. Arșȋta verii pȃtrundea pȃnȃ și-n mȃduva oaselor, ȋl rȃzmuia. Bȃu cu nesaț din ciutura ȋnnegritȃ, acoperitȃ de tinȃ și mȃtasea-broaștei. Rȃcoarea din fȃntȃnȃ, pe vremea asta de nȃduf, era ca o iarbȃ de leac.

— ȋl mai ȋȋi minte? a gȃngurit o voce.

Lion a ȋntors capul. ȋn drum stătea Ilinca Alcazi. Purta ȋntr-o mȃnȃ un coșuleț cu struguri, iar ȋn alta ținea o legȃturȃ de cȃrți.

— Pe cine să-l țȋn minte?

— L-ai cioplit și l-ai uitat! a rȃs Ilinca.

Lion n-a rȃspuns. „N-aș putea spune la sigur, dar păpușa asta de lemn ȋmi amintește pe cineva din sat”, s-a gȃndit Lion. El s-a uitat lung cum copiii ȋl așazȃ pe Caloian, de-a curmezișul, pe uluc. Apoi a turnat apă din ciuturȃ ȋn cȃldare și s-a ȋndreptat spre mașinȃ. Pȃnȃ turnȃ apă ȋn radiator, Ilinca stȃtea ȋn apropiere și-i urmȃrea orice mișcare. „E cu mulȋi draci fata asta!”, și-a zis Lion. Pȃrlitȃ de soare, pistruiatȃ, mititicȃ. O vioiciune de veritȃtȃ trȃdau mișcȃrile fetei, o gingȃșie de undȃ moale suna ȋn glasul ei. Ilinca ȋi rȃsȃrea ȋn cale pe neașteptate, ȋn sat și pe deal, oriunde. Acum, lângȃ fȃntȃnȃ, s-a ȋntȃmplat la fel.

— Hai să te duc pȃnȃ la club, i-a propus ȋntr-o doarȃ. Ilinca ȋi zȃmbi suav, cu gropițe pe amȃndoi obraȋii, și, fȃrȃ să mai zȃbovească, se așezȃ cu o gravȃ demnitate ȋn cabinȃ. Avea ceva din litografiile strȃvechi, din chipurile de domni și domnițe ale scripturilor moldave, pe care Lion le vȃzuse ȋntr-un manual de școalȃ. Amirosea a pelin și faguri.

ȋntre timp, copiii au lipit de ghizd căpețelele de lumȃnȃri și au ȋnceput să-l stropească pe Caloian cu apă din ciuturȃ.

Caloianul

— Bietul moș Tudose, a suspinat Ilinca. N-a știut ce mare cinste o să-i poarte...

„Ah, am uitat de Tudose Poienaru... Păpușa de lemn am cioplit-o după chipul și asemănarea lui”, s-a gândit Lion. Și a spus:

— Păpușa a rămas, dar moșul mai trăiește oare?

— Nu știu. Poate pribegește pe undeva...

Izbucni cântecul copiilor:

*...Du-te-n cer și cere Să deschidă porțile, Să sloboadă ploile,
Să curgă ca gârlele, Zilele și nopțile, Ca să crească grânele!*

Lion porni mașina. Știa prea bine ce-o să fie mai departe: pe Caloian îl vor duce în bălării, îl vor lăsa într-o groapă, acoperindu-l cu rămurele de salcie, foi de brustur, flori de câmp. Și cu asta jocul va lua sfârșit. Copiii se vor împrăști pe la casele lor. Iar, pe urmă, vreo copiliță, pătrunsă de milă pentru păpușa părăsită, va veni pe-ascuns și-l va răpi pe Caloian. Așa a fost de demult, așa va fi, se prea poate, și acum. Și Caloian, în lumea copiilor, va trăi mereu, ca o nălucă frumoasă, coborâtă din cer.

Deodată îi răsări în minte figura slăbănoagă, rătăcitoare a lui moș Tudose Poienaru, pierdută în enigma anilor. Chiar îi păru că moșneagul, când pe drum sărea câte-o pietricea și se lovea de caroseria mașinii, bate și acum cu toiagul în pământul uscat. Ba chiar îi aude și glasul cel răgușit, afundat al unui om ce băjbâie prin întuneric. „Râdeți și vă veseliți? Facă-vi-se voia, fraților!” Așa grăia, când era în toane mai bune.

De multe ori însă se oprea lângă vreun sobor oarecare de moldoveni, ca să spuie: „Trăim, trăim și ne ducem... Unde-i rostul adevărat al omului, vă întreb? Lămuriti-mă, dacă se poate...” Nimeni nu ținea prin buzunare asemenea răspunsuri, fiecare își căuta de treabă sau îi trântea vreo cimilitură, în doi peri. Moș Tudose scociora cu toiagul prin bulgări, aștepta un răspuns mai dihai decât toate răspunsurile din lume. Apoi, cu privirile în pământ, se îndepărta domol, încovoiat ca o seceră.

Pentru acest moșneag ciudat, necăjit, firosos, Lion a simțit nu o dată o milă nesfârșită. De obicei, Tudose Poienaru se abătea pe la Rădeni în toamnele târzii, cu lapoviță. Era un fel de „nea” al Alcazilor, dar scăpătat și pribeag. Bătea drumurile din plai în plai, ca o mârtoagă fără pripas. Poate de aceea amarnic îl mai dureau picioarele, suferea de „hramatism”, și toamnele reci îl alungau la Rădeni, unde familia Alcazilor îi lăsa un loc lângă sobă. Mai avea și accese de epilepsie, și atunci pica din pat, de pe scaun, din căruță, se zbătea jos, ca un pește pe uscat, cu spumă la gură. Lumea, în loc să-l ajute, fugea speriată, crezând că „duhul rău” a dat peste el.

Într-o vară secetoasă, Lion și l-a închipuit pe Tudose Poienaru călător printre stele, cu toiagul în mână, aducător de ploi. Și tot atunci l-a cioplit din lemn pe Caloian, drumețul etern al credințelor păgâne, zeul ploilor mănoase, leit moș Tudose. Așa, dintr-o pornire naivă, îi menise norocul.

Lion opri camionul lângă club. Ilinca sări grațios în drum, își luă coșulețul și legătura de cărți, pe care i le întinse Lion.

— Deseară, la club, avem un program artistic... Vino și dumneata, bade Lioane! Îl privi de jos în sus, ca un liman cu soare.

* * *

Se ducea la club, cu fluierul la sân. Fluierul și-l meșterise singur, pe tăcute. Acum se ferea de ochii lumii, dar patima veche îl răzbea necuten, în ore libere de odihnă, între pereții casei părintești. De altfel, de când se întorsese la vatră, după trei ani de armată, arăta ursuz, închis în sine, de parcă îl fermecase cineva. Până și fluierul îl ticluise în taină, ca să-i facă o surpriză lui Alexe Tâmbure.

Varia

Paparudele reprezintă un alt obicei de invocare a ploii, la baza căruia se presupune că stă un ritual consacrat unei zeități vegetale legate de fertilitate. Dimitrie Cantemir le menționează pe paparude în *Descrierea Moldovei*, numindu-le **papalugă**. Paparuda trebuia să se îmbrace la o fântână sau pe malul unei ape în frunze de boz ori de brusture. Apoi, însoțită de un alai alcătuit din fete și fete nemăritate, colinda ulițele satului, dansând pe la fiecare gospodărie și intonând incantații: „Paparudă, rudă,/ Vîno de te udă,/ Ca să cază ploile/ Cu gălețile/ Paparudele/ Să dea porumburile/ Cât gardurile,/ Paparudele”. Alaiul era stropit cu apă, uneori cu lapte sau zer, și primea în dar alimente, vase cu mâncare sau bani. În timpul dansului, paparuda se scutura de apa primită și toată lumea îi ura: „Așa să cadă și apa pe pământ”. După ce parcurgea întreaga așezare, Paparuda se întorcea la locul de unde plecase și se dezbrăca de veșmântul din frunze. Paparuda era invocată în orice perioadă caniculară, pentru ca ploile să răcorească pământul și holdele. Obiceiul paparudei includea, ca și în cazul Caloianului, un ritual de înmormântare. Persoana care purta masca vegetală și-o scotea și o arunca pe apă, simbolizând astfel moartea personajului. „Înmormântarea” era urmată de ospăț, împărțirea unor daruri și scăldatul ritual al participantelor.

Înainte vreme, când tatăl mai era în viață, Lion se ținea numai de pozne. Tatăl, dulgher iscusit, muncea de se spetea ziulica întreagă, într-un morman de așchii și rumeguș de lemn, iar băiatul, cum prindea o clipă mai potrivită, dispărea îndată prin lutăriile de la marginea satului. Ce făcea oare? Aducea niște chipuri ciudate, lipite din lut, încercând să imite jivine și oameni. Tata, molatic din fire, nu-i spunea nimic. Însă mama clătina din cap, dojenindu-l că „umblă ca un frecățel” de ici-colo, fără treabă, în loc să pună și el mâna pe sapă ori ciocan. Lion își vâra chipurile de lut în spuza cotlonului, ca să le rumenească la căldură lină. Mama le găsea și acolo. Scuișcând în sân și făcându-și cruce, le scotea cu ochări nesfârșite, ca să le arunce apoi, cu cenușă cu tot, în răpă. Lion, peste câteva zile, aducea altele.

Figurinele acestea neînsuflite zugrăveau scene inocente, aproape banale: o bătaie între doi cucoși, un mânz alergând după căruță, un iepure urmărit de ogari, o săniuță cu niște prichindei strigând în gura mare și coborând devale... Mulți le țineau în palmă a mirare, înveseliți de aceste nimicuri. Iar învățătorul Dominte Modval, din motive necunoscute, le tot strângea într-o odaie de la școală, unde sus pe perete era afișată inscripția: „Lucru manual”. La urma urmei, s-ar fi împăcat și mama cu năzbâtiile lui Lion dacă nu i-ar fi trecut pe dinainte, ca o umbră, mătușa Chiva.

Mătușa rășărea pe neașteptate: butucănoasă, îmbrobodită și vara, și iarna cu aceeași șalincă neagră, greoaie, ca o pâclă. Aducea ultimele știri din șapte sate împrejur. Și tot ea îi strecură mamei lui Lion bănuiala cum că „i-a fost deocheat băiatul” și că, la o adică, poate să-l scape de beteușug, descântându-l. Lion o vedea mereu lângă porțiță. Într-o zi, cum i se nimerise o frântură de nuc și un briceag, a început să creșteze în lemn, tăietură cu tăietură, un chip de femeie. El nu-și isprăvi lucrul decât peste o săptămână. Era într-o după-amiază, când s-a apropiat încetișor de tatăl său și, cu un aer nevinovat, i-a pus pe scândura geluită din față o figură din lemn. Tatăl nu-și credea ochilor: „Uite, bre, mătușa Chiva, atotștiutoarea!” Apoi, sculptura de lemn ajunsese și la vecini, și chiar mai departe. Cetele de oameni se minunau și râdeau cu sughițuri. Îngrijorat să nu piardă un asemenea „exponat”, Dominte Modval îi făcu loc pe poliță în odaia de „lucru manual”, unde este și astăzi. În schimb, mătușa Chiva nu mai apărea...

Și nu se mai ivește nici Saveta Alcazi la porțița lui Lion. Ce-ar da flăcăul ca pământul să se întoarcă măcar cu câțiva ani înapoi! Dar... „nici pământul nu-i liber și independent în rotația sa”, precum zice Dominte Modval la lecțiile de geografie. Saveta, dragostea lui cu ochi albaștri, trăiește într-o casă nouă, mai la deal de moară. L-a uitat și este cu totul alta acum. A făcut cuib cu Silvestru Belibău.

...Era o dimineață de toamnă, cu brumă și fumegări pe șesuri pustii. Atunci s-au despărțit la podul de peste Ichel, pe sub care apele mânau frunze veștede. În dimineața aceea, viorelele din ochii triști ai Savetei pluteau în lacrimi. Deoarece drumurile serpuiesc în zări fără margine, amândoi au hotărât să-și scrie răvașe pline de dor. N-au știut atunci că soarta e vicleană și capricioasă, calcă orice legământ și-ți zice: ochii care nu se văd se uită. N-au știut lucruri multe și mărunte, pe care viața le izvodește așa cum îi vine la socoteală. Podul de peste Ichel, ce l-a urmărit pe Lion și la armată, tânjește singuratic în casa mare, gravat în lemn de mesteacăn.

Paparudele

De la început, totul era un fel de joc, și nimic mai mult. Chipurile de lut le plăsmuia în șagă, doar să imite, să repe-
te cele văzute în apropiere. Chiar și Lion însuși făcea haz
de plăsmuirile sale naive, deși măsura tuturor lucrurilor
era Saveta. Era o mare răsplată a eforturilor să vadă cum
bate din palme, încântată, copila, cum îi scânteiază ochii
albaștri, să asculte, izbucnind pe neașteptate, râsul clopo-
țelilor ei de argint. Săpate în suflet, aceste clipe tulburătoa-
re îi îngână ceva și azi, ca o salcie pe malul apei. Amintirea
doarme, ca pământul iarna, numai până la o vreme. Doar-
me, Lioane? Sau, poate, stă la pândă, tupilată în desișuri?
Totul era un fel de joc, și nimic mai mult...

Într-o zi a găsit o păsărică. Țopăia schiloadă, însân-
gerată, cu un ochi închis, năclăit. Pare-se, era un lăstunaș. Se furișa pe sub garduri. Să-l fi lovit din praștie
vreun drac de băiat ori să-l fi scăpat din gheare uliul? Lion a adus păsărica drept acasă, ca să se întremeze
și să zboare apoi unde-o vrea.

Mama n-a rostit o vorbă. De când a murit Marin Jinga, tatăl lui Lion, femeia se usca, se topea de-a-n
picioarele. Umbla molcomă, trebăluia molcomă. Lion lucra ca șofer în colhoz. Îi era milă de mama, îi purta
de grijă cum putea, dar căzuse o umbră rece în ochii ei: așa rămâne gheața în vâgăuni și n-o mai scoate
de-acolo nici soarele de primăvară.

Lăstunul nu voia să trăiască în colivie. Se zbătea strașnic, flămând și însângerat, mușcând sârmele.

Atunci Lion i-a făcut loc în casă, pe pervaz. Lăstunul bea apă din străchinuță, înghițea fărâmituri de
pâine, musculițe și scotea niște țârâituri șagălnice. Pe urmă a încercat să zboare, dar degeaba! N-avea în
aripi tărie.

Lion, în orele libere când era acasă, se mira de îndârjirea lăstunului. Păsărica se oprea pe margini de
pervaz, de masă, de scaun și timp îndelungat bătea din aripi. Așa a ținut o săptămână, două, trei. Noaptea
dormea într-un „cuib” cusut din petice. Abia se revărsa de ziuă, scotea un țârâit subțire, ciugulea și iarăși
se căznea să zboare. Aripile îi umblau atât de iute, încât se străvedea prin ele ca printr-o morișcă. Lion îi
urmărea cu bucurie mișcările. Curând, păsărica începu să facă primele zboruri prin odaie.

Trebuia să vadă și Saveta această minune, de ce-i în stare dorul, setea de înălțimi și libertate. De cum a
pășit pragul casei, Saveta a zărit două păsărele: una la fereastră, tânjind să zboare în câmp, în slava cerului,
alta de lemn, pe masă, cu aripioarele întinse, încremenită pe loc. „Nu prea seamănă. Și nu zboară”, a râs
Saveta, ținând în mâini figurina grijuliu cioplită de Lion. De fapt, și el își dădea seama de aceasta. Exista o
asemănare neîndoieală între cele două păsărele. Ceea ce lipsea însă era impresia unei mișcări. Lipsea linia
dinamică a zborului. Lion încercase de câteva ori să afle o dezlegare. S-a zbatut mult, dar n-a găsit cheia.
Păsărica lui de lemn arăta înțepenită, făcută parcă de-o mână stângace. Dar trebuia s-o facă așa, ca și cum a
zămislit-o Dumnezeu. Și, în timp ce Lion vântura aceste gânduri, fata s-a apropiat de fereastră și a deschis-o
cu hotărâre. Surprins de asemenea îndrăzneală, lăstunul a tresărit. O mare neliniște îl cuprinsese. Se uita ba
la cerul albastru, ba la odaie. A alergat cu pași mărunți până la fărâmiturile de pâine. Dar n-a ciugulit. S-a
întors la pervaz. Aerul proaspăt, imensitatea de afară îl copleșeau. Deodată, scoțând un piuit puternic, ca
o izbucnire de bucurie, și-a luat zborul. În casă a rămas păsărica de lemn, cu aripioarele întinse, încreme-
nită pe loc. Acum arăta cu totul moartă. Saveta a fluturat din mână păsărelele duse în zare. Ca Lion să nu se
întrezeze prea din cale-afară, i-a propus să facă împreună o plimbare în pădure.

Cărăruia alerga mlădioasă și sprintenă, ca un cerb hăituit. Saveta se grăbea înainte, plină de neastâmpăr,
într-o rochiță de cit. Ușoară, în sandale, abia dacă observa cum o zgârie la vreo cotitură lăbuțele ghimpoase
de cătină. Lion se aținea din urma fetei, greoi, neîndemânatic. Au făcut un scurt popas lângă cișmea. Aici era
răcoare, liniște adâncă. Ulmi înalți împrejmuiau izvorul. Apa curgea limpede, clipoceia încetinel, scânteia
prin iarbă. De la gura țevii se desprindea mereu câte o picătură, ce luneca înapoi, încăpățanată. Dar apoi se
alătura și ea la șuvoiul comun. Urmărind cu ochii picătura de apă, Saveta a zis: „În aceeași albie nimereste,

Din istoria cuvintelor

Cuvântul **meșteșug**, care a dat naștere, pe teren românesc, unei bogate familii lexicale (*meșteșugar, meșteșugăresc, meșteșugăreț, a meșteșugi, meșteșugit, meșteșugos*), provine de la substantivul maghiar *mesterség* „meserie”, care, la rândul său, a fost creat pe baza unui împrumut din germană: maghiară *mester* „maestru, meșter” < germană *Meister*. În româna veche sunt atestate formele *meșterșug* și *meșterșugui* „a lucra”, cu păstrarea sunetului *r*.

Verbul **a boci** își trage obârșia de la substantivul latin *voce(m)*, formă cazuală a lui *vox* „voce, sunet, cuvânt”, probabil, prin intermediul unui verb popular neatestat **vocire*; o dovadă în acest sens ar fi existența în româna veche a cuvântului *boace* „voce, vorbă”.

fată mai era și Ilincuța asta! Îi văzuse oare hărjonindu-se prin poiana cu flori și mure? Ilincuța s-a înroșit până la urechi și a tulit-o spre căpiță de-i sfârâiau călcăiele.

Pe când se întorceau în sat, pe drum, Lion îi povestea cum caută mereu rădăcini de tot felul, lemn decătării, care să-i poată înlesni plâsmuirea unor chipuri năstrușnice. Nimerește la întâmplare peste cioturi lepădate de pădurari, crengi încovoiate, arbori despicați de trăsnet. Imagini nenumărate nu-l părăsesc zi și noapte. Iată și poiana de azi îl va urmări îndelungă vreme... Fata îl asculta și nu prea. În preajmă ciripeau păsărele, soarele înclina spre asfințit, iar flăcăul, care vedea multe și de toate, scăpa alte lucruri, nu mai puțin însemnate. Fata pășea alături de el, ațâțată de poiana cu mure, de mireasma fânului, de pacea tainică a codrului. Bătăile inimii sunt adesea mai puternice decât orice vorbe istețe. De ce ai înțeles prea târziu, Lioane, un adevăr atât de simplu?...

În primul an de armată, Lion a primit câteva răvașe. Pe urmă, Saveta nu i-a mai scris. De la Alexe Tâmbure, prietenul său, aflase că Saveta s-a măritat. Familia Alcazilor o ducea destul de bine, cu cinci fiice măritate și numai cu două rămase fete mari: Saveta și Ilincuța. În sânul acestei familii, fiecare trebuia să poarte grijile gospodăriei. Iată de ce Lion trecea drept un tânăr ciudat. Aici năzdrăvăniile sale n-aveau niciun haz. La întărirea acestei păreri mai ajuta mult și mătușa Chiva, o cimotoie de-a lor. A luat în răs o femeie bătrână! Și pe câți oameni din Rădeni îi scoate în vileag prin chipuri cioplite! Marin Jinga, răposatul, a tot muncit din greu, n-a umblat teleleu-tănase cu sticleți în cap. Norocul Savetei, zău așa, că Lion s-a dus în armată. Silvestru Belibău, soțul ei, e agronom. Îl stimează toată lumea. Om așezat, lucrător energic și cumsecade. Iar Saveta a născut un băiețel, mai mare dragul: ochios, voinic, deștept. Ptui, să nu-l deoache vreo pocitanie de om, Doamne ferește...

Lion mai păstrează și astăzi răvașul acela al lui Alexe Tâmbure. „Fiecare cum vede”, îi scrisese atunci în încheiere bunul său prieten.

* * *

Linia de echilibru trece prin toate, se gândea Lion, pășind pe ulița satului. Se cere o simetrie și un punct de sprijin în lume. Mai întâi această linie și pe urmă celelalte, altfel cum să-și cioplească figurinele în plină mișcare?

Nemărginirea lumii n-are și ea un punct de sprijin, în depărtate sfere, soarele? Dar armonia florilor este oare țesută întâmplător? Dar picătura de rouă de unde își ia desăvârșirea? Totul se sprijină pe osia sa, tot ce există pe pământ și-n genunile adânci.

Gândul acesta afurisit oare de când a început să-l obsedeze? Poate încă din acele zile de neastâmpăr când s-a tot învârtit pe la fierărie, printre pluguri și boroane, printre obezi și loitre? A văzut cum se face o

căruță, cum, în afară de meșteșug, se mai cere și o cunoaștere a mecanicii elementare. Roțile se sprijină pe osie, iar căruța toată pe „inima” ei, o coardă trainică la mijloc. Ceva i-a mijit în minte și s-a stins ca un licurici pe drum... Dar, poate, aceste gânduri i-au venit mai târziu, când în nourii de pe cer a văzut fantasme, când la nunțile din sat a cules momente poznatice, când o fată bălaie cu ochi albaștri i-a răpit liniștea, când a pornit și el să-și caute un punct de sprijin și o conduită în viață, ca orice flăcău de seama lui. Cine știe de când s-au iscat aceste toate...

Într-o dimineață de vară, Lion stătea tolănit în iarbă, cu ochii pironiți în azurul cerului. Pământul nici nu răsuflea. Oceanul de sus se revărsa peste culmile dealurilor. Și, deodată, o ciocârlie a purces să înfiripe povestea ei de vrajă, în înălțimi amețitoare. Punctul acesta îndepărtat, prea viu, prea sonor, prea duios, răscolea măreția mută a cerului, înzestrându-l cu o muzică divină. Cerul coborî pe pământ, se îngemăna cu el, nedespărțit. Apăruse un singur fir în mișcare, un sprijin viu, și lumea căpăta altă ființă, alt înțeles. Lion a sărit în picioare, încântat, de parcă dezlegase o enigmă.

Între oameni era mult mai simplu, în toate privințele. Așa credea Lion, cel puțin o vreme oarecare.

Viața nu-i la fel niciodată. Azi una, mâine alta. Lion mai ține minte cum „a zămislit-o” pe Ilincuța trăgând-o de funie pe Dumana. Copila și-a văzut „poza”, s-a bucurat nespus. Chiar a început o vreme să-l pândească pe drum, să se anine de ostrețele gardului și să-l sâcăie pe Lion cu aceeași întrebare: ce-a mai ticluit de iznoavă? Și, dimpotrivă, Petru Luțcan, lăudărosul cela de brigadier, s-a făcut vânăt de mânie, dar a înghițit gălușca. La Rădeni, vestitele lui cuvântări au devenit proverbiale. La orice adunare, fie cât de mică, el își scutură în aer cartuzul, fâgăduind marea cu sarea. Ține cuvântări și la nunți, și la înmormântări, oriunde are prilejul. Lion l-a cioplit ținând cuvântări înflăcărate în fața unor oameni ce picurau de somn pe scaune. Petru Luțcan parcă luase apă-n gură după aceea. Pesemne, cât e lumea și pământul, fiecare vede lucrurile așa cum îi pare de cuviință.

N-ai ce face, cum a zis Alexe în acel răvaș, fiecare cum vede. Lui Lion puțin îi pasă unde și la cine anume se tăvălesc figurinele lui cioplite. După ce le-a dres, n-are emoții. Se frământă până le zămislește. Focul se stinge apoi, bucuria „facerii” îl părăsește. Nu-și păstrează scornirile. Dacă râde cineva, foarte bine, de ce-i lăsat răsul pe pământ, la urma urmei! Dacă un altul strâmbă din nas, trece mai departe, bombănind supărat, și asta-i bine: la Rădeni nimeni nu te suduie degeaba.

Lion credea de la început că împletitura unor linii frânte, intenționat sculptate, poate fi respinsă de lume. El se îndepărta câteodată prea mult de icoana exactă a modelelor, încerca să repete cele văzute în felul său propriu, descifrându-le puterea lăuntrică prin unele imagini spontane. Formele închipuite îi par mai grele și mai complicate decât cele reale, obișnuite. Intuiția l-a îndemnat să-l reprezinte pe Petru Luțcan altfel de cum era în viață. Cioplit în lemn, arăta mai ghebos, cu umerii strâmbi, pleoștiți. Lion îl făcuse așa nu din stângăcie, ci dinadins. Deschidea o gură cât o șură, ochii îi scăpărau, ieșiți din orbite. Și mai avea o fizionomie bleaga, de om molău, fără harul lui Dumnezeu. Trebuia să iasă la iveală prostia și minciuna. Altminteri, Petru Luțcan era un bărbat voinic și frumos ca bradul. Și totuși, oamenii l-au recunoscut ușor, îndată. Ba, curios lucru, nu numai cei de la Rădeni. Ciopliturile lui Lion erau ca o scânteie ce aprinde în fiecare o amintire veche, un gând neașteptat, o scenă de acasă, o analogie glumeață.

Un timp s-a lăsat de cioplituri. Îndeosebi după întoarcerea sa la vatră. Muncea cu râvnă și în colhoz, și acasă. Abia dovedea să le facă pe toate. Ochii vedeau multe, dar inima nu cerea nimic. În starea asta sufletească, i-a ieșit odată în cale Saveta. Un băiețel i se ținea de poală, dolofan, jucăuș, cu nasul cât o capică. N-au avut ce-și spune. Adică, au vorbit și despre una, și despre alta, multișor. Numai despre „celelalte” au tăcut. „Celelalte” au rămas în urmă, departe, ca un sat peste deal, la care vrei să ajungi până nu te-a prins noaptea în cale. Dar n-ai să ajungi, pentru că la răspântie ai apucat pe alt drum, și ți-e ciudă de silințele tale zadarnice, de timpul pierdut aiurea...

Fluierul ce-l ducea la club n-a căzut din cer. Prima smucitură din amorțeală Lion a simțit-o pe la sfârșitul lunii trecute. Ședea pe un scăunel și dregea un voloc. Volocul îi prinde bine șoferului. Nici nu te aștepți când te întorci acasă cu o căldare de pește proaspăt. Era o seară lină, cu foșnet lin în aerul gâlbui.

Încet, în ograda a intrat Alexe. Parcă nu era în apele sale. S-a așezat pe banca aceea sură, cândva strujită de bătrânul dulgher. Mama lui Lion ședea pe prispă, prindea cu ață niște bumbi la sumanul vechi al tatei.

Era o seară colbuită, uscată de secetă, de auzei în livadă păstăile de mazăre pocnind și dorul oftând. Și tăceau tustrei, fiecare cu ale sale gânduri. Da, era o seară lină...

Alexe Tâmbure se trage din mocani. Satul știe că „bâțul” lui Alexe a coborât din Carpați, de la miază-noapte de Bucovina. Apoi talazurile Primului Război Mondial l-au adus tocmai la Rădeni. Cioban la oi a rămas și în sat. Poate de aceea nimeni în sat nu știe să cânte din fluier ca Alexe. Lion l-a ascultat nu o dată. Și mai ales l-a zguduit o baladă din bătrâni despre cea vijelie în munți. Începea ca o toacă în noapte.

Toaca porni și atunci, în seara ceea lină, și părea că bate de la mari depărtări, din piscuri semețe. Fluierul simplu, de fag, le zicea balada codrilor, născută pe cel deal, pe cel munte. Lion, când era băiețandru, a colindat și el pe acolo. Tatăl său, trimis după niște lemn de construcție pentru colhoz, îl luase cu dânsul, ca să vadă și băiatul „cum arată lumea”. Cernea o ploaie mărunțică, de toamnă, când au trecut Ceremușul. Pădurile de brazi și fagi, apele clocotitoare, defileurile încremenite de veacuri, după marea frământare a pământului, casele de lemn, frumos înflorate, ale muntenilor au lăsat în sufletul băiatului o impresie de neuitat. Oare de ce-l luase tatăl? Vazându-l cum își drege ciopliturile, să învețe a dura case împodobite, asemenea muntenilor? Dumbrăvile minunate să-i răscolească fiorul meșteșugului?

Într-adevăr, Lion „a prins” ceva din acele peregrinări. În lumina ochilor mai stăruie și acum poienile înmiresmate, cu stoguri mici de fân, mai joacă liniile grave ale plaiurilor, pierdute în neguri bizare. Chiar și la armată, străbătând taigaua, văzând alți munți și alte defileuri, reni înhămați și lacuri uriașe, n-a uitat cușmele de zăpadă de pe înaltele creste, codrii mari de brazi, cerul carpatic. Tatăl nu l-a purtat „prin lume” de-a surda...

Cântecul lui Alexe, îngânat pe gură de fluier, în această seară prea colbuită și uscată, îi amintea de călătoria ceea din munți. Ca și cum asculta pădurea vuind, apele clocotind, buciumele cântând, în urma pașilor măsurăți ai tatei. Ca și cum era alături de el. Ar fi vrut să-l cheme, să-l oprească, dar numele tatei a fost rostit pe neașteptate de o altă voce: „Marine-e-e...” De pe prispă striga mama. Sumanul tatei îl lepădase pe prag. Izbucni într-un plâns amarnic. Fluierul tăcea, speriat. Iar în casă bocea mama, glasul ei sfâșietor răzbătea în ogradă: „Marine-e-e...”

Peste câteva zile, Lion meșterea un fluier neobișnuit, cu priveliști din Carpați zugrăvite pe el.

La club, Alexe Tâmbure tocmai îl căuta, mirat de ce întârzie. Darul i-a plăcut. L-a sucit între degete, spunând înduioșat: „Păcat că te-ai cam lăsat de ciopliturile tale. Nu te lăsa, Lioane...”

Lion ședea îngândurat într-un colț de sală. Parcă putea să-i spuie lui Alexe tot ce-l frământă zilnic, să-i mărturisească patima veche ce-l răzbește și nu-și află împlinire, viziunile ce-i mustesc în suflet? În forfota asta n-avea cum. Aruncă o privire pierdută spre scenă.

A mirare era pentru Lion că, în fața ochilor, în loc de horă, a început să se învârtă pădurea, într-o după-amiază de vară. Saveta alerga înainte, pe o cărăruie îngustă ce cotea mereu, speriată, din crâng în crâng, întocmai ca cerbul din colindă, urmărit de ogarii vânătorului. Părea o petală de măceș, dusă de vânt, și pe cărare abia-i vedea scăpărând picioarele zgâriate de cătina.

A mirare că acea picătură de pe țeva izvorului de pădure se desprindea încet, aluneca zglobie și „se întorcea la suratele ei”. Tot acolo, sub cerul siniliu, pe o creangă uscată de ulm, Saveta zărise o păsărică stingheră: „Nu cumva e lăstunul tău, Lioane?”

O adiere vagă aducea în poiană arome de fân cosit. Măinile Savetei miroseau a mure. Ticăia în piept ceasornicul pământului. Ilincuța, plângăreață, cu o nuielușă în mână, rățacea prin câmp în căutarea Du-manei.

Și numai acasă mai rămăsese o pasăre de lemn ce nu putea să zboare. Îi lipsea osia, punctul de sprijin. Dinamica lumii îi era străină încă. Trebuia să învețe a zbura ca să-și poată dobândi înălțimile azurului.

* * *

Era un loc tainic în pădure, unde, cum îi părea lui Lion, arareori se abătea cineva din sat: locul era în-tretăiat de râpe, năpădit de boz, tufe de corn. Mai creșteau și niște carpeni înalți, bătrâni, care, poate, l-au apucat pe Ștefan cel Mare vânând pe-aici zimbri și căprioare. Dar pe Lion îl ispitesa să vie încoace, mai ales, o cascadă. De sub stâncă țâșnea un izvor. El își strângea apele într-o văgăună, dând naștere unui iezer si-

Minienciclopedie

Duminica Floriilor sau **Floriile**, sărbătoare ce inaugurează ciclul pascal, este celebrată în ultima duminică dinaintea Paștilor. Floriile marchează ziua în care Iisus Hristos a intrat în Ierusalim, fiind întâmpinat cu frunze de palmier de către discipolii lui și locuitorii orașului. Conform unei legende, când Iisus era răstignit pe cruce, Maica Domnului și-a pus opinci de fier, a luat un toiag de oțel și a plecat să-și găsească fiul. Ajungând la o apă, ea a rugat o salcie să-i facă punte. Pentru aceasta, Maica Domnului a binecuvântat-o să nu poată fi făcuți cărbuni din lemnul ei și să fie dusă în fiecare an la biserică de Florii. De aceea, în această zi, oamenii duc la biserică flori și ramuri de salcie pentru a fi sfințite. Cu ramurile de salcie, simbol al primăverii și al fertilității, se ating vitele și copiii mici, ca să crească și să înflorească precum salcia. Ramurile sfințite se pun apoi la icoane, la geamuri, la uși sau la porți și sunt folosite în decursul anului ca mijloc de apărare împotriva bolilor și a dezastrelor naturale. Se crede că cine se încinge peste mijloc cu salcie sfințită va fi ferit de dureri, iar cine înghite în această zi trei mătîșori de salcie sfințită nu va suferi de dureri de gât. Mătîșorii se folosesc și pentru a îndepărta furtunile și grindina. Vara, când vremea este urâtă, se pun mătîșori pe foc, pentru ca fumul acestora să alunge trăsnetele și fulgerele. În legătură cu prevederile meteorologice, se spune că, dacă se aud broaștele cântând până la Florii, vara care urmează va fi frumoasă. Tradiția mai spune că așa cum va fi vremea de Florii va fi și în prima zi de Paști. Sărbătoarea Floriilor este ziua tuturor celor care poartă nume de floare, cum ar fi Liliana, Lilian, Florina, Florin, Viorica, Viorel, Camelia, Crina, Lăcrămioara, Gherghina, Mălina, Margareta, Hortensia etc.

niliu, adumbrit de copaci. Din acest iezer, tăcut și visător, apele se strecurau mai departe, prăvălindu-se peste bolovani de piatră calcaroasă, răspândind prin pădure murmure ciudate, de parcă se certau niște zmei la curțile lor de granit, fără să mai ajungă la capăt vreodată. Soarele arunca asupra șuvoiului smocuri de scânteii galbene. Dincolo de șuvoi, într-un perete abrupt, căsca gura o peșteră întunecoasă. Lion uneori venea la această grotă singuratică să cugete și să contemple pădurea, cerul, să asculte muzica vrăjită a cascadei.

Răzbătând prin desiș, Lion a auzit zgomotul apelor, prea bine cunoscut, a simțit o răcoare plăcută învăluindu-l. Se opri pe un trunchi de copac prăvălit nu se știe de când ca să vadă mai bine cascada de cealaltă parte a râpei. Și încremeni locului: sub șuvoaiele jucăușe, argintii ale cascadei stătea o fată. Straietele le aruncase pe crenguțele unei tufe din apropiere. Fata chicotea, radia, sărea ba într-un picior, ba în altul, prindea în căușele palmelor șuvițele străvezii de apă. Apa îi sărea pe umeri, se făra în mii de stropi, îi scălda trupușorul gol, smolit de soare, învult și cu omoplații ascuțiți, de copilă fragedă. Lion vedea cum apele aleargă pe spinarea îngustă, pe șoldurile încă nedevelopate, pe pulpele subțiraticale ale fetei. Iar mai departe, torentul clocotea, spumega devale, zbatându-se printre stânci.

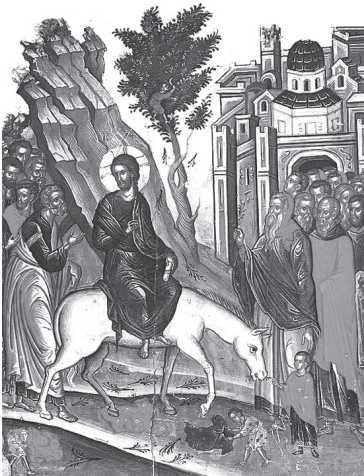
„Știma codrului?”, s-a întrebat pe neașteptate Lion. Părea o năluca de fată, căzută din creștetul copacilor, o naiadă. De unde și cum a nimerit încoace? Singură, în locul acesta tainic de pădure? Dintre ramuri s-a auzit cucul cântând. Fata încremeni locului, parcă încercând să-i numere refrenele, dar cucul amuțise. Fata își întoarse capul spre măgura priporoasă. Lion a rămas cu totul buimăcit: sub cascada era... Ilincuța! Iată cine-i știma codrului! Măcar că ramurile dese îl ascundeau, privirile fetei se îndreptau în direcția lui. Lion stătea orbit de această frumusețe. Ridicând mâinile în sus, Ilincuța a dat la o parte șuvițele de păr umed de pe frunte, a întors capul, ca o floare către soare. Pășind în vârful degetelor, fata a sărit pe pietre, a dispărut în peșteră. Cascada continua să murmure. „Știe și peștera, și toate le știe!”, s-a gândit Lion. După ape, pe marginea grotei, se străvedea destul de vag silueta mlădie a „știmei codrului”. Sărea într-un picior, cu clopoțelii râsului pe buze.

Lion, pe furiș, ca să nu se clatine nicio rămurică, a scoborât de pe trunchi și s-a afundat în pădure. De ce s-o sperie? Farmecul fetei era un dar prea scump. Această frumusețe îi aparține și lui, măcar în parte, când cioplește în lemn câte ceva... El se strecura printre copaci și își amintea fiecare mișcare a fetei, îl urmărea râsul fetei, îl însoțea zgomotul apei. El se gândea că, în taină, păstrează o descoperire, o enigmă ce i s-a deschis pe neașteptate.

Dacă ar putea s-o cioplească în lemn, dacă ar dezvălui această frumusețe în zvâcnul ei deplin! Ascunsă de ochii lumii, sublimă în fața lumii! Dacă ar putea ajunge la această iscusință. I-ar da și un nume cioplitorii sale: „Știma codrului”.

Lion s-a întors acasă pe întuneric și toată noaptea i se năzărea în priviri cascada zgomotoasă și fantasma unei fete cu neastâmpăr de ciută sălbatică.

* * *

Intrarea în Ierusalim.
Icoană bizantină

Toamna fumea prin grădini și livezi, cu vrafuri de frunze uscate. Lion, după orele de lucru, se grăbea acasă. Nici Alexe Tâmbure nu știa ce-i cu el. Doar o fereastră ce zgâia ochii la lună în fiecare noapte l-a făcut să creadă că Lion Jinga s-a întors la uneltele lui de lemnar năstrușnic. „Te pomenești că-i buimăcește pe toți în Rădeni cu o plăsmuire nemaipomenită!”, s-a gândit Alexe, dar nu-l întreba pe Lion ce-i și cum. Când va fi totul gata, îi va da de veste.

Și într-adevăr: într-o după-amiază a văzut mașina lui Lion la ferma de vite:

— Te caut de-un car de vreme! i-a strigat de departe Lion. Nu cumva ești n-avede sau n-aude al satului?...

— Dar ce s-a întâmplat?

— Haide, vreau să-ți arăt o... trăsnaie! Lion zâmbea fericit, ochii îi străluceau înfrigurați. Sta în ogradă, la lumina zilei.

— Cine-i nenorocitul? s-a înjunghiat a râde Alexe. Măcar își arată boiul așa ca-n viață?

Lion nu luă în seamă glumele prietenului său, el nici nu le asculta.

— Vreau să arunci numai o privire și să-mi spui ce crezi. Zău, a izbucnit din mine ca o flăcără. Haide! Alexe a dat din umeri și s-a urcat în cabină. El era obișnuit cu ciudățeniile prietenului său.

Pe drum a aflat toată istoria unei ștyme din codru, pe care Lion, pe ascuns, a surprins-o sub cascadă. Însă Lion nu-i destăinuise numele fetei. A refuzat s-o facă.

— N-o cunoști. Ea nu-i din Rădeni.

Acum, Alexe ardea de nerăbdare să vadă și el „trăsnaia” lui Lion. „Oare cine să fie știma? se întreba el. Trebuie să-l fi vrăjit, nu șagă, dacă flăcăul s-a apucat din nou de scornirile lui.” Așa ca acum, amețit de bucurie, agitat, nu-l văzuse pe Lion niciodată.

Apropiindu-se de casă, Lion a văzut lângă poartă o grămadă de oameni și un stâlp de fum negricios. De la început a crezut că s-o fi aprins șura ori sâsâiacul. A oprit mașina, s-a repezit în curte. Ardea ceva în bă-tătură. Strecurându-se prin mulțime, a răzbătut mai aproape și s-a oprit năucit de cele văzute: aruncată pe niște vreascuri, ardea sculptura lui de lemn, ardea „Știma codrului”! Pe lângă foc trebuia Nicanor Alcazi, vânăt-roșu de mânie. Cum l-a zărit pe Lion, a și pus mâna pe-o furcă, să dea în el. Lion nu s-a clintit din loc, încă nu-și putea veni în fire. Petru Luțcan, nimerindu-se alături de Nicanor, i-a smuls furca; îl ținea tare de braț pe tatăl Ilincuței, care se înfuriase la culme.

— Cumetre! Să nu faci moarte de om, cumetre! Ai să ajungi la mare nenorocire, cumetre! Nu vezi că-i un smintit?

— Cum așa?! El să-mi facă fiica de răsul lumii, iar eu să tac și să rabd? urla Alcazi.

— Am pățit și eu destule de la gogomanul de Lion, dar moarte de om n-am făcut. Toată lumea știe că n-are minte, se căina Petru Luțcan, gata să țină o cuvântare în fața sătenilor adunați.

Lion stătea și se uita în neștire cum para focului îi mistuie plăsmuirea lui, poate cea mai bună dintre toate din câte le cioplise până acum. A mai văzut pe urmă cum cineva toarnă apă peste lemnele aprinse. Ca din pământ, a răsărit Ilincuța, gâfâind din greu. S-a repezit la tatăl ei, strigând cu durere:

— Mai bine mă ucideai pe mine, tată, mai bine pe mine mă ucideai decât să faci răs din munca lui Lion!

Nicanor Alcazi se uita la fiică și nu-și credea ochilor: oare nu s-a smintit și ea, biata copilă?! Și când a mai văzut-o cum aleargă cu căldarea la fântână, a înțeles ceva în felul său și, deodată, scuipând cu ciudă, s-a cărăbănit din ogradă.

— Iaca, Nicanor, și mulțămita fiicei tale! a pornit să țipe mătușa Chiva. Ptiu, nerușinato, piei din ochii mei! Oameni buni, oare s-a mai pomenit vreodată la Rădeni o fată mare cu chip cioplit, și încă așa, în ce-o născut-o mama? De-ar îndrăzni pe mine...

Din mulțime a întrerupt-o un glas șugubăț:

— Nu-ți pierde silințele de pomană, mătușică! Cui să-i vină pofta să ajungă la păcate cu dumneata?

— Tocmai! Ce-ai tăcut când erai tinerică? Poate, cine știe, nu rămâneai fată bătrână...

Mătușa Chiva a deschis gura, dar vorbele i-au gălgăit în piept și lumea a râs. Atunci, supărată nevoie mare, s-a grăbit înspre portiță.

Puțințel venindu-și în fire, Lion a încercat să împrăstie focul, dar din sculptură n-a mai rămas decât o buturugă urăcioasă. Buturuga sfârâia jalnic, de parcă un călugăr în sutanele lui negre, zgribulit, cânta o litanie în ceas de seară.

Lumea se împrăstia, cine molcum, cine șoșotind. Mulți se simțeau stingheriți și cam rușinați în fața lui Lion. Câte unul încerca să-l ogoiască, dar el nu-l asculta, stătea și se uita la focul stins. În aer zburau fluturași negri de funingine, amirosea a fum amăru.

Toată zarva o iscase mătușa Chiva. Trecea pe uliță și s-a oprit în dreptul casei lui Lion Jinga. A aruncat o privire în ogradă. Nici țipenie. La ușă, în belciuge, atârna o lăcată ruginită. Dacă nu-i nimeni acasă, du-te mai departe și cată-ți de treabă. Dar să facă una ca asta tocmai mătușa Chiva! Ea a deschis încetișor portița și s-a strecurat în ogradă. Acum putea în voie să scotocească, să scurme cu privirea prin lucruri străine. Tocmai când nimeni nu era acasă. Doar trebuia să știe totul, până la un fir de ață. Altminteri cum să trăiești?! Sub șopron parcă se zărea ceva. S-a apropiat, a zgâit ochii mai bine și a plesnit din mâini: Lion cioplise o nouă figură din lemn. Era o copilă subțirică, în toată statura, și atât de bine făcută, aproape vie. Mătușa Chiva și-a făcut cruce de mai multe ori, ca și cum fiica lui Sarsailă îi stătea în față, aievea. Pe urmă a cumpănit și a chibzuit: oare pe cine din fetele satului a ales-o Lion când cioplea bazaconia lui? Mătușa Chiva pribuluia și una, și alta, dar degeaba, nu-i venea în minte nimic potrivit. Tot umbla împrejurul figurii de lemn, ca ogarul lângă o claie de măracini și scaieți în care s-a ascuns iepurele. Poate, Ilincuța? Mătușa Chiva a băgat de seamă că fata îi cam dă târcoale acestui hăbăuc și pierde-vară. Da, da, i se scurg ochii după Lion. Nu-i cumva al ei, chipul acesta cioplit? Zâmbește taman ca Ilincuța... La urma urmei, mai bine să vie tatăl ei, Nicanor Alcazi, și să hotărască: îi fiica lui aici în lemn ori nu-i fiica lui. Și mama să vie. Cine trebuie să știe, dacă nu părinții, cum le arată fiica?

Mătușa Chiva a părăsit ograda lui Lion Jinga și s-a îndreptat înfrigurată înspre casa Alcazilor. Pe drum se mai oprea din când în când, ca să-i spuie vreunei cumătre toată istoria, cum fata „a ajuns la păcat”. Familia Alcazilor, cu toate neamurile lor, s-au grăbit la fața locului. N-au stat prea mult la chibzuială – este vreo asemănare sau ba. Dacă zice lumea că e leit Ilincuța... Și, ce mai tura-vura, s-au pus pe treabă. Au grămădit niște paie, peste care au aruncat câteva brațe de vreascuri. Au așezat sculptura de lemn în vârful și au stropit-o cu gaz. După asta au aprins un chibrit și focul era gata. Ardea bine.

Când s-a dus din ogradă și ultimul gură-cască, Lion a început s-o caute cu privirea pe mama. Nu era nicăieri.

„Norocul meu că mama nu-i acasă, s-a gândit el, ostenit. A ajuns tare slabă, îi tremură capul la orice supărare...”

Alexe Tâmbure s-a dus să închidă portița. La umbra unui salcâm, lângă poartă, el a văzut-o pe Ilincuța. Plângea cu sughițuri înfundate, acoperindu-și fața cu mâinile tremurânde, mânjite de funingine. Alături, mama lui Lion o mângâia pe cap și îi spunea ceva încetișor...

* * *

„Bade Lioane, bună ziua sau bună seara, cum te va găsi mica mea scrisoare.

Peste câteva ore, Alexe Tâmbure pleacă la Chișinău, iar eu șed pe scaun dusă pe gânduri și-ți compun aceste rânduri.

Trăgeam nădejde că la Rădeni ai să vii măcar de Anul Nou. Dar nici în vacanța de iarnă nu te-ai arătat. De-ai veni măcar acum, când bate vânt de primăvară. Învățătura la Institutul de Arte Frumoase, pesemne, nu-ți dă răgaz de drum nici până la casa părintească.

Întreg satul este în floare! Să ai cât de mare necaz pe suflet, și totuși ți-i mai ușor când răsufli mirozna cireșilor, a vișinilor și a prunilor. Da pădurea! Un covor verde presurat cu alb. Ce păcat că nu ești aici!

Cine știe, poate Chișinăul ți-a căzut mai drag la inimă. Acolo forfotesc multe mândre, să le tot alegi ca merele dintr-un paner.

Aseară am întâlnit-o pe măicuța dumitale. Îți duce dorul, bănuiește câte și mai câte când arar îi trimiți răvașe.

Bade Lioane, în ziua ceea de toamnă când plecai din Rădeni, am fost și eu la gară. Bumbăta e o gară mică, trenul stă numai o țără, nu știu de ce. Am vrut să-mi iau rămas-bun de la dumneata și să-ți doresc spor la învățătură, succese în viață. Te-am căutat prin toate vagoanele, dar nu te-am găsit. Numai în primul vagon n-am cercetat și-mi pare rău. Bade Lioane, erai în primul vagon, nu-i așa?

M-am simțit mahnită și singură pe peronul pustiu. Țin minte, sufla un vânt rece de la miazănoapte. Câte gări se construiesc de iznoavă, numai la Bumbăta nu se schimbă nimic.

Când am ieșit în fața gării, m-a înconjurat o ceață de hojmălăi. Dar și eu nu-s fire sperioasă. „Măi, le-am zis, ori vă cărați din drum, ori fluier și chem miliția!” Și ce crezi, bade Lioane? Numai o singură dată am fluierat și toți cavalerii mei au tulit-o care încotro. (Mai port cu mine un țărâiac pe care dumneata l-ai făcut, de *Florii*, pentru Saveta, iar ea mi l-a dăruit mie, ca să țin la pasărele când mă duc în pădure.)

Am ajuns acasă pe întuneric, adică tocmai bine, când concertul de la club abia începuse.

Bade Lioane, îngăduie prin Alexe Tâmbure să primești și un pachet foarte secret. Ilincuța Alcazi.”

Scrisoarea, așternută în fugă, cu creionul, părea neterminată. Lion, ațâțat de curiozitate, a luat în mâini pachetul, legat cu sfoară de cânepă în șaptesprezece noduri.

Dintr-un vraf de hârtii, l-a scos pe străvechiul și vestitul Caloian. Era același, zâmbăreț și netulburat de nimeni. Privea în depărtări cu aceiași ochi senini, de nasturi verzi. Și în mâini ținea același toiaș de corn, bun de drumuri în lumea largă.

Explorarea textului

1. Explicați, cu ajutorul unui dicționar, sensul cuvintelor: *prapor, uluc, ciutură, cimilitură, firoscos, beteșug, cătină, cimotoie, voloc, boz, sâsâiac*.
2. Indicați forma literară a următoarelor cuvinte din text: *să deie, fărâmituri, capică, trimiți*.
3. Selectați exemple din text în scopul creării portretului lui Lion. Prezentați argumente că acest portret aparține unui artist.
4. Răspundeți la întrebările naratorului: „... de ce-i în stare dorul, setea de înălțime și libertate?”
5. Exprimați-vă atitudinea față de reflecțiile lui Lion, cuprinse în fragmentul: „Linia de echilibru trece prin toate [...] Cine știe de când s-au iscat aceste toate...” Ce descoperiți? Din ce cauză este „bântuit” de aceste gânduri personajul?
6. Comentați gândul lui Lion: „Se cere o simetrie și un punct de sprijin în lume”.
7. Aranjați într-o gradație stările prin care trece Lion. Propuneți exemple din text pentru a ilustra fiecare stare: *extaz, necaz, căutare, beatitudine* etc.
8. Analizați comportamentul satului/consătenilor față de Lion. De ce artiștii nu sunt, adesea, recunoscuți decât prea târziu?
9. Comentați utilizarea simbolului lăstunului care nu voia să trăiască în colivie. Ce stare de spirit a lui Lion este accentuată?
10. Ce semnificație are cercul complet făcut de Caloian (întâlnirea de la început cu Caloianul și revenirea acestuia la creatorul său)? Argumentați.
11. Documentați-vă și faceți o listă a unor ritualuri și tradiții populare ale etniilor conlocuitoare din Republica Moldova. Prezentați unul/una dintre acestea, la alegere.

Dincolo de text

1. „L-ai cioplit și l-ai uitat!” – relaționați această remarcă a Ilincăi cu alte pasaje din text care descriu interesul lui Lion-artistul în special pentru procesul de creație și mai puțin pentru soarta operelor create.
2. De ce Lion trecea drept un tânăr ciudat? Argumentați pe baza textului. Documentați-vă și prezentați o scurtă informație despre personalități remarcabile, oameni de artă care au fost considerați „ciudați” de către cei din jur.
3. Relaționați asertiunea lui G. Meniuc din eseul *Marea Neagră: „Artistul are nevoie de singurătate”*, cu felul de a fi al lui Lion.
4. Reconstituiți mitul Caloianului. Care este valoarea lui etică și estetică? Informați-vă și prezentați și alte mituri ale unor zeități ale ploii.
5. Lucru în grup. Pornind de la fragmentul: „Și numai acasă mai rămăsese o pasăre de lemn ce nu putea să zboare. Îi lipsea osia, punctul de sprijin. Dinamica lumii îi era străină încă. Trebuia să învețe a zbura ca să-și poată dobândi înălțimile azurului...”, emiteți câteva ipoteze privind punctul de sprijin căutat de către un om de creație pentru a-și valorifica talentul. Alegeți și prezentați una dintre ipotezele cele mai plauzibile.
6. Lucru în grup. În echipe, documentați-vă și colectați informație despre unul dintre oamenii de cultură din fotografii. Realizați un portofoliu de creație, în care să includeți informații cu privire la aspectele de mai jos. Prezentați portofoliul colegilor, într-un mod cât mai creativ. Portofoliul va include: 1) Biografie; 2) Lucrările principale/creația persoanei; 3) Premiile/aprecierea profesională; 4) Imagini/fotografii ale lucrărilor, înregistrări audio sau video ale creației; 5) Articole din mass-media; 6) Opiniile membrilor grupului vostru, după vizionarea sau audierea operelor/lecturarea operelor sau fragmentelor de opere ale autorului respectiv.

Iurie Platon, pictor și sculptor

Tatiana Țibuleac, scriitoare

Valentina Naforniță, cântăreață de operă

Tania Popa, actriță

Ștefan Beiu, pictor

Radu Rățoi, acordeonist

7. După prezentări, determinați ce anume au în comun aceste persoane. Ce ați descoperit?

Limbă și comunicare

***Complementele circumstanțiale de loc, de timp, de mod.
Propozițiile subordonate circumstanțiale de loc, de timp, de mod***

1. Citiți definiția propusă și încadrați cuvântul *circumstanță* într-un enunț.
Circumstanță – împrejurare (particulară) care însoțește o întâmplare, un fapt, o acțiune sau un fenomen.
2. Amintiți-vă la ce întrebări răspund complementele circumstanțiale de loc, de timp, de mod și selectați-le din exemplele ce urmează:
 - a) A oprit autocamionul în dreptul fântânii de la marginea satului. N-a ieșit din cabină; a rămas așa, la volan, așteptând să vadă ce o să fie mai departe.
 - b) El s-a uitat lung cum copiii îl așază pe Caloian, de-a curmezișul, pe uluc.
 - c) — Deseară, la club, avem un program artistic... Vino și dumneata, bade Lioane! Îl privi de jos în sus, ca un liman cu soare.
 - d) Chipurile de lut le plăsmuia în șagă, doar să imite, să repete cele văzute în apropiere.
3. Numiți părțile de vorbire prin care sunt exprimate complementele circumstanțiale din exercițiul anterior.
4. Construiți enunțuri în care complementele circumstanțiale să arate:

a) direcția deplasării;	d) punctul de plecare;
b) momentul începerii acțiunii;	e) durata acțiunii;
c) modul desfășurării acțiunii;	f) cum se înfățișează o însușire.
5. Scrieți câte un enunț în care să existe:
 - a) un complement circumstanțial de loc exprimat printr-un substantiv în cazul acuzativ;
 - b) un complement circumstanțial de loc exprimat printr-un adverb;
 - c) un complement circumstanțial de timp exprimat printr-un numeral;
 - d) un complement circumstanțial de timp exprimat printr-un pronume;
 - e) un complement circumstanțial de mod exprimat printr-un substantiv în cazul dativ;
 - f) un complement circumstanțial de mod exprimat printr-un verb la gerunziu.
6. Analizați enunțurile selectate din poveștile lui Ion Creangă. Ce observați? Comentați structura lor.
 - a) Să-mi aduci pe fata Împăratului Roș, de unde știi și cum îi ști tu.
 - b) Unde pica nuca, pica și din Talpa-ladului bucățica.
 - c) Cucoșul, cum scăpă din mâinile moșneagului, fugi de-acasă și umbla pe drumuri, bezmetic.
 - d) Cum ajunge în grădină, odată începe a smulge la sălăți într-ales.
 - e) Gura babei umbla cum umblă melița.
7. Răspundeți la întrebările:
 - a) Cum se numește propoziția subordonată care arată locul unde se desfășoară acțiunea exprimată de un verb din regentă?
 - b) Cum se numește propoziția subordonată care arată timpul în care se petrece acțiunea exprimată de un verb din regentă?
 - c) Cum se numește propoziția subordonată care arată modul în care se petrece acțiunea exprimată de un verb din regentă?
 - d) Care este locul propozițiilor subordonate circumstanțiale de loc, de timp, de mod?
 - e) Ce părți de vorbire din regentă determină aceste subordonate circumstanțiale?

8. Continuați frazele cu propoziții subordonate circumstanțiale. Menționați tipul lor.

a) Plecăm ...	e) Așezați-vă ...	h) Am ajuns ...
b) Îți dau dreptate ...	f) Va trăi acolo ...	i) Te voi anunța ...
c) Treci pe la noi ...	g) Am intrat în casă ...	j) Citește ...
d) Mi-a răspuns ...		

9. Adăugați propoziții regente subordonatelor circumstanțiale.

a) ... precum s-au înțeles.	f) ... când ai vrut.
b) ... fără să comenteze ceva.	g) ... când voi sosi.
c) ... cât mai ține vremea cu noi.	h) Cum ajung acasă, ...
d) Când apune soarele, ...	i) Pe unde a răătăcit, ...
e) Oricând este întrebat, ...	j) Când îmi permit, ...

10. Construiți fraze scurte în care propozițiile subordonate circumstanțiale de loc, de timp, de mod să fie introduse prin:

- adverbele *unde, oriunde, încotro*;
- locuțiunile conjuncționale *ori de câte ori, după ce, îndată ce*;
- locuțiunile conjuncționale *pe măsură ce, ca și cum, după cum*.

11. Transformați propozițiile în fraze, realizând expansiunea cuvintelor marcate.

a) E fricos <i>ca un iepure</i> .	d) Mi-a vorbit <i>fără a mă privi</i> .
b) M-am întors <i>seara</i> .	e) I-am răspuns <i>ca un câștigător</i> .
c) Ne-am jucat <i>după lecții</i> .	f) Am poposit într-un loc minunat.

12. Selectați din literatura artistică fraze ce conțin propoziții subordonate circumstanțiale de loc, de timp, de mod și comentați punctuația lor.

13. Precizați tipul propozițiilor subordonate introduse prin adverbul relativ *unde*.

a) E clar unde plecăm.	d) Întrebarea este unde ne vom caza.
b) Propunerea unde să ne adăpostim a fost acceptată.	e) Știu unde vom merge în vacanța viitoare.
c) Mă gândeam unde să luăm masa.	f) Mergem unde ne-am pornit.

14. Construiți enunțuri proprii în care adverbul relativ *când* să introducă diferite tipuri de subordonate.

15. Înlocuiți complementele circumstanțiale din enunțul de mai jos cu propoziții subordonate circumstanțiale corespunzătoare.

Păsărica se oprea pe margini de pervaz, de masă, de scaun și timp îndelungat bătea din aripi.

**Complementul circumstanțial de cauză.
Propoziția subordonată circumstanțială de cauză**

1. Construiți enunțuri cu lexemele *cauză, cauzat, cauzal* și cu expresiile *în cunoștință de cauză, a avea câștig de cauză, a pleda cauza cuiva*.

2. Analizați sintactic enunțul. Identificați cuvintele care răspund la întrebarea *din ce cauză?*

Codrul clocoti de zgomot și de arme și de buciom...

Urlă câmpul și de tropot, și de strigăt de bătaie. (Mihai Eminescu)

3. Identificați complementele circumstanțiale de cauză din exemplele ce urmează.

- Și când ne-a văzut bunica, de bucurie a și tras un bocet.* (Ion Creangă)
- Din pricina amenințării turcești era în suflete uimire, trufie și îndârjire.* (Mihail Sadoveanu)
- Auzind zmeul aceasta, se făcu foc și pară de mânie, se turbură de necaz și nu mai vedea înaintea ochilor.* (Petre Ispirescu)

Dictionar lingvistic

Propozițiile subordonate circumstanțiale de loc, de timp, de mod așezate înaintea regentei se despart, de obicei, prin virgulă. *În timp ce călătoresc, admir peisajele.*

Propozițiile subordonate circumstanțiale de loc, de timp, de mod intercalate în regentă se izolează, de obicei, prin virgule. *Noi, cum au plecat ai noștri, am început joaca.*

Dicționar lingvistic

Complementul circumstanțial de cauză determină un verb sau un adjectiv și arată cauza unei acțiuni, a unei stări sau a unei însușiri.

→ din ce cauză?

Numai iaca se trezește înaintea lui cu o babă gârbovă de bătrânețe.

Dicționar lingvistic

Propoziția circumstanțială de cauză este, în planul frazei, echivalentul complementului circumstanțial de cauză în planul propoziției.

Propoziția circumstanțială de cauză este introdusă în frază prin:

- **conjunții subordonatoare:** *că, fiindcă, deoarece, întrucât, căci* etc.;

- **locuțiuni conjuncționale subordonatoare:** *din cauză că, din pricină că, de vreme ce, pentru că* etc.;

- **adverbe relative:** *unde, cum.*

Propoziția circumstanțială de cauză se desparte prin virgulă de restul frazei în orice poziție.

4. Continuați frazele cu propoziții subordonate cauzale.

a) Mașina a rămas blocată, ...	d) N-am redactat eseul, ...
b) N-a reușit, ...	e) Colega mea, ..., a plecat acasă.
c) ..., am rămas acasă.	f) ..., erau întristați.

5. Adăugați propoziții regente subordonatelor circumstanțiale de cauză.

a) Din cauză că a căzut multă zăpadă, ...	d) De vreme ce am întârziat, ...
b) ..., deoarece era prea cald.	e) ..., din motiv că a mințit.
c) ..., fiindcă a lipsit de la cursuri.	f) Pentru că nu era apă, ...

6. Completați enunțul *Viața nu-i la fel niciodată* cu trei propoziții subordonate circumstanțiale de cauză.

7. Analizați fraza, construind schema ei.

Eu te iert însă c-ai îndrăznit a crede că iar mă vei putea înșela și îți făgăduiesc că sabia mea nu se va mânji în sângele tău; te voi cruța, căci îmi ești trebuitor, ca să mă mai ușurezi de blăstemurile norodului. (Constantin Negruzzi)

8. Ascultați melodia vestitului cântăreț francez Joe Dassin „Et si tu n'existais pas”. Traduceți primele două versuri: *Et si tu n'existais pas/ Dis-moi pourquoi j'existerais?* Ce tip de subordonată ați descoperit?

9. Continuați celebrul vers *Dacă tu n-ai exista...* cu o propoziție regentă. Comparați varianta proprie cu cea a colegilor.

Complementul circumstanțial de scop. Propoziția subordonată circumstanțială de scop

1. Răspundeți la întrebări:

- Ce scopuri vă propuneți să realizați până la finele anului școlar?
- Dar pentru următorii zece ani?
- Ce acțiuni întreprindeți pentru a vă atinge scopurile?

2. Uniți elementele din coloana A cu cele din coloana B pentru a obține enunțuri valide.

A	B
A cumpărat niște cărți	pentru relaxare.
Și-a luat o geantă	pentru a se documenta.
Va folosi fularul	pentru a transporta lucrurile.
Am fost la teatru	spre a nu răci.

Dicționar lingvistic

Complementul circumstanțial de scop este partea secundară de propoziție care exprimă scopul unei acțiuni. El răspunde la întrebările *cu ce scop? în ce scop?*

3. Identificați complementele circumstanțiale de scop din exemplele propuse. Numiți părțile de vorbire prin care se exprimă ele.

- a) *Cât îi mic, prinde muște cu ceaslovul și toată ziulica bate prundurile după scăldat.* (Ion Creangă)
 b) *Orologiul sună de 12 ori în limba sa metalică spre a da lumii... sama că se scursese și a 12-a oară a miezului nopții.* (Mihai Eminescu)
 c) *De ce nu voi pentru nume, pentru glorie să scriu?* (Mihai Eminescu)

4. Comparați enunțurile. Care sunt asemănările și deosebirile dintre ele?

Nu i-a spus totul pentru a nu-l supăra.

Nu i-a spus totul ca să nu-l supere.

Dictionar lingvistic

Propoziția circumstanțială de scop sau finală este, în planul frazei, echivalentul complementului circumstanțial de scop în planul propoziției.

Propoziția circumstanțială de scop este introdusă în frază prin:

- conjuncții subordonatoare: *să, ca să, ca... să;*
- locuțiuni conjuncționale subordonatoare: *pentru ca să, pentru ca... să.*

Propoziția circumstanțială de scop așezată după regentă se desparte de aceasta prin virgulă numai când nu se insistă asupra ei.

Propoziția finală introdusă prin conjuncția *de* nu se desparte prin virgulă.

Pentru a nu confunda propozițiile subordonate cauzale cu propozițiile subordonate de scop, este necesar a stabili *ordinea acțiunilor*.

În cazul propozițiilor subordonate cauzale, întâi are loc acțiunea din subordonată – îmi place școala –, apoi cea din regentă – de aceea *vin la școală*.

În cazul propozițiilor subordonate de scop, întâi are loc acțiunea din regentă – *vin la școală* –, apoi cea din subordonată – *să învăț*.

5. Continuați frazele cu propoziții subordonate de scop.

a) Ne-am urcat în podul casei ...	d) Voi merge la librărie ...
b) Suntem atenți ...	e) Voi ați venit mai devreme ...
c) S-a trezit de dimineață ...	f) Am cules un buchet de flori ...

6. Adăugați propoziții regente subordonatelor circumstanțiale de scop.

a) Ca să reușesc la timp, ...	d) Ca să nu pierd trenul, ...
b) ... de-ți cere scuze.	e) ..., ca să obțină performanțe.
c) ..., ca să ne anunțe.	f) Ca să merg la concert, ...

7. Completați propoziția *Vin zi de zi la școală* cu propoziții subordonate de scop. Comparați variantele proprii cu cele ale colegilor.

8. Analizați frazele. Stabiliți tipul fiecărei subordonate.

Vin la școală să învăț.

Vin la școală, că-mi place.

9. Delimitați subordonatele cauzale de cele de scop. Explicați alegerea.

a) Lucrez ca să câștig.	b) Și-a acoperit ochii, că-l durea.
Lucrez, că am timp liber.	Și-a acoperit ochii ca să nu vadă nedreptatea.

10. Stabiliți tipul fiecărei subordonate introduse prin conjuncția *să*.

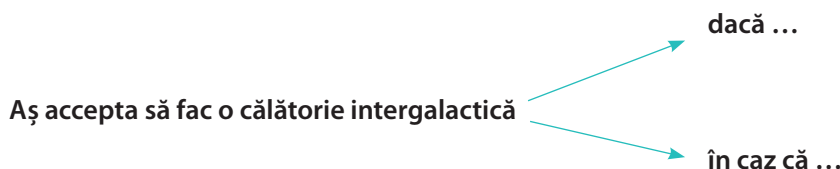
a) E corect <i>să</i> ne pregătim mai bine.	d) Soluția cea mai bună este <i>să</i> ne protejăm.
b) Am venit cu propunerea <i>să</i> mai așteptăm.	e) El poate <i>să</i> recite expresiv.
c) Mă gândeam <i>să-l</i> întreb.	f) Au venit toți <i>să</i> ne vadă.

11. Analizați fraza construind schema ei.

*Ca în camera ta să vin,
 Să te privesc de-aproape,
 Am coborât cu-al meu senin
 Și m-am născut din ape.* (Mihai Eminescu)

Complementul circumstanțial condițional. Propoziția subordonată circumstanțială condițională

1. Imaginați-vă că aveți ocazia să faceți o călătorie intergalactică. Completați enunțurile după modelul solicitat.

Dictionar lingvistic

Complementul circumstanțial condițional determină un verb sau un adjectiv și arată condiția de care depinde realizarea acțiunii.

În caz de nevoie, v-aș anunța. În ce condiție v-aș anunța? – *În caz de nevoie.*

Propoziția subordonată circumstanțială condițională exprimă o condiție de a cărei realizare depinde îndeplinirea acțiunii sau însușirii exprimate de verbul, interjecția sau adjectivul din regentă.

Propoziția circumstanțială condițională este introdusă în frază prin:

- conjuncții subordonatoare: *dacă, de, să;*
- locuțiuni conjuncționale: *în caz că.*

Propoziția circumstanțială condițională se desparte, de obicei, prin virgulă, indiferent de poziția sa față de regentă.

2. Continuați frazele cu propoziții subordonate condiționale.
- a) Vino în oraș, ...
 - b) Aș fi fericit, ...
 - c) Poți avea o viață împlinită, ...
 - d) ..., cunoști multe.
 - e) ..., nu m-aș fi împiedicat.
3. Adăugați propoziții regente subordonatelor circumstanțiale condiționale.
- a) Dacă înveți zilnic, ...
 - b) În caz că mă caută Ion, ...
 - c) Dacă ai timp, ...
 - d) ..., dacă ai greșit.
 - e) ..., dacă îți ții cuvântul.
4. Recunoașteți tipul subordonatelor introduse prin conjuncția subordonatoare *dacă*.
- a) Întrebarea dacă reușește mă preocupă.
 - b) Întrebarea este dacă va reuși.
 - c) El ni se va alătura, dacă va reuși.
 - d) E bine dacă reușim.
 - e) Nu știu dacă-și va respecta cuvântul.
 - f) Mă gândesc dacă vom reuși împreună.

5. Analizați sintactic fraza, construind schema ei.

Notarul îi spuse, cu părere de rău, că nu-l poate lua cu el în Armadia, că trebuie să umble negreșit prin comună, să zorească strângerea birurilor și să pună sechestre celor rămași prea mult în urmă, deoarece percepția îl amenință cu amendă, dacă nu va vărsa în trei zile măcar sumele de pe semestrul trecut. (Liviu Rebreanu)

Complementul circumstanțial concesiv. Propoziția subordonată circumstanțială concesivă

1. Amintiți-vă o situație când ați reușit ceva în ciuda unor obstacole apărute în cale. Construiți enunțuri care ar începe cu:

a) În ciuda...

b) Cu toate...

c) Contrar...

Dictionar lingvistic

• **Complementul circumstanțial concesiv** determină un verb sau un adjectiv și arată o împrejurare care ar fi putut împiedica realizarea acțiunii exprimate de verbul determinat sau existența însușirii exprimate de adjectivul determinat. De exemplu: În ciuda cercetărilor îndelungate, n-am reușit să înțelegem cauza nefuncționării mecanismului.

• Complementul circumstanțial concesiv stă, de obicei, înaintea regentului său și se desparte prin virgulă, dar poate sta și după regent, fără a se despărți prin virgulă de el.

2. Identificați complementele circumstanțiale concesive din exemplele ce urmează.

a) *Fetele atunci au luat altă vorbă, dar din inima lor nu se ștersese purtarea necuviincioasă a Spânului, cu toate îndreptările și înrudirea lui.* (Ion Creangă)

b) *Până azi-dimineață, în ciuda tuturor întâmplărilor și a zvonurilor, a fost convins în adâncul său că oamenii lui vor sta liniștiți.* (Liviu Rebreanu)

c) *Plângea și, în ciuda mâniei, ochii ei rămâneau mari și curați.* (Marin Preda)

d) *În acea noapte, armata noastră, cu toată osteneala bătăliei, nu se odihni deloc.* (Nicolae Bălcescu)

3. Construiți enunțuri în care să includeți următoarele secvențe cu funcția de complement circumstanțial concesiv: *în ciuda ocupației, cu toate greutățile, chiar și fără ajutorul lor, fără a o privi în ochi, chiar și obosit, în pofida vremii de afară, contrar așteptărilor, chiar lucrând zi și noapte.*

Dictionar lingvistic

Propoziția circumstanțială concesivă este propoziția subordonată care îndeplinește în frază rolul unui complement circumstanțial concesiv, arătând împrejurarea care ar fi putut împiedica realizarea acțiunii din regentă, dar nu o împiedică.

Propoziția circumstanțială concesivă răspunde la întrebările în ciuda cărui fapt? în pofida cărui fapt? și poate fi introdusă în frază prin:

- conjuncții sau locuțiuni conjuncționale specifice propoziției consecutive: *deși, cu toate că, măcar că, măcar de, măcar să, chiar dacă, chiar de, chiar să, și (chiar) dacă* etc.;

- conjuncții subordonatoare: *dacă, de, să;*
- pronume și adjective pronominale nehotărâte: *orice, oricare, oricâte;*
- adverbe relative: *cât, oricât, oricum.*

Propoziția circumstanțială concesivă poate sta înaintea, în mijlocul sau după propoziția regentă și se desparte prin virgulă, indiferent de poziția ei față de regentă.

4. Recunoașteți propozițiile subordonate circumstanțiale concesive din enunțurile ce urmează.

a) *Deși pare mic pentru vârsta lui, băiatul i-a impresionat pe toți.*

b) *I-am dat dreptate, chiar dacă ne-a contrazis.*

c) *Nici dacă vii mai devreme, nu găsești un loc.*

d) *Nu-și putea potoli setea, oricâtă apă băuse.*

e) *Am ieșit la plimbare, măcar că plouă.*

5. Continuați frazele cu propoziții subordonate circumstanțiale concesive.

a) El a ieșit învingător, ...

c) Învăță, ...

e) ... , eu încerc.

b) ... , încurajează-l.

d) ... , vorbește foarte bine englezește.

f) Nu renunța, ...

6. Adăugați propoziții regente subordonatelor circumstanțiale concesive.

a) Oricât încercam, ...

c) Cu toate că ne-am înțeles, ...

e) ... , deși era supărată.

b) ... , cât de bogat ai fi.

d) ... , și tot nu recunoaște.

f) Chiar dacă e cald, ...

7. Completați enunțurile ce urmează cu câte o propoziție subordonată circumstanțială concesivă.

- a) În primul an de armată, Lion a primit câteva răvașe.
- b) Se cere o simetrie și un punct de sprijin în lume.
- c) Un timp s-a lăsat de cioplitori.
- d) Lion ședea îngândurat într-un colț de sală.
- e) Scrisoarea, așternută în fugă, cu creionul, părea neterminată.

8. Analizați sintactic fraza, construind schema ei.

Și de m-ar fi bătut mama cu toate gardurile și de m-ar fi izgonit de la casă ca pe un străin, tot n-aș fi rămas așa de umilit în fața ei. (Ion Creangă)

9. Redactați o compunere de o pagină despre greutățile și obstacolele care pot apărea în calea realizării unui vis. Utilizați complemente și propoziții subordonate concesive.

Complementul circumstanțial consecutiv. Propoziția subordonată circumstanțială consecutivă

1. Amintiți-vă o situație din copilărie care a avut consecințe asupra existenței voastre ulterioare. Povestiți despre această situație, utilizând cuvintele încât, așa încât.**Dictionar lingvistic****Complementul circumstanțial consecutiv**

determină un verb, un adjectiv sau un adverb și arată consecința (urmarea) acțiunii sau a însușirii exprimate de cuvântul determinat, precum și măsura intensității acțiunii ori însușirii respective.

• A muncit din greu, *devenind* un mare om de știință.

• Mă plictisesc *de moarte*.

Oricare ar fi exprimarea complementului circumstanțial consecutiv, acesta stă totdeauna după termenul determinat.

2. Identificați complementele circumstanțiale consecutive din exemplele ce urmează.

- a) — Dacă te socoți destul de tare spre a te lupta cu mine, luptă-te odată. (Eusebiu Camilar)
- b) Cu furca-n brâu, cu gândul dus,
Era frumoasă de nespus
În portu-i de la țară... (Șt. O. Iosif)
- c) Lupii se repăd la vale nebunește, luând vulpile la vale și amestecându-le cu pământul. (Gala Galaction)

3. Construiți enunțuri cu complemente circumstanțiale consecutive exprimate prin:

- a) substantiv cu prepoziție; b) verb la infinitiv; c) verb la gerunziu; d) verb la supin.

Dictionar lingvistic

Propoziția subordonată circumstanțială consecutivă determină un verb, un adjectiv sau un adverb și arată consecința (urmarea), precum și măsura intensității acțiunii, însușirii ori măsura cantității exprimate de cuvântul determinat.

Propoziția subordonată circumstanțială consecutivă se introduce prin:

- a) conjuncții: *încât, de, că* (= încât), *ca, să, ca să, încât să, de să, decât să, cât* (= încât), *decât* (= încât);
- b) locuțiuni conjuncționale: *pentru ca să, cât să, așa că, astfel că, așa încât, astfel încât*.

De cele mai multe ori, în regenta propoziției consecutive se află unul dintre adverbele corelative **asa** (de), **atât** (de), **astfel**, **destul** sau unele locuțiuni adverbiale ca *în așa măsură, în așa fel* etc.

Exprimând o urmare a celor spuse în regentă, subordonata consecutivă stă totdeauna după propoziția regentă.

Când voia, **asa** se lăța de tare, *de* cuprindea pământul în brațe. (Ion Creangă)

Circumstanțiala consecutivă se desparte de regentă prin virgulă. Excepție fac consecutivele introduse prin *ca să* și care au corelativul *prea* și cele introduse prin *de*, poziționate imediat după predicatul regentei. *A plăns/ de ne-a speriat./*

a) *La steaua care-a răsarit
E-o cale-atât de lungă,
Că mii de ani i-au trebuit
Luminii să ne-ajungă. (Mihai Eminescu)*

b) *Și deodată toată pădurea se puse în mișcare, urlau dobitoacele, de ți se făcea părul măciucă pe cap.
(Petre Ispirescu)*

c) *În sfârșit, Spânului îi mergea gura ca pupăza, de-a amețit pe împăratul. (Ion Creangă)*

d) *Domnișoara Popescu de mai multe săptămâni căzuse într-o stare de melancolie și de abatere
sufletească, încât nu mai mânca, nu mai bea și nu mai dormea deloc. (I.L. Caragiale)*

a) Era frumoasă ...
b) Procedează așa ...
c) Își dorește premiul atât de tare ...
d) Au alergat atât de mult ...
e) Vântul era atât de mare ...
f) Mi s-a făcut atât de dor, ...

a) ... că abia mai putea respira.
b) ... încât a acoperit toată strada.
c) ... că s-a mirat toată lumea.
d) ... încât i-a impresionat pe toți.
e) ... de nu se înțelegea nimic.
f) ... încât a adormit pe loc.

a) De la început, totul era un fel de joc, și nimic mai mult.
b) Lăstunul nu voia să trăiască în colivie.
c) Între oameni era mult mai simplu, în toate privințele.
d) Plângea cu sughituri înfundate, acoperindu-și fața cu mâinile tremurânde, mânjite de funingine.

a) *Atâta liniște-i în jur, de pare
că aud cum se izbesc de geamuri razele de lună.* (Lucian Blaga)

b) *Și-n timp ce părinții mei păreau mai preocupați de cartea mângălită decât de lucrul esențial care era
marea mea aventură de cititor, mi-am continuat căutarea printr-o muncă atât de complicată, încât și
astăzi îi mai simt apăsările.* (Doina Rusti)

- a) De voi reuși să-i conving, am putea avea câștig de cauză.
- b) E un frig de crapă pietrele.
- c) Nu se cunoaște de va oferi autografe.
- d) Întrebarea de vom reuși era pe buzele tuturor.
- e) Întrebarea era de vom reuși.
- f) Mă gândeam de va afla diriginta.
- g) Nu cunosc de vom organiza serbarea.
- h) Am fost de-am procurat rechizite.

a) PP 1 — 2 PP
CNS 3 ş 4 CNS

b) PP 1 — dar — 3
CNS 2 4 At

204

Conexiuni

Valori naționale în oglinda lumii

1. Documentați-vă cu privire la viața și activitatea uneia dintre personalitățile din imaginile de mai jos, la alegere. Prezentați informația colegilor, menționând lucrurile pe care le cunoșteți mai înainte și informațiile noi.

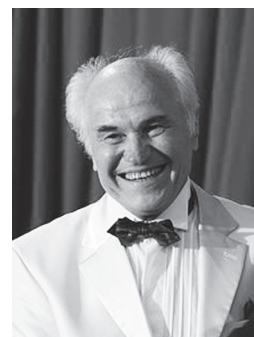
Dimitrie Cantemir

Maria Cebotari

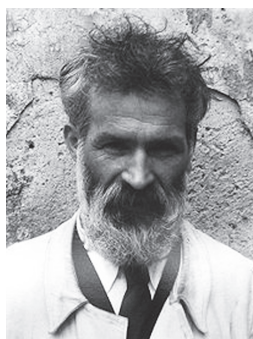
Eugeniu Coșeriu

Eugen Doga

Mircea Eliade

Constantin Brâncuși

Maria Bieșu

Matei Vișniec

Lucian Pintilie

Dinu Tamazlăcaru

Alexandra Conunova

Alina Cociere

2. Redactați un articol despre personalitatea aleasă pentru o revistă comună care va avea titlul: „Valori naționale în oglinda lumii”. Acordați o atenție deosebită contribuției aduse la dezvoltarea științei, literaturii și artei naționale și universale.

Recomandări pentru lectură suplimentară

Unitatea I

- Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*
- Miron Costin, *De neamul moldovenilor*
- Alexei Mateevici, *Limba noastră*
- Nichita Stănescu, *Despre limba română*
- Dumitru Matcovschi, *Poetul și patria*
- Vasile Romanciuc, *Patria, cuvântul*
- Grigore Vieru, *Cântare scrisului nostru; Pentru ea; Răsai*

Unitatea a II-a

- Balade: *Oaia năzdrăvană; Maica bătrână; Dolca*
- Mihai Eminescu, *Mai am un singur dor*
- Nicolae Labiș, *Miorița*
- Ion Druță, *Toiașul păstoriei*
- Leonida Lari, *Sacrificiul păstorului mioritic*
- John Steinbeck, *La răsărit de Eden*
- Miguel de Unamuno, *Abel Sánchez*

Unitatea a III-a

- Constantin Negruzzi, *Cum am învățat românește*
- Ion Luca Caragiale, *Triumful talentului; Un pedagog de școală nouă*
- Ion Ghica, *Școala acum 50 de ani*
- Lucian Blaga, *Hronicul și cântecul vârstelor*
- Grigore Vieru, *Florile iubirii*
- Vladimir Beșleagă, *Acasă*
- Arcadie Suceveanu, *Arborele familiei*
- Vasile Vasilache, *Mama-mare, profesoară de istorie*
- Ion Druță, *Horodiște, Grămăjoară*

Unitatea a IV-a

- Mihail Sadoveanu, *Frații Jderi*
- Mircea Eliade, *Romanul adolescentului miop*
- Mircea Cărtărescu, *Travesti*
- François Rabelais, *Gargantua și Pantagruel*
- Charles Dickens, *David Copperfield*
- F.M. Dostoievski, *Adolescentul*
- James Joyce, *Portret al artistului în tinerețe*
- J.D. Salinger, *De veghe în lanul de secară*

Unitatea a V-a

- *Tristan și Isolda*
- *Dulcea mea Doamnă/ Eminul meu iubit*. Corespondență inedită Mihai Eminescu – Veronica Micle
- Liviu Rebreanu, *Adam și Eva*
- Ion Druță, *Frunze de dor*
- Grigore Vieru, *Cheamă dragostea, Tu*
- Nichita Stănescu, *O viziune a sentimentelor*
- Mircea Cărtărescu, *Când ai nevoie de dragoste*
- Charlotte Brontë, *Jane Eyre*
- Jane Austen, *Mândrie și prejudecată*
- O'Henry, *Darurile magilor*

Unitatea a VI-a

- Homer, *Odissea*
- Nicolae Milescu-Spătarul, *Jurnal de călătorie în China*
- Jonathan Swift, *Călătoriile lui Gulliver*
- Calistrat Hogaș, *Pe drumuri de munte*
- Mihail Sadoveanu, *Drumuri basarabene*
- Radu Tudoran, *Toate pânzele sus*
- Antoine de Saint-Exupéry, *Micul prinț*

Unitatea a VII-a

- George Coșbuc, *Poetul*
- Grigore Vieru, *Ars poetica*
- W. Somerset Maugham, *Arta cuvântului*
- Carlos Ruiz Zafón, *Umbra vântului*
- Marcus Zusak, *Hoțul de cărți*
- Ray Bradbury, *Fahrenheit 451*
- Roald Dahl, *Matilda*

Unitatea a VIII-a

- Mircea Eliade, *12.000 de capete de vite*
- Ovid S. Crohmălniceanu, *Istории insolite*
- Leonid Dimov, *Poezii*
- Jules Verne, *Ocolul pământului în 80 de zile*
- Herbert Wells, *Mașina timpului*
- Isaac Asimov, *Profesiunea, Povestiri cu roboți*
- Paul Anderson, *Păzitorii timpului*
- Arthur C. Clarke, *Întâlnire în zori*

Unitatea a IX-a

- Constantin Negruzzi, *Alexandru Lăpușneanul*
- Ion Ghica, *O călătorie de la București la Iași înainte de 1848*
- Vasile Alecsandri, *Istoria unui galbân*
- Constantin Stere, *În preajma revoluției*
- Gabriela Adameșteanu, *Dimineața pierdută*
- Mircea Nedelciu, *Și ieri va fi o zi*
- Vlad Ioviță, *Dimitrie-Vodă Cantemir*
- Nicolae Esinencu, *Tunul de lemn*
- Ion Druță, *Horia*

Unitatea a X-a

- Mihai Eminescu, *Criticilor mei; Dintre sute de catarge; Peste vârfuri...*
- George Coșbuc, *Poetul*
- Tudor Arghezi, *Testament; Rugă de seară; Între două nopți*
- Lucian Blaga, *Eu nu strivesc corola de minuni a lumii*
- Grigore Vieru, *Ars poetica; Motiv clasic; Meșterul*
- Ion Druță, *Sania*
- Nichita Stănescu, *Cântec; Ars poetica; Arta poeziei*
- Aureliu Busuioc, *Înțelegere*
- Leonida Lari, *Păstor*
- George Bernard Shaw, *Pigmalion*

Unitatea I. **Patria și limba română**

Literatură

Doar în limba ta.....	4
<i>În limba ta</i> de Grigore Vieru	
Laudă cuvântului.....	5
<i>Cuvântul</i> de Alexandru Vlahuță	
Dorul numai nu se șterge.....	7
<i>Amintiri</i> de Alecu Russo	

Limbă și comunicare

Originea și evoluția limbii române.....	10
Limba literară/populară. Limba vorbită/scrisă.....	12
Modificări în ortografia limbii române.	
Scrierea cu literă mare sau mică.....	14
Stilurile funcționale ale limbii literare.....	14
Scrierea metaliterară.....	18

Conexiuni

Patrie și patriotism.....	19
Pașaportul lingvistic.....	20

Unitatea a II-a. **Omul. Natura. Universul**

Literatură

O minunată icoană poetică.....	22
<i>Miorița</i>	
O dramă în proză.....	28
<i>Baltagul</i> de Mihai Sadoveanu	
Folclorul. Literatura populară și literatura cultă.....	36

Limbă și comunicare

Situația de comunicare.....	38
Vocabularul limbii române. Structura vocabularului. Modificări ale vocabularului.	
Carențe de stil. Pleonasmul. Anacolutul.....	40

Conexiuni

Patrimoniul cultural național.....	43
<i>Atelier de discuție (I).</i> Ion Druță. <i>Toiagul păstoriei</i>	45

Unitatea a III-a. **Învățăm pentru viață**

Literatură

Hai mai bine despre copilărie să vorbim.....	48
<i>Copilărie</i> de Ana Blandiana	
Școala și viața.....	50
<i>Viața ca o pradă</i> de Marin Preda	

Limbă și comunicare

Circulația cuvintelor în timp. Arhaisme.	
Neologismele. Cuvintele moștenite și	
cuvintele împrumutate. Serii sinonimice.	
Expresii frazeologice.....	60

Scrierea imaginativă. Portretul.....	64
Scrierea funcțională. CV-ul. Scrisoarea	
de motivație. Cererea.....	64
Conexiuni	
Ghidarea în carieră.....	67

Unitatea a IV-a. **Adolescența și libertatea**

Literatură

Pe sub stele ce par să te atingă.....	69
<i>Adolescentul obișnuit</i> de Eugen Cioclea	
Sunt cu totul diferit de ceilalți?.....	71
<i>Gemenii</i> de Mircea Cărtărescu	

Limbă și comunicare

Părțile de vorbire: privire de ansamblu.	
Substantivul și articolul. Adjectivul.	
Numeralul. Pronumele. Verbul. Părțile	
de vorbire neflexibile.....	76
Valori stilistice ale părților de vorbire.....	80
Negocierea. Stiluri și tehnici de negociere.....	81
Ascultarea activă și negocierea eficientă.....	82

Conexiuni

Psihologia adolescentului.....	83
<i>Adolescența, complexul de inferioritate</i>	
și conformismul	
Despre libertate.....	85
<i>Atelier de scriere. Adolescența</i>	86

Unitatea a V-a. **Frumusețea dragostei. Prietenia**

Literatură

Un vis ferice.....	88
<i>Dorința</i> de Mihai Eminescu	
Iubirea-nfrânge tot ce-i stă în cale.....	91
<i>Romeo și Julieta</i> de William Shakespeare	

Limbă și comunicare

Sintaxa propoziției. Părți de propoziție.	
Privire de ansamblu.....	98
Scrierea reflexivă. Redactarea unui eseu	
argumentativ.....	99
Elemente nonverbale ale comunicării.	
Mimica. Gesturile.....	100

Conexiuni

Viața. Literatura. Filmul.....	103
<i>Romeo + Julieta. Scenariu</i>	
<i>Atelier de lectură. Octavio Paz. Un sistem solar</i>	108

Unitatea a VI-a. **Călătorii în oglinda cărților:
valențe etice**

Literatură

Ce simte firul ierbii...	113
<i>Dan, căpitan de plai</i> de Vasile Alecsandri	
Morala tăcerii sau tăcerea morală...	120
<i>Tăcerea</i> de Vasile Romanciuc	

Limbă și comunicare

Fraza. Coordonarea și subordonarea. Subor-	
donarea prin conjuncții subordonatoare,	
prin pronume și adverbe relative	122

Conexiuni

Etica solidarității	124
<i>Ei au venit întâi...</i> de Martin Niemöller	

Unitatea a VII-a. **Călătorii în oglinda cărților:
valențe estetice**

Literatură

O uriașă fascinație – cititul...	127
<i>Exuvii</i> de Simona Popescu	

Limbă și comunicare

Subiectul. Propoziția subordonată subiectivă.....	133
Predicatul verbal. Predicatul nominal.	
Propoziția subordonată predicativă	135
Cartea ca mijloc de comunicare	137
Publicațiile periodice	137

Conexiuni

Experiențe de lectură ale unor personalități.....	138
<i>miercuri, 10 iulie</i> de Gabriel Liiceanu	138
<i>Atelier de discuție (II). Rolul cărții.</i>	139

Unitatea a VIII-a. **Lumi fantastice. Cosmosul.
Universul**

Literatură

Un univers halucinant...	141
<i>Lostrita</i> de Vasile Voiculescu	
Scrierea metaliterară	148
Universul de mâine. Un univers cunoscut?	148
<i>Cronici marțiene</i> de Ray Bradbury	

Limbă și comunicare

Atributul. Propoziția subordonată atributivă.....	157
Scrierea imaginativă. Descrierea unui loc.	
Descrierea unui eveniment	159

Conexiuni

Literatura în internet	160
------------------------	-----

Unitatea a IX-a. **Istoria. Despre trecut,
pentru prezent**

Literatură

Teatrul istoriei: Toate-s vechi și nouă toate...	162
<i>Titanic vals</i> de Tudor Mușatescu	
Ei. Ele. Noi	170
<i>În intimitatea secolului 19</i> de Ioana Pârvulescu	

Limbă și comunicare

Complementul direct. Propoziția	
subordonată completivă directă	176
Complementul indirect. Propoziția	
subordonată completivă indirectă	177
Scrierea metaliterară. Rezumatul	179

Conexiuni

Eticheta verbală și nonverbală. Elaborarea	
unui ghid de comportament în contexte	
interculturale	180

Unitatea a X-a. **Artistul și ars poetica**

Literatură

Când trece pe stradă Bătrânul Poet...	182
<i>Bătrânul Poet</i> de Aureliu Busuioc	
Se cere un punct de sprijin în lume...	184
<i>Caloian</i> de George Meniuc	

Limbă și comunicare

Complementele circumstanțiale de loc, de	
timp, de mod. Propozițiile subordonate	
circumstanțiale de loc, de timp, de mod.....	197
Complementul circumstanțial de cauză.	
Propoziția subordonată circumstanțială	
de cauză	198
Complementul circumstanțial de scop.	
Propoziția subordonată circumstanțială	
de scop	199
Complementul circumstanțial condițional.	
Propoziția subordonată circumstanțială	
condițională	201
Complementul circumstanțial concesiv.	
Propoziția subordonată circumstanțială	
concesivă	202
Complementul circumstanțial consecutiv.	
Propoziția subordonată circumstanțială	
consecutivă	203

Conexiuni

Valori naționale în oglinda lumii	205
<i>Recomandări pentru lectură suplimentară</i>	206